دکتۆر نەوزاد باجگر
لە زانکۆی جیهان بمنێژن

چالاکییەکانی ژیان
هەڤپەیڤین و نووسینەوە

شێرزاد هەینی

٢٠٢٢

ناوی کتێب: د. نەوزاد باجگر لە زانکۆی جیهان بمنێژن
بابەت: بایۆگرافی و چالاکییەکانی ژیان
نووسینی: شێرزاد هەینی
هەڵەبڕی: بەختیار فاروق
بەرگ و دیزاینی ناوەوە: شۆڕش غەفووری
تیراژ: ١٠٠٠ دانە
چاپخانە:
چاپ: یەکەم
ساڵی چاپ: ٢٠٢٢ی زایینی

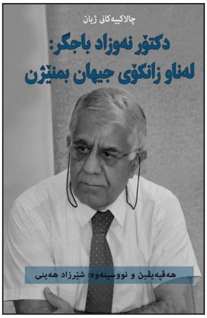

Dr. Nawzad Bajger
Bury me in the gardens of Cihan University - Erbil Pleas
Biography and Achievement
Dialogue and Editing
Sherzad Heini
2022

ژمارەی سپاردنی (٣٠٣)ی
کتێبخانە گشتییەکانی وەزارەتی رۆشنبیری حکومەتی هەرێمی بۆ ساڵی ٢٠٢٢ی زایینی دراوەتێ.

پێرست

باجگر بە بێ باج قسە دەکات	١١
Dr. Bajger Speaks	١٥
نەوزاد یەحیا سەعید خدر ئەلیاس باجگر	١٩
ئاو باپیرە گەورەی ئێمەی هێناوەتە هەولێر	٢١
باجگری یەکەم	٢٥
لە گەڕەکی تەعجیلی هەولێر لە دایکبووم	٢٧
لەناو کارکردنا پیر بووم	٣٥
دەچمە بەر خوێندن	٣٧
بەزازێکی جووتیار	٤١
قۆناخی خوێندنی سەرەتایی	٤٣
کاسی یەکەمی	٤٩
خاڵم ئیحسان ناوم لێ دەنێت	٥٥
قۆناخی خوێندنی ناوەندی	٥٧
بە پایسکیل دەچینە سەیران	٦٥
لەناو بازاڕدا	٧٣
جامیلەی گۆرانیبێژ	٧٧
ئامادەیی هەولێری کوڕان	٧٩
نەچووینە سینەما	٨٣
ئێمە لە هەولێر ١٢ کەس بووین	٨٥
قوتابی لە زانکۆی موسڵ	٨٧
پلکە عەیشێ منی راچڵەکاند	٩١
من دکتۆرم	٩٧
هەندێ وردەکارییەکانی رۆژانەی بەغدام	١٠١
عێراق و بەغدا تەواو	١٠٥
دەچینە تورکیا	١٠٧
نەوت بەرانبەر خۆراک	١١١

١١٥ دەستوورێک بۆ خێزانەکەمان
١١٩ لە جیهان، بەڵام دوور لە زانکۆی جیهان
١٢٣ کۆمپانیاکانی باجگر
١٢٧ دینار دەشکێت
١٢٩ بانکی جیهان
١٣٣ ژن دەهێنم
١٣٧ بۆ جیهان دەچمە جیهان
١٣٩ پارە و زیان
١٤٣ کورتە راز
١٤٥ دەچمە قاهیرە
١٤٧ یەکەم رۆژی دەوامم
١٥١ چیاکان موڵکی من بوون
١٥٥ جوندی تەبیب
١٦٠ نەخۆشخانەی ئەلسامرائی ئەهلی
١٦١ لە قوات ئەلحودود
١٦٥ بە سەربازی دەگەڕێمەوە هەولێر
١٦٧ ناحیەی جبایش
١٧٣ دەچمە تایوان
١٧٧ دەچمە لەندەن
١٨١ کلینکەکانم
١٨٣ لەنێوان بەغدا و بەرەکانی شەڕ و هەولێر
١٩٥ مردووێک زیندوو دەبێتەوە
١٩٩ مێشاوە دەکەمە زانکۆ
٢٠٥ زانکۆکانی جیهان
٢٠٩ زانکۆ و هونەر
٢١٥ خوێندنی باڵا
٢٢١ زانکۆی جیهان کوردستان ئاوەدان
٢٢٧ دار و بەردی زانکۆ
٢٣١ کۆترەکانی زانکۆ
٢٣٥ لەناو ئۆفیسەکەی دکتۆر نەوزاد لە زانکۆ
٢٤٩ ناز و چوار ددانەکان
٢٥١ دەروازەی زانکۆکە
٢٥٣ نافوورە و بەردەکان
٢٥٩ وەسیەت دەکەم لێرە بمنێژن

٢٦٥ ڕەنگ و ڕەنگەکان
٢٦٧ ئەندازیار بورهان سابیر
٢٦٩ دیواری ئازاد
٢٧٠ دەزگەی ڕۆشنبیری جیهان
٢٧٥ مام سەعید: بە مەکینەی سویدی و کاغەزی نەمساویی و
٢٧٩ دواندنی ئازاد باجگر
٢٨٣ لە ساڵی ١٩٦٤ دەچمە بەغدا
٢٨٩ کونسووڵی ژاپۆنم
٢٩٥ مام سمایل: لە یەک عانەوە دەستپێدەکەم
٢٩٩ چەکوچەکەم لەسەر شانی
٣٠٣ نووسین و بڵاوکردنەوە
٣٠٩ ڕاگەیاندن
٣١٣ زانکۆی جیهان مەرجەکان جێبەجێ دەکات
٣١٧ پارە وەردەگرین
٣٢١ ئەمن دەڵێم نە شاعیرم نە هونەرمەند
٣٢٣ نەوزادیزم
٣٢٩ تابلۆ بیرۆکە و کاتی دەوێ!
٣٣٣ لەگەڵ بەفر چووم
٣٣٩ کۆتری سەلام
٣٤٥ دەمە هاوژینی دکتۆر نەوزاد
٣٥١ دەچینە میرسین
٣٥٩ گەلەرییەک لەناو ماڵێک
٣٦٩ کولتووری گەلان لەناو گەلەرییەکە
٣٧٥ داربەڕوو «Oaks»
٣٧٩ وشە ئەچێنم
٣٩١ دوکانی حاجی یەحیا
٤٠٧ وێنە کۆنەکان
٤٠٩ تەلەفۆنە ڕەشەکە
٤١٠ مێزە لووسەکە
٤١٣ قاسەیەک بووە بە سەدان قاسەی گەورەتر
٤١٧ مەلا حەمەدەمین ڕەواندوزی
٤٢١ بەر لەوەی بگەڕێمەوە سوید
٤٢٦ ناخۆشترین ڕۆژم
٤٢٧ چۆن خێر و چاکە دەکەن؟

٤٢٩ خەلەف ئەلحەبتور
٤٣٣ ئێمە وەک مەولانا رۆمی و شەمسەدینی
٤٣٧ خانەی ئەرشیف و بەڵگەنامەکان
٤٤١ ئۆلد تاون «Old Town»
٤٤٧ خانووە کوردەوارییەکانی ناو زانکۆی جیهان
٤٥١ منداڵ و گەنج و پیرەکانیش ئاشنای هونەر دەکەین
٤٥٥ بە یەک شەو تابلۆیەک تەواو دەکەم
٤٦٣ سامان، بە خێرکردن و سەدەقە کەم ناکات
٤٦٥ مزگەوتی حاجی یەحیا لە مەنتکاوە
٤٦٦ پێشبڕکێی قورئانخوێندن
٤٦٩ دەزگەی خێرخوازی حاجی یەحیا
٤٧٠ چەرەزاتفرۆش
٤٧٣ لۆگۆی زانکۆ
٤٧٧ جۆخینی بەرهەمەکە
٤٨٣ بەڵگەنامەکان
٤٨٦ دەقی نووسراوی وەزارەتی خوێندنی باڵا عێراق
٤٨٧ دەقی مۆڵەتی کردنەوەی زانکۆی جیهان هەولێر
٤٨٨ دەقی مۆڵەتی کردنەوەی زانکۆی جیهان سلێمانی
٤٩٠ دەقی مۆڵەتی کردنەوەی زانکۆی جیهان دهۆک
٤٩٣ قۆناخەکانی زانکۆی جیهان لە هەولێر
٥٠٩ بیوگرافی د. نوزادباجکر
٥١٥ Nawzad Yahya Saeed Khder
٥٢٣ گرووپەکانی جیهان
٥٢٥ مێژووی ئێمە
٥٣١ وثیقە
٥٣٣ سێ نامەی کۆن
٥٣٥ نامەی یەکەم
٥٣٧ نامەی دووەم
٥٣٨ نامەی سێیەم
٥٣٩ دەفتەرە کۆنەکانی حاجی یەحیا بەزاز
٥٤١ نووسەری ئەو کتێبە
٥٥٥ ژمارەی سپاردنی ئەو کتێبە
٥٥٧ مۆڵەتی زانکۆی جیهان

پێرستی فۆتۆ

٢٠ د. نەوزاد باجگر، لە ئۆفیسەکەی خۆی
٣٢ تابلۆیەک لەسەر فۆتۆیەک
٣٣ حاجی سەعیدی بەزاز و کوڕەکانی
٣٤ دوکانی حاجی یەحیای بەزاز لەناو بازاڕی گەورە
٤٠ دکتۆر نەوزاد باجگر بەگچکەیی١٩٦١
٥٤ د. نەوزاد ساڵی ١٩٥٨
٥٦ عەقید ئیحسان ئەحمەد خالّی د. نەوزاد باجگر
٦٧ لەراستەوە د. نەوزاد د. موحمەد شەهاب و ئیسماعیل شێخۆ، ١٩٦٦
٧١ لە مەحەتەی هەولێر ١٩٦٤
٨٩ د. نەوزاد لە زانکۆی موسڵ ١٩٧٢
١٠٣ د. نەوزاد ساڵی ١٩٨٠
١١٠ د. نەوزاد باجگر لەگەڵ خێزانەکەی ٢٠٢٠
١٢١ وێنەی هەر چوار برا «نەوزاد، ئازاد، تەڵعەت، سەباح» ١٩٦٠
١٢٢ هەر چوار برا،»د. نەوزاد، ئازاد، تەڵعەت، سەباح» ٢٠١٣
١٢٦ دکتۆر نەوزاد و شێرزاد هەینی
١٣١ لۆگۆی بانکی جیهان
١٣٢ باڵەخانەی بانکی جیهان هەولێر
١٣٥ د. نەوزاد لەگەڵ سۆزان خان و منداڵەکان ١٩٨٩
١٥٤ د. نەوزاد: چیاکان موڵکی منن
١٧٦ ماستەری دکتۆر نەوزاد لە پزیشکی بە زمانی ئینگلیزی
١٨٨ بڕوانامەی ماستەری دکتۆر نەوزاد یەحیا
١٩٠ نووسراوێک لەسەر بڕوانامەی ماستەری دکتۆر نەوزاد
١٩٧ دیمەنێکی زانکۆی جیهان هەولێر
٢٠٢ ڕەزامەندی مۆڵەتی زانکۆی جیهان لە وەزارەتی بەغدا
٢٠٣ ئاڵای کوردستان لەناو زانکۆی جیهان
٢٠٨ مۆڵەتی وەربەهێنانی زانکۆی جیهان هەولێر

٢٣٧	تابلۆی پەلاماردانی هۆلاکۆ
٢٤٣	دیاریی و لۆگۆکان ١
٢٤٤	دیاریی و لۆگۆکان ٢
٢٤٥	دیاریی و لۆگۆکان ٣
٢٤٦	دیاریی و لۆگۆکان ٤
٢٤٧	دیاریی و لۆگۆکان ٥
٢٤٨	دیاریی و لۆگۆکان ٦
٢٥٥	بەردی شەهید لەناو زانکۆی جیهان هەولێر
٢٩١	ئازاد باجگر مەدالیای ژاپۆن وەردەگرێت
٣٠٧	دیوانی کوردستان
٣٠٨	دیوانی پێشمەرگە
٣١٢	د. نەوزاد لەگەڵ تەلەڤزیۆنی جیهان
٣٣٠	تابلۆیەکی هونەری د. نەوزاد
٣٣١	تابلۆیەکی هونەری د. نەوزاد
٣٣٢	تابلۆیەکی هونەری د. نەوزاد
٣٣٥	سۆزان جامباز ی هاوسەری د. نەوزاد
٣٤٣	ئۆتۆمبێلی ژمارە ٤ ئەربیل
٣٤٤	باڵەخانەی کۆتری سەلام
٣٦٢	جیهانێکی رەنگاورەنگی هونەری
٣٦٥	کەلەپووری میللەتان لە ماڵەکەی د. نەوزاد
٣٦٦	کەلەپووری میللەتان لە ماڵەکەی د. نەوزاد
٣٦٧	گەلەریی د. نەوزاد لە ماڵەکەی
٣٦٨	گەلەریی د. نەوزاد لە ماڵەکەی
٣٧٧	ناز باجگر نەمام دەچێنێت
٣٩٣	لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا
٣٩٤	نامەی ئیحسان بۆ حاجی یەحیا
٩٥٣	نامەی ئیسماعیل مولود
٣٩٦	نامەیەک لە دیانا
٣٩٨	لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ١
٣٩٩	لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٢
٤٠٠	لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٣
٤٠١	لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٤
٤٠٢	لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٥
٤٠٣	لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٦

لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٧ ٤٠٤
لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٨ ٤٠٥
لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ٩ ٤٠٦
لاپەڕەیەک لە دەفتەرەکەی حاجی یەحیا ١٠ ٤٠٦
پەیکەری دروشمێکی زانکۆی جیهان ٤١٦
دەقی مۆڵەتی وەبەرهێنانی زانکۆی جیهان لە سلێمانی ٤٨٩
دەقی مۆڵەتی وەبەرهێنانی زانکۆی جیهان لە دهۆک ٤٩١
لۆگۆی زانکۆی جیهان ٤٩٢
شێرزاد هەینی ٥٤١
ژمارەی سپاردنی ئەم کتێبە ٥٥٥
دەقی مۆڵەتی نوێکردنەوەی زانکۆی جیهان هەولێر ٥٥٨
دەقی مۆڵەتی نوێکردنەوەی زانکۆی جیهان سلێمانی ٥٥٩
دەقی مۆڵەتی نوێکردنەوەی زانکۆی جیهان دهۆک ٥٦٠
لۆگۆی زانکۆی جیهان ٥٦١

باجگر بە بێ باج قسە دەکات

لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد باجگـر؛ وەک دکتـۆر و هونەرمەنـد و نووسـەر و بزنسـمان و ئەکادیمییەکـی هەولێریـی پێکـەوە چەنـد دیدارێـک دەکەیـن، ناوەڕۆکـی دیـدارەکان، قسـەکانی ئـەو دووبـارە دەنووسـمەوە. دیمانـە و پرسـیار و وەڵامـەکان بـە شـێوازی خـۆم دادەڕێژمـەوە؛ لەگـەڵ رازەکانـم تێکـەڵ و ئاوێتەیـان دەکەمـەوە. نووسـینەکە زۆری لەسـەر زار ئـەو نووسراوەتـەوە. ماوەمـاوەش خـۆم قسـەیەکم کـردووە. هەنـدێ دیـد و زانیاریـی گشـتییم بـۆ زانیـن و پێناسـە لەنـاو دوو کەوانـە تۆمـار کـردوون. بـۆ دەوڵەمەندکردنـی کتێبەکـە؛ دیـدارم لەگـەڵ ژمارەیـەک کەسـایەتی تریـش کـردووە، ئەوانـەی لەنزیکـەوە پەیوەسـت بـوون بـە کەسایەتی خـۆی و بنەماڵە و بزنسـەکەیان.

ئـەو کتێبـە زۆرتـر بـۆ گێڕانـەوە و باسـکردنی ئەزموونـی ژیـان و پـارە و بزنـس و مێـژووی کەسـایەتییەکی شـارەکە و تـەواوی کوردسـتان نـووسراوە.

زووتریـش لـە هـەر دوازدە بەرگـە چاپکراوەکانـی ڕۆمانـی هەولێـر؛ مێـژوو و سـەربردەی کەسـانی تـری شـارەکەم نووسـیوەتەوە و باسـم کـردوون، بـەڵام ئـەوان، کەسـەکانی نـاو بابەتەکانـم؛ بـە شـێواز و مـۆراڵ و پێشـخان و سـەربردەکانیان لەگـەڵ ئـەو ئەزموونـە جیـاواز بـوون. مـن شـانازی بـە هەمووانـەوە دەکـەم، چونکـە هەمـوو ئەوانـە پێکـەوە مێـژووی شـاری هەولێـر تـەواو دەکـەن.

بـۆ نووسـینی ئـەو کتێبـە سـوودم لـە دیدارەکانـی تەلەڤزیۆنـی جیهانیـش وەرگرتـووە.

زۆربـەی دیدارەکانـم لەگـەڵ ئـەودا لەنـاو زانکـۆی جیهـان، لـە ئۆفیس و گەلەریـی و گۆڕەپانەکانـی زانکۆکـە، لەنـاو ئۆفیسـی گرووپـی جیهـان و شـەوێکیش لـە ماڵەوەیـان لـە «دریـم سـتی» لـە هەولێـر سـاز کـردووە، زۆریـش بـە تەلەفـۆن لـە سـویدەوە قسـەمان کـردووە، کتێبەکانـی ئـەوم خوێندوتـەوە و سـەیری تابلۆکانـم کـردوون.

پـاش کتێبـی «٩٥٥ دەقـە لەگـەڵ شـێرکۆ بێکـەس _٢٠٠٨» و «جەمـال عەلەمـدار یەکەمیـن هەولێـری لە سـوید _٢٠٢١»، ئەوەیـان ئەزموونی سـێیەمی چاپکـراوی منـە لـە تۆمـار و نووسـین و دیدارەکانـا، هـەر سـێکیان بەڕێکـەوت سـازکراون و کتێبـی باشـی پـڕ زانیـاری بـوون، بـەڵام بـە ئاراسـتە و بۆچوونـی جیـاوازەوە، شانازیشـیان پێـوە دەکـەم. نازانـم دیـداری تـر؛ کـەی و چـۆن و لەگـەڵ کـێ دەبێـت.

دیـدار و نووسـینەکە زۆر بـە وردی ریزبەنـد و پۆلینکـراو بـە شـوێن و کات نەکـراون. ئاخاوتـن و ڕۆژانەکانـی تەمـەن و چالاکییـەکان؛ بـە پێـی سـاڵ و شـوێن و کار و ئەزموونـەکان نەبـوون، بـە مەبەسـتی چێـژ وەرگرتـن و هۆگربـوون بـە کتێبەکـە ئـەوەم کـردووە. نووسـینەکە بـە

شـێوەیەک لـە شـێوەکان؛ شـێوازی دەقێکـی ئەدەبـی بەخـۆوە گرتـووە. ئـەوەی پێویسـتە ئامـاژەی پـێ بـدەم، دکتـۆر نـەوزاد بـۆ سـازبوونی دیـدار و کەرەسـتەکان و کتێبەکـە؛ هـاوکاری زۆری دەنوانـد و ئاسـان و بلـەز داواکانـی جێبەجـێ دەکـردم. باجگـر بەبـێ بـاج قسـەکانی کـردووە، بـەوەش دەتوانـم کتێبەکـە بـەو شـێواز و بەرنامەیـە تـەواو بکـەم. هیـوام وایـە سـوودێکی هەبێـت، رێـز و هـەر هەبـن.

شێرزاد هەینی

ستۆکهۆلم ـ ٢٠٢٢

Dr. Bajger Speaks

As a doctor, artist, writer, businessman and academist, I meet Dr. Nawzad and rewrite whatever he utters. I reshape the answers and comment on them with my own perspective. It is mostly his words, but sometimes, I add my point of view. Some general information and perceptions are put between brackets to be identified and clarified. To enrich the book, I have also met some other personas who have been close to the doctor, his family, and his business.

This book is written to retell some flashbacks of his life and experience as well as the history of his character in the city and in the region.

In the previous work, and about the twelve volumes of Kurdistan in the Ottomans documents', I have narrated the life of some other people of the city, but their stories, histories, and experiences are entirely different than this character. I am proud of all of them, since they all together make and shape the city. I have also taken benefit from Cihan TV shows with

Dr. Nawzad.
Most of the meetings took place at Cihan University, his office in the university and Cihan group, his special galary, and once at his house in Dream City-Erbil. I have often talked with him on the phone so as to gather information while I was away in Sweden. I have also read his works and seen his tablos.
After the book named "955" minutes with Sherko Bekas in 2008. and Jamal Alamdar, The first Erbilian in Sweden in 2021.This will be my third publication. The thrice were coincidental and factual, but with different perceptions. I am proud of them and I don't know when and where will be the next character.
To amuse the reader, The events and sessions are not narrated sequently, and the activities, speeches and narrations are not arranged according to their time and place. Afterall, It is entirely a factual literary wo rk.
It is worth mentioning that Dr. Nawzad has spent a considerable effort to help me and arrange the meetings as well as responding my demands. Bajger speaks unrestrictedly which motivates me to write in the same style. I hope you enjoy reading it and I hope I have added a brick to the Erbil history.

With my best wishes

Sherzad Heini
Stockholm - 2022

د. نەوزاد باجگر لە زانکۆی جیهان بمنێژن

١
نەوزاد یەحیا سەعید خدر ئەلیاس باجگر

من «نەوزاد حاجی یەحیا حاجی سەعید خدر ئەلیاس باجگر»م، باپیرە گەورەمان ناسناوی باجگر بووە. هەموومان بەو ناوە دەناسرێین و وەک پاشگر و ناسناو ئەوە دەنووسین و شانازی پێوە دەکەین. ئەوەش دەڵێم؛ ناسناوەکە کۆنە، مێژوو و سەربردەکەی دەگەڕێتەوە بۆ چوار پشتی ئێمە، دەگەڕێتەوە بۆ گۆڕانکاریی چەندان سەردەم و زەمان و سیاسەت و سنوور و دەوڵەتیش. نەوەکان هاتوون و ڕۆیشتوون و ئەوانەی ماون، ئەو ناوە هەر ماوە و هیوامان وایە هەر بمێنێت!

ناسناوەکە دەگەڕێتەوە بۆ باپیرە گەورەمان «ئەلیاس»، ئەو کە هاتووتە هەولێر لەگەڵ «ڕەشید ئاغا» کاری باجگری کردووە. ئەو، «ڕەشید ئاغا» وەرگرتن و کۆکردنەوەی باج و داهاتەکانی لە دەوڵەتی عوسمانی بەکرێ گرتبوو، باپیرە گەورەمان لە هەولێر باجگری ئەو و دەسەڵاتی عوسمانی بووە. دیارە ئەوەش لەبەر ئەوە بووە زووتر و زۆریش هاتوچۆی شارەکانی بەغدا و تکریت

و موسـڵی کردبـوو، شـارەزایی لـە کڕیـن و فرۆشـتن و پـارە و زمـان و دانوسـتان هەبـووە، بۆیـە توانیویەتـی ئـەو پیشـەیە بـکات و تێـدا بمێنێتـەوە و ناوەکـەی هەڵگرتـووە و پاراسـتوویەتی.

دکتۆر نەوزاد باجگر ئەمینداری گشتی زانکۆکانی جیهان، لە ئۆفیسەکەی خۆی

٢
ئاو باپیرە گەورەی ئێمەی هێناوەتە هەولێر

هاتنــی باپیــرە گەورەمــان بــۆ هەولێــر ســەربردەکەی کارەســاتێکی خەمبــاری هەبــووە. مــام ئەلیــاس، باپیــرە گەورەمــان لەبــەر ئــاو و لــە داخــی ئــاو و رووبــار هاتووتــە نــاو هەولێــر.

ئــاو، رووبارەکــە، زێیەکــەی پــردێ؛ گوندەکانــی ئــاوەدان و جــوان و کەســک کردبــوو، بــەڵام باپیرانــی ئێمــەی لــە خەفەتــی ئــەو ئــاوە هاتوونەتــە هەولێــر. ئاوەکــە باپیرانــی ئێمەیــان لــەوێ هەڵگرتــووە و بــەرەو هەولێــر کۆچیــان کــردووە. باپیرانــم، لــە گوندێــک نزیــک زێــی بچــووک دەژیــان، رووبارەکــەش لەنێــوان گــرد و دەشــتاییەکان دەڕۆیشــت، نــەرم نــەرم جووڵەیەکــی شــیرینی بــە هەمــوو گونــد و دەشــت و چەمــە بەردەڵانــەکان دەکــرد. زێیەکــە، بــە ئاوەکــەی ناوچەکــەی بــە ماســی و جووڵــە و خــەون و ژیــان دەوڵەمەنــد کردبوو! ئــەو ئــاوە لــەوێ بنەماڵەکەمــان هەڵدەگرێــت و دەیانگەیەنیتــە هەولێــر! مەپرســن چــۆن! پەلــە مەکــەن، مەڵێــن کــوا ئــەو ئــاوە دەگاتــە نــاو هەولێــر!؟ کــەی خەونەکــەی «ســەنحاریب»ی پاشــا و

دەوڵـەت و سیسـتەم جێبەجـێ کـراوە و ئـاو هاتووتـە نـاو شـاری هەولێـر. ڕۆژەڤەکـە وا نەبـووە، ئاوەکـە هـەر لـەوێ بـووە، ڕووبارەکـە هـەر لـە ڕێڕەوەکـەی خۆییـەوە وا دەکات باپیـری باپیـرم بـار بـکات، بوخچـە و خـەون و ژیانـی لـەوێ بپێچێتـەوە و بێتـە نـاو شـارێکی گـەورەی وەک هەولێـر، ئاوەدانییەکـی نوێـی دوور لـە مەترسـییەکانی ئـاو. ئـەو ترسـی لـە ئـاو نەمابـوو، بۆیـە نەچوویتـە سـەر قەڵاتیـش، چـی نەمابـوو لێـی بترسـێت.
ئـەو بـازرگان بـووە، پیاویـک بـووە بـۆ ژیـان و دەوڵەمەنـدی کاری کـردووە، گەنـم و جـۆی دەشـتە پانوبەرینەکـەی ناوچەکـەی، گەنمـە جوانەکـەی و جـۆی سـەر جۆخینەکانـی بـار کـردووە و فرۆشـتوویەتی، بـۆ ئـەوەش چوویتـە ناوچەکانـی تکریـت و بەغـدا و شـارەکانی تریـشی زۆر جـار دیبـوون و سـەردانی کردبـوون. ئـەو ڕۆیشـتووە و بـە ئاوەکـە بـاری زۆری بـردووە، بـە بەلـەم و دوبـەی و کەلـەک بـاری زۆری بارکـردووە و ڕۆیشـتووە، زۆریـش لـەو کاروانانـە بـە بـار و پـارە و سـەرقاڵییەوە ماوەتـەوە. ئـەو گەنـم و بەرهەمەکانـی هەرزانفـرۆش نەکـردووە، ئاسـان بازرگانەکانـی ناوچەکـە، بەرهەمەکەیـان لەبـن دەسـتی دەرنەهێنـاوە. بـۆ ئـەوەش لـە خانەکانـا زۆر ماوەتـەوە، کاتـی لـە قاوەخانـەکان بەسـەر بـردووە، لـە دیوەخـان و قامیشـەلانەکانا شـەوی بەسـەر بـردووە، ڕۆیشـتووە و ماوەتـەوە، زۆر دوا کەوتـووە. ئـەو لـە سـەفەرێکی، کـە دوا سەفەریشـی بـووە هاتووتـەوە مـاڵ، پێـی دەڵێـن و دەبینێـت ژنەکـەی نەمـاوە، سـۆزە گەرمەکـەی و منداڵەکـەی نەمـاوە، ئـاو؛ گەنـم و جـۆ و کاسـبییەکەی بـۆ قازانـج و بازرگانـی چەنـد سـاڵ بـوو بردبـوو، بارکردبـوو، بـەڵام ئـەو جـارە ژن و منداڵێکـی

بـەرەو مـەرگ و نەمـان بردبـوو!

دیـارە ئەوانیـش «ژنەکـە لەگـەڵ کوڕەکـەی» ویسـتوویانە لـەو کاروانـە بگەنــەوە ئــەو، دیــارە غەریبیــان کــردووە! ئەوانیــش بــە ئاوەکــە ڕۆیشـتوون، بـەڵام نەگەیشـتوون و دەرنەچـوون. ئاوەکـە هەردووکیانی خنکانـدووە!

ژنەکـە. داپیرەمـان لەسـەر زێیەکـە لەسـەر کەنـارە تەنکەکـە، لەنـاو قامیشــەلانەکە، نــاو ڕەوەزە بەردەکانــا و لــە پەنایــەک و لەبــەردەم ئاگردانێــک کۆڵــی کــردووە، جلەکانــی شوشــتووە، منداڵەکانــی رووتکردیتــەوە، لەگــەڵ ژنەکانــی تــر دەمەتەقێــی کــردووە، گاڵتــەی کــردووە، هاوکارییــان بــووە، لەســەر یــەک ئاگــردان ئاویــان گــەرم کـردووە. ئەویـش ئاوی گـەرم کردووە، سـابوونی دەرهێنـاوە و مەنجەڵ و تەشـتی لەسـەر بـەردەکان و ئاگردانەکـە دانـاوە، تـا منداڵەکانـی بشــوات. بــەڵام بەداخــەوە لــە ســەر ئــەو رووبــارە، قەراخــی ئــاوە مەندەکـە، یەکێـک لـە منداڵـەکان دەکەوێتـە نـاو ئاوەکە،ژنەکـە ئـەوە بەچاوەکانــی دەبینێــت چــۆن ئــاو منداڵەکــە دەبات.ئیــتر دایکەکــە بەرگـەی دیمەنـی جـەرگ سـوتانی ڕۆڵەکـەی ناگـرێ و خۆشـی دەبێتـە کاراکتـەی ئـەو فلمـە تراژیدییە.کـە دەبینـێ ئاوەکـە جـەرگ و هەنـاو و پیــاو و دوارۆژی بــردووە، دووری دەخاتــەوە، نقوومــی دەکات.

ژنەکــەش ئازایانــە بــۆ رزگارکردنــی منداڵەکــەی دەچێتــە نــاو رووبارەکـە، سـەر شـەپۆلەکە، نـاو قووڵاییەکـە ئـەو مەلەوانیـش بـووە، نەترســاوە، لــە ئــاو ئازاتــر بــووە، ئــەدی ئــەو بــەردەوام و رۆژانــە ئــاوی گــەرم نەدەکــرد، دەســتی لەنــاو ئــاو نەبــووە! ئــەدی ئــەو ئـاوی بەکارنەهێنـاوە! بۆیـە ویسـتوویەتی منداڵەکـەی رزگار بـکات.

بـەڵام، دیـارە کوڕەکـەی حـەزی کـردووە ببێتـە ماسـی، ماسـییەکی بەپوولەکـەی زیویـن و بریسـکەدار. منداڵەکـە پـەرۆش بـووە بگاتـە بەغـدا و لـەوێ باوکـی بدۆزێتـەوە، لـەوێ ببینێـت و فێـر بێـت باوکـی چۆن لەنـاو عەرەبـان تێکەوڵێکـە دەکات، چـۆن دەفرۆشـێت و چـۆن دەکڕێتـەوە. ویسـتوویەتی بگاتـە باوکـی، پـاش کوڕەکـە ئیـتر ژنەکەش، پـەرۆش بـووە زوو بگاتـە منـداڵ و مێردەکـەی. هەردووکیـان پێکـەوە و بـە دوو شـەپۆلی جیـاواز و بـە دوو قووڵایـی و بەرزایـی و نزمایـی جیـاوازەوە بـە ئاوەکـە دەڕۆن و ناگەڕێنـەوە.

منـداڵ و ژنەکـە لەگـەڵ ئاوەکـە دەڕۆن و ون دەبـن و ئیـتر ناگەڕێنەوە و تەرمیـان نادۆزنـەوە، هەردووکیـان، ژن و منداڵەکـە دەبنـە ماسـی و بـەرد و قەوزەیەکـی نـەرم و کەسـکی سـەر بەردەڵانەکـە. پیاوەکـە، ئـەوەی تـازە لـە بازرگانـی و کاسـبی بـە ئاوەکـە هاتبـووە ماڵـەوە، لـە خەفەتـان وشـک دەبێتـەوە، لـە ئاوەکـە تـووڕە دەبێـت، دەیـەوێ تۆڵـەی لـێ بکاتـەوە، لێـی دوور بکەوێتـەوە، چیـتر سـەفەر بـەو ئـاوە ناکاتـەوە، چیـتر نایەوێـت بـە کاسـبی و بەرەکەتـی ئاوەکـە دەوڵەمەند تـر بێـت، دەڕوات و دوور دەکەوێتـەوە. پـاش ئـەو کارەسـاتە، مردنـی ژن و منداڵێکـی سـاوای، ئەلیاسـی باپیـرە گەورەمـان هاتووتـە هەولێـر. لەسـەر ئاوەکـە و کاسبییەکەی جارانـی دادەبڕێـت.

٣
باجگری یەکەم

لـە سـاڵی١٨٦٣ ی زاینـی ئەلیاسـی باپیـرە گەورەمـان لـە سـەردەمی مەدحـەت پاشـا والـی بەغـدا کاری باجگریـی کـردووە. وشـەی «باجگـر» بـە زمانـی کـوردی واتـە بـاج، بـە زمانـی عەرەبیـش «ضریبە»یـە، هەروەهـا بـە زمانـی تورکـی «بـاج ئـەڵان»ە.

«لـە هەولێـرێ، لـەو وەختـەی مەدحـەت پاشـا، لـەو سـەردەمانەی ئەو والـی بەغـدا بـووە، لـە سـاڵانی ١٨٦٩ تـا ١٨٧٢ ی زاینـی وڵاتەکـە زۆر گەشـەی کـردووە، یەکیـک بـووە لـە والیـە رووناکبیـرەکان و ماوەیەکی زۆر و بەشـێکی زۆری تەمەنـی لـە بولگاریـا ژیـاوە. سیسـتەمی بـاج و دەوڵەتـداری گەشـە دەکات و پیشـەی باجگـر دەبێتـە رەسـمی و نـووسراو».

گوێـم لـە حاجـی سـەعیدی باپیـرم بـووە، باپیـری کـە هاتووتـە هەولێـرێ بـووە بـە باجگـر و باجیـان وەرگرتـووە. ئەوانـەی مـاڵ و ماڵاتیـان هێناوەتـە هەولێـرێ، ئەوانـەی بەرهەمـی تـرێ و گەنـم و جۆیـان هەبـووە، شـارەوانی باجـی لێیـان وەرگرتـووە، ئەویـش یەکێـک

بــوو لــە باجگرانــی عوســمانییەکان.

مـن لـە شێسـتەکان لەگـەڵ باپیـرم دادەنیشـتم، ئـەو باسـی باپیـری بـۆ دەکـردم، ئەلیـاس! بۆیـە ئـەوە دەزانـم و لـەو سـەربردەیەش دڵنیـام و تـەواوە.

دەمــەوێ ئــەوەش بڵێــم باجگــر وەک ناســناو؛ نیشــانەی پیشــە و کاسـبییە، ئاماژەیـەک نییـە بـۆ عەشـیرەت و ناوچەیـەک. باجگریـش وەک بەرگـدوور و بـەزاز و پەڕەچـی و نانـەوا نیشـانەی شـار و کاسـبی بــووە، ناســناوی شارســتانی بــووە!

ئەلیـاس باجگـر ماڵـی لـە گەڕەکـی تەعجیـل بـووە، کۆنـە خانووەکـەی مــاوە، رەســمی هەیــە. ئێســتا خانووەکــە لــە گەڕەکەکــە بــووە بــە خــەم و نیشــانەی کەلاوەیــی و وێرانــی و خەمێکــی گەورەیــە بــۆ جوانییەکانــی خانــوو و شــێواز و کەرەســتەکان. گەڕەکــە کۆنەکانــی ئــەو شــارە، کــەلاوەکان بــوون بــە دیــاردە و وێنەیەکــی ناشــیرین و قێزەوەنـن؛ بەداخـەوە نەبـوون بـە نیشـانەی شارسـتانی و کەلەپـوور، بــوون بــە کــەلاوە و شــوێن کۆکردنــەوەی پاشــماوە و خاشــاک و پیســایی!

٤
لە گەڕەکی تەعجیلی هەولێر لە دایکبووم

مـن لـەو خانـووە، لـە گەڕەکـی تەعجیـل و لەنـاو خانووێکـی گـەورەی ئەودەمانـە، لـە ڕۆژی ٢٨ی فبرایـەری سـاڵی ١٩٤٨ لەدایکبـووم. هـەر لـەو خانـووە تـەواوی بنەماڵەکەمـان ژیـاون و گـەورە بـوون، لەوێـش جیابوونەتـەوە و ماڵـی سـەربەخۆیان پێکهێنـاوە، بـەڵام هـەر لـەو ناوچەیـە. باوکـی باپیـرم خـدر لەنـاو بـازاڕی گـەورەی هەولێـر خەیـات بـووە.

لـە سـاڵی ١٩٦٢ بەرانبـەر هوتێـل شـیراتۆن و لەسـەر شـەقامێکی سـەرەکی باپیـرم حاجـی سـەعید «١٨٩٠_١٩٨٢» خانووێکـی گـەورە لەسـەر ڕووبـەری ٨٠٠ مەتـر دووجـا دروسـت دەکات. دوایـی ئـەو خانــووە دەبێتــە باڵەخانەیەکــی چەنــد نهۆمــی ئێمــە، باڵەخانــە بازرگانییەکـە بـە شـێواز و نەخشـەی نـوێ مـاوە و ئاوەدانـە.

بــەڵام باوکــم حاجــی یەحیــا «١٩٢٢_ ١٩٩٣» کــە هاوســەرگیری لەگـەڵ «مکییـە ئەحمـەد سـەمەد»ی دایکـم دەکات، لەنـاو خانـووە گەورەکـەی باپیریـی و ماڵـە گەورەکەیـان جیـا دەبێتـەوە و دەچێتـە

سـەر قـەڵات. لـەوێ نزیـک ماڵـی خەزوورانـی خانووێـک بەکـرێ دەگرێـت. لـە سـاڵی ١٩٤٩ تـا سـاڵی ١٩٥٤ لـەوێ دەژیـت. هـەر لـەوێ دایکـم زێڕەکانـی ملـی بـە ١٠٥ دینـار دەفرۆشـێت، پارەکـەش بـۆ کڕینـی دوکانێـک لەنـاو بـازاڕی قەیسـەری دەداتـە باوکـم، ئیـتر لـەوێ و پـاش ئـەو ڕۆژە و لـەو دوکانـە باوکـم بـەزازی و کاروبـاری قومـاش دەسـت پـێ دەکات، سـامان و ناوبانگییەکانـی بـەو دوکان و کاسـبییە دەردەکەوێـت.

باوکـم هـەر لـەو دوکانـە، لەگـەڵ لـە قومـاش و ڕەنـگ و پێـوان و بازرگانییەکانـی، جووتیارەکانـی ناوچەکـە دەناسـێت، لەگـەڵ ئـەوان گەنـم و جـۆش دەچێنێـت. پـاش وەرزی دوورنـە گەنـم دەکڕێـت و دەیفرۆشـێتەوە و قازانجیـش دەکات. ئـەو بـەو کاسـبییە، بـەو تێکەڵاوییـە ناسـیاریی زۆرتـر پەیـدا دەکات. دوکانەکـە سـەرچاوە و هـەواری کاسـبی و نـاو و ناسـینی باوکـمان بـووە، بۆیـەش ئێسـتا دوکانەکەمـان کـردووە بـە مۆزەیەکـی بنەماڵەکەمـان و خەڵکـی نـاو بازاڕەکـەش.

دوایـی خانووەکـەی حاجـی یەحیـا باجگـر لـە گەڕەکـی تەعجیـل بەرانبـەر مزگەوتـی بـازاڕ و لەتەنیشـت بـازاڕی سـیروان دەکەینـە باڵەخانەیـەک. باوکـم لـە سـاڵی ١٩٦٤ خانووێک لەسـەر ڕووبەڕی ٦٥٠ مەتـر لەسـەر شـەقامی شێسـتمەتری نزیک ئیسـکان دروسـت دەکات. ئێسـتاش خانووەکـە مـاوە و تابلۆیەکـی بچووکـی بـە دەرگەکـەوە هەڵـواسراوە و نـاوی باوکمـی پێوەیـە، لـە بۆنـە تایبەتییـەکان و جـەژن و کۆبوونەوەکانـی خێزانەکەمـان، دەرگـەی دەکەینـەوە و تێـدا کـۆ دەبینـەوە.

پاش چەند ساڵێک، بەردەم خانووەکەمان شەقامەکەی لەسەر پڕۆژەی کولبینکان «کالوست سەرکیس کولبینکان «Calouste Culbenkian»،١٨٦٩_١٩٥٥، سەرمایەدارێکی ئەرمەنی بووە، لە بواری پترۆڵ کاریکردوە، بەشی لە نەوتی عێراق ٥٪ بوو، بۆیە ناویان نابوو، «Mr. Five Percent» لە بوارەکانی خێرخوازی کاری زۆری کردووە، لە هەموویان ناودارتر یاریگەی شەعبی بەغدا بە یارمەتی و سامانی ئەو دروست دەکرێت»، خانووەکە دەکەوێتە سەر ناودارترین و گەورەترین شەقامی هەولێر. شێستمەتری دەبێتە ئەو بازنە جوانەی شارەکە لە باوەش دەکات و دەیرازێنێتەوە. ئەو بازنەیە بازنەی تری لەسەر دەکرێتەوە؛ هەولێر دەکەوێتە ناو بازنە لە دوای بازنەی گەورەتر و بەرینتر.

هەر سەبارەت بەو شوێن و هەوارانەی لەناو هەولێر تێدا ژیاوم، باس لەو خانووەش دەکەم کە خۆم دروستم کردووە، لەگەڵ لیستی پیشەییەکانی هەولێر «دکتۆر و ئەندازیار و هونەرمەند و ئابووریناسان» پارچەیەک زەوی بە رووبەری ٣٢٠ مەتر لە شارەوانی هەولێر و بەپێی مەرجەکانی دابەشکردنی زەوی وەردەگرم. ئەگەرچی ئەودەمانە ئەو ناوچەیە دووره شاریش بوو، خانوو و ئاوەدانی و قیرتاو و ئاو و کارەبای نەبوو، بەڵام منیش وەک خەڵکەکەی تر لەوێ خانوویەکی لەسەر دروست دەکەم، گەڕەکەکە ئاوەدان دەبێت، ئێستاش ئەو گەڕەکە لە شەقامی سەد مەترییەکە نزیکە، دوایی لەگەڵ گەورەبوونی شار، ئەو شەقامە ئاوێزانی دەکات.

***

دایکـم حاجـی مکییـە «١٩٢٢_٢٠٠٦» ژنێـک بـوو وەسـفی ناکرێـت، کابانێکـی وابـوو باسـی تـەواو نابێـت، هەشـت منداڵـی بەخێوکـردووە. لـە ڕۆژی ١٩٤٧/٣/١٧ لەگـەڵ باوکـم هاوسـەرگیرییان کـردووە. باوکـم وەک زاوا، لەگـەڵ خزمـەکان بـە چـوار ئۆتۆمبێـل دایکـم وەک بـووک، لـە قـەڵات دەهێنێتـە خـوارەوە، بـەڵام زۆر لـە تەعجیـل و لەنـاو ماڵـە گەورەکـە نابێـت، دووبـارە دەچێتـەوە سـەر قـەڵات و حـەز دەکات لـەو هـەوارە بـەرزە منداڵەکانـی گـەورە بـکات. هەمووومـان ماوەیـەک ژیـن و خـەو و سـەرکەوتنی سـەر قەڵاتمـان بەربکەوێـت. لـەوێ باوکـم خانووێـک بەکـرێ دەگرێـت، وەک ژیـان و مانـەوە یەکەمجـار لەسـەر قـەڵات دەژیـت.

ماڵـی باپیـرم و خاڵەکانـم باخچەچـی بـوون، لـە چـواردەورەی قـەڵات و نزیـک بـازاڕ باخچەیـان هەبـووە. باپیرانـم لـە دایکمـەوە؛ شـەیدای خـاک و ئـاو و کارێـز و ناعـوور بـوون، تـەڕە و سـەوزەیان چانـدووە و شـاریان پـڕ کـردووە لـە سـەوزە. ئـەوان لـە ماڵـی ئاغاکانیـش زەوییـان بەکـرێ گرتبـوو. لەبیرمـە یـان دەگێڕنـەوە شـوێنی سـینەمای سـیروان باخچـەی ئـەوان بـووە. ئـەو شـوێنەی ئێسـتا بـازاڕی سـورچی پـێ دەڵێـن، ئەویـش هـەر باخچـەی ئـەوان بـووە. ئـەوان ئێـوارە کـە دەگەڕانـەوە نـاو قـەڵات هەمـوو جـۆرە سـەوزەیەکیان لەگـەڵ خۆیـان بـە کەروبـار و دەسـت و زەمبیـل و سـەبەتە بردوتـە سـەر قـەڵات، لەگـەڵ ماڵـە ناسـیار و جیرانەکانیـان بەشـیان کـردوون.

مـن منـداڵ بـووم، لـەوێ و لەسـەر باخچەکانیـان خاسـم خـواردووە، نەترسـاوم و چوومەتـە نـاو ناعوورەکان، گوێـم لـە تڕەتـڕەی مەکینـەی نـاو ناعـوورەکان ڕاگرتـووە و پێـم سـەیر و عەنتیکـە بـووە، چـۆن

ئـاوی وا جـوان و سـپی و سـارد لـەو بیـر و ناعـورە دێتـە دەرەوە، ئاوێکـە وشـکبوون و تەواوبوونـی نەبێـت. مـن بـە پایـەی خـۆڵ و کەرپووچەکانـی چوومەتـە سـەر سـەرچاوەی ئاوەکـە. لـە سـەرەوە و لەسـەر حـەوز و جۆگەکانـا بینیوومـە چـۆن ئـەو ئـاوە ساردە شـیرینە دەڕوات و کـەف دەکات، دەڕوات و باخچـەکان ئـاو دەدات، بۆیـەش تـەڕە و سـەوزەکانی باخچەکانـی خاڵـم، بـەردەوام تـەڕ و شـیرین و بەتـام بـوون. ئـەوان بازاڕیـان گـەرم بـووە، دوکانەکانـی نـاو بازاڕیـان پـڕ کـردووە لـە سـەوزە.

***

باپیـرم و منداڵەکانـی ئیـش دەکـەن و دەچنە بـەر خوێندن و بەڕاستی و بـاش دەکەونـە نـاو بـازاڕ و لەنـاو هەولێـر دەناسرێن.
باپیـرم حاجـی سـەعید لـە سـاڵی ١٩٦١ یەکەمجـار ئۆتۆمبێلـی کڕیـوە، ژمارەکەشـی ١٥٧ هەولێـر، مارکـەی شـۆفرلێت یـان مارکێکـی تـری ئەمریکـی بـووە. لەودەمانـە مامـم لـە شـاری بـەسرا فەرمانبـەر بـووە، ئـەو دەچێـت لـەوێ ئۆتۆمبێلەکـەی بـە هەشـت سـەد دینـار بـۆ دەکڕێـت و دەیهێنێتـەوە هەولێـر. باوکـم حاجـی یەحیـا لـە سـاڵی ١٩٦٦ ئۆتۆمبێلێکـی ئۆپلـی ژمـارە بەغـدای هەبـووە، مۆدیلەکـەی مۆدیـل ١٩٦٢ یـان ١٩٦٣ بـوو.

تابلۆیەک لەسەر فۆتۆیەکی حاجی یەحیا بەزاز و حاجی مەکییەی هاوسەری ساڵی ۱۹۸۹ گیراوە، بە خامەی هونەرمەند سارا تەڵایی دروست کراوە.

فۆتۆی حاجی سەعیدی بەزاز و کوڕەکانی

دوکانی حاجی یەحیای بەزاز لەناو بازاڕی گەورە

٥
لەناو کارکردنا پیر بووم

مـن ئـەو مرۆڤـەم ئێسـتا هەناسـە دەدەم و دەبینـم و کار دەکـەم و بەدرێژایـی ژیانـم خەباتـم کـردووە. لـەو ژیانـە نەوەسـتاوم و بـۆ ئامانجەکانـم هەستم بـە ماندووبـوون نەکـردووە. ئیشـم زۆر کـردووە، وا دەزانـم ژیـان بەڕاسـتی زۆر خۆشـە، دەبـێ ئینسـان لـە ڕۆژانـی خۆشـی و ناخۆشـییەکانی ژیانـی هـەر بەخۆشـی بژیـت. لـە کاتـی تەنگانـە و ناخۆشـییەکان هـەر بـە خۆشـی سـەیری ڕۆژگارەکـە بـکات. هێمـن و ئاسـوودە بـۆ مەبەسـتێک ئیـش بـکات و بژیـت، ناکـرێ مـرۆڤ کاتەکانـی بەفیـڕۆ بـدات، کاتیـش بەشـی ئـەوە نـاکات، یـان ئەوەنـدە زیـاد نییـە بەفیـڕۆی بدەیـت و تێـدا بێـزار بیـت. مـن لەنـاو کارکردنـا پیـر بـووم، لـە منداڵییـەوە بیـرم لـە ئیشـکردن کردیتـەوە. تەمەنـم سـێ چـوار سـاڵان بـووە لەگـەڵ باوکـم چوومەتـە بـازاڕ و لەسـەر دوکانەکـەی دانیشـتووم. لـەوێ دیومـە باوکـم چـۆن کار دەکات، چـۆن قومـاش دەبڕێـت و دەفرۆشـێت، دیـارە قازانجـی کـردووە و پـارەی کـۆ کردیتـەوە.

منداڵێکـی بچـووک بـووم و پرسـیاری زۆر و گـەورەم کـردووە، کاکـم و مامەکانـم دەیانگـوت؛ تـۆ زوو و زۆر پرسـیارت دەکـرد، دەتپرسـی، دەتویسـت شـتەکان زۆرتـر بزانیـت! بـە یـەک پرسـیار و دوو پرسـیار هۆگـر نەدەبوویـت، بێجگـە لـە پرسـیارەکان دانوسـتان و قسـەی زۆرتـرم لەسـەر وەڵامەکانیـش کـردووە، بـەڵام بزێـو نەبـووم، کوڕێکـی هێمـن بـووم، جووڵەکانیشـم بـۆ یاریکـردن و ژیـان و خۆشـییەکان بـووە و بـەس.

دەچمە بەر خوێندن

لــە ســاڵی ١٩٥٥ تــازە قوتابخانەیــەک بــە نــاوی «فەیســەلییە» لــە هەولێــر و نزیــک ماڵــی خۆمــان کرابــووە، «فەیســەل پاشــای ســەر عەرشــی عێــراق، مەملەکەتەکــە لەبــەر پیــرۆزی ئــەو و بنەماڵەکەیــان دروســتکرابوو. ئینگلیــز لەجیاتــی ئــەو بنەماڵەیــە بباتــەوە ماڵــی خــودا و خاکــی نەجــد و حیجــاز، لــەوێ مەملەکەتێکیــان بــۆ دروســت بــکات، غەدریــان لــێ دەکات لەگــەڵ بنەماڵەیەکــی تــر ئــەوە دەکات، بــەڵام نائومێدیــان نــاکات لەنێــوان هــەردوو رووبــاری دیجلــە و فــورات قەوارەیەکــی سیاســییان لەســەر دەســتی ژنێکــی دبلۆمــات و نووســەر و کەڤناســی ژن «مــس بیــل» بــۆ دادەمەزرێنێــت. ئــەو ژنــەی لــە ســاڵی ١٩٢٦ دەمرێــت، لەســەر داوای خــۆی لــە بەغــدا دەنێژرێــت. ئێــتر قوتابخانەکــە بــە نــاوی فەیســەلی یەکــەم کرابــوو، ئــەوەی لەگــەڵ ئــەو ژنــە دۆســتایەتی نزیکیــان هەبــووە، پاشــاش مردنــی ژنەکــەی لــە بەغــدا وەک مەلیکــی عێــراق دیــوە، چونکــە خــۆی لــە ســاڵی ١٩٣٣ مــردووە.

قوتابخانەکــە بــە نــاوی ئــەو یــان بــە نــاوی فەیســەلی دووەم کرابــوو. ئــەوەی ئەفســەرەکان کــە کودەتاکــەی ســاڵی ١٩٥٨ بەســەردا دەکــەن و پاشــا و منداڵێکــی بەســتەزمان و خۆشەویســتی عێراقییــەکان دەکــوژن، مــن دەچمــە ئــەو قوتابخانەیــە، لــەوێ دەســت بــە خوێنــدن دەکــەم، مامۆســتا و رەحلــە و تەختــەی رەش و منداڵــی زۆر دەناســم، بــەڵام زووتــر دەفتــەر و قەڵەمــم لەنــاو دەســتی باوکــم لــە دوکانەکــەی دیبــوو، مامەکانــم خوێنــدەوار بــوون.

لـەو رۆژانـە و تـازە چوومەتـە قوتابخانـە منداڵێکی ناسـکم، بەڕێکەوت بـەر عارەبانەیەکـی دەسـتی دەکـەوم کـە فـەردە ئـاردی زۆری لەسـەر بـووە، رەنـج و ماندووبوونـی حەمباڵێـک پاڵـی دەدا، بـەو بەرکەوتنـە دەسـت و باسـکم ئازاریـان بەردەکەوێـت، دەکەومـە سـەر ئەرزەکـە. ئەگەرچـی ئـازارم بەرکەوتبـوو، بـەڵام بابـم و مامەکانـم دەڵێـن هیچـی نییـە، هەڵسـەوە و بـەو کەوتنـە دەبیتـە پیاوێکـی بـە توانـا و بـە هێـز و کابـرای عارەبانچـی ئیـزن دەدەن و دەڵێـن هیـچ نەبـوو قـەزا و قەدرێکـی خودایـی بـوو.

ئیـتر مـن لەبـەر ئـەو رووداوە، ئـەو سـاڵە لـە خوێندنەکـە دادەبڕێـم. لـەو قوتابخانەیـە شـاهانەیە ئـەو سـاڵە دەوام ناکـەم، سـاڵی دوایـی دەگوازرێمـەوە قوتابخانـەی «ئیـبن خەلـەکان»، ماڵیشـمان هـەر لـەوێ نزیـک بـووە، قوتابخانەکـە زووتـر «ئەربیـل ئـولا» بـووە، ئـەوەی ئێسـتا بـووە بـە مۆزەخانـەی پـەروەردەی هەولێـر؛ ئەربیـل ئـولا لـەوێ گوازرابـووە شـوێنێکی تـر.

شـوێنی ئیـبن خەلـەکان دەکاتـە جەرگـەی شـار، لەنـاو قەڕەباڵغەکـەی نزیـک بـازاڕی نیشـتمان، ئـەو باڵەخانـە دوو نهۆمییـە بـە کەرپـووچ بـووە، ئێسـتا بـووە بـە مـۆزەی پـەروەردە، فۆتـۆ و ناسـنامە و دەسـتنووس و کەرەسـتەی ئەفەندییەکانـی تێـدا پارێـزراوە، ئەوانـەی زوو و سـەردەمانێک لـە بـواری پـەروەردە پێشـەنگ بـوون، ژن و پیاوەکانـی حـەرف و قەڵەمیـان لـەو شـارە دێرینـە پیـرۆز و شـیرین کردبـوو. لـەوێ سـاڵی یەکەمـی سـەرەتایی دەخوێنـم و بـەردەوام دەبـم و خوێنـدن تـەواو دەکـەم.

نمرەکانی قۆناخـی سـەرەتاییم زۆر بـاش بـوون، لەبیرمـە لـە بکالۆریـای

سـەرەتایی کـە قۆناخێکـی گرنگیـش بـوو، دوو سـەدم هەبـووە، لـە زمانــی ئینگلیــزی ٩٧م هەبــووە، بــەڵام نمــرەی عەرەبییەکــەم بــاش نەبـوو. لـەو رۆژانـە لـە دەوام شـەرواڵمان لەبـەر کـردووە، دیـارە وەک منداڵەکانـی ئەودەمانـە دۆخیـن و توندکردنـی ئاسـان نەبـووە، بۆیـە زوو شـەرواڵمان بـە لاسـتیک بـووە. دوایـی فێـر دەبیـن شـەرواڵ بـە دۆخیـن و بـە کورتـک و پشـدێنیش بچینـە قوتابخانـە.

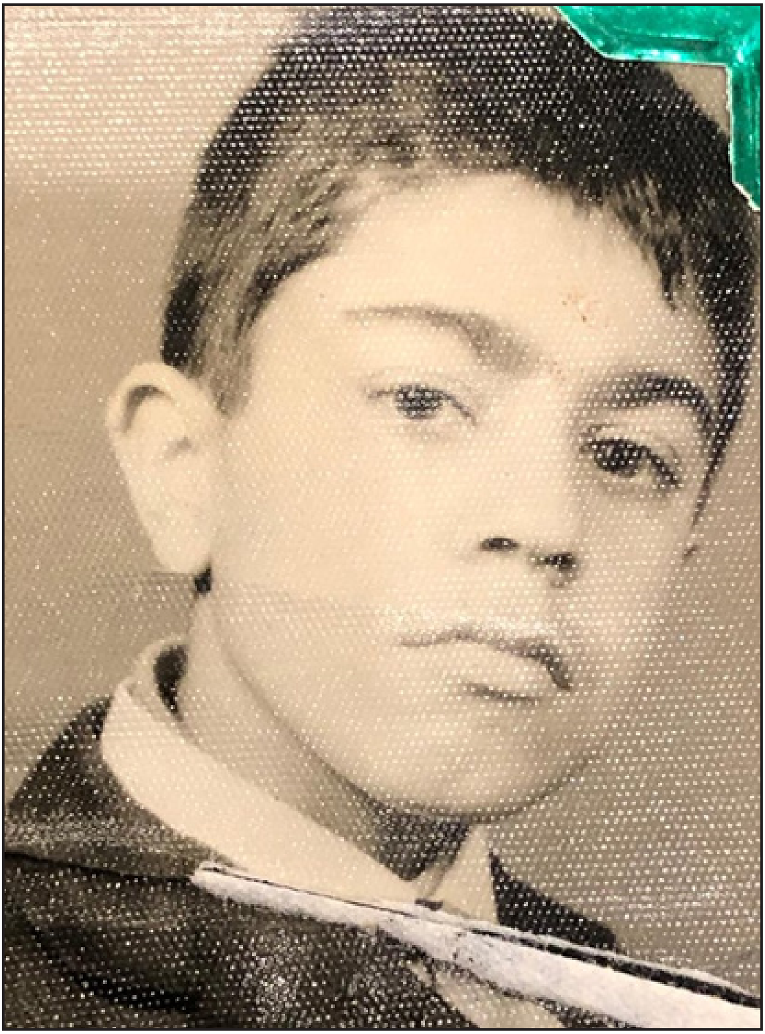

دکتۆر نەوزاد باجگر بەگچکەیی، فۆتۆکە ساڵی ١٩٦١ گیراوە.

٦
بەزازێکی جووتیار

پیشـــەی باوکـــم لەنـــاو بـــازاڕی هەولێـــر بـــەزاز بـــووە، قوماشـــی دەفرۆشـــت، قوماشـــی ژن و پیاوانـــە. لەگـــەڵ ئـــەو پیشـــەیە و هـــەر لـــە نـــاو دوکانەکـــەی و لەگـــەڵ هاموشـــۆ و ناســـیارەکانی بازرگانـــی گەنـــم و جۆشـــی کـــردووە. لەگـــەڵ جووتیارەکانـــی گونـــدەکان ئاشـــنایەتی هەبـــووە، پەیوەنـــدی لەگـــەڵ گوندەکانـــی دەشـــتی هەولێـــر خـــۆش و بـــاش بـــووە. زۆریـــش چـــاوی لـــە بارانیـــش بـــووە، دڵـــی بـــە بەرهەمـــی گوندەکانـــی دەرەوەی هەولێـــر خـــۆش بـــووە! ئەوەیـــان بـــۆ باوکـــم کاســـبییەکی وەرزیـــی بـــووە، دیـــارە بـــاران و گەنـــم و جووتیارەکانیـــش قازانجیـــان بـــۆ کاســـبییەکەی باوکـــم هەبـــووە، بـــۆ گەرمـــی قومـــاش و کڕیـــن و فرۆشتنەکانیشـــی بـــاش بـــووە. بـــاران بـــازاڕی گـــەرم کـــردووە. ئـــەو دۆســـتایەتی لەگـــەڵ توێژێکـــی زۆری خەڵکـــی تـــر پەیـــدا کـــردووە. مـــن ئەوانـــەم دەبینـــی، کـــە ئەوانـــەم دەزانـــی زۆریـــش گچکـــە بـــووم، دەچوومـــە دوکانەکـــەی باوکـــم لەگـــەڵ بڕینـــی قومـــاش و هەڵگرتنـــی تـــۆپ و مقـــەس؛ قســـە لەســـەر دوورنـــە و پەڵـــە و داس و بـــار و ربـــەش

دەکـرا. بەیانییـان لـە مەکتـەب حیسـابم دەخوێنـد، لەکـن باوکـم ئێـواران حیسـابەکەم بـە ژمـارە و بـە پەنجـە و بـە زمـان دەبینـی، لێکدانـی ژمارەکانـم لەسـەر تەختـەی ڕەش و تەباشـیر دەکـرد، لەکـن باوکـم مەتـری قومـاش بەوەنـدە فلوسـە و ئەوەنـدە مەتـرە دەکاتـە ئەوەنـدە درهەمـە دەمبینـی و دەمبیسـت و دەمنووسـی، ئەوەنـدە دەدەیـن و ئەویـش بـا لـۆ جۆخینـان بێـت، ئـەوەی دەمایـەوە لـە پارەکـەی کـەم دەکـردوە. مەتـر و نیـو مەتـر و پێوانـم لەگـەڵ دەسـت و باسـکی باوکـم و چـاوی کڕیـارەکان دەبینـی و فێریـان دەبـووم.

٧
قۆناخی خوێندنی سەرەتایی

ژیـان تەنیـا ئیشـکردن و خوێنـدن نەبـوو، رۆژانەمـان تەنیـا مانـەوە نەبـوو نـاو چـوار دیـواری مەکتـەب و مـاڵ و دوکانەکـەی باوکـم و کۆڵانەکانـی بازاڕەکـە، کۆڵانـی زۆریـش لـە گەڕەکەکەمـان، لەنـاو شـارەکەدا هەبـوو، سـەربان و بەردەرگانیـش زۆر بـوون، گەمـە و بردنـەوە و ژماردنـی کەلابـەرد و سەرەسـیفۆن و بەرگـە شـخاتەش هەبـوون. لەگـەڵ گەمەکانـا، مـن هـەر لـە منداڵییـەوە حەزیشـم لـە کتێـب بـووە، هـەر چیـم دەسـتکەوتبوایە دەمخوێنـدەوە، کتێـب، گۆڤـار.

فێـر ببـووم لەگـەڵ گەمـە و شـتەکانم قسـەم دەکـرد، کەرەسـتەکانی بەردەسـتم و نـاو دوکانەکەمـان دەدوانـد، فێـر بـووم قسـە لەسـەر هەمـوو شـتەکان بکـەم. بـەڵام ئـەوەی باشـم لەبیـرە و دڵنیـام هـەر لـە منداڵییـەوە حـەزم کـردووە ببمـە دکتـۆر. ئـەوەش مانـای ئـەوە نەبـوو دەمزانـی دکتۆریـی چەنـد خوێنـدن و کات و پـارەی دەوێـت! مانـای ئـەوە نەبـوو دەمزانـی دکتـۆر چ خزمەتێـک بـە خەڵـک دەکات.

ئـارەزووی ئـەوەم هەبـووە و ئـەو رازەم بـە منداڵەکانـی خۆمـان، بـە ئامـۆزا و خزمـەکان، ئەوانـەی هاموشـۆی دوکانەکـەی ئێمەیـان دەکرد، ئـەوەم بـەوان گوتـووە و ئەوانیـش لەبیریـان مابـوو. بـە منداڵـی هـەر لەگـەڵ ئەوانـەش گەمـەم کـردووە، ئەوانـەی مـاون تەمەنیـان درێـژ بێـت و ئەوانـی رۆیشـتوون رۆحیـان شـاد.

لــە قۆناخــی خوێندنــی ســەرەتایی بــرادەر و یادەوەرییەکانــم کــەم بــوون، بــەڵام لــە قۆناخــی ناوەنــدی و گەورەبوونمــان دۆســتایەتی و هاوڕێیەتیـمان زۆتـر بـووە.

لــە قۆناخــی منداڵــی گەمــەی پەلیکانێــم کــردووە، حــەزم کــردووە پەلیکەکــەم زۆر بــڕوات و بــەرز ببێتــەوە و کەســی بەرانبــەرم نەیگرێتــەوە.

کەلایانێـم کـردووە و کـەلای زۆر جوانیشـم هەبووە و باشـم ژماردوون. یـاری شـەبەکەمان کـردووە، تۆپـمان خۆشویسـتووە. بـۆ ئێمـە وەک کـوڕ عەیبیـش بـوو گەمـەی کیـژان بکەیـن. کۆلارەمـان بـۆ ئاسـمان و نـاو هـەور و دوور لـە سـەربانەکان فڕانـدووە.

بـە بـەرد و لـە بەردیـش کەلامـان دروسـتکردووە، بڕوامـان وا بـووە لـە پارچـە بەردێکـی ناڕێـک، دەتوانیـن کەلابـەردی خـڕی لـووس و بچووک و گەورەش بتاشـین، ئەوەش زەوق و کاری دەسـتی بەردەوامی ویسـتووە. لەسـەر بەسـتەکەی نزیـک ماڵـی باپیـرم، لـەو بەسـت و کەندانـە بـەدوای بـەردی خاڵـدار گـەڕاوم، بـۆ بەردێـک گـەڕاوم دەمـاری تێـدا کـەم بێـت، رەق نەبێـت و زۆریـش نـەرم نەبێـت بـە دەسـتەبەرد و لێـدان و خۆشـکردنی بشـکێت. کەلامـان هەبـووە زۆر خۆشمانویسـتووە؛ دەمانگـوت بـە بەرەکەتـە! ئـەو کەلابـەردە راسـت

دەڕوات، دەستمان باش لەوە راهاتووە و بە دۆڕانمان نادات و بزرمان نەکردووە.

دوایی قەپێلکە چوکلێتمان کۆ کردیتەوە، چەندی کەیفمان بە خواردنی چوکلێتەکە دەهات، زۆرتر بە بەرگ و کاغەزەکەی، واماندەزانی پارەیە، بایەخی هەیە، بە زۆربوونی ئەو قەپێلکانە گیرفانمان گەرم دەبوو، گەمە و ئارەزووەکانمان زۆرتر و جوانتر دەبوون. ئەوانەمان سەفتە سەفتە کۆ دەکردەوە و سەفتە سەفتە ریزمان دەکردن و کەیفمان بە زۆربوونیان دەهات و گەمەمان پێیانەوە کردووە، وەک تامی چوکلێتەکان پێمان شیرین و گران بوون! قەپێلکە شخارتەشمان بۆ گەمەکردن و هەڵگرتن و شانازی و دەوڵەمەندبوون کۆ کردیتەوە، لە ماڵەوە ریزمان کردوون و شخاتەی بەتاڵمان لەناو ژوورەکەمان و لەناو کتێب و جانتاکانمان پێ گەرم و رووناک بووە.

من وەک مێردمنداڵێک بۆ لێکردنەوەی پرتەقاڵێک، کەم لەناو کۆڵانەکان بەسەر دیوارەکانا هەڵگەڕاوم، یان بۆ دزینی هێشووە ترێیەکی سەر کەپر و دیوارە نەوییەکان دەستم درێژ نەکردووە. ئەوەم نەکردووە، بەڵام ئەوەش تام و جوانی خۆی هەبووە! دەمبینی پیاوان بەسەر لۆرییەکان هەڵدەگەڕان و شفتی و گندۆرەیان لە مەزادەکانا دەکڕی و بە عارەبانەکانا دەیانبردنەوە ناو بازاڕ و کۆڵان و گوندەکانیش. لەوێش هیچم لەناو ئەو لۆری و پەستانە نەبردووە و چاوم لەوە نەبووە. منداڵ بووم خەونم بەوە دەبینی موزیک بژەنم، ئامێرێکم هەبێت، بە پەنجەکانم سەدایەک دروست بکەم و دەنگێکی خۆش پەیدا بکەم، شانازی

بـە پەنجەکانـم بکـەم، کـە دەتوانـن سـەرەنجی خەڵـک رابکێشـن، بـەڵام مەجالمـان نەبـووە و بـۆم نەگونجـاوە.

مـن لـە منداڵییـەوە حـەزم کـردووە عودێکـم هەبێـت، موزیـک بژەنـم. بـەڵام لەجیاتـی ژەنینـی عـود، لـە جیاتـی ئـەوەی پەنجەکانـم ئـاواز بژەنێـت، لـە دوارۆژا، کـە گـەورە دەبـم و دەخوێنـم پەنجەکانـم دەکەونـە نـاو بریـن و نـاو دەمارەکانـی دڵ و ئـازاری نەخۆشـەکان، بـە کۆشـش و ماندووبوونـی زۆر دەبمـە دکتـۆر. لـە ئـارەزووی ژەنیـن بـە عودێکـی داری بـە بریقـەی لووسـی گـەورە، پەنجەکانـم دەکەونـە نـاو دڵێکـی ناسـک و نەرمـی بچـووک، بـەڵام هەسـتیار و شـیرین و پیرۆزیـش. ئـەو دڵە بچووکـەی خوێـن دەدات بە ئەندامەکانی جەسـتە و بڵاویشـی دەکاتـەوە و ژیـان بـەردەوام دەکات. دەبـم بـە دکتـۆر و دڵـی نەخۆشـەکان دەکەونـە نـاو دەسـتەکانم، کارم لەسـەر دڵ کردووە، لەنـاو دەمارەکانـی سـینگ و دڵ کـردووە. گوێـم لـە راز و ژانەکانیـان بـووە، بینوومـە چـۆن بـۆ ژیـان و مانـەوە هەردووکـمان کۆششـمان کـردووە، مانـدوو بوویـن! ئـەو بـە بەرگـری و خۆشەویسـتی ژیـان و خەونەکانـی، منیـش بـە زانیاریـی و دەرمـان و دڵسـۆزییەوە چـارەی نەخۆشـی زۆرم کـردووە.

***

یـادی منداڵـی و چوونـە مەکتـەب لەبیـر ناکرێـت، زسـتانان، بەیانییـە سـاردەکان، ریزبوونـی زوو، سروود و ئامـۆژگاری بەڕێوەبـەر و هەروەهـا پیرۆزییەکانـی مامۆسـتا. لەودەمانـە بەیانییـان تـا دوازدە و نیـو، ئێوارانیـش لـە یـەک و نیـو دەوام هەبـوو، خواردنیـش هەبـوو، هەفتـەی شـەش رۆژ دەوام هەبـوو، شـیرمان دەخـواردەوە، خوێنـدن

و بەرنامــەکان ئاســان نەبــوو، ئەگەرچــی ســادەش بــوون، بــەڵام زانیارییــەکان زۆرتــر بــوون، دەرســمان کــوردی و عەرەبــی بــوون، زووش زمانــی ئینگلیزییــمان دەخوێنــد.

مــن لــە قۆناخــی خوێندنــی ســەرەتایی بــە مامۆســتا جووەکانــی قوتابخانەکانــی نــاو شــاری هەولێــر رانەگەیشــتم. ئەوانــەی پێــش ساڵانی پەنجاکانــی ســەدەی رابــردوو چوونەتە مەکتــەب و خوێندویانە مامۆســتای جوویــان دیتبــوو، مامۆســتای وەرزش و بیــرکاری و وێنــەی جوویــان هەبــووە. ئــەوان و تــەواوی بنەماڵــە جووەکانــی نــاو عێــراق بــە هەولێریشــەوە دەڕۆن، بــەڵام نــاو و شــوێنەواریان هــەر مابــوو، ئێســتاش لــە مۆزەکــەی پــەروەردەی هەولێــر نــاو وێنە و دەستخەتیان مــاون و نیشــاندراون و لــە بیرەوەریــی گــەورەکان، ئەوانــەی پێــش ئێمــە قوتابــی بــوون نــاو و ئــارەزوو و بەهرەکانیــان مــاوە.

لــە ســەردەمی خوێندنــی مــن، لــە هەمــوو قوناخەکانــا مامۆســتای کریســتیانمان هەبــووە، مامۆســتا ئیســحاق، مامۆســتا تۆمامــان هەبــوو، بێجگــە لــە مامۆســتا کــوردەکان، مامۆســتای عــەرەب و تورکمانمــان هەبــوو. لەودەمانــە جیاوازییــش نەبــوو، دیــار نەبــوو کــێ عەرەبــە کــێ کــوردە. لــە قۆناخــی ســەرەتایی زۆرم نەدەزانــی، یــان نەمدەزانــی مامۆســتاکان خەڵکــی کام شــارن، دوایــی ئــەوە پەیــدا دەبێــت و هەســتی نەتەوەیــی و بەربەرەکانییــەکان گەشــە دەکــەن. ئێمــە وەک قوتابــی هەمــوو مامۆســتاکانمان خۆشدەویســت، ئەوانیــش بــە یــەک چــاو ســەیریان دەکردیــن، زۆریــش ئــارەزووی ئــەوەم دەکــرد لــە خوێنــدن و لەنــاو قوتابییــەکان یەکــەم بــم.

ئێمــە پەیــڕەوی مامۆســتاکانمان بــە گەورەیــی و پیرۆزیــی دەکــرد.

مامۆسـتا ناسـیح بیـرکاری پێدەگوتیـن، بەڕاسـتی پـەروەردەکار بـوو، ویژدانـی هەبـوو بـۆ پەروەردەکردنـی منـداڵان. مامۆسـتا خـدر باوکـی دکتـۆر بەرهـەم زووتـر سـەرۆکی زانکـۆی سـەلاحەدین بـوو، بەڕاسـتی بەڕێوەبەرێکـی لێهاتـوو بوو. مامۆسـتا هەر مامۆسـتایە، خراپ و باشـی نییـە، یـان مامۆسـتای ئەودەمانـە و ئێسـتا هیـچ جیاوازییەکـی نییـە. لە وەختـی ئێمـە بـە بیسـت سـی کـەس یـەک کتێـب پەیـدا دەبـوو، ئـەو کتێبانـە دەستاودەسـتیان دەکـرد. ئێسـتاش تەکنەلۆژیـا شـتەکانی زۆر و ئاسـان کـردووە. کتێبـە عەرەبییـەکان زۆرتـر بـوون، کتێبـی کـوردی کـەم بـوون، کتێبـی رۆشـنبیریمان کـەم کـەم دەسـتدەکەوت.

مـن لـە بیـرکاری و زمانـی ئینگلیـزی و مێـژوو باشـتر بـووم. ئێسـتاش حـەزم لـە بابەتـی مێـژووە، بۆیـەش دەمـەوێ خانـەی بەڵگەنامەیـی گـەورە و زۆرتـر سـاز بکـەم، ئـەوەی هەمانـە زۆرتـر و دەوڵەمەندتـری بکـەم، بنچینـە و سـەرەتاکانی مێـژووی کوردسـتان بـە ئەرشـیف بکەم، ئەوانـە بـبن بـە بنچینەکانـی مێژووەکەمـان و بەڵگـەکان بەردەسـت بـن.

کاسی یەکەمی

یـادگارە خۆشـەکانی منداڵییـم زۆرتـر ئـەوە بـووە، کـە سـەری سـاڵان دەردەچـووم، زۆریـش هـەر یەکەمـی پۆلەکەمـان بـووم، کاسـێکم وەردەگـرت.

جارێکیـان وا دەزانـم کاسـەکەی مـن، لـە کاسـی کوڕەکـەی دووەم بـووە گچکەتـرە، بۆیـە چووبوومـە کـن بەڕێوەبەرەکەمـان و گلەییـم لێـی کـردووە و پێـم گوتـووە:

من یەکەم بووم!

ئەویش لە وەڵامدا گوتبووی:

راستە، تۆ یەکەم بوویت!

منیش پرسـیوومە، باشـە کـە یەکـەم بـووم، بـۆ کاسـەکەی مـن لـە کاسـی دووەمەکـە بچووکـترە!

ئەویـش بەنەرمییـەوە گلەییەکـەم لـێ وەردەگرێـت، هـەردوو کاسـەکەی لەکـن یەکـتری دادەنێـت، ئاو لـە هەردووکیـان دەکات، بە چـاو و بـە پراکتیـک نیشـانم دەدات کاسـەکەی مـن، منـی یەکەمـی پولەکـە لـە کوڕەکـەی دووەم بـووە گەورەتـرە، چونکـە ئـاوی زۆرتـر گرتبـوو. ئیـتر بـەو ئاوتێکردنـە قەناعـەت دەکـەم کاسـەکەی منـی یەکەمـی پولەکـە، گەورەتـرە و سوپاسـی دەکـەم. ئێسـتاش ئـەو کاسـەم مـاوە و بـووە بـە دەرسـێکی بـاش بـۆ ژیـان و ئایندەم.

ماتۆڕێکـی زەردی گچکـەی مناڵانـەم هەبـوو، زۆرم خۆشدەویسـت و حـەزم دەکـرد مابوایـە. زۆر لـە وێنـە و دەفتەرەکانـی منداڵییـم

ماوە.

ئەوەی لە یادی منداڵییم زۆر باشم لە بیره و خەمی زۆرم بۆ خواردووە، رۆژێکیان هاتنە دوکانەکەی باوکم و پێیان گوت دایکت مردووە. من ئەو داپیرەم زۆرخۆشدەویست خەمبار دەبم، مردنی ئەوم لەبیر ماوە. بە گشتی منداڵییم خۆش بووە، خێزانێکی ئاسوودە بووین، گوزەرانمان باش بوو، ئەوەش دەزانم منداڵانی ئەودەمانە زۆر یەکتریان خۆشدەویست و خۆشەویستی گەرم و دڵسۆزانە بوو.

لە منداڵی وەک منداڵە قەڵاتییەک، شەڕی منداڵانی قەڵات و گەڕەکی تەیراوەم لەبیرە، جاروبار گەنجەکانیش بەشداریان دەکرد، راستە ماڵمان وەک خێزانی یەحیا بەزاز لە قەڵاتێ هاتبوون خوارەوە، جارێکیان بۆ ماڵی داپیرم دەچمە سەر قەڵاتێ، لەودەمانە ئەوەی لە خوارەوە دەچووە سەرەوە کوڕەکان لێیان دەپرسی، چووم و سەرکەوتم و گەنجێک هاتە پێشم و پرسی تۆ کێی و بۆ کوێ دەچیت! منیش خۆم ناساند و پێمگوت دەچمە ماڵی داپیرم. دوایی زانیم کوڕەکەی لێی پرسیبووم تۆ کێی و کێوە دەچێت، عەدنان موفتی، کوڕی رەشاد موفتی بوو.

***

منداڵ حەز دەکات بەردەوام مێشکی پڕبێت، مێشکە کۆمپیوتەرەکەی پڕ زانیاری نوێ و بەسوود بێت، قسە دەکات و زۆر تەماشا دەکات، جووڵەی زۆرە و دەیەوێ هەموو شتێک

فێـر بێـت. زانایـان دەڵێـن منـداڵ سـێ تـا پێنـج کەسـایەتی تێدایـە. هیـوام وایـە دایـک و بـاوکان لەسـەر منداڵـەکان توند نەبـن، لـەو تەمەنـە ئازادیـان بکـەن؛ ئـەوە دەبێـت و ئـەوە نابێـت و راسـتگۆ بـن، منداڵـی زۆر دروسـت نەکـەن، چونکـە منـداڵ گەورەکـردن و پەروەردەکـردن ئاسـان نییـە، منـداڵ بەهرەیەکـی خودایـە.

منــداڵ بــووم لەبــەر دەســتی مامۆســتا فوئــاد ناجــی حــەزم لــە وێنەکێشـان بـووە، پۆلـی چـواری سـەرەتایی حـەزم لـەو هونـەرە بـووە، لـە پێشـانگای سـاڵانەی قوتابخانـەکان بەشـدار بـووم، لەبیرمـە تابلـۆی ژنێکـی کـوردم کردبـوو، ژنەکـە دەسـتاڕی دەهـاڕی. شـتێکم دەکـرد وامدەزانـی هونـەرە و دڵـم پێـی خـۆش دەبـوو.

کـە سـەیری وێنـە کۆنـەکان دەکەمـەوە، سـەرەتا دایـک و باوکـم و باپیـرم بەبیـر دێتـەوە، شـتە خۆشـەکانم ئەوانـم بەبیـر دێتـەوە، سوپاسـگوزارم بـە کاروانـی ئـەوان ژیـان بـەردەوام دەکەیـن، ئـەوان رۆیشـتن و ئێمەیـان لـەو کاروانـە جێهێشـت، ئێمـەش لـە پرۆسـەی زانیــن و فێربــوون و دروســتکردنی کۆمەڵگەیەکــی دروســت بەشــدارین و بەردەوامیــش دەبیــن.

***

ئـەوەی لـە کۆتایـی دەمـەوێ لەسـەر منداڵییـم بڵێـم، ئێمـە خوشـک و براکانـم بەیەکـەوە گەمەمـان دەکـرد، وەک ئێسـتا نەبـوو هـەر منداڵێـک ژوورێکـی تایبەتـی خـۆی هەبێـت، ماڵەکەمـان سـێ ژوور بـوو، ژوورێـک بـۆ دایـک و باوکـم، ژوورێکیـش بـۆ میوانـان بـوو. ئێمـەش هەمووومـان لەیـەک ژوور دەنوسـتین و گەمەمـان دەکـرد و

شەڕە بالیفیشمان دەکرد و ژوورەکەمان پڕ دەکرد لە تووکە قاز و تووکە مریشک، دایە حاجی لێمان دەهاتە ناوەوە و خۆمان شل دەکرد و چاک دەبووینەوە. لە منداڵی جەژنانە خۆش و شیرین بوو، دەخیلمان هەبوو، رۆژانەکانمان دە تا پازدە فلوس بوو، عانەیەکم سەرفکردووە و عانەیەکم لەناو دەخیلەکەم داناوە و پارەم کۆ کردیتەوە. عانەش زۆر بوو، عانەیەک بۆ منداڵ و خێزان زۆر بوو.

لەوەدەمانەش پارەم هەڵدەگرت و کەمترم سەرف دەکرد، سەرفکردنی ملیۆنەها دۆلار ئاساییە، بەڵام لەجێی خۆی و بۆ مەبەستی باشە، من یەک فلوس، یەک دینارم بێ مانا سەرف نەکردووە. ئەوەش دەبێتە پەیڕەوی عەقڵیەت و ئیشکردنم، بەو بیرە ئیشم کردووە، ئەوەی لە گیرفانم هەبوایە خەرجم نەکردووە.

***

دەپرسن و دەڵێن من کەسێکم حەزم بە سەرکردایەتی و بەرپرسیاریەتی گرووپ و زانکۆکان کردووە، ویستوومە رۆژێک لە رۆژان ببم بە سەرۆکی دەزگایەک. بەڵام من هەرگیز خۆم فەرز نەکردووە، ئەگەر نەمزانیبوایە یەکەم نیم، داوای یەکەمم نەکردووە، پەرۆشی ئەوەم بتوانم هاوکاری هەموو مرۆڤێک بم و بەشداری برادەران بم. کە دووەم بووم و دەمزانی رەنج و ماندووبوونەکەم شیاوی یەکەمبوونە و یەکەم نەبووم، تووڕە دەبووم، لە خۆم بێزار دەبووم و کارتەکەم فڕێداوە و گلەییشم

لـە مامۆسـتاکەم کـردووە. ئـەوان دەهاتنـە کـن کاکـم و باسـی منیـان دەکـرد و شـاهیدی ئەوەیـان داوە مـن تێکۆشـاوم و مانـدووم. لـە منداڵییـەوە باسـی ئـەوەم دەکـرد دەمـەوێ ببمـە دکتـۆر و بەرنامەکـەش جێبەجـێ دەکـەم و دەبـم بـە دکتـۆر. ئـەوەش بـە حـەق و خوێندنـی خـۆم بـووە، هـەر بـە کۆشـش و خوێنـدن پسـپۆرییم تـەواو کـردووە، ئیشـم بـۆ ئـەوەش کـردووە، بەرهەمـی زانکۆکانـی جیهانیـش هـەر لـەو بەرنامەیـەدا بـووە.

د. نەوزاد ساڵی ١٩٥٨
باخچەی شارەوانی شوێنی نەقابەی کرێکارانی ئێستا بەرامبەر شیراتۆن

٨
خاڵم ئیحسان ناوم لێ دەنێت

هەر لەو بەشە و باسی منداڵییم دەمەوێ باس لەوە بکەم، من خاڵم «ئیحسان ئەحمەد سەمەد» و دوایی لەناو سوپای عێراق دەبێتە عەقید، لە ساڵی ١٩٦٣ لەسەر هەڵوێستی سیاسی لە سوپا خانەنشینی دەکەن، زووش لە هەولێر ئەندام و چالاکوان بووە لە حزبی هیوا، ئەو ناوی لە من ناوە «نەوزاد». دوای منیش ناوی کوردی لە ماڵی ئێمە هەبووە، «ئازاد»ی براشم هەر ناوەکەی کوردییە، بەو مەبەستەش ناوەکەیان لێ ناوە. لە ساڵی ١٩٤٩ ناو لە خوشکی گەورەم دەنێن «رووناک»، خوشکەکانی تریشم ناویان کوردییە «رووپاک» ١٩٥٥ و «خوناو» ١٩٦٠ و «مـوژدە» ١٩٦٥.

عەقید ئیحسان ئەحمەد خاڵی دکتۆر نەوزاد باجگر

٩
قۆناخی خوێندنی ناوەندی

ناوەندی جەمهوری لەناو باڵەخانەیەکی کۆنی بە بەردی نەقاری دروستکرابوو، شوورەکەشی بەردی نەقاری سپی بوو. دوو نهۆم و نوێ و گەورە بوو. ئەو قوتابخانەیە چەندان ساڵە، سێ وەرزی ساڵ کراوە و ئاوەدانە، شەوانەش پیاوانی سمێڵ گەورە گەورە و دەستی ماندوو و مێشکی جەنجاڵ و باوکی پەرۆشی خێزان؛ دەوامی خوێندنی تێدا دەکەن. لەو باڵەخانەیەی ناوی جەمهورییە، هەزارەها خوێندکاری وەرگرتووە و بە زانست و ڕەووشتەوە بەڕێیان کردوون. نەوزاد یەحیا سەعیدیش پاش ئەوەی خوێندنی سەرەتایی تەواو دەکات، دێتە ئەو ناوەندییە، بەڵام ئەو جارە بە چاکێت و پانتۆڵەوە، شەروال و کراس و پشدێن و کورتەکی لەبەردا نەبووە، چیتر بەپێیان نەبووە، پایسکیلێکیان بۆ کڕیوە، پارەکەش لە ڕۆژانەی باوکی، یان جەژنەکانی دایک و مام و خاڵەکانی بووە! ئیتر ئەو زەوقی هەیە و بەو دوو چەرخە چوویتە دەوام. ڕاستی کڕینی پایسکیلەکەش باوکی بە بۆنەی دەرچوونی بۆ ناوەندی و

تەواوکردنـی قوناخـی سـەرەتایی بـۆی کڕیبـوو.
ئـەو دەڵێـت: نازانـم پایسـکیلەکە مارکەکـەی چـی بـوو، بـەڵام دەزانـم ڕەنگــی ســۆر بــوو. لــەو شــارە دوو پایســکیلچی و پایســکیلفرۆش هەبــوون. یەکێکیــان لەبــن قەڵاتــێ بــوو. دووەمیــان نزیــک ماڵــمان بــوو.
پایسـکیلەکەی مـن گـەورە نەبـوو، بچووکیـش نەبـوو، قەبـارەی ٢٦ بـوو، گـەورەکان ٢٨ و بچووکەکانیـش ٢٤ بـوون. لەنـاو قوتابخانەکەمان ڕۆژانــە چــل پەنجــا پایســکیل رادەگیــران و دەبەســترانەوە. لەگــەڵ دەوام تەواوبــوون و بەربــوون؛ ئیــتر بــە باڵێــک باڵێــک و زەنــگ و هاتوهـاوارەوە کـوڕەکان دەسـت بەپایسـکیل دەهاتنـە دەرەوە. بـەرەو هەمـوو ئاراسـتەکانی شـار پەیدانیـان لـێ دەدا و دەڕۆیشـتن. هەبـووە دەچـووە گەڕەکـی شـۆڕش و کانـی «حەقیـان بـوو ئەودەمانـە ئـەو گەڕەکـە نوێیـە زۆر دوور بـوون»، قوتابـی هەبـوو پشـدێنێکی گەورەی بەسـتابوو، سمێڵیشـی هاتبـوو، بـە گەورەیـی لـە گوندێکـی دەشـتی هەولێــر چووبــووە بــەر خوێنــدن و بــەرەو خانووەکانــی کــوران دەڕۆیشــت. نازانــم و لەبیــرم نەمــاوە ئەودەمانــە بەشــە ناوخۆییــە گەورەکـە کرابـووە یـان نـا. زۆریـان دەچوونـە گەڕەکـە میللییـەکان، ســەیداوە، ســێتاقان و کورانیــش ئــەو گەڕەکــە تازەیــەش ئەگەرچــی لەســەر شــوێنەوار و لەنــاو چاڵــە گەورەکانــی کــورەی کەرپــووچ دروسـتکرابوو، بـەڵام هەمـوو خانووەکانـی بـە خشـتی قـووڕ بـوون. قوتابییـش زۆر بـوون دەچوونـە خانەقـا و تەیـراوە و منـارەی نزیـک کەندەکـۆخ و تەعجیـل بـە هـەردوو بەشـەکەی تەعجیلـی جـووان و تەعجیلـی ئیسـلامان، هەبـوو دەچـووە بـاداوە و لەودەمانـەش کۆشـکە

دوو نهۆمەکـەی مـەلا فەنـدی و دارخورماکـەی بـەرز و دیـار مابـوو. قوتابییـەکان لـە هەمـوو گەڕەکەکانـەوە دەهاتـن و ژمارەیـەک لەوانـە بـە پایسـکیل دەچوونـەوە، زۆریـان یەکێکیـان لـە پشـتەوە یـان لـە پێشـەوەیان هەڵدەگـرت و دەڕۆیشـتنەوە!

***

لـەو سـاڵانە گەنـج بـووم و ئەودەمانـە و ئێسـتاش هەسـت دەکـەم شـێوازی بیرکردنـەوەم جیـاواز بـوو. لەودەمانـە هەڵسـوکەوتم دەگۆڕێـت، بـە دیدێکـی تـر سـەیری دونیـا دەکـەم، وا دەزانـم گـەورە بـووم، لـە سـاڵی خوێندنـی ١٩٦٠_١٩٦١ لـەو ناوەندییـە دەوام دەکـەم، لەوێـش فێـر دەبـم بێجگـە لـە کتێبەکانـی جەبـر و هەندەسـە و مێـژوو و زمـان کتێبـی تریـش بخوێنمـەوە، گۆڤارەکانـی ئەودەمانـە بخوێنمـەوە.
لـە قۆناخـی ناوەنـدی پایسـکیلم هەبـووە، بـەر لـەوەی بزانـم و سـووکانەکەی بـاش بگـرم و پەیدانـی راسـت و دروسـت لـێ بـدەم و لەسـەر پایسـکیلەکە بڕۆم زۆر بەربوومەتەوە، دەسـت و پێشـم خوێنی لـێ هاتـووە، ئـازارم بەرکەوتـوە، بـەڵام گەنـج بـووم و خوێنـم زوو مەییـوە و برینەکانـم بـوون بـە قەتماغـە، رووداوەکەشـم بـە دروسـتی بـە دایـک و باوکـم نیشـان نـەداوە، بـەڵام برادەرەکانـم زانیویانـە بەربوومەتـەوە و هانیـان داوم، هیـچ نییـە، تـەواو هەڵسـەوە، ئێمـەش وا فێـری پایسـکیل بوویـن، بەربوونـەوە ئاسـاییە.
ئەوەنـدە بـە پایسـلیکەکەم دڵـم خـۆش بـووە، هەسـتی بـە ژان و بەربوونـەوەکان نەکـردووە و زووش فێـر بـووم، بـەڵام نازانـم

دەمتوانـی بـە یـەک دەسـت، یـان هــەردوو دەسـتم بەربـدەم و بـڕۆم. لەبیـرم نییـە بـە پایسـلیکەکەی بەسـەر قەڵاتـێ کەوتـووم، وەک هەنـدێ لـە گەنجەکانـی ئەودەمانـە، ئـەوان بەئاسـانی بەسـەر قـەڵات دەکەوتــن، لــە دەرگــەی یەکەمــی نــاو بــازاڕ ســەردەکەوتن و لــە دەرگـەی ئەحمەدییـە دادەبەزیـن، یـان بەپێچەوانـە، سـەردەکەوتن و مانـدووش نەدەبـوون و بەریـش نەدەبوونـەوە. نازانـم هـەر بـە زەوق و بـە ئـارەزووەوە چەنـد جاریـش لـە دەوری قەڵاتـێ لەگـەڵ بـرادەران بـەو پایسـکیلە نـازدارە خوڵامەتـەوە، ئـەوە نازانـم.

***

لەودەمانـە هەولێـر شـەقامی شێسـت مەتـری نەبـوو، ئـاوی کەسـک و سـۆر «شـوێنی شـیراتۆن و کۆنـە بارەگـەی سـەندیگای کرێـکاران» و نافوورەکــە کۆتایــی شــار و شــەقامەکان بــوو، بــەڵام گەڕەکــی ئـازادی هەبـووە، ئـەو گەڕەکـە تـازە ناوەکەیـان لـە «ئیسـماعیلییە» کردبـووە ئـازادی، «زووتـر بـە نـاوی موتەسریفـی هەولێـر ئیسـماعیل حەقــی کرابــوو، لەگــەڵ شۆڕشــی ١٤ی تەممــووزی ١٩٥٨ ناوەکــەی دەکەنـە ئـازادی»، ئـازادی گەڕەکێکـی دوورە شـار بـوو، فەرمانبـەران زەوییەکانیـان لـە کۆمەڵـەی نیشـتەجێبوونی فەرمانبـەران وەرگرتبـوو، بــە کەرپــووچ و قــووڕ و ســەبی چیمەنتــۆ و دار و ئاســن خانــووی گەورەیــان دروســت کردبــوو، باخچــەی گــەورە و شــوورەی بــەرز و ئاوەدانیشــیان هەبــوون.
لـەو سـاڵانە بـۆ چوونـە مەکتـەب و بـازاڕ لـەو شـارە پاسـیش هەبـووە، پاسـەکان دەچوونـە ئـازادی و شـۆڕش و عەنـکاوەش، کورسـی پاسـە

سـوورەکان کرابـووە دوو بـەش، تەختەکانـی پێشـەوە بـە پارچەیـەک ئیسـفەنج و نایلۆنـی رەنـگ سـوور داپۆشرابـوون، کورسـییەکانی پشـتەوەش داری رەق و تـەق بـوون، بـەڵام لـووس و بەبریقـە و رەنگیـان قاوەیـی بـوون. تیکتـی سـواربوونی پێشـەوەیان «پارچـە کاغـەزە تەنکەکـە نـاو و ژمـارە و نووسـینی زۆری لەسـەر بـوو، لەسـەری نووسرابـوو لـە چاپخانـەی «مەسـلەحەتی نەقلـی روکاب بەغـدا، چاپکـراوە»، تیکتـی سـەر تەختـە دارەکـەی ئـەو «ئامانا»نـە بـە دە فلـوس بـوو، بـەڵام پێشـەوەیان، نەرمەکەیـان تیکیتـی بـە پـازدە فلـوس بـوو. جابییـە باڵابـەرزە لاوازەکان؛ شـان بـە جانتـاوە لەسـەر سەرنشـینەکان دەگـەڕان و پارەیـان وەردەگـرت و تیکتیـان بـۆ دەبڕین، بـەڵام بـەر لـەوەی تیکتەکـە بداتـە سەرنشـینەکە لـە ناوەندەکـەی وەک ئاماژەیـەک بـۆ بەکارهاتوویـان لایەکیـان دەدڕانـد، بـە قسـەی خـۆش و سـڵاو و رێـزەوە دەچوونـە کـن سەرنشـینێکی تـر و ئەوانیـش پـارەی یەکتریـان دەدا و دەبـووە نابێـت و سـوپاس و ببـوورە مـن بڕیومـە و ناکـرێ بـا مـن پارەکـە بـدەم.

کابـرای جابـی زۆربـەی دەناسـین و ئەوانیـش ئەویـان دەناسـی کـە بـە جلوبەرگـە رەسـمییە خاوێنەکـەی و شـەپقەکەی سـەری هاتوچـۆ بـوو. موفەتیشـەکانیش کـە دەهاتـن دووبـارە بەشـێکی تـری تیکتەکانیـان دەدڕانـد، بـەوەش دڵنیادەبـوون جابییـەکان کەسـیان لەبیـر نەکـردووە و بـە جوانـی ئـاگاداری سەرنشـینەکان بـوون. لـەو کڕیـن و بڕیـن و سـواربوون و گەیشـتنەدا؛ نـە کـەس خـۆی لـە تیکتـەکان دەدزیـەوە، نـە جابییەکـەش کەسـی پـاز دەدا و هەمووانـی دەناسـییەوە، کەسـیش دوایـی جێگـەی خۆیـان نەدەگـۆڕی! زۆر لـە قوتابییـەکان تیکتەکانیـان

بە دەفتەر و دەستە دەکڕی، بەوەش هەرزانتر دەکەوت و کێشەی وردە و پارەیان نەدەبوو، تاکە ئامرازی هاتوچۆی ناو شارەکە بۆ فەرمانبەر و قوتابی و خەڵکی شارەکە پاس بوو، یان بەپێیان دەچوونە بازاڕ و قوتابخانە و گەڕەکە دوورەکانیش.

***

فەرموو دونیا گۆڕاوە لەو رۆژانە ژمارەیەک قوتابی لێم کۆبوونەوەو و وێنەیەکی یادگارییان لەگەڵ گرتم، لەودەمانە زانا شوفێرەکە بە ئوتومبێل مارسیدسی مۆدیلی ٢٠١٣ هات و منیش بۆ رۆیشتنەوەم بۆ ماڵەوە سوار بووم و ڕۆیشتین، یەکێکیان گوتبووی فەرموو تەماشاکەن دکتۆر بە چ ئوتومبێلێک دەچێتەوە ماڵ، ئێمەش شەڕە تاکسییەک دێتە دوامان. قسەکە دەزانمەوە و قوتابییەکەش دەناسمەوە، کوڕەکەم بینییەوەو دەستم لەسەر شانی دانا و پێم گوت: راستە من بەو ئۆتۆمبێلە دەچمەوە ماڵ، بەڵام لە تەمەنی تۆ بووم و هەر بە پاس دەچوومە زانکۆ و زۆریش چاوەڕوانمان دەکرد تا پاسە شەڕەکان دەهاتن و زۆر جاریش کورسیمان بۆ نەدەمایەوە دانیشین و بەپێوە دەبووین. ئێمە بەو جۆرە زانکۆمان تەواو کرد، لە سەردەمی ئێمە قوتابی هەبوو پارەی سواربوون و تیکتی پاسیشی نەبوو، زۆریش بەپێیان دەهاتن و دەچوونەوە، هیوادارم تۆ لە من باشتر بیت.

لەودەمانە دەچووین و دەمانخوێند و زیرەکیش بووین، قوتابییەکان بەیەکەوە برادەر بووین، دکتۆر محمد شەهابم لەگەڵدا بوو، مامۆستا یاسین، موحەمەدەمین لە دوکانیش بەرانبەرمان بوو،

ئەویشم لەگەڵ بوو، یەکێک لەوانە ناوی فەرید بوو، هەندێکیان من دەیانناسمەوە، برادەریش هەیە من دەناسێتەوە، تەمەنێکی زۆرە، من باسی سەرەتای شێستەکانی سەدەی رابردوو دەکەم. یەکێک لەو هاورێیانەی ئەو سەردەمانە، ئێستا لە یەکێتیی مامۆستایانە، بۆی گێڕامەوە لە قۆناخی ناوەندی من جارێکیان لە وانەیەک نمرەکەم نۆهەد بووە، وەرەقەکەم گێڕاوەتەوە، بە نۆهەد رازی نەبووم و گلەییم هەبووە، ئەو گوتی؛ ئێمەش بە پەنجا تەنیا بە پەنجا رازی دەبووین و ممنوون بووین.

***

لەو ناوەندییە مامۆستا نەجمەدین موفتی بەڕێوەبەرمان بوو، مامۆستا بورهان کیمیای پێ دەگوتین، مامۆستا عەبدولحەمید ئیسماعیلمان هەبوو زمانی عەرەبیی پێ دەگوتین و مامۆستا زەکییمان هەبوو، مامۆستا مەکی بایەلۆژیی دەگوتەوە مامۆستایەکی زۆر باش بوو، لەسەرخۆ و زۆریش سوودمان لە دەرسەکانی دەبینی، ئێستاش دەیبینم و لە دڵەوە حەز دەکەم دەستی ماچ بکەم.

هەر لەبەر پیرۆزیی مامۆستا و ئەرکە پیرۆزەکەیان، سێ چوار ساڵە ئێمە وەک زانکۆی جیهان، مامۆستا کۆنەکانی هەولێر، ئەوانەی زۆرتر لە سی ساڵ خزمەتی پەروەردەیان کردووە، منداڵی زۆریان پێگەیاندووە، بە دڵسۆزیی مامۆستایەتییان کردووە، نەوەی زۆریان پێگەیاندووە، ئەوانە خەڵات دەکەین، مەدالیای زانکۆیان پێ دەبەخشین. ئەو پرۆسەیە، رێزلێنانە بۆ

دکتۆرەکانـی هەولێریـش دەکـەم، ئەوانـەی لـە هەولێـر سـی سـاڵە خزمەتیـان کـردووە، دوایـی لـە شـاری سـلێمانی وەک زانکـۆی جیهـان ئەوەمـان کـردووە، خەڵاتمـان کـردوون و باسـمان کـردوون. خۆشـە گەنجـەکان بزانـن پیـرەکان چییـان کـردووە، چـۆن کاریـان کـردووە، چـی سـوودێکیان بـەو میللەتـە گەیانـدووە.

١٠
به پایسکیل دەچینە سەیران

پەیوەندیـی خۆشـمان لەگـەڵ خوێنـدن و هاوڕێیەتـی و پایسـکیل لـە قۆناخـی ناوەنـدی هەبـوو. جارێکیـان هـەر بـەو پایسـکیلە لەگەڵ ژمارەیـەک قوتابی، پێنج شـەش کـەس، بـە پایسـکیل سـواری دەچینـە سـەیران، لەنـاو شـار دوور کەوتبووینـەوە، لـە ماڵـێ نـان و هێلکـە و پەنیریـان بـۆ نـاو پەڕۆیـەک بـۆ بەسـتابووین و لـە پشـتی پایسـکیلەکانمان گرێـمان دابـوون و زۆر دوور ڕۆیشـتبووین، چوبووینـە نزیـک گونـدی قۆریتـان. لەودەمانـە کارێـز و باخچـە و جۆگـەی زۆر لـەو نـاوە هەبـوو، سـەیران بەڕاسـتی سـەیران بـوو، دەڕۆیـن و دوور کەوتبووینـەوە، دونیـا گـەرم بـوو، هەندێکـمان بیرمـان لـەوە کردبـووە نـەوەک تایـە و چوپـی پایسـکیلەکانمان بـەو گەرمایـە بتەقێـت بـە ڕەزامەنـدی هەمووومـان بڕیـار دەدەیـن؛ هـەوای تایـەکان فـس بکەینـەوە، گوتمـان پەمپـمان پێیـە و دوایـی پڕیـان دەکەینـەوە! ئیـتر هەمـوو پایسـکیلەکانمان خسـتبووە سـەر رینـگ و خەریکـی بەزمـی خۆمـان بوویـن، لەسـەر جۆگـەکان خەریکـی گەمـە

بویـن و لەنـاو باخچـەکان پیاسـەی زۆرمـان کردبـوو، لـەو سـەیرانە سـەیری کورەچییەکانمـان دەکـرد، چـۆن خشـتیان دەبـڕی، ئاگریـان لـەو خشـتانە بـەردەدا، وشـکیان دەکردنـەوە، کورەچییـش هەبـوو کەرپووچیـان بـەرەو نـاو شـار بـار دەکـرد. مـاوە مـاوەش گوێـمان لـە دەنگـی شمشـاڵ و بلوێـری شـوانێک دەبـوو، ئیـتر بەزمەکـەم خـۆش و تایبـەت بـوو، بـەڵام کـە ئێـوارە ویسـتمان هـەوا لـە چوپـی پایسـکیلەکان بکەیـن، دیتـمان پەمبـەکان دروسـت ئیـش ناکـەن، هەوایـان دەردەدەن و واشـەرەکانیان شـل و وشـک بـوون و بـاش و دروسـت ئیشـیان نەدەکـرد، بـە هـەزار دەردەسـەری توانیـمان تایەکان پـڕ هـەوا بکەینـەوە، لـەو چۆڵەوانییـە، لـەو تاریکـە شـەوە تەنـگاو ببوویـن، پـاش ئـەوەی دەگەڕێنـەوە، دیتـمان ماڵەوەمـان لەسـەر کۆڵانـەکان و سـەربانەکانا چاوەڕوانمـان دەکـەن!

سەیران بە دیار سەماوەرە، لەراستەوە د. نەوزاد باجگر و د. موحمەد شەهاب عەلی و ئیسماعیل شێخۆ،ساڵی ١٩٦٦

لـه زۆر بۆنـه و دیدارەکانا خەڵـک لـه من و له کەسـانی زۆر دەپرسـن؛ بـه گەنجـی عاشـق بوویـت؟ من لـه وەڵامـی ئـەو رازەدا دەڵێم:
بەڵـێ عاشـق بـووم، عیشـقیش هـەر بـۆ ئافـرەت نییـه، بـۆ مـن وا دەزانـم عیشـق خۆشەویسـتی وڵاتـه، خۆشەویسـتی ژیانـه، عاشـقبوون بـه ژیـان هەمـوو عیشـقێک دەگرێتـەوە. لـه سـەردەمی ئێمـه، کچـان عەبـا بەسـەر بـوون، کـەم دەردەکەوتـن. ئەگـەر دوور بـه دووری لـه نزیـک قوتابخانـەی کچـان کچێکـمان دیبوایـه. جاروبـار بـه سـوار پایسـکیلی دەچوویـن و سـەیرمان دەکـردن، هـەر ئەوەنـده و بـەس. بەڕاسـتی شـەیدابوون بـۆ کچانیـش عەیـب بـوو.

***

لـه سـاڵی خوێندنـی ١٩٦١_١٩٦٢ لـه قۆناخـی خوێندنـی ناوەنـدی، لـەوێ هوشـیارتر بـووم و ئـاگاداری چالاکییـه سیاسـییەکانیش بـووم، بۆیـه لـه سـاڵی ١٩٦٤ ئێمـه ژمارەیـەک قوتابـی لەسـەر دیـوار نووسـین و بـەرز کردنـەوەی دروشـمی لامەرکەزیـەت، ئـەوەی لـه رێکەوتنەکـەی تایـەر یەحیـا و پارتـی، «تایـەر یەحیـا «١٩١٦_١٩٨٦» دەرچـووی کۆلێـژی سـەربازی بـووە و دوو جـار سـەرۆک وەزیرانـی عێـراق بـووە، یەکەمجـار لەنێـوان ١٩٦٣_١٩٦٥، لـەو سـاڵانه دانوسـتان لەگـەڵ شـۆرش بـه سـەرۆکایەتی نەمـر مەسـتەفا بارزانـی دەکات»، تێـدا داوای لامەرکەزییـەت کرابـوو، بـەڵام حکومـەت داواکـەی قبـووڵ نەبـوو، بۆیـه بـەردەوام ناڕەزایـی هەبـووە، لـه هەولێریـش لەودەمانـه دیـوار بـه بۆیـه دەنووسـن و بـاس لـه لامەرکەزیـەت دەکـەن، لـەو

بارودۆخـەدا ٣٨ کـەس لـە هەولێـر دەگیرێـن، لەوانـە مـن لەگـەڵ دەبـم، هەروەهـا دلاوەری ئامـۆزام و فوئـاد چەلەبـی و فائیـق و ... بـە کەلەپچـە و بـە سـواری شـەمەندەفەر دەمانبەنـە بەغـدا و زیندانـی «السـدە» ئەودەمانـە تەمەنـم حەڤـدە سـاڵان بـوو، لەوێـش بـە داگیرسـانی حەڤـدە دەنگـە شـخاتە یـادی لـە دایکبوونـم بـۆ دەکـەن و دەنکـە شـخاتەکان دەکوژێنینـەوە، ئـەوەش وەک نیشـانەی مـۆم بـوو، پـاش مانـەوەی ٤٢ رۆژ بـە کەفاڵەتـی سـەد دینـار و کەفاڵەتـی باوکـم بـەر دەبـم.

لـە نووسـینەکانی «کـە پەنجەکانـم نـەرم بـوون دەسـتم بـە سیاسـەت کـرد» فەریـق فوئـاد چەلەبـی «ئەفسـەرێکی هەولێرییـە لـە گەنجییـەوە کوردایەتـی کـردووە، لـە شۆرشـی ئەیلـول و شۆڕشـی نوێی یەکێتیـی بەشـدار بـووە، دوا پۆسـت فەریـق بـووە لەنـاو وەزارەتـی بەرگـری عێـراق. پـاش ئەنفـاڵ لـە دانیـمارک ژیـاوە و لەگـەڵ راپەڕیـن گەڕاوەتـەوە کوردسـتان، لـە مەڵبەنـدی سـێی هەولێـر بەرپـرس بـووە، ئێسـتا خانەنشـینە»، لـە بەشـی دووەمـی بیرەوەرییەکانـی کـە لـە فیسـبوک بڵاویدەکاتـەوە، نـاوی «نـەوزاد یەحیـا باجگـر» و ئامۆزاکـەی شـەهید «دڵاوەر قاسـم باجگـر» هینـاوە، بـەو جـۆرە نووسـیویەتی:

لــە خەبــات بــەردەوام بــووم، بــۆ ماوەیــەك رۆیشــتمە دەرەوەی شــار، بــۆ گوندی»گــۆڕە شــیر» ماوەیــەك لــەوێ مامــەوە، لەگــەڵ پێشــمەرگە بــووم، کــە گەڕامــەوە بــۆ هاوڕێیەکانــم باســی ئازایەتــی و دلێریــی و گەورەیــی پێشــمەرگەم بــۆ خەڵکــی شــار و هــاوڕێ و خــزم دۆســتان دەکــرد.

لـه سـاڵی ١٩٦٥ لەسـەر چالاکییـە سیاسـییەکانم دووبـارە دەسـتگیر کرامـەوە، لەگـەڵ چەنـد هاوڕێیەکـی دیکـە، ئەوانیـش «تـارق سـەعید، نـەوزاد یەحیـا باجگـر، دڵاوەر قاسـم باجگـر، سـەعدوڵڵا سـەیدۆك، بـارام سـۆفی ...» داوای لێبوردنـم لـەو کەسـانە دەکـەم کـە ناوەکانـی ئەوانـم لـە بیـر نەمـاوە. دوایـی لێکۆڵینەوەیەکـی زۆر، ئێمەیـان لـە هەولێـر رەوانـەی بەغـدا کـرد، بـۆ ئەمـن عامـە، لـە «خلـف السـدە». مـاوەی چـوار مانـگ و نیـو لـەوێ ماینـەوە، لەگـەڵ ئەشـکەنجەیەکی زۆری جەسـتەیی و دەروونـی بـۆ مـاوەی ساڵێك حوکـم درایـن، پاشـان ئـازاد کرایـن، تەنیـا (تـارق سـەعید) لـە زینـدان مایـەوە، چونکـە ئـەو بەرپرسـی ڕێکخسـتن بـوو.

دوای ئازادکردنمـان گەڕاینـەوە بـۆ هەولێـر، بـەڵام ئـەو زینـدان و ئەشـکەنجەدانە، ساردی نەکردینـەوە لـە چالاکـی سیاسـی و رۆحـی کوردایەتـی، بـەردەوام بوویـن لـە چالاکییەکانمـان. لـە سـاڵی ١٩٦٦ بـۆ جـاری سـێیەم لـە هەولێـر ئەمـن هەڵیـان کوتایـە سـەر ماڵـمان و دەسـتگیر کرامـەوە، بـەڵام هیـچ بەڵگەیەکیـان لەبـەر دەسـت نەبـوو، ئـازاد کـرام.

مەحەتەی هەولێر د. نەوزاد لەگەڵ هەردوو ئامۆزاکانی
باوکی؛ ئەکرەم سەلیم و فائیق نوریساڵی ١٩٦٤.

١١
لەناو بازاڕدا

باپیرم حاجی سەعید دوکانی لەناو بازاڕ هەبووە، باوکم هەر لە ساڵی ١٩٤٠ەوە هاوکاری بووە، مامەکانی ترم زۆرتر وەزیفەیان هەبووە، یان قوتابی بوون، کەمتر لە دوکان دەبوون. باوکم بەو چەند ساڵ چوویتە مەکتەب و خوێندەوارییەکی باشی هەبووە، ئەو لە قوماشی ژن و پیاوان، لە مشکی و جەمەدانی کڕیاری زۆری هەبووە، تا ساڵی ١٩٤٩ لەگەڵ باپیرم بووە، دوایی جیا بوویتەوە و دوکانی خۆی هەبووە، پاش هاوسەرگیری ماڵەکەی بردوتە سەر قەڵات و خانوویێکی دوو ژووری و ژوورێک لەسەرەوە بەکرێ دەگرێت.

دوایی دایکم زێڕەکانی بۆ دەفرۆشێت، تەنیا گوارەیەکی سادە و سێ لیرەی سەر سوخمەکەی دەمینێت، ئێستاش من ئەوانەم لەناو قاسەی تایبەتی خۆم داناوە و شانازی بەو دوو پارچە زێڕەی دایکمەوە دەکەم! ئەو بڕە زێڕە بووە بە سەرمایە و هەنگاوی یەکەمی سەرکەوتنی باوکم و دوکانداریی و بازرگانییەکەی. بۆیەش

ئێمە وەک شانازییەک بۆ دایکمان و پشتیوانی باوکم زێڕەکەمان هەڵگرتووە.

باوکم حاجی یەحیا بە پارەی زێڕەکە، دوکانێک لە کەسێک بە ناوی حاجی موحمەد سالآنە بە نۆهەد دینار بەکرێ دەگرێت. پاش چەندان ساڵ و سەرکەوتنی لە بەزازی لە سەرەتای ساڵی ١٩٦٠ دوکانەکە بە هەزار و سەد دینار لە خاوەنەکەی دەکڕێت، ئیتر بازاڕی گەرم دەبێت و لەگەڵ خەڵکی گوندەکان پەیوەندی بەردەوام و خۆش دەکات. خەڵکی گوندەکانی دەشتی هەولێر و کەندێناوە و بەگەکانی سیساوە و شەقڵاوە سەردانی دەکەن. لە دوکانەکەی ئەو کەباب و ماستاویش دەخۆن. لەناو ناوچەکانی دیانا و شەقڵاوە و دیانەکانیش ناسیار و دۆست و هاموشۆی گەرم پەیدا دەکات، لەو ناوچانەش دەناسرێت، بە قەرز قوماشیان پێ دەفرۆشێت، ئەرزیان لەگەڵ تۆ دەکات. ئیتر ئەو تێکڵەبوون و هاتوچۆیانە گەشە دەکەن، لەگەڵ ئەوانە، پێکەوە گەنم و جۆش دەچێنن و نیوە بە نیوە بەرهەمەکان هەڵدەگرنەوە، تا دەگاتە ئەوەی تراکتۆر و دەراسەشیان لەگەڵ بکڕێت، ئەوان ئیشی پێ دەکەن و قازانج و سەرمایەکەش بەش دەکەن.

ئەوانەی لە گوندەکانی «دێمەکار» و «خدرجیجە»ی کەندێناوە و بندیانەکان بۆ کڕینی جلی بووکینی و زێڕیش پرس و بۆچوونی باوکم وەردەگرن. ئەوانەی جلیان لە خم دەنێن و ڕەنگەکانیان ڕەش یان بۆر دەکرد، باوکم ئیشەکانیان بۆ ئاسان دەکات و دەیناردنە کن خمچییەکانی ناو بازاڕەکان و چاوی لە هاتن و گەڕانەوەیان دەبوو، کە دەهاتن لە دوکانە بچووکەکەی کە بۆ

ئـەوان گـەورە و ئـاوەدان و نـوێ بـوو پشـووش دەدەن.
باوکـم تـا سـاڵی ١٩٦٩ لەنـاو بـازاڕ و دوکان و قومـاش و مـاوە مـاوەش کشـتوکاڵ و نیـوە تـۆ دەکات، تراکتـۆر و دەڕاسـەی هەبـووە. لەگـەڵ خەڵکـی گونـدەکان؛ جووتیـار و ئاغاکانیـش هەموو جۆرە کشـتوکاڵێکی کـردووە. پـاش ئەوانـە لەگـەڵ ئێـران و بـە گومـرگ بازرگانـی دەکات، لـەوێ ئاوریشـم دەهێنێـت و سـەردانی ئێرانیـش دەکات، جۆرەهـا مشـکی و قوماشـی تایبەتـی دەهێنێتـە هەولێـر و بـۆ هەمـوو عێراقـی دەنێرێـت، ئاشـنایەتی لەنـاو ئێرانیـش وەک چـۆن لـە بەغـدا هەیبـوو، پەیـدا دەکات.

***

پـاش سـاڵی ١٩٧٠ حکومـەت لـە ڕێگـەی وەزارەتـی پیشەشـازی و ژووری بازرگانـی و بانـک و شـارەوانی، کـە یارمەتـی سـەرمایەدار و بـازرگان و خاوەنـکارەکان دەدات، ئیـتر باوکـم بیـر لـە کارگـەی جلوبـەرگ دەکاتـەوە، قومـاش بـۆ دووریـن و نەخـش و پوولەکـە دەکڕێـت و دەفرۆشـێتەوە و کرێـکار و کارمەنـدی زۆرتـر دەخاتـە مەیدانـی کار و سەرپەرشـتیان دەکات و سـوود لـە هەموو دەسـکەوت و ئاسـانکارییەکانی حکومـەت وەردەگرێـت! لەگـەڵ یەکێتیـی پیشەسـازییەکان و شـارەوانی کارگـەی پیشەسـازیی دادەمەزرێنێـت، لـەوەش سـەردەکەوێت و بەرهەمەکانـی ناوازە و باش بـووە و قازانجی باشـی کـردووە. هاوشـانی کارە پیشەسـازیی و بازرگانییەکانـی موڵکـی کڕیـوە و باڵەخانـە و بـازاڕی دروسـتکردووە، موڵکەکانـی ئـەو لەنـاو هەولێـر و لـە شـوێنە دیـارە بەرچـاو و جـوان بـوون، بەردەوامیـش

داوایـان لەسـەر بـووە و کرێـی بـاش بـووە.
لەبـەر بوونـی کارگـەی گـەورەی دوورمـان و نەخـش، قوماشـی زۆرتـر لـە دەرەوە دەکرێـت و دەبێتـە بازرگانێکـی دیـاری ئـەو بـوارە و بازاڕەکانـی کوردسـتان و عێـراق بـە قومـاش و بەرهەمەکانـی پـڕ دەکات. کارگـەی زەرفـی کاغـەز و دوورمـان و زەرفـی پلاسـتیکی نـوێ دادەنێـت، خەڵکـی بـاش لەو پیشـەیە شـارەزا دەبـن و پیشەسـازییەکە بـە سـەرکەوتوویی و قازانجـی زۆرە بەڕێـوە دەبـەن.
باوکـم یەکـەم کـەس بـووە لەنـاو شـاری هەولێـر پەیوەنـدی تەلکسـی هەبـووە، لەگـەڵ بەدالـەی مەرکـەزی پەیوەنـدی هەبـووە، بـەوەش پەیوەنـدی بـۆ کاروبـارە بازرگانییـەکان بـە دەرەوە و نـاوەوە خێـرا و زۆرتـر و ئاسـانتر دەکات. زوو «ئـازاد»ی بـرام بـۆ کڕیـن و شـارەزابوون رەوانـەی کۆریـای باشـوور دەکات، ئـەو دەچێتـە چیـن و ژاپۆنیـش! منیـش جاروبـار لـەو سـەفەرانە بەشـداریيم کـردووە، هەروەهـا براکانـی تریـش «حاجـی تەلعـەت» و «حاجـی سـەباح» لـەو کارانـە دەوریـان زۆر هەبـووە.

١٢
جامیلەی گۆرانیبێژ

کاک شێرزاد دەزانم تۆش ماوە ماوە دەتەوێ لەو بابەتە بازرگانییە وشکە دوور بکەوینەوە و دیدارەکەم کەمێک تەڕ و شیرین بکەین! پیاوێک هەبوو لە هەولێر ناوی جامیلە، سائیقی هێڵەکانی دەرەوەی شار بوو «جامی عەبدولکەریم ١٩٢٩_١٩٩٦ لەبەر خۆشەویستی ناویان نابوو «جامیلە»، زۆرتر لە هێڵی هاتوچۆی هەولێر _ ڕەواندوز ئیشی کردووە. ئەو گۆرانی کوردی و تورکی گوتووە، زۆرتر شەوانە لەسەر خواردنەوە گۆرانی گوتووە و حەیرانی جوان گوتووە، لەگەڵ «حاجی فائیق بازرگان» و «حەیدرە کەچەڵی بەقاڵ» و «حاجی جەمیل قاپقاپچی» ئاهەنگی سازکردووە. زۆر لە بەرهەمەکانی لە یوتوب هەیە و دەنگی جوانە و حەیرانەکانی ڕەسانەیەتی تێدا پاراستووە»، دەنگی خۆش بوو، بیستبووم منداڵیش بووم خاڵم «ئەکرەم ئەحمەد سەمەد» و «جەمال کورچی» و «وسو باخچەچی» و «ڕەقیب باخچەچی» لە کڕینی ئۆتۆمبێلەکەی یارمەتییان دابوو، ئەویش شەوانە بۆ چوونە

عەنـكاوە و سـەر كارێزەكانـی هاوڕێیەتـی كـردون، بەیەكـەوە شـەوانە مەسـت بـوون و گەڕاونەتـەوە نـاو شـار.

ئەودەمانـە زۆر لـە خەڵكـی شـار بـۆ خواردنـەوە چوونەتـە عەنـكاوە، لەوێـش عەرەقـی زۆر و هــەرزان و بـاش هەبـووە، بەتایبەتـی لـە وەرزی بەهــاران. لەبیرمــە لــە ڕۆژی زەماوەنــدی خاڵــم تەحســین لەنـاو قـەڵات ئەگلنجـەی زۆر خـۆش دەكـەن و سـەربانەكە بـە گلـۆپ دەرازێننـەوە و خواردنـەوە و گۆرانـی دەڵێـن، وا بزانـم سـاڵی ١٩٦٠ بـوو.

هاوینـان لەگـەڵ باوكـم بـۆ شـارەزابوون لـە بـازاڕ چوومەتـە بەغـدا، هـەر لـە بەغـداش چوومەتـە سینەمای خەیـام. لـەوێ، لـە بازاڕەكانـی نــاو بەغــدا، نــاوی مەحمــود مهــاوش و بــازاڕی بەزازیــن و خــان ئەلنبگـە و ڕێسـتورانتی ئەلسـمینەم لەبیـر مـاوە. بازرگانێكـی جـوو لـە بەغـدا مابـوو بازرگانـی قومـاش بـوو، نـاوی ئەلیاهـوو بـوو، ئـەو زۆرتر قوماشــی بــۆ كوردســتان دەنــارد، چونكــە ئــەو ناوچەیــە قوماشــی تایبەتــی دەویســت، خۆشــمان قوماشــی تایبەتیــمان دەویســت و داوامـان دەكـرد.

لـە سـاڵی ١٩٦٧ تـا ١٩٧٤ لـە موسـڵ بـووم شـارەكە وەك بەغـدا نەبوو، بوارەكانـی رابـواردن و سـەیرانەكانی كەمـتر بـوو، زۆر دەچووینـە بـاب ئەلتـۆب، ئێوارانیـش ڕێگـەی هەولێـر موسـڵ دادەخـرا و هاتوچـۆ كەمـتر دەبـوو. مـن لـە ناوەنـدی بـووم باوكـم لەكـن وەسـتا جەلیـل شـاكر، خەلفـەی جەلیـل خەیـات قاتـی بـۆ دووریبـووم، وا بزانـم بـە شـەش دینـار بـوو، خەیاتەكـە كـوڕی پلكـی دایكـم بـوو.

١٣
ئامادەیی هەولێری کوڕان

ئامادەیی و دەرچوون بۆ خوێندنی زانکۆکان لە پۆلی پێنجەمی ئامادەیی بوو، واتە پۆلی شەشەم نەبوو، ناوەندی سێ ساڵ و ئامادەییش دوو ساڵ بوو. ئەودەمانەش وێژەیی و زانستی هەبوو. بە تەواوکردنی ناوەندیش دەکرا بچیتە بەشەکانی پیشەیی، کشتوکاڵ و پیشەسازی بەڵام بازرگانی لە هەولێر نەبوو. ئامادەییەکەمان ئامادەیی هەولێری کوڕان بوو، بیناکەمان شوێنی ئێستای ئەنجومەنی وەزیران بوو، باڵەخانەیەکی گەورە دووری ئاوەدانی بوو، حەوشە و گۆڕەپانی گەورەی هەبوو، چەندان هۆلی گەورە و شانۆ و کتێبخانەی تێدا بوو، دوو نهۆم بوو، پاسی هەندێ لە گەڕەکەکان لەبەردەم ئامادەییەکە دەوەستا. شوێنەکە دروست بەرانبەری یانەی ئەفسەران و دائیرەی ئەمنی ئەودەمانە بوو، کتێبخانەی گشتی شاریش لەوێ بوو، ئەویش باڵەخانەیەکی گەورە و نازدار و پتەو بوو. قوتابخانەکە نزیک سەیتەرەی موسڵیش بوو. دوایی لە هەولێر دواناوەندی ئازادی و کوردستان کرانەوە!

لــە ئامادەیــی هەولێــر مەشــق و پرۆڤــە لەســەر شــانۆگەرییەک دەکرێــت، منیــش بەشــدار ببــووم، بــەڵام دوایــی شــانۆگەرییەکە نمایــش نەکـرا. زووتـر و لـە سـاڵی ١٩٦١ یەکەمجـار چووبـووم بـۆ سـینەمای سـەلاحەدین، فیلمـی ئـوم هینـدم «Mother India»م بینـی، وا دەزانم هەمـوو خەڵکـی هەولێـر لـە سـینەما ئـەو فیلمەیـان دیبـوو. فیلمەکـە لـە سـاڵی ١٩٥٧ بەرهـەم هاتبـوو و سـەربردەکەی خەبـات و کۆششـی ژنێــک بــوو بــە نــاوی نێرگــز. ئــەو ژنــە، پــاش مردنــی مێردەکــەی رەنجـی زۆری دەکێشـا بـۆ بەخێوکردنـی منداڵەکانـی! هەمووممـان بـۆ دیمەنــەکان و رووداوەکان دەگریێــن.

منــداڵ بــووم چوومەتــە مزگەوتــی بــازاڕ، دەنگــی «مــەلا عەبــدوڵا شــەنەغەیی»م پــێ خــۆش بــوو، دوایــی لەگــەڵ کوڕەکانــی «مــەلا مەسـعود بێبـەش» و «مەحمـود زامـدار» دەبینـە برادەری زۆر نزیـک و هــاوڕێ، بەتایبەتــی لەگــەڵ زامــدار دۆســتایەتیمان خــۆش بــوو، فکـرەت هەبـوو پارێـزەر بـوو، ئـەو زۆرتـر ئێمـەی کـۆ دەکـردەوە و دیـداری شـەوانەمان زۆر بـوو، وێنەمـان بەیەکـەوە مـاوە، هەردووکیان لــە ژیانــدا نەمــاون رۆحیــان شــاد.

لـە سـاڵی ١٩٦٤ لـە بەغـدا گەنـج بوویـن، لەگـەڵ موحمـەد شـەهاب بەیەکــەوە دەچینــە تیاترۆیــەک. ئێمــە بەیەکــەوە چووبووینــە بەغــدا بـۆ دەرهێنانـی جنسـیەی عێراقـی، لـەو زەمانـە شـەهادەی جنسـیەی عێراقـی تەنیـا لـە بەغـدا دەردەچـوو. لـەو سـاڵانە لـە سەرانسـەری عێـراق رۆژانــە ســەدان گەنــج بــۆ جنســیە و پەنجەمــۆر دەچوونــە بەغـدا. زۆر کـەس بـۆ ئـەوە و بـەو بۆنەیـە بەغدایـان دیبـوو.

لــەوێ شــەو ویســتمان ئــەو کــەش و نــاوەوەی تیاترۆکــە ببینیــن و

چووینـە ژوورەوە، لەبیرمـە تیاترۆکـە نزیـک پـردە ئاسـنەکە و نزیـک شـوێنەکەی پەیکـەری رەسـافی شـاعیر بـوو. شـەویش لـە هوتێـل ئەربیـل بوویـن، بەیەکـەوە داوای یـەک بیرەمـان کـرد، شـوێنەکە خۆش بـوو سروەی رووبارەکـە و باخەکانـی بەغـدا هەسـتی دەبزواندیـن! بـەڵام نـەوەک سـەرخۆش بیـن و ببینـە پەنـد و ئابڕوومـان بچێـت، وابزانـم ئاومـان لەبیرەکـە کردبـوو، لەگەڵ ئـەوەش شووشـە بیرەکەمان هـەر پـێ تەواویـش نەببـوو.

١٤
نەچووینە سینەما

گەورەیـی مامۆسـتا و پەرۆشـی مامۆسـتاکان بـێ سـنوور بـوو، حەزیـان دەکـرد قوتابییـەکان سـەرکەون، ڕێکوپێـک بـن، پابەنـدی هەمـوو پرنسـیپەکانی خوێنـدن بـن، جارێکیـان دوو سـێ بـرادەر ویسـتمان بچینـە سـینەما، گوێـمان لـەوە ببـوو فیلمێکـی خـۆش لـە سـینەمای سـەلاحەدین ئیـش دەکات، پێـمان بـاش بـوو بچیـن، بەڕێدەکەویـن و بـە دزە دزە دەگەینـە دەرگـەی ئاسـنە گەورەکـەی قوتابخانەکـە، دیتـمان دەرگەکـە بـە زەنجیـر کلیـل دراوە، ئیـتر بڕیـار دەدەین لەسـەر دیـوارە بەرینەکـە ئاودیـو بیـن، یەکترمـان بـەرز کـردەوە و بـە ڕاکێـش ڕاکێـش ئاودیـو بوویـن، بـەڵام لـەو سـنوور بەزانـدن و دزەکـردن و چالاکییـە گەورەیـەدا، فەراشـەکە ئێمـەی تاوانبـار و هەڵاتووانـی بینیبـوو و چووبـووە خزمـەت بەڕێوەبەرەکەمـان «نەجمەدیـن موفتـی» هـەزار ڕەحمەتـی لـێ بێـت، پیاوێکـی دڵسـۆزی هەمـوو قوتابییـەکان بـوو، ئیـتر ئێمـە دوور کەوتبووینـەوە و زۆرمـان نەمابـوو بگەینـە بـەر دەرگـەی سـینەما و ئازایەتـی کـوڕە پاڵەوانەکـە و جوانـی

کیـژە ئەکتەرەکـەی نـاو فیلمەکـە، هاتبوویـن و نزیـک موتەسریفیـەت ببوویـن، دیتـمان نەجمەدینـە فەنـدی لەنـاو ئۆتۆمبێلەکـەی سـەری دەرهێنابـوو و بانگـی دەکردیـن، بـە نـاوی هەمووـمانـەوە هـاواری دەکـرد بگەڕێنـەوە، وەرنـەوە نـاو مەکتـەب! پـاش لێدانـی دە دار و سـزاکە لێـمان دەبووڕێـت و تەمبێـمان دەکات، پـاش ئـەو سـزادانە ئیـتر ئـەوە دووبـارەی ناکەینـەوە، چیـتر لەسـەر دیـوارە بڵندەکـەی قوتابخانـەی ئامادەیـی ئەربیـل ئاودیـو نابیـن.

١٥
ئێمە لە هەولێر ١٢ کەس بووین

لـە سـاڵی ١٩٦٧ قوتابییانـی ئامادەیـی هەولێـر چاوەڕوانـی ئـەوە بوویـن لـە بەغـداوە نمرەکانـی بکالۆریامـان دەربچێـت، لیسـتەکە بگاتـەوە ئامادەیـی و بـەر دەسـتی بەڕێوەبەرەکـە، بزانیـن نمرەکانمـان چەنـدە لـە کام کۆلێـژ وەردەگیرێـن، نـاوەکان هاتنـەوە و دەزانیـن لـە هەمـوو هەولێـر ١٢ کەسـمان نمـرەی چوونـە زانکۆمـان بەدەسـتهێناوە، مـن نـاوم لـە کۆلێـژی زانسـتەکانی پزیشـکی بنچینەیـی زانکـۆی موسـڵ دەرچـوو بـوو. لـە ئامادەیـی ئەربیـل تـەواو دەبـم و نمرەکانـم وەک ناوەنـدی بـاش نەبـوون، لـە ناوەنـدی سـاڵانە یەکەمـی پۆلەکـەم بـووم، بـەڵام نازانـم بـۆ وا بـوو لـە پێنجـی ئامادەیـی نمـرەی ٥٩م هێنابـوو.

شـەهادە و پێویسـتییەکان و کەفاڵـە تـەواو دەکـەم و دەچینـە دەوام، لـەوێ دوو سـاڵ دەوام دەکـەم، پـاش ئـەو دوو سـاڵە بـە بڕیارێکـی وەزارەتـی خوێندنـی بـاڵا کۆلێژەکەمـان هەڵدەوەشـێنەوە، راگـری و دەزگـە و تاقیگـەکان و قوتابییـەکان لەگـەڵ کۆلێـژی پزیشـکی تێکـەڵ

دەکەنــەوە و قوتابییەکانــی ئــەو کۆلێــژە هەڵوەشــاوەیە لەنێــوان کۆلێژەکانــی پزیشــکی بەغــدا و موســڵ دابەشــدەکەن، بــەڵام ســاڵێکی خوێندنمــان دادەبەزێنــن.

مــن وەک قوتابییەکــی پۆلــی دوو، وەک قوتابییەکــی پۆلــی یــەک لــە زانکــۆی موســڵ کۆلێــژی پزیشــکی لەســەر خوێندنەکە بــەردەوام دەبم. لەوێــش خوێندنــە شــەش ســاڵییەکەم تــەواو دەکــەم. لــە کۆتایــی ســاڵی ١٩٧٤ کۆلێــژی پزیشــکی زانکــۆی موســڵ تــەواو دەکــەم.

١٦
قوتابی لە زانکۆی موسڵ

پێش ئێمە دکتۆر لە هەولێر ژمارەیان کەم بوو، ئەوانەی هەبوون، زووتر لە قاهیرە و تورکیا خوێندنیان تەواو کردبوو. لە ساڵی ١٩٢٦ لە بەغدا کۆلێژی پزیشکی بە رەسمی و بۆ یەکەمجار دەکرێتەوە. لە هەولێریش دکتۆر هەبوون، لەوانە دەرچوونی زانکۆی بەغدا بوون، بەڵام زۆربەیان خوێندنیان لە دەرەوە تەواو کردبوو، دکتۆر عوسمان ئەحمەد و دکتۆر هاشم دۆغرەمەچی و هی تریش.

لە زانکۆی موسڵ ساڵانێکی پڕ خوێندن و ئەزموون و خەستەخانە بەڕێ دەکەین. لەو ساڵانە ماوەیەک لە بەشی ناوخۆی زانکۆ و ماوەیەکیش لەگەڵ ژمارەیەک برادەر لە شەقامی حەدبا، شوقەیەکی سێ ژووریمان بە بیست دینار بەکرێ گرتبوو. بەو جۆرە ساڵانی زانکۆی موسڵ تەواو دەکەین. ئەوانەی لە موسڵ بەیەکەوە قوتابی بووین، لەوانەی لەبیرمە، ئەو بەڕێزانە بوون؛ د. فەرهاد حەوێز و د. فریدون قەفتان و د. کامیل نامیق و لە کچانیش د. نەزاهەت قازی و د. نەسرین ئەتروشییمان لەگەڵدا

بــوون.
لـە سـاڵانی خوێنـدن مانگانەمان کـە حکومـەت وەک دەرماڵـە پارەمان وەردەگـرت، پارەکـە خـراپ نەبـوو، حـەوت دینـار و نیومـان هەبـوو، زۆر لـە خوێنـدکاران هـەر بـەو پارەیـە دەژیـن و خوێندنیـش تـەواو دەکـەن. لـە سـەردەمی ئێمـە لـە پۆلـی دوو یەکپۆشـی زانکـۆکان پەیدا بـوو، ئێمـەش جلـی رەساسـی و شـین و قەمیسـی سـپی لەبـەر دەکەیـن. رۆژانـەی زانکـۆ ژیانێکـی پـڕ لـە کۆشـش و برادەرایەتـی و زانسـت بەڕێدەکەیـن. بـە زمانـی خـۆم ناڵێـم بـە شـاهیدی خەڵکێکـی زۆری ئــەو زەمانــە و دواییــش، ئاســتی خوێندنــی زانکــۆ موســڵ ئەگــەر ســەرووی خوێندنــی زانکــۆی بەغــدا نەبوایــە کەمــتر نەبــوو، دەرچووانــی زانکــۆی موســڵ بەختیــار و ســەرکەوتوو بــوون.
هـەر لـەو سـاڵانە لـە ١٩٦٨ تـا ١٩٧٤ بەتایبەتـی پـاش یـازدەی ئـازاری ســاڵی ١٩٧٠ و رێکەوتنــی پارتــی و حکومەتــی عێراقــی، کۆمەڵێــک قوتابـی زانکـۆی موسـڵ کاری سیاسـی دەکەیـن، بەیەکـەوە ئەنـدام و لایەنگیرانـی پارتـی و یەکێتیـی قوتابییانـی کوردسـتان بوویـن، لەوانـە دکتـۆر نەجمەدیـن کەریـم، دکتـۆر رۆژ نـوری شـاویش ئـەو لـە کۆلیژی ئەندازیـاری بـوو، فازیـل میـران لـەوێ مامۆسـتا بـوو، هەروەهـا عەلـی شـەنگاڵی کاری حزبـی دەکـرد. مـن ماوەیـەک بەرپرسـی قوتابییانـی زانکـۆ و شـاری موسـڵیش بـووم. هـەر لەودەمانـەش بـوو، رێکەوتنـی یـازدەی ئـازار هەڵدەوەشـێتەوە و بارودۆخـە ئارامەکـە دەشـڵەژێت، ئێمــەش ســەرگەردان دەبیــن، بــەڵام مــن زوو دەگەڕێمــەوە ســەر خوێندنەکـەم و تـەواو دەکـەم.

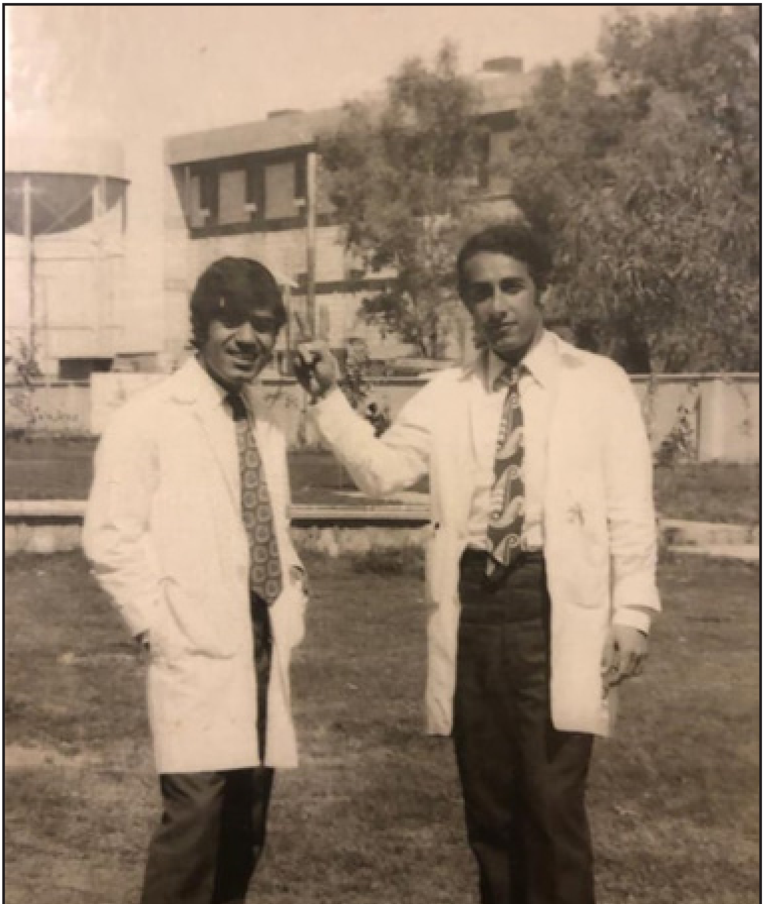

دکتۆر نەوزاد لە زانکۆی موسڵ لەگەڵ د. موحەمەد رازی ئیسماعیل ساڵی ١٩٧٢.

١٧
پلکە عەیشێ منی راچڵەکاند

لەگـەڵ رۆژەڤـی یـازدەی ئـازاری سـاڵی ١٩٧٤ و هەڵوەشـاندنەوەی رێکەوتنـی سـاڵی ١٩٧٠ و کشـانەوەی پارتـی لـە بەغـدا و موسـڵ و شـارەکانی کوردسـتانیش، منیـش وەک هەسـتکردن بـە بەرپرسـیاریەتی و بەشـداربوون لـە کاردانەوەکـە، بەبـێ ئـەوەی بگەڕێمـەوە ماڵـەوە لـە هەولێر،بەبـێ ئـەوەی بـە کـەس بڵێـم و بەبـێ ئـەوەی هەرگیـز باسـم کردبێـت، تـا ئیمـڕۆش بـە کەسـم نەگوتـووە و باسـم نەکـردووە، ئـەوە یەکەمجـارە ئـەوە وەک نهێنییـەک بـاس دەکـەم، ئـەو راسـتییە لـە رۆژانـەی ژیانـم دەدرکێنـم، لەوەیـان دوودڵ نییـم و نامـەوێ چیـتر ئـەو نهێنییـە لەنـاو دڵـم بمێنێتـەوە! ئـەوە بـاس دەکـەم و بابەتەکـە دەگێڕمـەوە.

لـەو دەمانـەی یـازدەی ئـازار هەڵدەوەشـێتەوە و پارتـی بڕیـاری خـۆی دەدات، کـە بـە بڕگەکانـی بەیانەکـەی یـازدەی ئـازار رازی نابێـت و سـنوورەکەی بـە دڵ نابێـت، مـن لـە شـاری موسـڵەوە چووبوومـەوە هەولێـر، بـەڵام بـە ئەنقەسـت نەچووبوومـەوە ماڵـەوە، سـەرم

لـه دوکانەکـەی حاجـی یەحیـای باوکـم نەدابـوو، براکانـم، مـام و ئامۆزاکانـم نەدیبـوو، لـەوێ بەتەنیـا چووبوومـە گونـدی بیسـتانە، بارەگـەی سـەرەکی هێزەکانـی پێشـمەرگە، هێـزی دەشـتی هەولێـر، لـەوێ میوانـی «فـارس بـاوە» ببـووم، ئەودەمانـە ئـەو کەسـی یەکەمی نـاو شـۆرش و پێشـمەرگە بـوو. ئـەو لـە هەولێـر و ناوچەکـە نـاودار و نـاسراو بـوو، لەگـەڵ باوکـم و مامەکانـم ناسـیاری هەبـوو، زووتـر و چەنـدان جـار بـە جۆرێـک لـە جۆرەکانـی ئـەوان یارمەتـی شۆرشـیان دابــوو، ناویــان وەک کەســایەتی خۆشەویســت و دۆســتی شــۆرش هەبـوو، بۆیـە چووبوومـە بارەگەکـەی ئـەو، لـە گونـدی بیسـتانەی دەشـتی هەولێـر.

***

لەبیـرم نەمـاوە، یـان پێویسـت نـاکات بنووسـم و بڵێـم چـۆن دەگەمـە گوندەکـە، ئـەو ڕۆژەی مـن چووبـووم شـار و گونـد و بارودۆخەکـە ورووژابـوو، هەمـوو خەڵـک چووبوونـە نـاو شـۆرش و قەڕەباڵغییەکـی زۆریـان لـەو دەڤەرانـە پەیداکردبـوو! چـووم و گەیشـتمە گوندەکـە، لـەوێ ئـەو منـی ناردبـووە ماڵەکەیـان. دیـارە ئەوەیـان بـۆ مـن لـە بـارەگا و مزگـەوت و سـەرگرد و چۆمـەکان باشـتر بـوو. ئـەو ڕێـزی گرتبــووم، وەک دکتۆرێــک ســەیری کردبــووم، ئەگەرچــی خوێندنــم تەواویـش نەکردبـوو، بـەڵام لـە پۆلـی شەشـی کۆلێـژ بـووم، بـە نـاو دکتـۆر بـووم و شـارەزای پیشـەکە بـووم، ئیـتر لـەوێ و لەنـاو قەڕەباڵغییەکـە، مـن شـوێنێکم گونجـاوم بەرکەوتبـوو، شـەوەکەی لـەوێ بـووم، بەیانییەکـەی ژنـەکان، ژمارەیەکـی زۆر ژنـی گەنـج و

بـه تەمـەن خەریکـی نانکـردن بـوون، چەنـد شـوێن بـۆ نانکردنەکـە دانرابـوو، هـەر نانیـان دەکـرد و بەڕێیـان دەکـرد، ئـەوەی دەهـات دوو نانـی گەرمـی بەردەکـەوت، نانـی گـەرم و بـێ پێخـۆر، بـەڵام لـەو رۆژە گرنـگ بـوو، بـە کـەس نەدەکـرا، سـەدان کـەس نـان بـدات، هەزارەهـا پێشـمەرگە، هەمـوو شـارەکە رژابوونـە ناوچەکـە، هەمـوو لـەو هێـزە، لـەو بارەگـە بچووکـە، لـەو بڕیـارە دوورە دەسـتە کۆببوونـەوە.

مـن لـە موسـڵەوە چووبـووم، دکتـۆرم و هیـچ دەرمانێکـم پـێ نەبـوو، دکتــۆرم و کەرەســتەی پزیشــکییم پــێ نەبــوو، ســەماعە و مقــەس و دەرزی و دەزووی دوورمانــی بریــن و بەنــج و لەفــاف و سرنجــی دەرزییــم پــێ نەبــوو. مــن کــوڕی خێزانێکــی گــەورەم و کەســیش نازانێـت لـەو گونـدەم.

قوتابـی دوا سـاڵم و زۆرم نەمـاوە تـەواو بکـەم و ببـم بـە دکتـۆر و خەونەکانـم جێبەجـێ بکـەم. بـەڵام لـەو رۆژە چارەنووسسـازە هاتـووم ببـم بـە پێشـمەرگە، هاتـووم و چاکێـت و پانتۆڵێکـم لەبـەرە، دوێنـی و رۆژانـی زووتـر خاوێـن و ئوتوکـراو بـوون. هاتـووم لـەو گونـدەم و پێڵاوێکـی چەرمـی نوێیـم لەپێـدا بـوو، شـەرم دەکـەم و کەمێکیـش سـەیر و نامـۆ دەردەکەوتـم. هاتـووم و بڕیـارم داوە و نازانـم لـەو ئاپووڕەیـە، لـەو هاتـن و دەرچـوون و شـوێنە چارەنووسـم دەگاتـە کـوێ!؟ لەودەمانـە خەیاڵـم رۆیشـتبوو، شـەکەت و بـاش نەخەوتبـووم، بیـرم لەکـن ماڵـەوە و زانکـۆش بـوو، لـەو چرکەسـاتەدا گوێـم لـەو پلکـە عەیشـێیە بـوو، ئـەوەی نانـی گەرمـی لەنـاو دەسـتی خەڵکەکـە دەنـا، پیاوەکانـی بەڕێدەکـرد، میوانەکانـی رازی دەکـرد، ژنەکـە لەگـەڵ قسـەکردن و ئیشـکردنی بـە ژنەکـەی تەنیشـتی دەگـوت:

«ئەوجا خجیجە ئەو هەموو خەڵکە ناڵێن چۆن دەحەوێنەوە...!؟»
پلکە عەیشێ روو لە منیش دەکات و لێم دەپرسێت:
تۆ لە شار چیت دەکرد؟
منیش بە پلکە عەیشێم گوت:
«رەنگە قسەکانی ئەو دوور بووبێت لە لێکدانەوەی سیاسەت و رامان لەو بارودخەدا، زۆرتر بیری لەوە کردبێتەوە چۆن ئەو هەموو خەڵکە تێر دەکرێت و لە کێ دەخەون و چەند لەوێ دەبن، بەڵام بەڕاستی دیمەن و پێشهاتەکەی پێ سەیر و نامۆ بووە»
پرسیارەکە، رامانی ژنەکە منی راچڵەکاند تا زۆرتر و باشتر بیر بکەمەوە، ئایا ئاکامی ئەو لێشاوە بە چ دەگات؟ چۆن رێبەرایەتی ئەو لێشاوە دەکرێت و ئەوانە بەو جۆش و هەست و قەرەباڵغییە دەگەنە کوێ؟ بیر دەکەمەوە و منیش نانە گەرمەکەی ژنەکە وەردەگرم و دەیخۆم، چونکە برسیی بووم، نانەکەش خۆش بوو. لەو بارودۆخەدا، لەو تەنگژە و پرسیارەکەی ئەو ژنە؛ یەکسەر بڕیارم دا بگەڕێمەوە هەولێر، بچمەوە زانکۆکەم، سەر خوێندنەکەم.
لەوەدەمانەی بڕیارەکە دەدەم، زوو بوو، هیچ نەببوو، هێشتا هاتوچۆ لەنێوان دەرەوە و هەولێر مابوو،هاتوچۆ گەرم بوو، شەڕ نەبوو، هاتن و گەڕانەوە بەرەو هەولێر هەبوو. باوک هەبوو کوڕێکی گەنجی قووتابی هاتبوو، دەیناردەوە ناو شار تا ئاگای لە ماڵەوەیان بێت. برا گەورە بە قوتابییەکانی دەگوت بڕۆنەوە بخوێنن و خوێندن تەواو بکەن. پیاو هەبوو ژنی دەناردەوە و

دەیگوت؛ منداڵی ساوات هەیە و زۆر نامینێنەوە و دێینەوە!
ئیتر منیش چەند مانگێکم مابوو خوێندنەکەم تەواو بکەم، گەڕامەوە هەولێر و لەویش بۆ موسڵ، گەڕامەوە و باسم نەکرد و هیچم نەگێڕایەوە و قسەم نەکرد و نەمگوت پلکە عەیشێ کە دوو نانە گەرمەکەی لەناو دەستم دانا و بەردەوام دەیگوت: ئەوانە چۆن دەحەوێنەوە ...!
ئیتر بڕیارم دا بچمە زانکۆ، سەر خوێندنەکەم. ئەوەش وەرچەرخانێکی بوو لە ژیانم، رەنگە ئەگەر لەوێ گیرسابومایەوە و لەوێیەوە دەچوومە سەرەوەتر و شوێنی تر، بارەگەی زۆرم دەکرد، هێزی زۆرم دەگۆڕی، دەچوومە نەخۆشخانەکەی گوندی کەوەرتییانی نزیک پردەکەی ناوپردان، یان ناو کەمپەکانی ناو ئێران، دیار نەدەبوو چارەنووسم دەگاتە کوێ و چییم لێ دەهات! لەبەر بانگەوازەکەی پلکە عەیشێ چوومەوە موسڵ و دەگەمەوە سەر خوێندنەکەم، هەر ئەو ساڵە ئاهەنگی دەرچوون دەکەین و ساڵێکی دژواریش بەڕێدەکەین، بیر و هۆشمان سەرقاڵ ببوو، نەماندەزانی چارەنووس بە چ دەگات، شۆڕش و حکومەت بە چ دەگەن! بەڵام پاش رێکەوتنەکەی جەزائیر شۆڕشەکە هەرەس دەهێنێت و منیش دکتۆری مقیمم لە نەخۆشخانەی هەولێر، لەودەمانەی هەزارەها کەس دەگەڕانەوە و چەکەکانیان بەرانبەر چەند دینارێک دەدایەوە بە حکومەت، لە بەڕێوەبەرایەتی تەندروستی هەولێر تیمێکی پزیشکییان بۆ رەواندوز ئامادە کردبوو، من ویستم بچم و ئەوانیش زۆر بەئاسانی ناوم وەک سەرۆکی تیمەکە دادەنێن و دەچمە ناوچەکە. لەوێ کە

دیمەنـەکان دەبینـم، ماندووبـوون و هەراسـانی و کـزی خەڵکەکـە و تەسـلیمبوونەوەکانم بینـی، لەنزیکـەوە هەسـتم بـە ئازاریـان دەکـرد، قســەکانی پلکــە عەیشــێم لــە گونــدی بیســتانە و بارەگــەی هێــزی دەشـتی هەولێـر بەبیـر دێتـەوە، کـە پێـی گوتـم؛ جێبەجێکردنـی ئـەو خەڵکەکـە ئاسـان نییـە!

١٨
من دکتۆرم

پلـەی پسـپۆری وەک دکتـۆر لـە بەغـدا تـەواو دەکـەم، مامۆسـتاکەم پرۆفیسـیۆر دکتـۆر «یوسـف نوعـمان» نەشـتەرگەری دڵ و یەکـەم نەشـتەرگەریش بـوو لـە عێـراق و لـە دونیـاش وەک دکتـۆری نەشـتەرگەری دڵ ناسرابـوو. دکتـۆر «نـەزار حوسـێن» نەشـتەرگەری سینگ بـوو، ئەوانـە لـەو قۆناخـە مامۆسـتام بـوون! پەیوەنـدی نێـوان فێرخـواز و مامۆسـتا لـە پسـپۆریی لـە ئاسـتێکی بـاڵای رێزگرتـن و گەورەیـی بـوو، ئاسـان نەبـوو دانوسـتان لەگـەڵ ئەوانـە بکەیـت، پاش هەمـوو دانوسـتان و گفتوگۆیـەک قسـە و بۆچوونـی کۆتایـی بـۆ ئـەوان بـوو، هـەر بۆچوونـی ئەوانیـش سـەری دەگـرت!

ئەگەرچـی مـن خزمەتـی سـەربازییمان کردبـوو، بـەڵام سیسـتەمی خوێنـدن و پسپۆرییەکەشـم جۆرێـک بـوو لـە سـەربازی. ئێمـە وەک دکتـۆر زۆرتـر لەنـاو نەخۆشـخانە دەماینـەوە، تـەواو لـە دونیـا دابڕابوویـن، ئەگـەر ئێشـکگر نەدەبوویـن، ئـەوە رۆژانـی پێنچشـەمموان حەقـمان هەبـووە دابەزیـن و رۆژی هەینـی لـە

ماڵەوە بین. ئەگەرچی لە ماڵەوەش دەبووین و بێجامامان لەبەر کردبێت و خۆمان تەنیاش کردبێت و بەرامبەر تەلەڤزیۆن یان نانمان خواردبوایە، دەوامی رۆژەکەمان تەواو کردبوو، بەڵام بەردەوام چاومان لەسەر تەلەفۆنەکەی ناوماڵ بوو، نەدەبوایە دوور بکەوینەوە، هەموو دەقەیەک، لەگەڵ هەر زەنگێکی تەلەفۆنەکە، ئەگەری ئەوە هەبوو داوامان بکەن و بگەڕێینەوە ناو نەخۆشخانەکان و چارەسەری نەخۆشی لەناکاو و رووداوی نەخوزراو بکەین و سەرپێچی و دواکەوتن بواری نەبوو، لێ خۆشبوونی تێدا نەبوو، دەچووین و ئاسایی بوو.

***

کە لە هەولێریش بووم، بەردەوام دەوامان هەبووە، شەوانە پۆلیس بە ئەمبولاسەوە دەهاتنە دواوەمان، دەبوایە لەگەڵیان برۆین، بەڵام من زۆریش بە ئۆتۆمبێلی خۆم دەچووم، زۆریش ژنەکەشم لەگەڵ خۆم دەبرد، ئەو لەناو ئۆتۆمبێلەکە یان لە ژوورەکەی خۆم دەمایەوە، جاروبار دەهاتمەوە دەمبینی خەوتووە! ئەو لەگەڵ من دەهات، لە من دەترسا و خۆشی حەزی نەدەکرد شەوانە بەتەنیا لە ماڵەوە بێت. ئەوددەمانە ماڵمان لە گەڕەکی ئەندازیاران بوو، نزیک گەڕەکی باداوە، ئەوددەمانەش ئەو ناوچانە بە شەو حکومەتی تێدا نەدەما و بە سام و بە ترس بوو!

دکتۆریی قوربانی زۆری دەویست، کەسی بەهرەدار لەو پیشەیە، ژیانی نەخۆش و برینداری کارەساتان رزگار دەکرد. نەخۆشەکان دکتۆری سەرکەوتوویان خۆشدەوێت، بۆیەش زۆرتر سەردەکەوتن.

ئەگەر دکتۆر نەخۆشەکەی خۆی خۆشنەویت سەرکەوتوو نابێت. ئەوەندەی من دکتۆر بووم؛ لە کلینک و نەخۆشخانە و سەربازییش بەردەوام هەموو کەسێک پرسیاری دەکرد، ئامۆژگارییان دەویست، منیش بە هەمووانم دەگوت خواردن کەم بخۆن، زۆر بجووڵێنەوە، شەرم لە دکتۆر مەکەن، قسەی خۆتان بکەن و جوان و دروست باس لە ژان و نەخۆشییەکانت بۆ دکتۆر بکەن، چونکە زۆر لە نەخۆشەکان، بەتایبەتی ژنان شەرمیان دەکرد، ئەوەش کێشەیەکی گەورە بوو، زۆر لە ژنە نەخۆشەکان لەبن چارۆگەکانیان قسەیان لەگەڵ دکتۆر دەکرد، بەوەش دکتۆرەکان نەیاندەتوانی چارەسەری باشیان بکەن.

***

لە بەغدا زۆریش ماندوو بووم، بەڵام لەودەمانە بەغدا شارێکی خۆش و شارستان بوو، گەورە و شیرین بوو، ئەگەرچی شەڕەکانی ئەو ساڵانە سەختی کردبوو. ئێمەش بەردەوام بۆردمانمان لەسەر بوو. ئێمە وەک دکتۆر زوو زووش رەوانەی بەرەکانی شەڕیان دەکردین، مانگ مانگ لە نەخۆشخانە سەربازییەکان دەماینەوە و برینداری زۆرمان دەبینی، کارەساتی جەرگبڕ و خوێنی زۆرمان دەبینی، لەناو نەخۆشخانە و لەگەڵ مەفرەزەکانی دەچووینە بەرەکانی شەڕ، ماندوو دەبووین و ژیانمان لە مەترسی دابوو، زۆریش دکتۆر و تاقمەکانی پزیشکی دەبوونە قوربانی و دەکوژران و بەدیلیش دەگیران.

ژیانی ناو بەغدا ناخۆش نەبوو، لە رۆژانی پشوو و مۆڵەتەکانا

ئەگەر سەفەری هەولێرمان نەبوایە، دەچووینە یانەی «سەلاحەدین_ لەبەری کەرخ بوو» و یانەی «سیروان_ لە بەری رەسافە لە کەرادە بوو»، هەردووکیان یانە کوردەواری بوون، خێزانە کوردەکانی بەغدا و میوانە کوردەکانیش شەوانە دەچوونە ئەو دوو یانەیە. ئەوانەی بۆنە و رۆژی تایبەتی خێزانییان هەبووایە، سەردانی ئەو دوو یانەیە کوردییەیان دەکرد. کوردەکان لەوێ کۆ دەبوونەوە و خێزانی عەرەبیش دەهاتن، ئێمەش زۆر دەچووین، خواردنیان باش بوو، سیستەم و بەرنامەکانی گونجاو و خێزانی بوون، ماوە ماوە لەوێ پاچەمان دەخوارد، کەبابمان دەخوارد. کرێکارەکانی دوو یانەکە مەسیحی و میسری بوون، ساڵانە ئابوونەمان دەدا، ئابوونەکەی دە پازدە دینارێک بوو. یانەی سیروان زۆر کۆن بوو، زوو دەسەڵاتدارە کوردەکانی ناو حکومەتی عێراقی دروستیان کردبوو، هەواری بەردەوامی کۆبوونەوەی کوردەکانی ناو بەغدا و ئەوانەی بە سەردانی دەچوونە بەغدا بوو، بەڵام چوونە یانەکە ئاسان نەبوو، مەرج و میوانداریەکانی سنووردار بوو. یانەی سەلاحەدین زوو شوێنەکەی بچووک بوو، بەڵام دوایی پارچە زەوییەکی گەورە وەردەگرن و باڵەخانە و باخچە و شوێنی منداڵان و هۆڵی بۆنەکان دروست دەکەن! کە من دەچووم بنەماڵەی جافەکان و دکتۆر «عومەر دزەیی» و دکتۆر «کامیل نامیق»م دەبینی.

هەندێ وردەکارییەکانی رۆژانەی بەغدام

• لە ساڵی ١٩٨٩ دکتۆر بووم لە بەغدا و موچەم ٣٢٠٠ دینار بوو، کەچی کرێی سواربوونی تاکسییەک ٥٠٠٠ دینار بوو، ئەوەم لەبیرە لەناو دکتۆرەکان دەیانگوت؛ دوو مریشکی بەستراوی موجەمیدە وەک مکرمەی سەید ئەلرئیس هاتووە! هەمووش وەریاندەگرت!

• لە گەڕەکی مەنسوور لەنزیک ماڵی خەزوورم خانووێک بەکرێ گرتبوو، دوایی لەنێوان ١٩٩٢ لە گەڕەکی ئەلجامعە خانووێک بە یەک ملیۆن و ٨٥ هەزار دینار دەکرم، ئێستاش خانووەکەم ماوە و داخراوە و ماڵێکی تەواوی تێدایە. بەشێک لە ئەرشێف و کەرەستەکانم لەوێیە، رەنگە ئێستا ئەو خانووەی بە یەک ملیۆن دینارم کڕیوە، نرخەکەی بگاتە ٧٥٠ ملیۆن دینار!

• لە گەرمەی شەڕەکانی عێراق ئێران زۆرجار بەغدا بەر موشەک دەکەوت، لەبەر ئەوەی مەدینەی توب لە وەزارەتی دیفاع نزیک بوو، موشەکە و بۆردومانی بەردەکەوت، جاری وا هەبوو موشەک دەکەوتە نزیک ئێمە، هەر ئەو موشەکانە هوتێلی ئەلرەشیدیان وێران کردبوو!

• لە ساڵی ١٩٨٠ کرۆنایەکی سپی مۆدیل ٨٠ بە ژمارە ٣٤٠ ئەربیل دەکرم، لە ساڵی ١٩٨٢ ئۆتۆمبێلەکەم دەگۆڕم دەیکەمە سوپەر

سـالۆنی مۆدیلـی ١٩٨٢، ژمارەکـەی ٩١١١ ئەربیـل بــوو. بـرادەران لـە بەڕێوەبەرایەتـی هاتوچـۆ ژمـارەی جوانیـان بـۆ هەڵدەبـژاردم. لـە بەغـدا سـوپەرێکی مۆدیـل ١٩٨٥م هەبـوو ژمارەکـەی ١٥٩٣١١ بەغـدا بـوو. ئـەوەم تـا سـاڵی ١٩٩٠ مابـوو، دوایـی بـە هارتـۆپ تویوتـا دەیگـۆڕم! بـەڵام یەکـەم ئۆتۆمبێلـم لادایەکـی مۆدیـل ١٩٧٥ بــوو، ژمارەکـەی ٢٧٩٧ بـوو.

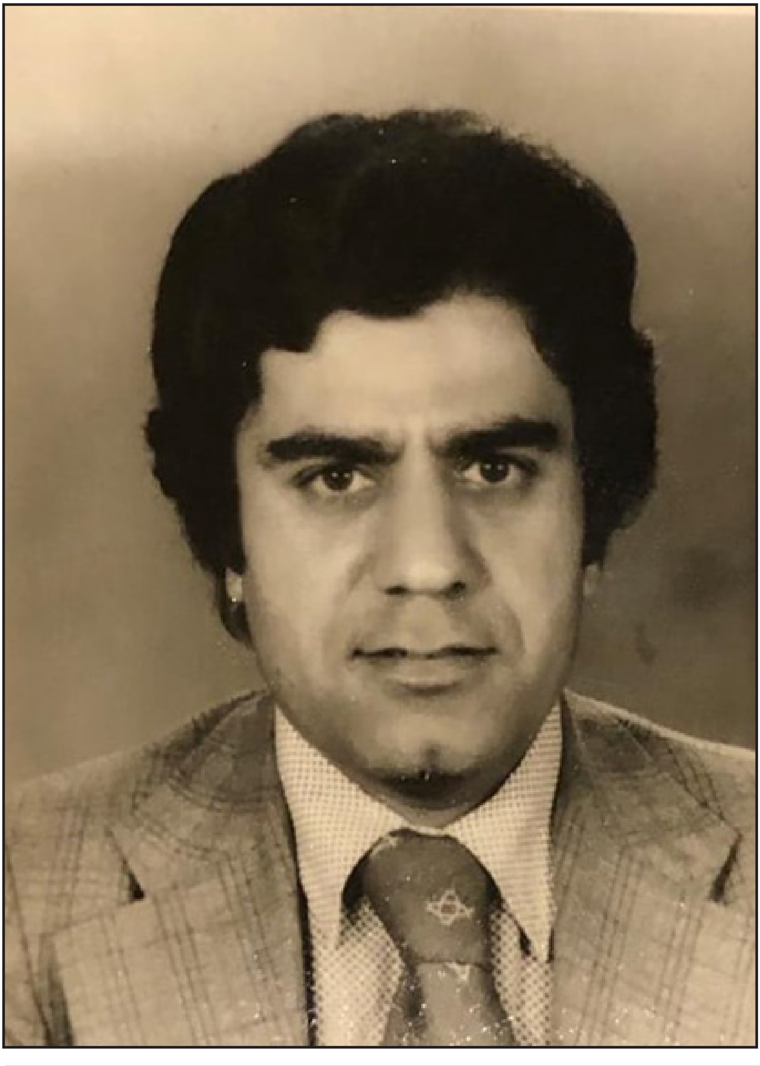

د. نەوزاد ساڵی ١٩٨٠ کە پزیشک بووە لە نەخۆشخانەی کۆماری هەولێر.

١٩
عێراق و بەغدا تەواو

لـە سـاڵی ١٩٩٦ کـە دەزانـم ئیـتر ژیـان لـە بەغـدا سـەخت بـووە، مانگـی حـەوت بـەو گەرمایـە بـە رەسـمی بـەرەو عەمـان بـە ژن و منداڵـەوە دەڕۆیـن، شـیرینی کچـم تەمەنـی دوو مانـگ بـوو، لـە ڕێـگا ئـازاری زۆر دەخـوات و زۆریـش دەگرێـت. شـوفێر تاکسـییەکەش ساردەکەی کوژاندبـووەوە، بـەڵام بەرگـە دەگریـن و دەگەینـە عەمـان و ڤیـزای تورکیـا وەردەگیریـن و بـەرەو تورکیـا بەڕێدەکەویـن.

لـەوێ لـە تورکیـا ئیـتر قۆناخەکانـی ژیـان و کاسـبی و منداڵەکانـم دەگۆڕێـت. مـن چیـتر پیشـەی دکتـۆری ناکـەم، چونکـە سیسـتەمی ئـەوان تـەواو لەگـەڵ پزیشـکی نـاو عێـراق و خوێندنەکەیـان جیـاواز بـوو. ئـەوان دەیانویسـت لـە سـەرەتاوە دەسـت پـێ بکەمـەوە، بـەڵام بـۆ کەسـێکی پسـپۆڕی وەک مـن، ئاسـان نەبـوو ئـەوە قبـووڵ بکـەم، بۆیـە روو لـە بـازاڕ و بزنـس و کاسـبی دەکـەم! ئێمـەش وەک بنەماڵەکـەی باجگـر زووتـر ئیشـمان لـەو بـوارە و لـەو وڵاتـە کردبـوو، شـارەزاییمان هەبـوو!

هـەر لـە سـاڵانی ١٩٨٢ و ١٩٨٣ کاری بردنـی چیمەنتۆمـان بـۆ تورکیـا کردبـوو، عێـراق لەودەمانـە لەبـەر شـەڕ و بارودۆخەکـە کەمـتر ئیشـی بـە کۆنکریـت هەبـوو، بۆیـە بەرهەمـی کارگەکانـی دەفرۆشـتە تورکیـا، نزیکـەی ٤٢ هـەزار تۆنمـان ناردبـووە تورکیـا.

دوایـی لـە غـازی عەنتـاب کۆمپانیامـان هەبـوو، لـە سـاڵی ١٩٩٢ و ١٩٩٣ ئیشـی کەرەسـتەکانی خواردەمەنـی دەکەیـن، شـەکر و چـا و فاسـولیا و تایـت رەوانـەی بەغـدا دەکەیـن، ئاشـنایەتییمان لـەو کارانـە پەیـدا کردبـوو. لـە سـاڵی ١٩٩٦ دەچمـە تورکیـا ئۆفیـس و کارم دەبەمـە شـاری مارسـین «مارسـین شـارە کۆنەکـەی سـەر دەریـای ناوەڕاسـتی ئـاوەدان و جـوان بـە باڵەخانـە و بەنـداوی ئـازادی کـراوە بـەڕووی هەمـوو بازارەکانـی جیهـان و سەربەسـت بـە کارکـردن و ئاسـانی نـاردن و بارکـردن و هەڵگرتـن و پێچانـەوە، مارسـین کۆنـە شـاری بەرهەمـی پەمـۆ بـۆ هەمـوو جیهـان بەتایبەتـی بـۆ ئەمریـکا، لـەو شـارەدا لـە سـاڵی ١٩٨٦ وەک یەکەمیـن بـازاڕی ئـازاد لـە تورکیـا دەکرێتـەوە و سـەرمایەگوزارێکی زۆر لـە سەرانسـەری جیهـان رووی تێدەکـەن» لـەوێ دوو ئۆفیـس دادەنێیـن، خواردەمەنـی لـە دەرەوە دەکڕیـن و رەوانـەی کوردسـتانی دەکەیـن، لەوێشـەوە بە سـنوورەکانی خۆمـان دەچـووە ئێرانیـش، سـەرەتا شـوقەیەک بەکـرێ دەگریـن، دوایـی شـوقەی تایبەتـی بـۆ هەمووومـان دەکڕیـن.

٢٠
دەچینە تورکیا

منداڵەکانم لەوێ دەست بە خوێندن دەکەن، «میران»ی کوڕم پۆلی یەکی سەرەتایی و «ناز»ی کچم پێنجی سەرەتایی و «میدیا»ش هەر لە سەرەتایی بوو، لەوێ دەست بە خوێندن دەکەن و مامۆستای تایبەتی زمانی ئینگلیزی و تورکییان بۆ دەگرین، لە خوێندن و پرۆگرامەکان رادێن و لەوێش خوێندن تەواو دەکەن.

لە تورکیا هەست دەکەین هاتووینەتە ناو شارستانیەتێکی نوێ، هەست بە هەر چوار وەرزی ساڵ دەکەین و منداڵەکان دەخوێنن و دوایی خوێندن تەواو دەکەن. کوڕەکەم میران «دایکم زوو ئەو ناوەی بۆ کوڕێکی من هەڵگرتبوو، ناوی لێ دەنێت». ناز «دایکی ناوی لێ دەنێت» ماستەر لە بەڕێوەبردنی ئەلکترۆنی تەواو دەکات. میدیا «من ناوم لێ ناوە» ئەویش ماستەر لە یاسا تەواو دەکات. شیرین «خەسووم ناوی لێ ناوە» ئەویشیان ماستەر لە ئابووری تەواو دەکات. هەموو خوێندن لە بریتانیا تەواو دەکەن.

لـە مارسـین دەگوازینـەوە ئەسـتنبۆل و لـە ناوچـەی «مەسـەلەک»ی نزیـک دەریـا لەنـاو دە باڵەخانـەی سـی نهۆمی جـوان، شـوقە دەکڕین و مـاڵ دادەنێیـن.

نـاوی جیهـان وەک نـاوی کۆمپانیاکانمـان دەگەڕێتـەوە بـۆ سـاڵانی ١٩٩٣، ناوێکـە جیهانییـە و ناوێکـی ئارییـە و نووسینەکەشـمان بـە پیتـی لاتینـی کـوردی نووسـیوە. سـەرەتا سـەرمایەمان نزیکـەی ٨ ملیـار لیـرەی تورکـی بـووە، واتـە ٣٥٠ هـەزار دۆلاری ئەمریکـی. ئـەوەی لەبیرمـە زوو تۆچامـان لـە سریلانـکاوە هێنـاوە و رەوانـەی کوردسـتانمان کـردووە.

لـە تورکیـا ئـارەزووم دەکەوێتـە سـەر رەنـگ و تابلـۆ، لـەوێ و لـەو بارودۆخـە تایبەتییـە، نێـوان هەولێـر و تورکیـا و بەغـدا، لەنێـوان دکتۆریـی و بازرگانـی و ئیشـکردن لـە بازاڕەکانـی گـەورەی جیهـان و ئۆفیسـەکانی رەسـمی و بازاڕەکانـا، سـەیرە! دووبـارە ئـارەزووی منداڵییـم بـۆ رەنـگ و تابلـۆ زینـدوو دەبێتـەوە. لەوێـش چەشـەم دەکەوێتـە سـەر ئـاواز و گۆرانـی. ئەوەشـم دەڵێـم؛ خـواردن لـە تورکیـا تامـی تایبەتـی هەیـە، کفتـە بـە سـەوزە، دۆڵمـە بـە سـاردی و بـە گەرمـی و وەک مـەزەش پێـم خۆشـە، ماسـی جـوان دەبرژێنـن و خواردنێکـە بـەردەوام دەخورێـت، هەروەهـا خواردنـە عوسـمانییەکان تامیـان هـەر مـاوە، ئەتەکێتـی خـواردن و دانـان و پێشـوازییەکان ئـارەزووی زۆرتـر و باشـتری خواردنـت دەکاتـەوە. عەرەقـی تورکـی خۆشـە و شـەرابیان باشـە، ئـەوان مەشروبـی دەرەوە ناکـڕن و ئەگـەر بکـڕن لەسـەریان زۆر گـران دەکەوێـت، چونکـە باجـی زۆر لەسـەر ئـەو مەشروبانـەی لـە دەرەوە هـاوردە دەکرێـن دادەنێـن. ئێمـە

لە کۆتایی نۆهەدەکان، من و منداڵەکانم رەگەزنامەی تورکیام وەرگرتووە، بەڵام هێشتا کە بە زمانی تورکی ئەستنبۆلی قسە دەکەین، دەزانین ئێمە کوردین!

دکتۆر نەوزاد باجگر لەگەڵ خێزانەکەی لە زەماوەندی میرانی کوڕی هەولێر ٢٠٢٠.

٢١
نەوت بەرانبەر خۆراک

«ئـەو رسـتەیە، ماناکـەی، نـاوەڕۆک و بڕیارەکـەی هەزارەهـا جـار ناوی هاتـووە و باسـی کـراوە و زۆریشـی لەسـەر نـووسراوە. سـەدام حوسـێن لـە رۆژی ٢ی ئۆگسـتی سـاڵی ١٩٩٠ فەرمـان بـە سـوپاکەی دەکات بچنـە سـەر وڵاتـی کوێـت، سـەر و سـامان و سـنوورەکەی داگیـر بکـەن و بیکەنـە پارێزگایەکـی نـاو سنووری خۆجێیەتـی عێراق، لـەو پەلامـارەدا هەمـوو کەرەسـتە و کارگـە و بـازاڕ و جوانییەکانیـان بـدزن و بیهێنـە نـاو عێـراق، بـەوەش وڵاتەکـە، کوێـت داگیـر و وێـران و دامـاو دەبێـت. لەبـەر ئـەوە نەتـەوە یەکگرتـووەکان و جیهـان؛ بـە تـەواوی بیـر و هـزر و بەرنامـە و بەرژەوەندییـەکان دژی ئـەو داگیرکردنـەوە دەوەسـتن، بڕیـار دەدەن فەرمـان بـە سـەدام بکرێـت سـوپاکەی بکێشـێتەوە و زیانـی کوێتیـش بژمێرێـت. بـەڵام کـە سـەدام سـوپاکەی ناکشـێتەوە و لـە داگیرکردنەکـەی سـارد نابێتـەوە و گـوێ بە بڕیـارە نێودەوڵەتییـەکان و رێکخـراوە رەسـمی و مافەکانـی مرۆڤـی جیهانـی و عەرەبـی و ئیسـلامیش نـادات، ئەنجومەنـی ئاسـایش و

دەزگـە دبلۆماسـییەکانی سەرانسـەری جیهـان، چەنـدان جـۆرە سـزای ئابـووری و سیاسـیی لەسـەر دەوڵەتـی عێـراق دەچەسـپێنن و ئـەوەش کاریگەریـی زۆری لەسـەر حکومەتـی عێـراق دەبێـت، بەتایبەتـی میللەتـە داماوەکـەی، تـا رادەیـەک میللـەت بـۆ خـواردن و دەرمـان و سـەفەر و سـەروەری و هەناسـەیەک زۆر پەریشـان دەبـن!

داگیرکردنەکـە درێـژەی دەکێشـێت، تـا هێـزە هاوپەیمانـەکان بـە سـەرۆکایەتی ئەمریـکا سـوپای عێراقـی لـە ٢٦ی فبرایـەری سـاڵی ١٩٩١ دەوڵـەت و خـاک و سـەرمایەی کوێـت لەبـن دەسـتی داگیرکەرانـی عێـراق دەربـاز دەکـەن! بـەڵام گەمـارۆ و بارودۆخـە دژوارەکـەی نـاو عێـراق بـە بڕیارەکانـی نەتـەوە یەکگرتـووەکان و ئەنجومەنـی ئاسـایش عێـراق پەریشـان دەکات، بـۆ سـووککردنی ئـەو ئـازار و گرانـی و نەخۆشـییەکانی نـاو میللەتانـی عێـراق، نەتـەوە یەکگرتـووەکان بەرنامـەی نـەوت بەرانبـەر خـۆراک «Oil for Food Program» بـە ژمـارە ٩٨٦ لـە سـاڵی ١٩٩٥ دەر دەکات، بـەو بڕیـارە بـوار بـە حکومەتـی عێـراق دەدەن، بڕێـک نەوتەکـەی بفرۆشـێت و پارەکـەی بچێتـە سـەندوقێکی نەتـەوە یەکگرتـووەکان، ئەوانیـش بەو بـڕە پارەیە خـۆراک و دەرمـان بـۆ عێراقییـەکان بکـڕن و بنێـرن، بـە مەرجێـک فرۆشـتن و کڕینەکـە لەژێـر چاودێـری نەتـەوە یەکگرتـووەکان بێـت، هەمـوو هەڵسـوکەوت و رێکارییـەکان لەلایـەن فەرمانبەرانـی نەتـەوە یەکگرتـووەکان دەبێـت و کارمەنـدی عێراقـی ناتوانێـت لـەوە هیـچ رۆڵێکـی هەبێـت».

بەپێـی ئـەو بڕیـارە و زووتریـش ئێمـە لەنـاو تورکیـاوە بازرگانـی خۆراکـمان دەکـرد، خواردەمەنییـمان دەکـڕی و دەمانفرۆشـتەوە

ناو عێراق، لە تورکیا گەنجینە و کارمەند و شارەزایی باشمان هەبوو، بۆ ئیشکردن لەو بەرنامەیە سەردانی نیویۆرک دەکەم، دەچمە کن بەرپرسی بەرنامەکە، کابرا خەڵکی سنگال بوو، دیارە موسڵمانیش بوو، دەیویست یارمەتی ئێمە بدات، ئیشکردن لەگەڵی ئاسان بوو، بەڵام ڕۆتینی ناو ئیشەکان زۆر بوو، قسەیەک هەبوو دەیانگوت:
لەو بەرنامەیە، لە جێبەجێکردنی بەرنامەی نەوت بەرانبەر خۆراک گەندەڵی زۆر زۆر بووە، ڕێکارەکان زۆر دوور و درێژ و بە ئاژاوە بوو. لەو ساڵانە سکرتێری نەتەوە یەکگرتووەکان، کوفی عەنان بوو، «کونی عەنان Kofi Atta Annan _ دبلۆماتێکی گانی بوو، لەنێوان مانگی ینایەری ساڵی ١٩٩٧ تا مانگی دیسمبەری ساڵی ٢٠٠٦ سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بوو، لە ساڵی ٢٠٠١ خەڵاتی نۆبلی ئاشتی وەرگرتبوو»!

***

ئێمە وەک کۆمپانیاکانی باجگری بازرگانی، مەرج و پێویستییەکانی بەشداربوون لە کڕینی خواردەمەنی بۆ عێراق لەبەر ڕۆشنایی ئەو بڕیارەمان تێدا بوو، ئۆفیس و بارەگە و پارە و متمانەمان لە بانکەکاندا هەبوو و شارەزایی باشمان لەوەدا هەبوو، منیش وەک نوێنەری ئەو کۆمپانیایە و براکانیشم دەمانتوانی وەک تاکی عێراقی بەئاسانی سەفەر بکەین، چونکە ڕەگەزنامەی تورکییمان هەبوو، بەوەیان ئاسان و زۆر دەمانتوانی بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکان سەفەر بکەین و ئاسان بە پاسپۆرتی تورکی ڤیزا وەربگرین، بە

ڕەگەزنامە و پارە و ناسینی بانک و شارەزاییمان لەو بوارە کار دەکەین!

ئیتر ئیش دەکەین و ڕۆژانە پێنج تا دە ترێلە خواردەمەنییمان دەنارده ناو عێراق، لە زاخۆوە بەرەو عێراق، لە زاخۆش کارمەند و ئۆفیس و گەنجینەی زۆرمان هەبوو، لەگەڵ بازاڕ و کاربەدەستانی هەرێمی کوردستانیش باش بووین، بەئاسانی هاتوچۆمان دەکرد، بازاڕ و ئۆفیس و کارمەندمان لە کوردستان هەبوو.

٢٢
دەستوورێک بۆ خێزانەکەمان

پاش راپەڕین و زووتریش و لە هەموو قۆناخەکانی شۆڕش و کوردایەتی پەیوەندی ئێمە وەک کەسایەتی، بازاڕ، پارە، بزنس، پەیوەندییەکانمان لەگەڵ شۆڕشی کورد ئاسایی بووە، هەرگیز دژایەتی شۆڕشمان نەکردووە، لەگەڵ حزبەکان کێشەمان نەبووە، بە چاوی رێزەوە سەیری پێشمەرگەمان کردووە. لەگەڵ دەزگەکانی حکومەتی عێراقییش پەیوەندییمان هەبووە، نەدەکرا ئیش و کارگە و بازاڕ و بازرگانی بکەیت پەیوەندیت بە حکومەت و وەزارەتەکانەوە نەبێت، ناکرێت لەبن سێبەری دەسەڵاتێک و سەرۆکێکی وەک «سەدام حوسین» بژیت و ئیش بکەیت سەرپێچی بڕیارەکانیان بکەیت، بۆ نمونە لە گەرمەی شەڕەکانی عێراق ئێران و تەنگژە ئابوورییەکەی وڵات لەبەر دژواری شەڕەکان و مەسرەفە زۆرەکانی حکومەت و لەشکری عێراق کێشەی ئابووری زۆر ببوو، قەیران زۆر ببوو، لەو رۆژانەدا سەدام بە ناوی خۆی داوای پارە و زێڕ و پشتیوانی دارایی دەکات، تۆ وەک بزنسمان و

پـارە و کارگـەی گـەورە نەچیتـە پێـش، خـۆت بدزیتـەوە، کـە بـەردەوام بازرگانـی گـەورەی نزیـک خۆیـان و بازاڕیـان بەئاشـکرا دەگـرت و لـە سـێدارەیان دەدان، نمونـە و نـاوی ئەوانـەش زۆرە! بۆیـە دەتوانیـن خۆمـان بپارێـزن و لەوەیـان نەدەبـوو سـەرپێچی بکەیـن.

بـەڵام ئێمـە وەک کۆمپانیاکانی باجگـر زیرەکانە بڕێکـی زۆر پارەکانمان، سـامان و ئیشـەکانمان لـە بەغـداش دوور دەخەینـەوە، وڵات و بـازاڕی تورکیـا دەکەینـە بازاڕێکـی یـەدەگ، دەکەینـە هەنـگاو و پردێـک بـۆ گەیشـتن بـە بازاڕەکانـی جیهـان! تـا کوردسـتان ئاسـوودە و ئـارام دەبێتـەوە، ئیـتر هەمـوو قوورسـاییەکانی پـارە و شـارەزایی و کارگـە و هاوردەکانمـان دەخەینـەوە کوردسـتان بەتایبەتـی هەولێـر، لـە سـلێمانیش بـازاڕ و بزنسـمان هەبـووە، لـە زاخـۆ کار و گەنجینەمـان هەبـووە و ئیشـی تێـدا دەکەیـن، بەنیازیـن لـەو نزیکانـە لـە بـواری فێرکـردن لـە کەلاریـش زانکـۆی جیهـان بکەینـەوە. هـەر لـە بـواری زانکـۆش لـە کەرکـووک زانکـۆی بابەگوڕگوڕمـان تـەواو کـردووە و دەمانـەوێ لەوێـش بـوون و ئەزمـوون و بزنسـمان هەبێـت!

***

ئێمـە وەک کۆمپانیاکانـی باجگـر لـە هەشـتاکان قوورسـایی پـارە و ئیشـکردنمان هـەر لـە هەولێـر بـووە، ناومـان وەک بـازرگان دیـار بـووە، باڵەخانـەی زۆرمـان هەبـووە، بۆیـەش رۆژێکیـان لـە ناوەڕاسـتی هەشـتاکان ژمارەیـەک پێشـمەرگە باوکـم دەبـەن، لـەوێ و لـە گونـد و ناوچـە رزگارکراوەکانـی کوردسـتان باوکـمان حاجـی یەحیـا باجگـر هەواڵـمان بـۆ دەنێرێـت، لـە ناوچـە رزگارکـراوەکان سـەردانی بکەیـن

و بڕێـک پـاره وەک یارمەتـی و پشـتیوانی شـۆڕش بدەیـن!
مـن دەچمـە ناوچـەی باڵیسـان و فەرماندەکانیـان دەبینـم و قسـەیان لەگەڵـدا دەکـەم و لەسـەر بڕێـک پـاره ڕێکدەکەویـن، بـەڵام دوایـی ئـەوان داوای زۆرتـر دەکـەن و دەیانـەوێ باوکـم زۆرتـر لـەوێ بمێنێتـەوە، بـەردان و پارەکـە دەکەوێتـە بـەر دەسـتی بەرپرسـەکان و بـە ڕەزامەنـدی هەردوولامـان باوکـم دەهێنمـەوە. ئـەوان ئـەوەش دەڵێـن بۆیـەش پارەکەمـان زۆر داوا کـرد و کەمێـک مـام حاجییـمان وەک میـوان گێڕایـەوە، نـەوەک حکومـەت بیانووتـان پـێ بگرێـت و گومانتـان لـێ بکـەن! ئـەو پارەیـەش بـە یارمەتـی دەزانیـن و دڵنیایـن کار لـە بازاڕتـان نـاکات.
ئێمـە ئیـش دەکەیـن و بیـر لـە لایەنگیـری هیـچ حزبێـک ناکەینـەوە، بـە چـاوی کوردانـە هەڵسـوکەوت دەکەیـت. بـا نموونەیـەک لەسـەر ئـەوە بـاس بکـەم، ئێمـە لـە بەغـدا دەهاتینـەوە، هەمووـمـان لەنـاو یـەک ئۆتۆمبێـل بوویـن، لـەو ڕۆژە هەولێـر لەبـن دەسـتی یەکێتیـی نیشـتمانی کوردسـتان دا بـوو، دەگەینـە بازگەکـەی ئـەوان، پێشـمەرگەکە بەخێرهاتنەوەمـان دەکات، بـۆ قسـەکردن لەگەڵـمان، «میـران»ی کـوڕم دەدوێنـن، ئەودەمانـە ئـەو تەمەنـی سـێ چـوار سـاڵ دەبـوو، لێـی دەپرسـن:
کوڕی جوان تۆ زەردی یان کەسکی؟
ئەویش بە بەرائەتەوە، یەکسەر پێیان دەڵێت:
من کوردم!
ئیـتر پێشـمەرگەکە بـە گاڵتـە و بـە ڕوویـێکـی خـۆش بەڕێـمان دەکـەن. لـەو ڕۆژانـەی حزبـەکان پێویسـتیان بـە یارمەتـی هەبـووە دریغـمان

نەکـردووە. جارێکیـان لـە پـارەی موچـەی مانگێـک کێشـەیان هەبـوو، داوایـان کـرد موچەکەیـان بـۆ تـەواو بکەیـن، ئێمـەش ئـەوە دەکەیـن، دوایـی پارەکـە لـە باجـەکان وەردەگرینـەوە، ئـەوەی لـە کالا و بازرگانییەکانمـان وەریاندەگـرت. ئێسـتاش وەک گرووپەکانـی باجگـر، بـە هەمـوو دەزگەکانمـان دریغـی ناکەیـن لـەوەی پشـتیوانی بڕیارەکانـی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان بکەیـن، ئەوانیـش لـە بوارەکانـی سـەرمایەگوزاری و رێـکارەکان ئاسـانکارییمان بـۆ دەکـەن، لەگـەڵ هیـچ دەزگەیەکـی حکومـی و حزبـی کێشـەمان نییـە، منیـش وەک خـۆم پێشـمەرگە بـە کەسایەتی پیـرۆز و جـوان و مـەرد دەزانـم.

٢٣
لە جیهان، بەڵام دوور لە زانکۆی جیهان

ئـەو چەنـد پەیـڤ و رازانـە لەنـاو ئۆفیسـەکەی دکتـۆر نـەوزاد لـە باڵەخانـەی گرووپەکانـی جیهـان کـراوە. ئـەو بەیانییـان لـە زانکـۆ دەوامـی ئاسـایی خـۆی بـە رێکوپێکـی بـە بەردەوامـی دەکات! ئێوارانیـش لەنـاو گرووپـی جیهـان دەوام و کار و بەرنامـەی هەیـە. لێـرەش، لەنـاو ئۆفیسـەکەی لەنـاو گرووپـی جیهـان کتێبخانەیەکـی گـەورەی دانـاوە، سـەرەوەی کتێبخانەکـە ژمارەیـەک ئـاڵای بچووکـی هاوشـێوە بـە قەبـارە ریزکردبـوو، ئـەو زوو گوتـی:

ئەوانـە ئـاڵا و هێـمای گـرووپ و کۆمپانیاکانـی جیهانـە! هـەر کۆمپانیـا و بزنسـێکمان ئـاڵای تایبەتـی خـۆی هەیـە. هەموویـان یـەک قەبـارە بـوون و ژمارەیـان سـی ئـاڵا بـوو. دیـارە منیـش کاتـم نەبـوو، یـان بـە پێویسـتم نەدەزانـی نـاو و ئـارم و شـێوەکانیان ببینـم و بناسـم.

هـەر لـەو ئۆفیسـە وێنەیەکـی کۆنـی رەشوسـپی هـەر چـوار براکـە، نـەوزاد، ئـازاد، تەڵعـەت، سـەباح، لەنـاو چوارچیوەیەکـی جـوان دانـراوە. هـەر چـوار بـرا بـە جلـی میللـی و سـادەی ئەودەمانـە

بــوون، دیــارە ڕۆژی گرتنــی وێنەکــە کۆتایــی پەنجاکانــی ســەدەی ڕابــردوو بــووە. هــەر چــوار بــرا کورتــەک و شــەرواڵ و پانتــۆڵ و جلــی منداڵانەیــان لەبــەرە، منداڵــی ســادە و جــوان دیــارن.

ئــەوان بەیەکــەوە وەســتاون و نازانــن ڕۆژێــک ئەوانــە دەبنــە ســەرمایەداری گــەورە و گرووپەکانــی جیهــان دادەنێــن و دەچنــە نــاو جیهانــی پــارە و بانــک و کارگــە و وڵاتانــی دونیــا و کاســبی! ئــەوان بچووکــن و نازانــن ڕۆژێــک دێــت دەچنــە وڵاتــی ژاپــۆن و تویوتــا دەناســن. یەکێکیــان لــە کوریــا قومــاش دەکڕێــت. ڕۆژگارێــک بەســەر عێــراق و کوردســتان دادێــت، هەموویــان لــە ئەســتنبۆل دەژیــن.

وێنەی هەر چوار برا «نەوزاد، ئازاد، تەڵعەت، سەباح» لەسەربانی ماڵی باپیریان لە قەڵاتی هەولێر ساڵی ١٩٦٠ گیراوە.

هەر چوار برا،»د. نەوزاد، ئازاد، تەڵعەت، سەباح» لەناو باخچەی ماڵی حاجی یەحیای باوکیان لە هەولێر ساڵی ٢٠١٣.

٢٣
کۆمپانیاکانی باجگر

لە بەغدا لە رۆژانی رەشی پاش گەمارۆدانی نەتەوە یەکگرتووەکان سامان و پارەکانیان کۆ دەکەنەوە و روو لە تورکیا دەکەن، لەوێ رەگەزنامەی تورکیاش وەردەگرن و منداڵەکانیان لەوێش دەخوێنن. ئەو چوار منداڵەی لەو وێنە کۆنە دیارن، ئێستا سێ لەوانە بە ناوی حاجی دەناسرێن، لە گۆشە و سەنتەرە گەورە و دیارەکانی شاری هەولێر دەبنە خاوەن کۆمپانیا. ئەوان نازانن باوکیان مزگەوتێک دروست دەکات و کە دەمرێت لەوێ دەنێژێت.

براکان بەیەکەوە کار دەکەن، بە رێکاری هاوبەش ئیش دەکەن. برا گەورەکەیان سەرپەرشتی گەورەترین زانکۆی ئەهلی دەکات و وەسیەت دەکات لەناو باخچەکانی زانکۆ بینێژن! برا گەورەکەیان، کیژە گەورەکەی «ناز» رادەسپێرێت، یان هەموویان داوای لێ دەکەن، لەگەڵ شارەزایەکی گەورەی تورک کۆنتراکت بکات، دەستوورێک بۆ خێزانەکەیان دابنێت، بە «Erdal Keserlioglu» دەڵێن؛ تۆ و دەزگەکەت و بە شارەزایی و رێنمایی ئەمریکییەکان

دەستووری بنەماڵەکان بنووسەوە. ئەوانەی دەستووری سەرمایەداری گەورەی تورک «کۆچ»یان نووسیوە و شارەزایی زۆریان لەوە بەکارهێناوە، داوا لەو دەزگەیە دەکەن دەستوورێک بۆ بنەماڵەکەیان بنووسێتەوە، هەموویان بزانن و تێبگەن ئەرک و مافیان لە سامان و کۆمپانیا و بانک و زانکۆکانیان چییە. لە دەستوورەکە بۆیان بنووسێتەوە، ئەوان ئەندامانی خێزانەکە کە ژمارەیان دەگاتە نزیکەی ٢٠٠ کەس، بە کوڕ و کچەوە، دەتوانن چ بکەن و ناتوانن چ بکەن، دەتوانن چەند سەرف بکەن و ناتوانن چەند سەرف نەکەن، بەپێی ئەو دەستوورەی ئەوان دەینووسن و دایدەڕێژن، دەتوانن لە کێ و چۆن دەوام بکەن و ناتوانن لەکێ و چۆن دەستکاریی بکەن! هەموو ئەندامەکانی ئەو خێزانە، هەموو ئەوانەی کوڕ و کچی حاجی یەحیای بەزازن.

ئەوان و نەوەکانیان و ژمارەیان دەگاتە دوو سەد کەس؛ هەموویان کوڕ و کچەکان لەو کۆمپانیا و سامان و موڵکەکان مافیان پارێزراوە و دەپارێزێت و بەو دەستوورەش دەتوانن سامان و بزنس و بانک و هەموو دەزگەکانیان گەشەدارتر بکەن، ناوی پێشوو و ئێستا و داهاتوویان بە جوانی و بە پاکی رابگرن!

لە وێنەکە چوار براکە بەیەکەوە وەستاون، وێنەکە لەسەر بانێکی قەڵاتی هەولێر گیراوە، بە رەش و سپی، ئێستاش کەوتوونەتە ناو جیهانێکی تەواو رەنگاورەنگی پانوبەرین! ئەوان منداڵن، بەڵام ئێستا وا پیر بوون و منداڵ و نەوەکانیان کارەکانیان بۆ بەڕێوە دەبەن. ئەوان لە پرۆژە و سەرمایەکانیان پشک و بەش و ناویان هەیە، لەودەمانەی وێنەکەیان گرتووە، بە هەولێری «تورکمانی» و

کوردی قسەیان کردووە. بەڵام، هەر چوار براکە ئێستا بە کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی و تورکی ئەستنبۆلی دەنووسن و دەخوێنەوە و کۆنتراکت دەکەن!

ئەوان چوار کوڕن وەستان و بە ئارەزووی خۆیان وەستاون، وا گەورە بوون ئێستا سیستەم و بەرنامەیەک بڕیاریان لەسەر دەدات؛ چۆن دەست بگرن و بە دەست ئیمزا بکەن و بە دەستەکانیان کۆنتراکت بکەن. وێنەکە نزیکەی شەست ساڵی بەسەردا تێپەڕیووە، خۆیان لەو تەمەنە بازاڕ و کەس و بارودۆخ و جۆری پارە و کارمەند و دوکان و ماڵ و کۆشک و مارکەی ئۆتۆمبێلی زۆریان گۆڕیوە، بەڵام هەموویان وا دەزانن حاجی یەحیای باوکیان مامۆستا و رابەریان بووە، ئەو فێرە بازاڕ و کاسبی کردوون چۆن دەستیان بکەنەوە و خێر و چاکە بکەن! بۆیەش لە ژوورەکانی ئۆفیس و گرووپ و ماڵەکانیان وێنەی باوکیان بە کەوا و سەڵتەی هەولێرییانە و کەشیدەی سەرییەوە داناوە!

لەگەڵ دکتۆر نەوزاد باجگر لە ئۆفیسی گرووپەکانی جیهان.

٢٤
دینار دەشکێت

لەوەدەمانە لە بازاڕەکانی عێراق دۆلار لە ٣٠٠ فلوس دەبێتە ١٥٠٠ دینار، زوو هەستم بەوە کرد ئیتر پارەی عێراقی سەر ناکەوێتەوە، بەهای نامینێت، پێویستە بیر لە دۆلار بکەینەوە، ئابووری ئەو وڵاتەی شەڕی زۆر تێدایە و بەردەوامە و بەهای پارەی جارێکی تر بەرز نابێتەوە.

لەگەڵ وەزارەتی دارایی تورکیا بەرنامە دادەرێژین، دەست دەکەین بە بازرگانی ئۆتۆمبێل و ڕەزامەندی وەردەگرین بازرگانی نێوان بەغدا و تورکیا و کوردستان بکەین و ڕەزامەندی نەتەوە یەکگرتووەکان وەردەگرین و ئیش دەکەین و هەردوولا ڕازی دەبین، بەڵام ئەوەش دەڵێم و ئەزموونم لەوەدا هەبوو؛ ئیشکردن لەگەڵ نەتەوە یەکگرتووەکان زۆر سەخت بوو، ڕۆتینیان زۆر بوو، کاروبار و مۆڵەت و ڕێکارییەکانیان هاتوچۆی زۆری دەویست، کەسیان نەبوو بڕیار بدات و بڕیارەکانیشیان لەلایەن وڵاتەکانەوە جێبەجێ نەدەکرا، هەردوولا بەئاسانی ڕێکنەدەکەوتن!

بـە ڕەزامەنـدی نەتـەوە یەکگرتـووەکان لەنێـوان سـاڵانی ١٩٩٨ و ١٩٩٩ دەتوانیــن یەکــەم کاروانــی ئۆتۆمبێلــی تویوتــا بهێنینــە کوردســتان، کاروانـی یەکـەم سـی ئوتومبێـل لـە تورکیـاوە دەهێنیـن.

پـاش یـەک دوو سـاڵ، ئیـتر پێشـانگەی جیهـان بـۆ ئۆتۆمبێل لـە هەولێر دەکەینــەوە، ئــەوەش پێشــوازییەکی گەرمــی لــێ دەکــەن و بەرپــرس و خەمخۆرانــی هەولێــر پێشــانگەکە بــە دەســکەوتێکی بــاش دەزانــن، ئـەوەش دەبێتـە بناخەیـەک بـۆ جیهانـی ئۆتۆمبێـل و بازرگانییەکانمـان. هــەر لەودەمانــە و دیســان بــە ڕەزامەنــدی نەتــەوە یەکگرتــووەکان و لەبــەر بوونــی گەمــارۆی ئابــووری و بوونــی قــەرزی زۆر بەســەر دەوڵەتەکـە دەتوانیـن لـە سـاڵێک سـەد ئۆتۆمبێلـی مارکـەی تویوتـا بهێنینـە هەولێـر. مـن بـۆ ڕەزامەنـدی و کردنـەوەی گرێیەکانـی نەتەوە یەکگرتـووەکان دوو جـار سـەردانی بارەگـەی نەتـەوە یەکگرتـووەکان لــە نیویــۆرک دەکــەم. بــۆ تەواوکردنــی بازرگانــی لەگــەڵ ژاپــۆن و دانانــی هــەر کردنــەوەی ســێ کۆمپانیاکــەی ســێرڤیس و ســپارپارت و فرۆشـتن دانوسـتانی زۆر دەکەیـن، بـەڵام هاتوچۆ و سـەودایە دە سـاڵی تــەواوی خایانــد. کردنــەوەی فرۆکەخانــەی هەولێــر دەســکەوتێکی بـاش بـوو بـۆ متمانـە و سـەرکەوتنی بازرگانییەکەمـان، ئیـتر دەتوانیـن ١٥ هــەزار تاکســی و پیکەبــی جووتیــاران هــاوردەی نــاو کوردســتان دەکەیـن، بـواری ئیشـکردن بـۆ خەڵـک زۆرتـر دەکەین، فرۆشـتنەکەش بـە قیسـتی دوو سـاڵی بـوو. ئێمـە دەتوانیـن میوانـداری بەرپرسـانی کۆمپانیـای تویوتـا بکەیـن و لـە نزیکەوە بـازاڕ و بارودۆخی کوردسـتان ببینـن و بزانـن جیاوازییـمان لەگـەڵ شـارەکانی تـری عێـراق زۆرە!

٢٥
بانکی جیهان

ئەو پرۆژە و بازاڕە گەورە پێویستی بە کۆنتاکتی بانکەکان دەبوو، دەبوایە متمانە دروست بکەین، کار و دانوستان زۆر دەکەین بۆ کردنەوەی بانک لە کوردستان، ئەوەش ڕەزامەندی بانکی مەرکەزی عێراقی لە بەغدا دەویست، سەرمایەی زۆریان بۆ ئەو مەبەستە دەویست، تا لە ساڵی ٢٠٠٧ و ٢٠٠٨ ڕەزامەندی وەردەگرین و یەکەمجار بانکی جیهان لە هەولێر دەکەینەوە. پشکی بانکەکەمان دەبێتە بەرزترین پشک لەسەر ئاستی بازاڕ و بانکەکانی سەرانسەری عێراق.

ئێمە وەک گرووپ و براکان و بەڕێوەبەرەکانمان ساڵانە دوو جار دادەنیشین، کۆنفراسی گەورە دەکەین، بانک و تویوتا و کۆمپانیاکانی تریش، بەڕێوەبەرەکان پێشنیار و بەرنامەکانیان نمایش دەکەن، دانوستان دەکەین، بواریش زۆرە بۆ دانوستان و دانانی بەرنامەی نوێ و بەردەوامیش دیدارمان هەر هەبووە، بە تەلەفۆنیش بارودۆخی کارەکانمان شرۆڤە دەکەین! منداڵەکانمان

کارمەنـد و بەڕێوەبـەر و کەسـانی دیـاری نـاو کۆمپانیاکانـن، ژمـارەی کارمەندەکانمـان دەگاتـە نزیکـەی دوو هـەزار کـەس، زۆر بـە کەمـی کارمەنـد و فەرمانبـەر لەکـن ئێمـە دەڕۆن و سیسـتەمی بەڕێوەبـردن و خانەنشـینمان هەیـە و پەیـڕەوی یاسـاکانی خزمەتـی مەدەنـی و شارسـتانی دەکەیـن.

بانکی جیهان یەکەمین بانکی ئەهلی لە کوردستان

بانکی جیهان لە هەولێر

٢٦
ژن دەهێنم

لـە رۆژی ١٩٨٤/٩/١٣ مارەبڕیـن لەگـەڵ «سـۆزان جەمبـاز» لـەلای قازییەکـی هەولێـر دەکەیـن و لـە ١٩٨٤/١١/٢٣ زەماوەندەکە دەکەین، ئاهەنگەکەمـان لـە هوتێـل میریدیـان لـە بەغـدا بـە ئامادەبوونـی خزم و بـرادەران دەکەیـن. منداڵەکانـم هەمـوو لـە بەغـدا لـە دایکبـوون، «نـاز» لـە مدینـە طـب و «میدیـا» لـە نەخۆشـخانەیەکی ئەهلـی و «میـران» لـە نەخۆشـخانەی یەرمـوک و «شـیرین» لـە نەخۆشـخانەی قدیسـی ئەهلـی.

پـاش ئـەوەی زەماوەندەکەمـان دەکەیـن، لـە گەڕەکـی مەنسـوور خانووێـک نزیـک لـە ماڵـی خەزوورانـم بەکـرێ دەگریـن و مانگانـە ١٥٠ دینارمـان دەدا، دوایـی پـاش ماوەیـەک هـەر لـەو ناوچانـەش خانووێـک بـە ئـارەزووی خۆمـان دەکڕیـن.

سـۆزانی هاوسـەرم ئەندازیـار بـوو، ماوەیـەک دەوام دەکات، دوایـی خەریکـی منداڵـەکان دەبێـت، مـن چـوار زمـان دەزانـم «کـوردی، عەرەبـی، تورکـی، ئینگلیـزی»، هاوسـەرەکەم بێجگـە لەوانـە زمانـی

فەرەنسیش دەزانێت، لە بەغدا لە ئەنستیوتی فەرەنسی لە زمانی فەرەنسی خوێندبووو. ژنەکەم کابانە و خواردنی جوان و خۆشە، نیسک دروست بکات لە خواردنی دەرەوەم پێ خۆشترە!

دکتۆر نەوزاد و سۆزان خان و هەردوو کچەکەی ناز و میدیا بەغدا ١٩٨٩.

٢٧
بۆ جیهان دەچمە جیهان

لـەو چەنـد سـاڵەی ئەمینـداری زانکـۆم سـەردانی سـەدان زانکـۆی جیهانـم کـردووە، بـۆ دیـداری زانکـۆکان و گۆڕینـەوەی زانیـاری و کۆنتراکـت، دەچمـە وڵاتانـی وەک روسـیا و پۆلۆنیـا و تورکیـا و ئینگلـترا، کـەم و زۆر زانیارییـمان لـەو گەشـتانە وەرگرتـووە و هەمـووش بـۆ بەرژەوەنـدی زانکۆکانـی جیهـان بـووە. لە ژاپۆن هەسـتم کـردووە ئەوان شـەیدای دار و بـەرد و ئـاون. لـە ئەمریـکا پێشـکەوتنی تەکنەلۆژیای زۆر بەرچـاوە. یـەک لـە سـەفەرەکانم چوومەتـە زانکۆیەکـی وینسـتسر، لەوێ کۆنـە زانکۆیەکـم بینـی کورسـییەکانی هـەر دارە کۆنەکانی پێشـوو بوون و بۆنـە خۆشـە تەڕەکـەی جارانیـان مابـوون. لێـرەش مەبەسـت لەوەیـە، زانکۆکـە کۆنـە و شـێوازەکانیان نەگۆڕیـوە و شـانازییان بـەو کورسـییە کۆنانـە کـردووە، نەیانویسـتووە کورسـییە دارە کۆنـەکان بـە کورسـی نوێ بگـۆڕن. لـە زانکـۆ و قوتابخانەکانـی دونیـا کورسـی خوێنـدن دروسـت نەکـراوە بـۆ دەوام و خوێندنـی هەشـت سـەعاتی، دروسـتکراوە بـەردەوام بـەکار بێـت و پیرۆزیـی زۆرە.

٢٨
پارە و زیان

لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد باجگـر باسـی زیانـی پـارە دەکەیـن، دەپرسـم ئـەوان وەک کۆمپانیـا و سـەرمایەدار، کـەی و چـۆن و زۆر زیانتـان بـەر کەوتـووە؟ ئـەو لـە وەڵامـدا گوتـی:

ئـەوەی مـن بزانـم و لـە بیـرم بێـت، ئێمـە وەک بنەماڵـەی حاجـی یەحیـا گەورەتریـن زیـان لـە بـازاڕ و سـەرمایەمان هاتنـی داعـش و داگیرکردنـی چەنـد شـارێکی عێـراق و چەنـد ناوچەیەکـی کوردسـتانیش بـوو. هەموومـان، خەڵـک و بـازاڕ لـەو بارودۆخـەدا دەتوانـم بڵێـم بـە ڕێـژەی٣٠٪ بەهـای کار و داهاتیـان دابـەزی، سـەرمایەداریش زیانـی بەرکـەوت، سـامانی کەمـی کـرد. بـەو بارودۆخـە دەکـرێ بڵێـن گەشەسـەندن و بـازاڕی ناوچەکـەی بـۆ مـاوەی دە سـاڵ و زۆرتریـش دواخسـت.

زیانـی گـەورەی تـری پـارە و دەسـکەوت لەودەمانـە بـوو، کـە حکومـەت و بانکـی مەرکـەزی عێراقـی بەهـای دینـار بەرانبـەر دۆلار

شـكاند، بـەوەش بـە ڕێـژەی ٢٣٪ دینـار بەرانبـەر دۆلار دەشـكێت و یـەک دۆلار دەگاتـە ١٤٨٠ دینـار.
مـن لێـی دەپرسـم ئێـوە، هەمـوو سـەرمایەدارەكان، خـاوەن بانـک و بـازاڕەكان چـۆن بـەو بڕیـارە ڕازی بـوون، بـۆ بایكـۆت یـان بڕیارێكتـان دژ بـەو بڕیـارە سـەرپێیە خێرایـەی بانكـی مەركـەزی عێـراق و حكومەتیـش دەرنەكـرد، ئـەو گوتـی:
بەپێچەوانـە، ئـەو جـۆرە بڕیـار و بایكۆتـە بـە كەسـانی هـەژار و نـاو بـازاڕەكان دەكرێـت. ئـەوان هیچیـان نەكـرد، حزبـەكان هیچیـان پـێ نەكـرا، هەمـوو گەیشـتنە ڕاسـتییەک ئـەو بڕیـارە بەنـدە بـە بڕیارەكانـی بانكـی مەركـەزی و بـازاڕی جیهـان. ئـەو جـۆرە بڕیـار و شـكان و دابەزینـی نرخـی پـارە، ئاسـاییە ئەگـەر لـە بارودۆخـی ناهەمـوار و تەنگاوییـەكان بێـت، لـە لافـاو و ڕووداوێكـی لەنـاكاوی سرووشـتی یـان سیاسـی، بـەڵام حكومـەت بەئاسـایی ئـەوە دەكات و جێبەجێـی دەكات، بوونـی هەنـدێ ناڕەزایـی و خۆپیشـاندان كاردانەوەیەكـی سـادەیان دەبێـت، چەنـد ڕۆژێـک دەخایەنێـت، بـەڵام زوو سـارد دەبێتـەوە و هیچیـان پـێ نەكـرا و بەهـا كەمەكـەی دیناریـش جێگیـر دەبێـت.
لـە كاتـی تەنگژەیەكـی ئابووری و شـكانی بـازاڕ، تۆ وەک خـاوەن كار و سـەرمایەدار ناكرێـت كرێـكار دەربكەیـت و ئەویـش بێـكار بێـت، وا باشـترە لەجیاتـی ئـەوە بـۆ دەربازبـوون لـە تەنگـژە كاتییەكـە، موچەیـان كـەم بكەیتـەوە، بەیەكـەوە بەرگـەی بارودۆخەكـە بگـرن و هـەردوولا و لەگـەڵ حكومەتیش بەرگـەی پێشـهاتەكە بگـرن! بـەڵام حكومـەت لـە تەنگژەكانـا هیـچ پلانێكـی نەبـووە. ناكـرێ لەكاتـی

هەڵچـوون و تەنگژەکانـا بڕیـاری چارەنووسسـاز دەربکەیـت!.

***

مـن نـاوی هەمـوو سـەرۆک بـەش و مامۆسـتاکان و گرووپەکانـی جیهـان بـە کەسایەتی و خزمـەت و کارەکان نازانـم، بـەڵام زۆریـان بـە دەموچـاو دەناسـم، دەزانـم هەموویـان کەسـانی ئیشـکەر و دڵسـۆزن، زۆریـش دەسـت لـە کاروبارەکانیـان وەرنـادەم. بـەڵام من سـتراتیژیەتی زانکۆکەمـان دادەنێـم، هەمـووان بـە پلانـەکان ئاشـنا دەکـەم و تـەواو.

٢٩
کورتە راز

جلوبەرگــم زۆرە، بــەڵام زۆرجــار لــە هەڵبژاردنــی جلەکانــم و دەرچوونــم؛ هاوســەرەکەم دوا بڕیاریــان لەســەر دەدات، لەوەیانــدا ئــەو بەزەوقــترە! منیــش زۆر بژارەکــەی ئــەو پەســند دەکــەم، خۆشــم حــەز ناکــەم ســۆزانی هاوســەرم جلــی رەش لەبــەر بــکات، میدیــاش زۆر هــاوکاری دایکــی دەکات لــە جلوبــەرگ و رەنــگ و ســتایلەکان. قاتــی زۆرم هەیــە، بــەڵام زوو زوو مۆدیلــە کۆنــەکان کــەم دەکەمــەوە، لــە بۆنــە نەتەوەییــەکان و رۆژی ئــاڵا و نــەورۆز و رۆژە تایبەتییــەکان و هەنــدێ لــە ســەیرانەکانیش جلــی کــوردی لەبــەر دەکــەم! جــاران لــە بەغــدا و زووش لــە زانکــۆ موســڵ بــۆ ســەیران و ئاهەنگــەکان جلــی کوردییــم هــەر لەبەرکــردووە. وێنــەی رەشوســپییم لــە گەشــتەکانا هەیــە، تێــدا جلــی کوردییــم لەبــەر کــردووە.

***

لەنــاو زانکــۆ، لــە باخچــە و رێڕەوەکانــا نزیکــەی ١٢ هــەزار دارمــان

چاندووە، بۆ ئەوەش نەمامگەی تایبەتی خۆمان هەیە. پێویستە هەموو ماڵێک، هەموو بەردەرگا و ناو حەوشەیەک زۆرتر لە دارێکی تێدا بێت! وا بزانە دار منداڵ و نەوەکانی خۆتە! شانازی بە بەژن و جوانییان بکە و خزمەتکردنیان ئەرکێکی پیرۆزە.

***

ئەگەرچی زۆر لە بەغدا ژیاوم و بەشێکی زۆری ژیانم لەوێ بووە، بەڵام ئێستا کەم دەچم و لەمێژە یەکجار چووم، بۆ وەرگرتنی رەزامەندی کردنەوەی زانکۆی بابەگوڕگوڕ لە کەرکووک سەردانی بەغدام کردووە، بەغدای جاران نەماوە، جوانییەکانی سڕانەوە، شەوقی ئەبو نەواس و سەعدون و یادگارییەکانی مەیدان و سوق ئەلسرای نەماوە!

٣٠
دەچمە قاهیرە

لـە سـاڵی ١٩٦٩ خوێنـدکار بـووم لـە موسـڵ، ژمارەیـەک بـرادەر کۆدەبینـەوە و بڕیار دەدەیـن سـەردانێکی قاهیـرە بکەیـن، لەوەدەمانە قاهیـرە و هونـەر و هەرەمەکانـی خەونێکـی گەورەمـان بـوو. بـە فڕۆکـە چوویـن و تکیتـمان بـە ٢٧ دینار بڕیبـوو و ژمارەیـەک بەیەکەوە چوویـن و دوو هەفتـە لـەوێ بوویـن. شـەوێکیان دەمانـەوێ بچینـە ئاهەنگـی گۆرانیبێـژی گـەورە ئـوم کلسـۆم، تیکتـی ئاسـاییمان بـە دەسـت نەکـەوت، بەناچـاری و بـە گرانـی تیکتـی چوونـە ژوورەوەمان بەدەسـتکەوت، لـەو ڕۆژانـە بەشـداربوومنان و دانیشـتن لـەو هۆڵـە گـەورەی ئـەو گۆرانـی تێـدا دەگـوت؛ شـانازییەکی مـەزن بـوو.

ئـەو سـەرە مانـگان ئاهەنگێکـی هەبـوو، سـەرەتا گۆرانییەکـی نـوێ و دوایـی گۆرانییەکـی کۆنـی دووبـارە دەکـردەوە، زۆر کۆششـمان کـرد وێنـەی لەگـەڵ بگریـن، ڕێکنەکـەوت. هـەر لـەو گەشـتە دەچینـە سـەردانی قەڵاتـی سـەلاحەدین لەنـاو قاهیـرە و بەنـاو ڕووبـاری نیلیـش بـە بەلـەم گەشـتێکی ئاویـی شـیرین و خۆشـمان کردبـوو،

دیتنی مۆزەی قاهیرە و هەرەمەکانیش مایەی خۆشحاڵیمان بوو. کە باسی سەردان و شارە گەورەکانی جیهان دەکەین، ئەوەش دەڵێم؛ تۆکیۆ شارێکی مەزن و نازدارە و گرانترین شارە و تا ئێستا چوار پێنج جار چووم.

***

دوا دیدار و چالاکی زانکۆی جیهان لە هەولێر لە رۆژانی١٥ و ١٦ی دیسەمبەری ساڵی ٢٠٢١ بوو، کۆنفرانسەکە سێیەمین کۆنفرانسی نێودەوڵەتی لە بواری «ئاراستە نوێیەکان لە یاسا و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان» بە هاوکاری زانکۆی جدارا لە ئوردن ساز کرابوو. نوێنەر و مامۆستایان لە زانکۆکانی وڵاتانی؛ ئیمارات و عومان و ئوردن و لوبنان و تورکیا و ئێران و میسر هاتبوون، دوو رۆژ لەبەر رۆشنایی ئەو دروشمە کۆنفرانسە دانوستان دەکەن.

٣١
یەکەم رۆژی دەوامم لە نەخۆشخانەی هەولێر تەرمی دڵاوەر قاسمی ئامۆزام دەبینم

زانکۆم تـەواو کـرد و لـە رۆژی ١٩٧٥/٢/١٠ یەکـەم رۆژی دەوامـم بـوو لـە نەخۆشـخانەی کۆمـاری هەولێـر، لەبیرمـە موچەکـەم ٤١ دینـاری ئەسلی بـوو، تـەواوی پارەکـەش ٥٣ دیـار بـوو.

هــەر لــەو رۆژە مــن دکتــۆرم و دەوام دەکــەم، بــەڵام وەک کــوڕە هەولێرییـەک و زووتریـش لـەو نەخۆشـخانەیە ئامادەبوونـم هەبـوو، هاموشـۆم کردبـوو، دەمناسـین و منیـان دەناسـی، ئـەوان گوتیـان: تــازە لــە دائیــرەی ئەمــن تەرمێکیــان هێنــاوە و لەبــەر ئەشــکەنجە مــردووە، تەرمەکــە لــە «تــوب ئەلعەدلــی» دانــراوە، منیــش دەمزانـی»دڵاوەر قاسـم»ی ئامـۆزام گیـراوە و هەواڵـی نییـە و هیچـی لـێ نازانیـن.

لەگـەڵ بیسـتنی قسـەکە و هەسـتی نـاوەوە خـۆم دەچـم، یـان پێـم دەڵێـن و ناوەکـەی دیـار بـوو ئامـۆزای منـە، دەچمـە سـەر تەرمەکـەی و دەیناسـمەوە، لــە سـێدارە نەدرابــوو، دیــارە بــە ئەشــکەنجەش مردبــوو. لــەوێ لــە رۆژی یەکەمــی دەوامــم وەک دکتــۆر، تەرمــی

ئامۆزاکـەم بـە مردوویـی لەنـاو قاوشـی مـردووەکان دەدۆزمـەوە و دەیناسـمەوە!
دڵاوەری ئامـۆزام مەوالیـدی ١٩٤٦ بـوو، خوێندنـی زانکـۆی تـەواو نەکردبـوو، هـەر لـە گەنجییـەوە پەیوەنـدی بـە شـۆڕش و کوردایەتـی زۆر گـەرم بـوو، بۆیـەش گیرابـوو، خـزم و کـەس و برادەرەکانـی تەرمەکەمـان وەرگرتـەوە و لـە گۆڕسـتانی شـێخی چۆڵـی ناشـتمان. پـاش راپەڕیـن وەک شـەهید دەژمێردرێـت و موچـەی شـەهیدانە بـۆ دایکـی دەبڕنـەوە.

***

هـەر لـەو نەخۆشـخانەیە یـەک سـاڵ وەک دکتـۆری موقیـم دەوامـم کـرد، لەوەدەمانـە سـێ مانـگ لـە بەشـی هەنـاو لەگـەڵ دکتـۆر موحسـین دۆغرەمەچـی ئیـش دەکـەم. ئـەوە تـەواو دەکـەم و سـێ مانـگ لـە بەشـی نەشـتەرگەریی لەگـەڵ دکتـۆر عیسـا عەسـاف و دکتـۆر عەبدولـرەزاق دەبـاغ «١٩٣٢_٢٠١٨ ئـەو لـە قەڵاتـی هەولێـر لەدایکبـووە و نـەوەی خانەدانێکـی دەوڵەمەنـد و موڵکـداری هەولێـر، کۆلێـژی پاشـایەتی پزیشـکی عێراقـی تـەواو کردبـوو، ماوەیـەک لـە بەغـدا و کەرکـوک و قـەڵادزە و ئیـتر لـە هەولێـر دکتـۆر بـووە، پسـپۆری لـە بریتانیـا تـەواو کـردووە و ماوەیـەک لەوێـش کاریکـردووە، بەدرێژایـی پیشـەکەی ٣٥ هـەزار نەشـتەرگەریی و دوو هـەزار دەرهێنانـی غـودەی دەرەقییـەی کـردووە، خاوەنـی یەکەمیـن نەخۆشـخانەی ئەهلـی بـووە، بـە نـاوی هەولێـر» ئیـش دەکـەم. لەوێـش سـێ مانـگ لـە بەشـی منداڵان لەگـەڵ دکتـۆر ئاگـوب نیشـان

و دکتـۆر تاریـق بەهائەدیـن دەوام دەکـەم. هـەر لـەو ماوەیـە سـێ مانگیـش لـە بەشـی منـداڵان و ژنـان لەگـەڵ دکتـۆر ئومیـە مەحمـود و فائیــزە عەبدولجەبـار دەوامـم کـرد.
لــەو ســاڵانە تۆمـا وەک برینپێـچ و فائیـزەش وەک ژنێکـی سسـتەر ئیشـیان دەکـرد و هاموشـۆمان زۆر بـاش بـوو، لـە ئیشـەکانیان زیـرەک بـوون. ئـەوەش دەڵێـم لـە ژیانـی پزیشـکییم زۆر برینپێـچ و سسـتەری بەتوانــام دیــوە، جاروباریــش بــە ئاماژەیــەک، نیگایــەک شــتێکیان بەبیـر دکتـۆرەکان هێناوەتـەوە و ئەزموونیـان زۆر بـوو، کەسـایەتی و ئەزموونـی ئـەوان تەواوکـەری کاری پزیشـکەکان بـووە.

٣٢
چیاکان موڵکی من بوون

یەکـــەم شـــوێنی دەوام و ئیشـــکردنم ناحیـــەی گەڵاڵـــە بـــوو، شـــارە بەرزەکـەی بـۆ مـن ببـوو بـە هێـمای جوانـی و خەبـات و شـیرینی. لــەوێ دەوامــم کــرد و چوومەتــە نــاو خەڵکەکــە، چوومەتــە ئــەو شـوێنەی زوو گوتبـووم موڵکـی خۆمـە. چیـای سـەکران و هەڵگوردیـش موڵکـی منـە، بـۆ مـن بـەرز بوونەتـەوە، بـۆ منە ئـەو چیایانـە بەفـر دەگـرن و بەهـاران جوانـتر دەردەکـەون، لەبـەر منـە دیـارن و سـەریان بـە بەفـرە، بـۆ مـن ڕێـواس دەردەکـەن، بـۆ قووڕگـی منـە کانییـەکان دەتەقـن، ئـاوی سـازگار و سـارد و شـیرینیان لـێ هەڵدەقوڵێـت!

ساڵێک و شـەش مانـگ لـەوێ دەبـم، بـەردەوام شـەیداییم بـۆ چیاکان زۆرتـر دەبـوو، زووتریـش بـە سـەیران و سـەردان چووبوومـە گەڵاڵـە، سـەردانی ناوچەکـەم کردبـوو، شـاخم دیبـوو، بـەڵام لـەو کاروانـەدا، لــە ئیشــکردنم لــە گەڵاڵــە وەک دکتــۆر وا دەکات زۆرتــر شــەیدای چیـاکان بـم، زۆرتـر خـۆم بـە خاوەنیـان بزانـم.

لــەوێ مامۆســتاکانی قوتابخانەکــە دەناســم و شــەوانە بەیەکــەوە

دەبووین و بەزمی خۆشمان دەبوو. هەر لەوێ «حەسەن کوێستانی» دەناسم، لەودەمانە ئەو گەنجێکی هوشیار و خوێندەوار بوو، لە ناحیەی گەڵاڵە فەرمانبەر بوو، کتێبی دەخوێندەوە منی خۆشدەویست و منیش ڕێزم دەگرت، کتێبی «الامیر»ی میکافیللی دامێ و خوێندمەوە، زۆر لەگەڵ شەهید حەسەن کوێستانی دەبم و دوایی دەزانم چوویتە شاخ و بوویتە پێشمەرگە.

لەوێ دەچمە ڕێواسان، لەگەڵ خەڵکی گوندی، لەگەڵ گەنج و کیژ و کوڕەکانیان. ڕۆژێکیان لە ڕێواسان بووین زەمزەمییەکەی پشتم لەجیاتی ئاو، عەرەقم تێکردبوو، ماوە ماوە قوومێکم لێ دەدا، مەشروب و دیمەن و لوتکەی چیاکان زۆرتر مەستی دەکردم. ئەو کوڕەی هاوڕێیم بوو، گوتی بێنە منیش قوومێک ئاو لە مەتارەکەت بخۆمەوە، مەتارەکەم تەواو بووە، منیش بەپێکەنینەوە پێم گوت؛ هی من ئاو نییە.

ئەو ماوەیەی من لە گەڵاڵە بووم لەناو خانووی تایبەتی دکتۆران بووم، لەتەنیشت نەخۆشخانەکە، دڵم خۆش بوو، بەردەوامیش هەستم دەکرد خەڵکەکە و چیاکانم زۆرتر خۆشدەوێت. لەگەڵ ئەندازیارەکانی ڕێگاوبان و فەرمانبەرانی کێلگەی بەرد و کانزاکانی گەڵاڵە هاتوچۆمان گەرم بوو، هەموو جارێک بە گاڵتە پێم دەگوتن، بەو هەموو کارمەند و شوفڵ و بلدۆزەرە مانگێ ئەگەر بەردێک بار بکەن و بینێرێنە هەولێر و تەواو. ئەوانیش بەخۆشییەوە دەیانگوت چی بکەین ئیشەکەمان ئەوەیە!

پاش ئەوەندە ساڵە، لەوڕۆژانە دەچمەوە شارۆچکەی گەڵاڵەی ئاوەدان. دەچمەوە سەر کەلاوەی خانووەکەی وەک دکتۆر تێدا

ژیابـووم. خانووەکـەی نزیـک نەخۆشـخانەکە بـوو، رووخێنرابـوو. بەڵام کـەلاوە و بناخـە و بەردەکانـی مابـوون، بـەردەکان وەک چـۆن پـاش رووخانـدن و راگواسـتنەکە بەربوونـەوە، پشـتیان شـکابوو، قەدیـان نەمابـوو، بـەو جـۆرە کەوتبـوون و هەڵنەسـتابوونەوە، هیـچ دەسـتیان بـەر نەکەوتبـوو، هەڵنەگیرابوونـەوە، نازیـان نەکێشرابـوون.

خانووەکـە نەمابـوو، بـەڵام لـە دیـدی مـن؛ خانووەکـە ئـاوەدان و جـوان مابـوو. چونکـە مـن مـاوەی سـاڵێک و نیـو وەک دکتـۆر تێـدا بـە زەوق و دڵ و هەناسـە و جوانییـەوە ژیابـووم. ئـەوە راز و قسـەی مـن نەبـوون و بـەس، بەردەکانیـش ئەوەیـان بـە چـاو و دڵ و هەناسـەم گـوت! مـن چەنـد بۆیـان جووڵام و دوور رۆیشـتم و گەنـج بوومـەوە، ئەوانیـش بـە دیـداری مـن و هاتنەکـەم دووبـارە جـوان و بـاش ریزبوونـەوە، بەیەکـەوە هەڵسـانەوە، بوونـەوە بـە دیـوار و پـاردە و سـەکۆ و هەیـوان و ژوورەکانیـان وەک جـاران دروسـتکردووە، داریـان بـۆ سـەرەوەی داوا کـرد، کاریتـە بـە شەلەشـەل و چیمەنتـۆ بەتـۆز و غوبـارەوە هاتـن، هەمـوو خەڵکـی باڵەکایەتـی بەیەکـەوە خانـووی دکتـۆری نەخۆشـخانەی گەڵاڵەیـان لـە شـوێنە کۆنەکانـی بـەر لـە راگواسـتنی حەفتـاکان دروسـتکردووە، منیـش چوومـەوە نـاو خانووەکـە و بوومـەوە بـە دکتـۆرە گەنجـە قژرەشـەکەی جـاران و رۆژانـی هەینـی لەگـەڵ کـوڕ و کچـە گەنجەکانیـان بـۆ سـەیران و رێواسـان چوومـەوە کوێسـتانی گەڵاڵـە.

دکتۆر نەوزاد: چیاکان موڵکی منن.

٣٣
جوندی تەبیب

مـن وەک دکتۆریـش سـەربازییم کـردووە، پـاش تەواوبوونـی خوێندنمـان خزمەتـی سـەربازیمان کـردووە، بـەڵام پێشـتر سـاڵێک سـەربازییان بۆمـان دوا دەخسـت. لـە سـاڵی ١٩٧٦ ئیقامـەی دکتۆرییـم تـەواو کردبـوو، لـە مانگـی دوو چووبوومـە سـەربازی و چـوار مانـگ لـە نەخۆشـخانە سـەربازییەکەی مەعسـکەری رەشـید مابوومـەوە، لەبـەر ئـەوەی بەعسـی نەبـووم نامکـەن بـە ئەفسـەر، بۆیـە وەک سـەربازێک دکتۆرییەکـەم تـەواو دەکـەم. لـەو دەسـتەیە ئێمـە سـەد کـەس بوویـن، لەوانـە پـازدە سـەربازێک دەکـەن بـە ئەفسـەر، ئەوانـی تـر هەمووومـان دەبینـە سـەربازی ئاسـایی بـەڵام دکتـۆر بوویـن، بـەوەش مـاوەی سـەربازییمان وەک سـەربازی دکتـۆر ملکەچانـە تـەواو دەکەیـن.

بـەڵام بـەر لـەوەی جلـی سـەربازی لەبـەر بکـەم، مـاوەی دکتـۆر موقیمـی یـەک سـاڵییەکەم تـەواو کردبـوو، تـەواوی سـاڵەکەم بـە خۆشـی بەڕێکردبـوو، لـە هەولێـر بـووم و دەوامـم لـە نەخۆشـخانەی

کۆماری بوو. لەوزەمانە هێشتا نەخۆشخانەی سەدام «رزگاریی ئێستا تەواو نەببوو». پاش ئەوە ببووم بە سەرباز، سەرەتا سێ مانگ لە «مدیریە التدریب المهنی» لە سەربازگەی «ئەلرەشید»ی بەغدا بووم، لەوێ مەشقە سەرەتاییەکان و رێکارییەکانی سەربازییمان پێ دەکەن، ئیتر دەمانگوازنەوە یەکە سەربازییەکانی دەرەوەی شارەکان.

لەو رۆژانە و لە سەربازی فێرە دیسپلینیان کردین، یان بڵێن کارەکان وا بوو، زۆریش دروست نەبوو، کەمێک بەرەڵاییشی تێدا بوو، بەڵام خشتە و کارنامەمان هەبوو، بەیانییان سەعات پێنج دەبوایە ریشمان بتاشین، بەڵام بە ئاوی سارد و بەپێوە و بە دوو سێ پارچە مووسی سادە و سابوون و پارچەیەک نینۆک، بە دەستی خۆمان دەبوایە پۆستاڵەکانمان رەش بکەین، جوان بۆیەیان بکەین و بەرەشی بیریقێنەوە، جلە سەربازییەکەی حەزمان لێی نەبوو، دەبوایە ئوتو بکرێن، پاک و خاوێن و ئوتوکراو بن. بەیانییان زۆر زوو دەچووینە ناو عەرەزات و کۆبوونەوەی هەموو مەرکەزەکە.

دەبوایە هەموو سەربازەکانی ناو سەربازگەکە لەبەردەم ئەفسەرەکان «سەربازە غیر مسلحەکانیش» بوەستین و پاش نمایش و ناو خوێندنەوە و بەرنامە ئاساییەکان ئیتر چەپ و راست و رۆیشتنە ئاساییەکە دەستی پێ دەکرد، ئەوەی سەرپێچییەکی هەبوایە، سزا دەدرا، قژی سەریان دەتاشی، لەسەر ئەژنۆ و مەچەک دەبوایە بڕوات «زەحف» و گیران و حەپسیشی تێدەکەوت. ئەو مەشق و دیسپلینانە سەربازی

فێـره فەرمـان و ئیلتیـزام دەكـرد، ئەوانـەی سـەربازییان كردبـوو كەسـایەتییان دەگـۆڕا، زۆر شـت فێـر دەبـوون.
لـەو رۆژانـە دۆخـی وڵاتەكـە نائاسـایی بـوو، بۆیـەش سـەربازییەكە سـەخت بـوو، شـەڕەكان بـەردەوام بـوون، برینـدار و نەخۆشـی زۆرمـان بـۆ دەهـات و زۆریـش هیـلاک دەبوویـن و كارەسـاتی مرۆیـی زۆرمـان دەبینـی، ئیـتر سـەربازی و دۆخەكـە خـۆش و بـاش نەبـوو، بـەڵام سـەربازییش قوتابخانـە بـوو، قوتابخانەیەكـی زۆرەملێـی بـوو، بـەردەوام رۆژمـان دەژمـارد زوو تـەواو بێـت.
لـە رۆژانـی مەشـق و عەرەزاتـی بەیانییـان زۆرتـر خـۆم لاچـەپ و دوور رادەگـرت، سینگم دەرنەپەڕانـد و نەدەچوومـە پێـش، بەكورتی مەشـق و بارودۆخەكـە بێـزاری كردبـووم، بـەڵام چـارەم نەبـوو.
رۆژێكیـان عەریفەكـەی مەشـقی پـێ دەكردیـن، لەنـاو گۆڕەپانەكـە هـاواری كـرد و گوتـی:
«اترک الارض».
ئـەو فەرمانـە بـۆ ئـەوە بـوو، هەمـوو را بكەیـن و خۆمـان لەسـەر زەوییەكـە دوور بخەینـەوە، قاچـمان لەسـەر زەوی نەبێـت، مەبەسـتی بـوو زوو بگەینـە سـەر دارێـک، لا دیوارێـک، سـەر تەنكییـەک، سـەر كۆنـە زیـل و ئۆتۆمبێلێـک، قاچـمان لەسـەر زەوی نەمینێـت، ئـازا و چاپـوک بیـن، دەمزانـی ئـەوەی ئـەو فەرمانە سـەیر و لەنـاكاوەش جێبەجـێ نـەكات، بێگومـان سـزا دەدرێـت، مانـدووی دەكـەن، عەریفەكـە پێـی دەڵێـت؛ لەسـەر ئەژنـۆ و مەچـەک و لەسـەر سـک بـڕۆ! هـاواری دەكـرد و خـۆی لـە سـەرمان رادەوەسـتا و دەیقیژانـد، ئیـتر لەگـەڵ هاوارەكـە هەمـوو پـەرت دەبوویـن، دوور

دەکەوتینـەوە. بـەڵام مـن هیـچ شـوێنم دەسـتنەکەوت، نەمزانـی چۆن قاچەکانـم لەسـەر زەوی بـەرز بکەمـەوە، چـاوم گێـڕا، سـەیری دوورم کـرد، هیچـم نەدۆزیـەوە، هیچـم نەبینـی، لەودەمانـە بیـر لـەوە دەکەمـەوە بچمـە سەرشـانی سـەربازێک، بـەوەش قاچـم لەسـەر زەوی نامینێـت، بـەڵام دیـارە بـەوەش دەربـازم هـەر نەبـوو!

***

مـن وامدەزانـی و قەناعەتـم وا بـوو، ئـەو جـۆرە مەشـق و ڕاهێنـان و ماندووکردنـە پێویسـت نییـە، ڕاهێنانـی جەسـتە وەک بەکارهێنانـی چـەک و بەکارهێنانـی تەکنەلـۆژی نـوێ و پێشـکەوتووو نییـە، پێویسـت بـەوە نـاکات سـەربازەکان بـەو شـێوەیە مانـدوو و هیـلاک بکـەن، دەوڵـەت بانگـەواز و خزمەتـی سـەربازییەکەی کردبـووە داوا و خزمەتـی گشـتی، هەمـووی بەیەکـەوە بانـگ دەکـرد، نەخـۆش و لاواز و گەنجـی بەتوانـا و کەسـانی باریـک و ناسـک هەمـووی بەیەکـەوە بانـگ دەکـرد، ئەوانـە بـە چەنـد ڕۆژ مەشـق و فەرەزیاتی سـەخت و هـات و هـاوار؛ ناگـۆڕێـن و نابـن بـە کەسـانی چوارشـانەی خۆراگـری پتـەو.

لـە وڵاتـان وەزارەتـی بەرگـری و سـوپا کـە خەڵکـی خـۆی بـۆ سـەربازی ئامـادە دەکـرد، فەرماندەییەکـەی سـەربازەکانی لەنـاو کەسـانی دروسـت و بـە توانـا و بـە هێز دەستنیشـان دەکرد، کەسـانی نەخـۆش و مانـدوو و لاواز و بـێ تواناکانـی نەدەویسـت و دەیانزانـی کـێ شـیاوە ببێتـە سـەرباز، بـۆ ئـەوەش ژیانـی بـە دروسـتی تەئمیـن دەکـردن و موچـەی تـەواوی بۆیـان دابیـن دەکـرد. بـەوە سـوپا پتـەو

و بەهێـز دادەمەزرێـت، نـەک بـەوەی لەنـاو سـوپای عێراقـی دەکـرا و جێبەجـێ دەبـوو.
سـەربازی و رۆژانـی مەشـقەکان ئـازار و ماندووبوونـی زۆر بـوو، دەبوایـە بـە نـۆرە بچیـن دەسـت بـە قەسـعە گەورەکـە راوەسـتاین بـە دیـار مەنجەڵـە گەورەکانـا و چـاوەڕوان بیـن، بـە دەمـی خاکەنـاس برنـج و گۆشـتمان بـۆ لـە قەسـعە فافۆنـە گەورەکـە بکـەن و بیانبەینـەوە نـاو فەسـیلەکەی چاوەڕوانـی دەکردیـن، ئیـتر هەموومـان لەسـەر خۆڵەکـە و لەبـەر هەتاوەکـە و لەگـەڵ ماندووبوونـی رۆژە سـەختەکە بـە ملاکـی تایبەتـی خۆمـان برنـج و گۆشـت و شـلەکەمان، بـە سـەموونە رەقـە رەشـەکەمان دەخـوارد و زۆریـش لەبـەر خۆمـان دەمانگـوت:
«هـەر کـە پیـاو بێریـەی لەسـەر کـرد و بـووە سـەربازی حکومـەت، یەکسـەر دەبێتـە سـندباد و ئیـتر ون دەبێـت، کـەس نایبینێـت و هـەر چـی بـکات و چـی لـێ بکـەن ئاشـکرا نابێـت و کـەس پێـی نازانێـت، شـەرم و تـرس و جوانییـەکان لەنـاو ریزەکانـی سـەربازانا کـەم دەبێـت!»، هـەر لـە رۆژانـی سـەربازی زۆریـش رێکدەکـەوت کەوتوومەتـە پشـتەوەی زیـل، زۆریـش ئـاسایی بـوو، ئیـتر سـەربازیی وا بـوو، جـاری واش هەبـوو، مـن وەک سـەربازێکی دکتـۆر ئەگـەر ئەفسـەرمان لەگـەڵ نەبوایـە، دەچوومـە پێشـەوەی زیلەکـە. لـە یەکـە سـەربازییە جێگیـرەکان ئێمـەش وەک دکتـۆر خواردنمـان لەگـەڵ ئەفسـەرەکان بـوو، لـە حانـوت و خواردنەکانـا بەشـداری ئەفسـەرەکانمان دەکـرد، وەک رۆژانـی مەشـقەکان نەبـوو، چووبووینـە یەکـەی تایبەتـی و بـبووین بـە دکتـۆری فەوجـەکان.

نەخۆشخانەی ئەلسامرائی ئەهلی

لەودەمانــە و لــەو دوو ســێ مانگــەی لەنــاو بەغــدا ســەرباز بــووم، بــۆ بەردەوامبــوون و ئاگاییــم لــە پســپۆرییەکەم خــۆم لــە بوارەکانــی دڵ و ســینگ و بۆڕییەکانــی هەناســەدان و نەشــتەرگەرییەکان لــە نەخۆشــخانەی ئەلســامەرائی ئەهلــی ئیشــم دەکــرد. لــەوێ خاوەنــی نەخۆشــخانەکە دکتــۆر کەمــاڵ ئەلســامەرائی وەک دکتــۆر و کەســێکی گــەورە و خۆشەویســت و مامۆســتاش دەناســم، لــەوێ بــۆ راهێنــان و ئاشــنابوونی زۆرتــرم بــە رەووشــتی بــەرزی پیشــەکە ئیــش دەکــەم. ئــەو رابــەر و یەکــەم دکتــۆری پیــاو بــوو لــە نەخۆشــییەکانی ژنان. لــەوێ ئەوە دەزانــم و دەگەمــە ئــەو قەناعەتــەی دکتــۆر لــە هــەر نەخۆشــخانەیەک ئیــش بــکات، ئەهلــی بێــت یــان حکومەتــی، بــە یــەک بۆچــوون و پیشــەییانە کار دەکات، بــەڵام دەزانــم جیاوازییــەکان لــە شــوێن و کەرەســتە و ســەردانی کەســوکاری نەخــۆش و هەنــدێ وردەکاریــی زۆرتر و باشــترە، بــەڵام دەســت و چــاو و رەووشــتی دکتــۆر ناگۆڕێــت!

ســەربازی دکتــۆر لەنــاو ســوپا دەبوایــە بــەردەوام جانتــای پزیشــکی پــێ بووایــە، لەســەر شــانی بووایــە، لێــی نزیــک بێــت، هەنــدێ کەرەســتەی ســادەی پــێ بێــت، کۆمەڵێــک حــەب و دەرمانــی ئاســایی. دەبوایــە دکتــۆت مقەســی پــێ بێــت، برینــی بچــووک و ســادە تیــمار بــکات، بــە دەرزی و داو زام و برینــەکان بدوورێتــەوە! دکتــۆری ســەرباز بــەردەوام لــە شــوێنی لاچــەپ و شــەوی تەنگاویــی و رۆژانــی مەشــق و رەبیــە پیســەکان پرســیاریان لێــی دەکــرد، باســی نەخۆشــییەکانیان لەگــەڵ دەکــرد، یەخەیــان دەگــرت و دەموژەمیــان نەبــووە! پزیشــکی ســەرباز

دەرمانی سادەی ئارامکردنەوە و دەرزی حەساسیەتی پێ بوو. من وەک سەرباز چەکم هەبووە، سمینۆفم بەناو بووە، هەڵمگرتووە، خاوێنم کردیتەوە، خزمەتم کردووە، بەڵام بەردەوام دەرمان و کەرەستەی تەندروستییم لەبەردەستدا بووە! شەڕم نەکردووە، تەقەم نەکردووە، تەنیا نەخۆشم چارەسەر کردووە! لە شوێنێکی تریش گوتوومە؛ سەربازی دیلی ئێرانییم بە چاوی دکتۆر و نەخۆش و چارەسەریی دیوە و خزمەتم کردووە.

من خزمەتی سەربازیی ئاسایی خۆم لە چەند شوێن و بواردا کردووە، بەڵام لەبەر ئەوەی دەمە دکتۆر و مامۆستای کۆلێژی پزیشکی زانکۆی سەلاحەدین، ئیتر وەک مامۆستای زانکۆ بەتایبەتی دکتۆر و ئەندازیارەکان خزمەتی ئیحتیاتیان نەدەکرد، لەگەڵ ناوهاتنمان و مەوالیدەکانیان دەچووینە تەجنید و نووسراوی زانکۆمان بەس بوو تا سەربازی نەکەین و یەکسەر ئینتداب دەبووین و لەناو زانکۆ دەماینەوە، بۆیە من سەربازی زیادم نەکردووە، برادەرم هەبوو لە دەورەی من بوونە سەربازی ئیحتیات و لە شەڕەکانی عێراق ئێران شەهید بوون.

لە قوات ئەلحودود

پاش تەواوکردنی ماوەی مەشق و ڕێکارییەکانی سەربازیی گوازرامەوە قوات ئەلحدود، لەودەمانە ئەو یەکە چەکدارییە سەر بە پۆلیس و وەزارەتی ناوخۆ بوو، بەڵام ئەرک و فەرمانەکانی سەربازی بوون، ڕێکارەکانی هەموو سەربازیی بوون. سەرەتا گوازرمەوە ناوچەی زاخۆ، شرانش و باتۆڤە، لەوێ و لە یەکە

سـنووریيە دەبـمـە دكتـۆری ليواكـە، مانگێكيـش لەسـەر سـنووری توركيـا بـووم. لـەو سـاڵەش تـازەش دانـە دانـە مەفـرەزەی پێشـمەرگە دووبـارە پەيدابووبوون،لەنـاو ئەفسـەرەكان و لـە دەقـی بروسـكەكان نـاوی ئاميـر مەفرەزەيەكـم بـە نـاوی حەميـد دەبيسـت، دەيانگـوت هاتووتـە ناوچەكـە و كەميـن و تەقەتـەق دەكات، بـەڵام خـۆم رووبـەڕووی هيـچ چالاكـی و هێرشـێك نەبوومـەوە.

بـارەگای هێزەكانمـان، چادرەكانمـان لەنـاو دۆڵێـك بـوو، هـەردوو ديومـان بەرزاييەكـی چـڕ و دوور و درێـژ بـوو. شـەوێكيان بينيـمان چرايـەك لـە قـەد پاڵەكـەی بەرانبەرمـان دەبريسـكێتەوە، فـەوج و ليـوا و رەسـد و پاسـەوانەكان بـەو رووناكييـە، بـەو چرايـە و بـەو شـەوە سـەرقاڵ دەبـن، دەنگۆيەكـی زۆر پەيـدا دەبێـت، ئەفسـەرەكان بڕياريـان دا بـە هـاون تەقـە لـە چـرا و رووناكييەكـەی دەجـووڵا بكـەن، رووناكييەكـە دەڕۆيشـت و بـەرز دەبـووە و دەردەكـەوت و كزيـش دەبـووە، بۆيـە گومـان دەكـەن رووناكييەكـە ئاوەدانييـەك، هێزێـك بێـت، هەمـوو ترسـان و بـە هەمـوو چەكێـك تەقەيـان لـە چراكـە كـرد، چونكـە ناوچەكـە چـۆڵ كرابـوو، ئاوەدانـی و كاروان و مەڕوماڵاتـی تێـدا نەمابـوو، بۆيـە لـەوە ترسـان و تەقـەی زۆری لـێ دەكـەن. بـە گوللەبـاران و هاوەنـەكان چراكـە كوژايـەوە و جووڵەكەش نەمـا. بەيانـی فەرمـان بـە مەفرەزەيەكـی سـەرباز دەكـەن، بچينـە شـوێنەكە و ئامانجەكـە ببيـن و بزانـن تەقـە و هاوەنـەكان بـە چـی كەوتـووە و قوربانييەكـە چەنـد و كـێ بـوون، كـە دەچـن دەبينـن، ئاگـر و تەقـەكان بـە پيرە كەرێـك كەوتـووە و كەرەكـەش فانووسـێكی بـە مـل كرابـوو و كەرەكـە گيانـی تێـدا نەمابـوو و خوێنـی زۆری لـێ

رژابــوو و برینــی گــەورەی تێکەوتبــوو و تۆپیبــوو.
ناوچەکـە چۆڵکرابـوو، خانـووی گونـدەکان، مزگەوتـەکان قوتابخانەکان سـەریان هەڵگیرابـوون، کاریتە و دەرگـە و پەنجەرەکانیان دەرهاتبوون، کــەلاوەکان نیشــانی ئاوەدانــی و گونــدی گــەورە گــەورە بــوون، بـەڵام وەک مەرجـی گونـدە سەرسـنوورییەکان چۆڵکرابـوون. ئـەوەی مایـەی سـەرەنج بـوو سـەگەکان مابوونـەوە، لەبـەر ئـەوەی رەبیـە و سـەربازەکان سـەگەکانیان نـان دەدا، لـەو بەڕەڵاییـە رایاندەگـرن و شـەوانەش پاسـەوانیان دەکـردن و هۆگـری ئەوانـە بـوون، کـە وەک داگیرکـەری گوندەکانیـان هاتبـوون، بـەڵام تێریـان دەکـردن. ئـەو دیمـەن و سـەگانە بـۆم ببـوون بـە ئەزموونێـک لـە چەنـدان کتێـب و دیـدارا فێـری نەدەبـووم!

٣٤
بە سەربازی دەگەڕێمەوە هەولێر

پێنج شەش مانگ لە دەڤەری باتۆڤە وەک دکتۆری قیادەی حدود مامەوە، کە دەزانم ناوچەکە ترسناکتر دەبێت و گوندەکان بەیەکجاری نامینێت و ئاوەدانییەکان کەم دەکات و کەم و زۆریش رووداو روودەدەن، کۆشش دەکەم وەک سەربازی دکتۆر خۆم بگوازمەوە هەولێر، پاش هاتوچۆ و ناسین و داواکردنم دەگوازرێمەوە ناو هەولێر. ئەودەمانە قیادەی قوات الحدود منطقە اربیل لە هەولێر لە گۆڕەپانێکی نزیک منارەی چۆڵی بوو. لەوێ چەند خیوەتێکیان بۆ مانەوە و یەکە سەربازییەکانیان هەڵدابوو.

لەوێ منیش وەک دکتۆری هێز و بارەگەکە خیوەتێکم هەبوو. پۆلیسە نەخۆشەکانمان چارەسەر دەکرد و ماوە ماوەش لە نەخۆشخانەی سەربازی لەناو سەربازگە ئیشم دەکرد و بەشداری نەشتەرگەرییەکانم دەکرد. ئەوەی لە بیرمە ئەفسەرێکی هەولێرییمان لەگەڵ بوو مولازم فارس دزەیی، مولازم دوریدیشمان

هەبـوو، بـەڵام زۆر لە هەولێر و نـاو ماڵەوە نامینێمـەوە دەگوازرێمەوە رەوانـدوز. لەوێـش لەنـاو سـەربازگەیەکی لاچـەپ و خیوەتگەیـەک بوویـن، جاروبـار دەچووینـە هوتێلـە گەشـتیارییەکەی رەوانـدوز، تـازە نۆژەنکرابـووە. هوتێلەکـە لەسـەر گردەکـە وەک شـاژنێکی جـوان دیـار بـوو، لـەوێ بـوار هەبوایـە کاتێکـی خۆشـمان بەڕێدەکـرد، بـەڵام ژیانی خیوەتگـە و بارودۆخەکـە خـۆش نەبـوو، پەرۆشـی ئـەوە دەبوویـن زوو مۆڵەتـی مانگانەمـان بێـت و بگەڕێینـەوە هەولێـر و نـاو ماڵەوەمـان.

لـە یەکێـک لـە گەڕانەوەکانـم، لـە مۆڵەتـی مانگانەکـەم کۆسـتەرەکەمان لـە لۆفەکانـی گونـدی کاولـۆکان وەردەگەڕێـت، منیـش بـە لەخۆچوونـەوە دەگەینـە نەخۆشـخانەی سـەربازی هەولێـر، دەرکـەوت کڵاوەی قاچـم شـکاوە و بـۆم لـە کێـچ دەگـرن، مـاوەی یـەک مانـگ بـەو ئازارەوە دەناڵێنـم و کـە چاکیـش دەبمـەوە یەکسـەر دەگەڕێمـەوە یەکـە سـەربازییەکەمان.

لـە مانگـی شـوباتی سـاڵی ١٩٧٦ تـا نیسـانی سـاڵی ١٩٧٧ سـەربازی دەکـەم و تسریـح دەبـم، ئیـتر مـن دکتـۆرم و چـاوەڕوان دەکـەم نـاوم لـە گوندێـک یـان شـارۆچکەیەک وەک دکتـۆر دەربچێـت و دەسـتبەکار بـم! چونکـە مەرجـی یەکەمـی دامەزراندنـی ئەودەمانـەی دکتـۆر، دەبوایـە سـەرەتا و ماوەیەکـی دیاریکـراو لـە گونـد و شـارۆچکە دوورەکان بمینێتـەوە، ئینجـا دەگوازرایـەوە شـارە گـەورەکان و نەخۆشـخانە گشـتییەکان.

٣٥
ناحیەی جبایش

من وەک دکتۆر خوێندنم تەواو کردبوو، ماوەی موقیمم لە نەخۆشخانەی هەولێر و دوایی خزمەتی ئیجباری سەربازیی وەک سەربازێکی بێ روتبە و نەجمە لەناو یەکەکانی سنوور و لەناو پۆلیسەکانی سەر سنوورەکان تەواو کردبوو، ئیتر کاتی ئەوە هاتبوو بە رەسمی وەک دکتۆر لە نەخۆشخانەیەکی حکومەت دامەزرێم. دامەزراندنیش لەودەمانە وا بوو، دەبوایە لە نەخۆشخانەیەکی دوورە شار بیت، ئینجا پاش تەواوکردنی ماوەی ساڵێک بۆت هەبوو بگەڕێتەوە نەخۆشخانە گەورەکانی ناوشار! بۆ هەموو کەسێک وا بوو، کەس لەو رێکارییە دەربازی نەدەبوو. بۆ دامەزراندنی سەنتەراڵ و مەرکەزی دەبوایە لە بەغدا ناوەکان دەربچێت، ئیتر منیش داوام پێشکەشی لێژنەی دامەزراندنی دکتۆرەکان کردبوو، بەڵام لەکوێ ناوم دەردەچێت، دەکەومە کام نەخۆشخانە، کام گوند و شارۆچکە، لەسەر رووباری دیجلە یان فورات، لە بناری سەفین یان دەشتی گەرمیان، نەمدەزانی

دەکەومە دەڤەرێـک کوێسـتان بێـت، یـان ناو شـارۆچکەیەکی نـاو دار خورماکانـی ئەبـو خەسـیب و زوبیـر بێـت، یـان نـاو دار پرتەقاڵەکانـی دیـالا و شـارەبان، نەدەمزانـی دەکەومـە ڕەوانـدوز یـان قەزایەکـی نـاو بـرا ئێزدییـەکان. دەرچوونـی نـاوەکان بـە تیروپشـک بـوو، ناوەکـەی منیـش لەگـەڵ چەنـدان دکتـۆری نـوێ دەکەوێتـە تیروپشـکە و چـاوەڕوان دەکـەم بزانـم بەختـی بـەرەو کوێـم دەبـات. ئـەوەی بیـرم لێـی نەدەکـردەوە، ناوچەیـەک بـوو زۆر دوور و ناویشـم نەبیسـتبوو، نـاوم لـەوێ دەردەچێـت، ناحیـەی جبایـش لـە لیـوای ناسریـە، نـاو هۆرەکانـی سـەر سـنووری ئێـران و قامیشـەڵانەکان و مەشـحوف و دشداشـە و دیوەخانەکانـی بۆنـی قـاوە مێشـک ئـارام دەکاتـەوە. نـاوم وەک دکتـۆر لـە ئەهوارەکانـی ماسـی و بوزییـە و قامیـش دەردەچێـت. ئیـتر مـن نـاوم دەرچـووە و چـارەم نییـە دەبێـت بچـم فەرمانەکـە وەربگـرم، لـە لیستەکە نـاوم بەرانبـەر ناحیـەی جبایش دەرچـوو بوو، ناچـارم و دەبـێ بچـم، بـەڵام پێـش ئـەوەی بچـم لـەوێ دەسـتبەکار بـم، دەچمـە لای بەڕێوەبـەرە گشـتییەکەی وەزارەتـی تەندروسـتی بەغـدا، ئـەو کـورد بـوو، پێـی دەڵێـم:

چارەیـەک نییـە، چ بکـەم! نازانـم ئـەو جبایشـە لـە کوێیـە!؟ چـۆن بچـم و چـۆن لـەوێ بژیـم!؟

ئەو لە وەڵامدا پێم دەڵێت:

مـن هیچـم پـێ ناکرێـت ئەگەرنـا بـە چـاوان بـۆت دەکـەم، بـەڵام دەتوانیـت یەکێـک بدۆزیتـەوە شـوێنەکانتان بگـۆڕنـەوە.

نائومێـد و لەبـەر خۆمـەوە نـاوی جبایـش دەڵێمـەوە و لـە ژوورەکـە دەچمـە دەرەوە، دەچمـە هۆبـەی دامەزرانـدن و بەڕێوەبردنەکـە،

لەوێ دەپرسم و چاوەڕوان دەکەم، بەڕێکەوت دکتۆرێکی عەرەبم دۆزییەوە، ئەو ناوی لە قەرەداغ دەرچوو بوو، ئەویش سەرگەردان بوو، نەیدەزانی قەرەداغ لە کوێیە و چۆن بچێت و لەوێ بژیت! بۆیە یەکتری دەدۆزینەوە و بەئاسانی گۆڕینەوەکە دەکەین، یەکسەر نووسراوم بۆ دەکەن بۆ ئەمانەتی گشتی تەندروستی حوکمی زاتی و دەێمەوە هەولێر، لەوێش لەگەڵ دکتۆرێک ناحیەی قەرەداغ بە ناحیەی گەلاڵە دەگۆڕمەوە!

***

ماوەی دکتۆری لە شوێنە دوورەکان تەواو دەکەم و لە ساڵی ١٩٧٨ دەگەڕێمەوە هەولێر، دەبم بە دکتۆری فریاکەوتن و دوایی لەگەڵ دکتۆر وەلید خالید بەشی نەشتەرگەریی دڵ دەکەینەوە. لە ساڵی ١٩٨٢ خزمەتەکەم دەگوازمەوە کۆلیژی پزیشکی زانکۆی سەلاحەدین، تازەش زانکۆکەی سلێمانی هاتبووە هەولێر و ناوی ببوو بە زانکۆی سەلاحەدین، لەودەمانە دکتۆر عەبدولمەجید عەبدولقادر دکتۆری چاو راگری کۆلێژەکە بوو، سەرۆکی زانکۆش دکتۆر خەسرۆ شالی بوو، بەڵام زۆرتر دەوام و ئیشکردنمان لەناو نەخۆشخانەی کۆماری بوو. لەناو کۆلێژیش دەرسمان دەبوو، لەناو نەخۆشەکان مەشقمان بە قوتابییەکانی کۆلێژەکە دەکرد.
لەناو نەخۆشخانەکە کارمان زۆر بوو، جۆرەها نەخۆش و بارودۆخمان دەهاتە پێش، بیرەوەریی زۆرمان هەیە، لەودەمانە چارەسەری کەسانی گیراومان دەکرد، پۆلیسێک دەهات و ئێمە دەبردە دەرەوەی نەخۆشخانەکە تەنیشت ژوورەکەی خۆیان،

دەرگەیەکی ئاسنیان بە کلیل و شیشیان لەسەر گیراوی بریندار و نەخۆش دەکردوە، بریندارمان دەبینی، هێنابوویان چارەسەری بۆ بکەین، نەماندەپرسی تۆ چی و بۆ لێرەیت، بەڵام ئەوەمان لە ئاکاریان دەخوێندەوە بارودۆخیان تەواو نییە، کەسێکی ئاسایی نییە، ئەوەندەی ئێمە تیماریان دەکردن، پۆلیسەکان، یان پیاوانی ئەمن لەسەرمان دەمانەوە، وەک پاسەوان بەدیارمانەوە دەوەستان، دوایی دەمانزانی بریندارەکە، یان نەخۆشەکە پێشمەرگە بووە لە شەڕێک یان لە کەمینێک گیراوە، یان زیندانێکی سیاسییە و لێکۆڵینەوەکانی تەواو نەبووە، یان زیندانێکی ئاساییە و نەخۆشە! لەو ساڵانە دکتۆرێکی برادەرمان، پسپۆری ئێسقان و شکان بوو، گوتی لە رۆژەکانی پاش راپەڕین لەودەمانەش دوو سێ دکتۆر ببوون بە قوربانیی بارودۆخە بەڕەڵاییەکە، کوشتن و دزین و بڕینی دەرمانخانەکان زۆر ببوون، دکتۆر «مەحمەد باجلان» و دکتۆر «نازدار بامەڕنی» لەناو هەولێر و دکتۆر «نافیع ئاکرەیی» لە دەرەوەی شار شەهید کرابوون، بۆیە لەودەمانە بوو چەند کەس بەچەکەوە لێم هاتنە ژوورەوە، لە کلینکەکەم قەڕەباڵغییەک پەیدا دەکەن، ئەگەرچی روویان جوان و شیرین بوو، بەڵام هەر ترسام، هاتن و دانیشتن و یەکێکیان دیار بوو بەرپرسەکەیان بوو، گوتی: دکتۆر هاتووم سوپاست بکەم، لەودەمانەی تۆ چاکەت لەگەڵ من کرد، نەمتوانی و بوار نەبوو و کەلکی ئەوەشی نەبوو سوپاست بکەم، بەڵام ئێستا پاش ئەوەندە ساڵە هاتووم پێت بڵێم؛ سوپاس منت لەناو نەخۆشخانە تیمار کرد و برین و شکانەکانت بۆ چاک کردمەوە، من وەک کەسێکی چەکداری حکومەت و بڵێن وەک

جاش هاتبووم، گوایە بە تەقەی دۆستانە و گەمەکردن بە چەک برینـدارم، بەڵام راستییەکەی پێشمەرگە بووم و بریندار بووم و منیان هێنابووە نەخۆشخانە، تۆش نازانم گومانت کردبوو یان نا، بە ئەرکە مرۆییەکانت هەڵسایت و منت تیمار کرد و دەربازت کردم! بۆیە هاتووم سوپاست بکەم.

٣٦
دەچمە تایوان

یەکەمین جار و لە ساڵی ١٩٦٩ لە قۆناخی دووەمی زانکۆ بووم، ئێمە ژمارەیەک برادەر بۆ سەیران دەچینە قاهیرە، لەو سەفەرە سواری فڕۆکە بووم و تەواو، ئیتر تا ساڵی ١٩٨٨ بوارم نەبوو، نەمتوانی سەفەر بکەمەوە، من دکتۆرم و بۆ دکتۆریش سەفەر و ڤیزا و سواربوونی فڕۆکەش قەدەغە بوو، پاش ئەوەندە ساڵە بۆ جاری دووەم لە ساڵی ١٩٨٨ بۆ بەشداربوونم وەک دکتۆر و نوێنەری عێراق دەچمە «تایبیە» پایتەختی تایوان. لەوێ بەشداری کۆنفرانسێکی زانستی پزیشکی دەکەم، کۆنفرانسەکە لەلایەن یەکێتیی ئاسیایی نەشتەرگەرییەکانی دڵ ساز کرابوو، من تاکە نوێنەری عێراق بووم، دکتۆر لە وڵاتانی کۆریا و ژاپۆن و وڵاتانی تری ئاسیا هاتبوون. بابەتەکەی من لەو کۆنفرانسە پێشکەشم کردبوو، بە ناوی «دەرهێنانی شتی نامۆ لەناو دەمارەکانی هەناسەدان بە نازوور و بێ نەشتەرگەری»بوو، بۆ ئەو بابەتە ٣٦٠ نمونەی بەرجەستەی رۆژانەمان ئامادە کردبوو، بابەتەکەم بوو بە

توێژینەوەیەکـی سـەرەنجراکێش.

لــە رۆژانــی ئیشــکردنمان لــە نەخۆشــخانەکان، هەرچــی بابەتــی قووتـدان و ئاودیوبوونـی شـتی نامـۆ و پیـس لـە قووڕگـەوە دەچـووە نـاو سـییەکان، دەمارەکانـی هەناسـەدان ئەوانەمـان دەرهێنابـوو، بەبێ ئـەوەی نەشـتەرگەرییان بـۆ بکەیـن. ئەوانـەم کردبـووە نمونـە و باسـم کـردن، شـتەکان زۆربەیـان ناوکـە شـفتی و فسـتق و چەرەزاتـی تـر بـوون، هەروەهـا حالەتـی فلـوس و پـارەی تـر و وردە بزمـار و بورغـی و پیسـایی تریشـمان دۆزیبـووە و ئامـاژەم پێیـان کردبـوو! هەمـوو ئەوانەمـان چارەسـەر کـردووە و نەشـتەرگەریی کەسـمان نەکـردووە، هیـچ لـەو نەخۆشـانەش نەمـردوون، ئەوانـەم کردبـوون بـە بابەتەکـە و بـە نمونـە قسـەمان لەسـەر دەکـردن.

هــەر لەســەر دەرهێنانــی شــتی ســەیر و نامــۆ لەنــاو قووڕگــی نەخــۆش، بــا بابەتێکــی ســەیر بگێڕمــەوە؛ جارێکیــان منداڵێکــی ســاوایان هێنــا، تەمەنــی دوو رۆژ بــوو، تــازە لەدایــک ببــوو، کۆرپــە بــوو، هەناســەی ســوار و تەنــگاو بــوو، دەمزانــی شــتێک کەوتووتــە نــاو قووڕگــی و گەیشــتووتە ســەر دەمارەکانــی هەناســەدانی، بــە چەنگاڵێکـی تایبەتـی خۆمـان دەتوانـم پارچەیـەک قومـاش لەنـاو قووڕگـی کۆرپەکـە دەربهێنـم، منداڵەکـە لـە خنکانـدن دەربـاز بکـەم، بەبـێ ئـەوەی ئـازاری بـدەم، مـن و دایـک و باوکـی منداڵەکـە بـاش و جـوان پارچـە قوماشـەکە دەبینیـن، پێیـان نیشـان دەدەم، پێیـان دەڵێـم ئەگـەر لـە پۆلیـس شـکایەت دەکـەن، ئەگـەر گومانتـان لـە یەکێـک هەیـە دەتوانـن سـەردانی پۆلیـس بکـەن، چونکـە حاڵەتەکـە دیـارە بـە ئەنقەسـت کرابـوو، بـەڵام ئـەوان سـەیری یەکتریـان کـرد و هیـچ

قسـەیەکیان نەکـرد و بێدەنـگ و بـە سوپاسـەوە ڕۆیشـتن!
بـەڵام ئـەوەی ئاشـکرا بـوو، یـان زانیـمان کابـرا ژنێکـی تـری هەبـوو، ئـەو منداڵـی نەبـوو، کـە ژنـی دووەم و هەوێیەکـەی ئـەو منداڵـەی دەبێـت، دیـارە ویسـتوویەتی بیخنکێنێـت، حەسـوودی دڵـی کـردووە بـە بەردێکـی ڕق، بـەڵام منداڵەکـە لـە مـردن دەربـازی بـوو!
کۆنفرانسـەکە سـێ ڕۆژ بـوو، ژمارەیـەک دکتـۆر ڕاپـۆرت و بابەتـی خۆیـان لـەو بـوارە پێشـکەش کـرد، کۆنفرانسـەکە بەسـەرکەوتوویی تـەواو دەبێـت، منیـش وەک دکتـۆری نەشـتەرگەریی سـوود لـە بابـەت و دیـدارەکان دەبینـم!

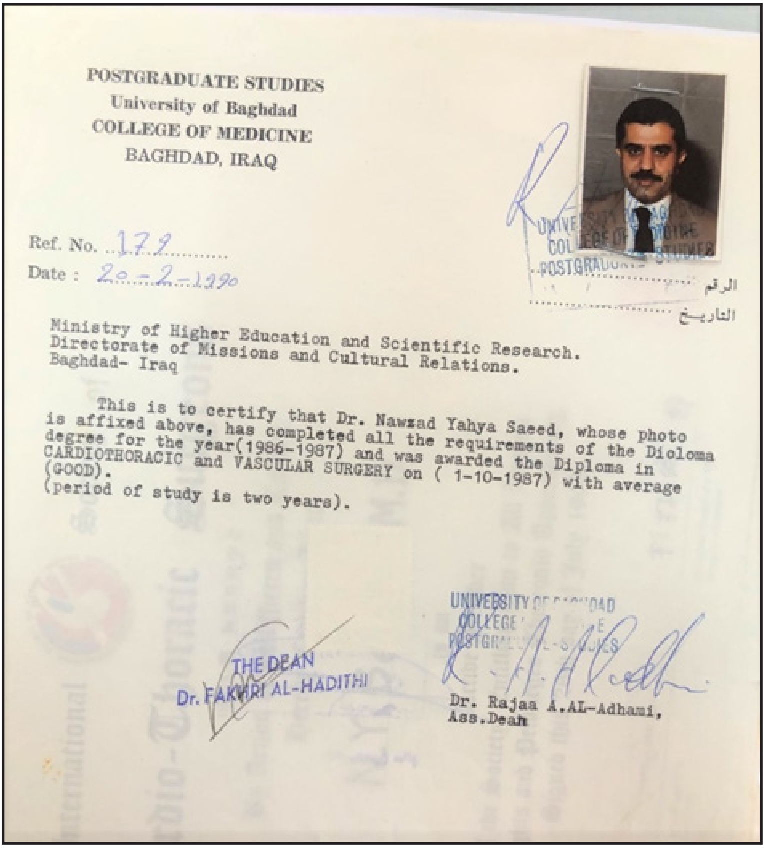

POSTGRADUATE STUDIES
University of Baghdad
COLLEGE OF MEDICINE
BAGHDAD, IRAQ

Ref. No. 179
Date : 20-2-1990

الرقم
التاريخ

Ministry of Higher Education and Scientific Research.
Directorate of Missions and Cultural Relations.
Baghdad- Iraq

This is to certify that Dr. Nawzad Yahya Saeed, whose photo is affixed above, has completed all the requirements of the Dioloma degree for the year(1986-1987) and was awarded the Diploma in CARDIOTHORACIC and VASCULAR SURGERY on (1-10-1987) with average (GOOD).
(period of study is two years).

THE DEAN
Dr. FAKHRI AL-HADITHI

UNIVERSITY OF BAGHDAD
COLLEGE OF MEDICINE
POSTGRADUATE STUDIES

Dr. Rajaa A.AL-Adhami,
Ass.Dean

ماستەری دکتۆر نەوزاد لە پزیشکی بە زمانی ئینگلیزی.

٣٧
دەچمە لەندەن

ئـەو دەرچوونـەش بـە درەفـەت دەزانـم سـەردانی لەنـدەن بکـەم، ئـەو شـارە ببینـم و خەسـووم و دوو کـوڕی لـەوێ بـوون و هەواریـان هەبـوو، پـەرۆش بـووم بزانـم لەنـدەن چۆنـە، دکتـۆرم و زمانـی ئینگلیـزی بـە باشـی قسـەی پێدەکـەم و دەنووسـم و ئیشـی پێدەکـەم و پـارەم هەیـە و ماڵـی خەسـووم لەوێیـە؛ ئینجـا نەمتوانیبوو سـەردانی ئـەو شـارە مەزنـەی ئەورووپـا و دونیـا بکـەم، ئیـتر ئـەو سەرکێشـییە دەکـەم و ئـەو بـوارە بـە درەفـەت دەزانـم و سـواری فڕۆکەیـەک دەبـم و بـەرەو لەنـدەن دەفـڕم! فڕۆکەکـە لـە ئالاسـکا دادەبەزێـت، ماوەیـەک لەنـاو بەسـتەڵەک و بەفـر دەمینێنـەوە، ئـەو دیمەنـە بـۆ مـن زۆر نـوێ و سـەیر بـوو! دەگەمـە لەنـدەن و لەبـەر خۆمـەوە دەڵێـم هاتـووم بـا ماوەیـەک لێـرە بـم! ئـەوە لەندەنـە و دەمـەوێ سـەردانی زۆر شـوێن بکـەم.

بـە شـارەکە سەرسـام دەبـم، بـەڵام بەراسـتییەکەی زۆر پـەرۆش نەبووم بمێنمـەوە، یـان نەدەبـوو لـەوێ بمینێمـەوە، بـۆ مـن ئاسـان نەبـوو،

ژن و منداڵـم لەنـاو بەغـدا بـوون، براكانـم لـەوێ بـوون، سـەرمایە و كاسـبییەكانیان لـەوێ بـوون، نەدەكـرا ئـەو مەجازەفەیـە بكـەم و لەندەنیشـم پـێ خـۆش نەبـوو، هەمـوو مـاڵ و شـوێنەكان كـۆن بـوون، بۆنـی دار و تەختـە و كەرپووچـی كۆنیـان لـێ دەهـات! بـەڵام بـە مـۆزە و پـارک و فـرە رەنـگ و بوونـی نەتـەوەی زۆر و فـرە زمـان و فـرە كولتـووره سەرسـام بـووم!

لەنـدەن ئـەو شـارە نەبـوو ئـەوەی لـە خەیاڵـم دروسـتم كردبـوو، ئـەوەی بیـرم لێـی دەكـردوە، بۆیـە پـاش ئـەوەی ماوەیـەک دوادەكەوم و غائیبیـش دەبـم دەگەڕێمـەوە، بـرادەران دواكەوتنەكانـم بـۆ دەكـەن بـە مۆڵەتـی ئاسـایی و ئیـتر وا هاتوومەتـەوە و هیـچ نیـازی خراپـم نەبـووە! هیـچ كێشـەیەكم بـۆ دروسـت نەبـوو، بـەڵام ژیـان و مانـەوە و ئیشـكردن لەنـدەن لـە خەیاڵـم دەردەچێـت.

***

تـا بڵاوبوونـەوەی كرونـا و كەمبوونـی سـەفەر نازانـم چەنـد جـار چوومەتـە لەنـدەن، بـەڵام وا دەزانـم لەنـدەن و مانـەوە لـەو شـارە یـەک هەفتـە بەسـە. شـەیدای مۆزەكانـی نـاو لەندەنـم، هەمـوو دونیـا لـەو شـارە كۆكراوەتـەوە، هـەر چـی شـتی نایـاب و گرانبەهایـە لـەو شـارە كۆكراوەتـەوە، كەرەسـتە و پەیكـەر و شـتی گـەورەی جیهانیـان هێنـاوە! سـەردانی زۆر لـە زانكـۆكان دەكـەم، دەچمـە كتێبخانـەكان، لـەوێ هەسـت بـەوە دەكـەم خەڵـک هەیـە چەنـد وڵاتـی خـۆی خۆشـدەوێت، چەنـد كار دەكـەن و سـەردەكەون! زۆربـەی زاناكانـی دونیـا لـەو شـارە و لـەو وڵاتـەوە سـەرچاوەی گرتـووە، شـارەكە بـووە

بە مەڵبەندی جیهان و زانست.

پاریسم پێ جوانە، سەردانی پاریس خۆشە، بەڵام هەندێ لە گەڕەکەکانی بە ترس و بە سامن، سەیرە دەمویست شوێنەواری زیندانی باستیل بدۆزمەوە، زۆرم پرسی نەبوو! بەڵام پاریس دڵرفێنە! مۆزەکانی جوانن، ژیان لەو شارە جوان و دڵڕفێنە.

٣٨
کلینکەکانم

وەک خوێنـدکار بـە مۆڵەتـی خوێنـدن چـوار سـاڵ لـە بەغـدا لـە مدینـە الطب لـە نهۆمـی نـۆی نەشـتەرگەریی دڵ و سـینگ دەخوێنـم و کاری پراکتیکـی دەکـەم. لـە ساڵی ١٩٨٧ پسـپۆڕی لـە نەشـتەرگەری سـینگ و دڵ و دەمارەکانـی خوێـن وەردەگـرم، هـەر لـەو سـاڵە دەگەڕێمـەوە هەولێـر و لـە کۆلێـژی پزیشـکی زانکـۆی سـەلاحەدین دەوام دەکەمـەوە.

لەگـەڵ ئـەوەی مامۆسـتای زانکـۆ بـووم و لـە نەخۆشـخانەکانی هەولێریـش ئیشـم دەکـرد، ئێوارانیـش کلینکـی تایبەتـی خـۆم هەبووە، یەکەمجـار پـاش ئـەوەی لـە خزمەتـی سـەربازی دەگەڕێمـەوە لـە کانوونـی دووەمـی سـاڵی ١٩٧٦لەنـاو کۆنـە خانووەکـەی خۆمـان و پێـش ئـەوەی بیکەنـە باڵەخانەیەکـی شـەش حـەوت نهـۆم، لـەوێ کلینکەکـەم دەکەمـەوە، مـاوەی حـەوت هەشـت مانـگ لـەوێ دەبـم. برینپێچێـک بـە نـاوی سـەکران بەردەسـتی دەکـردم و لـە ئیشـوکارەکانی زیـرەک و لێهاتـووش بـوو.

یەکەم پشکنینم بۆ نەخۆشەکان لەو کلینکە بە نیو دینار بوو، دکتۆری پسپۆریش یەک دیناری وەردەگرت، من لە هەموو نەخۆشێک پارەم وەرنەدەگرت و دەتوانم بڵێم بە رێژەی ٪٢٠ نەخۆشەکانم بەخۆڕایی بەڕێدەکرد، بڕوا ناکەم پارەم لە مامۆستا و منداڵەکانیان وەرگرتبێت، پارەمان لە دکتۆر و کەسوکاری هاوپیشەکانمان وەرنەدەگرت. ئەوانەی دۆست و مەلا و کەسایەتییەکانی ناوشار رەوانەی کلینکەکەی منیان دەکردن، لەبەر خاتری ئەوان و ناسیاریی ئەوان پارەم لەو نەخۆشانە وەرنەدەگرت، بۆ هەندێ لە نەخۆشەکانیش دەرمانم دەکڕی، بەتایبەتی ئەوانەی نەخۆشی درێژخایەنیان هەبوو.

کلینکی دووەمم لەگەڵ دکتۆر موحمەد عەقراوی بوو، بەیەکەوە لەناو دوو شوقەدا بووین لەناو بازاڕ و سەرووی کەبابخانەی بورهانی ئێستا، باڵەخانەکە موڵکی عەبدوڵا شێخۆ بوو، مانگانە بیست دینارمان دەدا.

کینلکی سێیەم پاش ئەوە بوو کە لە بەغدا دەگەڕێمەوە و پسپۆڕی وەردەگرم، لەناو باڵەخانەکەی خۆمان لە تەنیشت بازاڕی سیروان، من لە نهۆمی یەکەم بووم.

کلینکی چوارەمم لە بەغدا بوو، لە ساڵانی ١٩٨٨ تا ١٩٩٦ لە بەغدا لە نەخۆشخانەکانی مەدینە طب و نەخۆشخانەی یەرموک دەوامم دەکرد، لە شەقامی موشەجەر گۆڕەپانی نەسر بەکرێی مانگانەی ٢٠٠ دینار شوقەیەک بەکرێ دەگرم. لەو ساڵانەش پارەی پشکنین پێنج دینارمان وەردەگرت، ماوە ماوەش لە نەخۆشخانە ئەهلییەکانی وەک نەخۆشخانەی رافیدین و نەخۆشخانەی

ئەلسامرائی ئیشم دەکرد، بۆ هەر نەشتەرگەرییەک تا سەد دینارمان وەردەگرت، لە نەشتەرگەری گەورەش ١٥٠ دینارمان هەبوو. لەودەمانەش بەغدا دەتوانم بڵێم هەموو عێراق بوو، بەڵام بەر لەوەی بەیەکجاری بگەڕێمەوە هەولێر و دەستبەرداری هەموو کار و کاسبییەکان ببین، بەغدا ناخۆش ببوو، گەڕانەوەمان بۆ سەردان و جەژنان و بۆنە تایبەتییەکان رەزاڵەت بوو، بە لۆری دەهاتینەوە، لە بازگەکان ریسوایی زۆرمان دەبینی، بۆ نمونە پێڵاوی نوێیان لە پێمان دەکردەوە و قبووڵیان نەبوو شتی باش بهێنینەوە ناو کوردستان.

٣٨
لەنێوان بەغدا و بەرەکانی شەڕ و هەولێر

لەو سالانەی لەناو بەغدا بووم، ماوە ماوە وەک مەفرەزەی پزیشکی دەستەیەک دکتۆریان دەبردە بەرەکانی شەڕ، کە هێرش و پەلاماردان و بۆردومانەکە دژوار دەبوون و بریندار زۆر دەبوون و زیانی گەورە بەر سەرباز و بەرەکان دەکەوت، تیم تیم ئێمەیان دەبرد، دەچووینە نەخۆشخانە نزیکەکانی بەرەکانی شەڕەکە، لەناو سەربازگە گەورەکان، لە لیوا و فەوجەکان و دەچووینە ناو یەکە سەربازییەکان.

لەنێوان سالانی ١٩٨٥ و سالی دواتر شەڕەکان گەرمتر ببوون، ئێمە زۆرتر دەچووین، دەتوانم بلێم دە جار زۆرتر چوومەتە بەرەکانی شەڕ، لەوێ کارەسات و کوشتن و برینداری زۆرمان دەبینی، ئەوەندە ڕۆژانەی لەوێ دەماینەوە بەردەوام ئیشمان دەبوو، ئەگەرچی ژیانمان لە مەترسی دا بوو، بەر بۆردومانیش دەکەوتین، قوربانی زۆرمان دەبینی، ئەوەندە ئیشمان دەکرد ڕۆژ هەبوو خەو و خواردنمان نەدەبوو، بوارمان نەبوو پشوویێک بدەین، زۆرجار لەسەر کورسی

و تەختەیـەک رادەکشـاین، لەگـەڵ زرمـەی تـۆپ و هاتنـی فڕۆکـەکان رادەچڵەکیـن. ئێمـە وەک دکتـۆر و کارمەندانـی تـری پزیشـکی قوربانـی زۆرمـان لەنـاو تیمەکان داوە، بەوە رانەدەگەیشـتین بریـندارەکان ببینین، بـەردەوام چـوار پێـنج بریندارمـان لەپێـش بـووە، نۆرەیان دەگـرت، تەواو نەدەبـوون، بەتایبەتـی لـە بەرەکانـی فـاو و بـەسرا و موحەمـەرە. کـە نەخـۆش و بریندارەکانـی سـوپای عێراقـی تـەواو دەبـوون، بریـندارە ئێرانییـەکان، دیلەکانـی بـە کەمـی و بـە سـەلامەتی دەگەیشـتن نـۆرەی ئەوانیـش دەهـات، ئەفسـەرە گـەورەکان دەیانگـوت:

«دکتور باقی اسری ایرانین نجیبهم»

ئێمــەش وەک دکتــۆر جیاوازییــمان نەدەکــرد و ئەوانیشــمان بــاش و دروسـت چارەسـەر دەکـرد، چونکـە پیشـەکەمان مرۆییـە و هەمومـان بـە یـەک چـاو سـەیر دەکـرد، بـەڵام ئـەوان زۆرتـر لـە چاوەڕوانـی و کاتــی هێنانیــان دەمــردن و نەدەگەیشــتە بەردەســتی ئێمــە. لــەو شــەڕانەش ســەربازی عێراقــی زۆر دەمــردن و زۆریشــمان چارەســەر دەکـرد، شـەڕەکان دژوار و خوێناویـی بـوون، بۆردومـان و تۆپبارانـەکان زۆر چـڕ و خەسـت بـوون، هێرشـی هـەردوولا بەتایبەتـی ئێرانییـەکان بۆ هاتنەپێـش زۆر بـوو، لـە بەرەیـەک شـەڕەکە دەوەسـتا، لـە یەکێکـی تـر گـەرم و دژوارتـر دەقەومـا.

***

ئیــتر بوومەتــە دکتــۆر و ژیانــی دکتۆریــی و نەخۆشــخانەکان دەســت پێـدەکات، لەگـەڵ کەسـایەتی گـەورە و بەرچـاو و بەرێـز ئیـش دەکـەم، دکتۆرەکانـی کـە ئەزموونیـان زۆر بـوو، چ ئەوانـەی هاوشـارییمان بـوون،

چ ئەوانەی لە شارەکانی تریش هاتبوون، یەک تیم و هاوبەش ئیشمان دەکرد. دکتۆریی پیشەیەکی مرۆییە، بۆ تەندروستییە، بۆ خزمەتکردنی تەندروستی خەڵکە و راستە سوودمەندیش دەبووین، بەڵام مەبەستی سەرەکی پیشەکە خزمەتکردنی خەڵک و تەندروستی گشتی بوو، من مامۆستای زانکۆش بووم، لە کۆلێژی پزیشکی سەلاحەدین دەوامم دەکرد. دکتۆریی خویندن و ماندووبوون و شەونخونی شەش ساڵی زانکۆیە، پراکتیکی زۆری نەخۆشخانەکانە، خوێندنەکە تەواو دەکەیت، ئیتر دەچیتە قۆناخی ئیقامە لە نەخۆشخانەیەک و سەربازی دەکەیت و دەچیتە قەزا و ناحیە دوورەکان. من باش دەزانم خەڵک بە چاوی رێزەوە سەیرمان دەکەن و دەزانن دکتۆر ئەو کەسانەن، بە دڵۆڤانی کار دەکەن و جیاوازیی ناکەن. زووتر وەک دکتۆری گشتی دەوام دەکەم. لە ساڵی ١٩٨٢ دەبم بە دکتۆری فریاکەوتنی بەشی نەشتەرگەری هەولێر، ئەوانەی سینگیان دەکردەوە، دوایی دەچمە بەشی دڵ و لە ساڵی ١٩٨٣ دەچمە بەغدا. لەوێ چوار ساڵ لە نەخۆشخانە گەورەکەی بەغدا «مدينە الطب» دەوام دەکەم، لە باڵەخانە گەورەکەی سەر رووباری دیجلە، تێدا لەو باڵەخانە بەرزە هەزارەها نەخۆشی هەموو عێراق چارەسەر دەکرێت. من لە نهۆمی نۆیەم ئیش دەکەم، ئیتر دووبارە لە پسپۆری دڵ دەست دەکەمەوە بە خوێندن و مەشق و پراکتیک. خۆشترین رۆژانەی پیشەییم وەک دکتۆر و رۆژانەی ناو نەخۆشخانەکان، ئەو ساڵ و نیوە بوو، کە لە شارۆچکە جوانەکەی گەلالە بووم. لەوێ لەگەڵ سرووشتە جوانەکە و شاخ و بەفر و دڵی سپی خەڵکەکە شادمان بووم و لەبیری ناکەم.

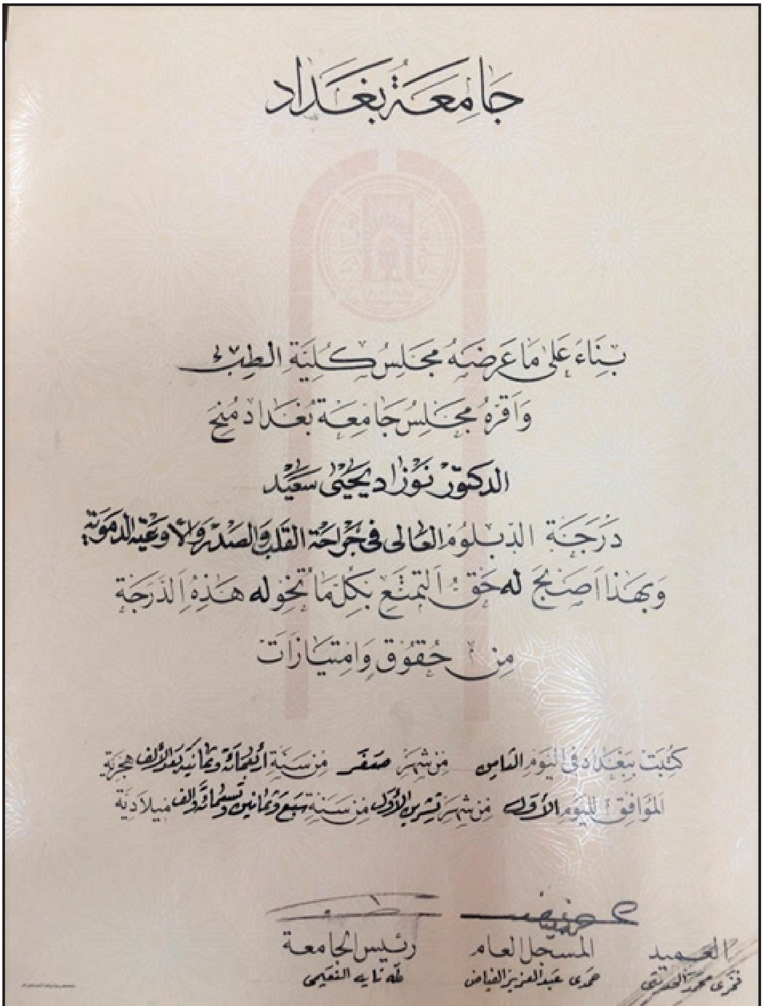

جامعة بغداد

بناء على ما عرضه مجلس كلية الطب
واقره مجلس جامعة بغداد منح
الدكتور نوزاد يحيى سعيد
درجة الدبلوم العالي في جراحة القلب والصدر والاوعية الدموية
وبهذا اصبح له حق التمتع بكل ما تخوله هذه الدرجة
من حقوق وامتيازات

كتبت ببغداد في اليوم الثامن من شهر صفر من سنة اربعمائة وثمانية بعد الالف هجرية
الموافق لليوم الاول من شهر تشرين الاول من سنة سبع وثمانين وتسعمائة والف ميلادية

العميد
فوزي محمد [illegible]

المسجل العام
حمدي عبد العزيز الفياض

رئيس الجامعة
طه تايه النعيمي

بڕوانامەی ماستەری دکتۆر نەوزاد یەحیا لە زانکۆی بەغدا.

لـه رۆژانـی پزیشـکییم، لـه بەشـی منـداڵان کارم کـردووە، ماوەیـەک لـە بەشـی هەنـاو بـووم، بـەڵام زۆرتـر حـەزم لـە نەشـتەرگەریی بـوو، دەمویسـت شـتێک بکـەم یەکـەم کـەس بـم، یەکـەم کـەس بـم لـە کوردسـتان نەشـتەرگەریی سـینگ و دڵ و دەمـارەکان بکـەم. لـە ساڵی ١٩٨٧ ئـەوە دەکـەم، دکتـۆری عـەرەب لەنـاو هەولێـر هەبـوون، ئـەو نەشـتەرگەرییان کردبـوو، بـەڵام دکتـۆری خۆمـان ئەوەیـان نەدەکـرد. مـن یەکـەم کـوردم نەشـتەرگەری دڵ و سـینگ دەکـەم و پسـپۆرییەکەم لـە بەغـدا وەرگرتبـوو. بـەو بۆنەیـەوە دەڵێـم؛ هەمـوو کـەس دەتوانێـت شـتێک بـکات زووتـر کـەس نەیکردبێـت، ئیـتر لاساییت دەکەنـەوە و هاوشـێوەی تـۆ کارەکـە دەکـەن، تـۆش دەبێتـە کەسـێکی پێشـەنگ، بـەوەش بەختیـار دەبێـت، هەسـت بـە شـانازی دەکەیـت، مانـای ئـەوەش نییـە مـن، یـان تـۆ لـە هەمـووان باشـترین.

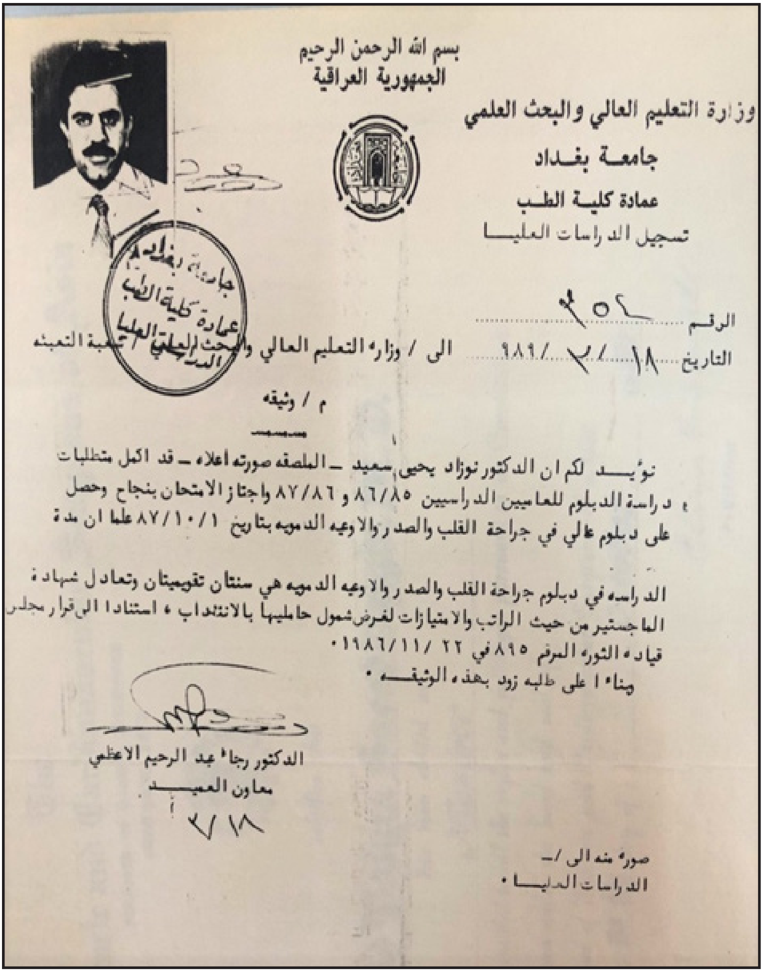

بسم الله الرحمن الرحيم
الجمهورية العراقية

وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
جامعة بغداد
عمادة كلية الطب
تسجيل الدراسات العليا

الرقم ٢٥٦
التاريخ ١٨ / ٧ / ١٩٨٩

الى / وزارة التعليم العالي والبحث العلمي / شعبة التعبئة

م / وثيقه

نؤيد لكم ان الدكتور نوزاد يحيى سعيد – الملصقه صورته اعلاه – قد اكمل متطلبات دراسة الدبلوم للعامين الدراسيين ٨٥/٨٦ و ٨٦/٨٧ واجتاز الامتحان بنجاح وحصل على دبلوم عالي في جراحة القلب والصدر والاوعيه الدمويه بتاريخ ١/١٠/٨٧ علما ان مدة

الدراسه في دبلوم جراحة القلب والصدر والاوعيه الدمويه هي سنتان تقويميتان وتعادل شهادة الماجستير من حيث الراتب والامتيازات لغرض شمول حامليها بالانتداب ، استنادا الى قرار مجلس قيادة الثورة المرقم ٨٩٥ في ٢٢ / ١١ / ١٩٨٦ .

بناءا على طلبه زود بهذه الوثيقه .

الدكتور رجاء عبد الرحيم الاعظمي
معاون العميد
١٨ / ٧

صورة منه الى /
الدراسات العليا .

جامعة بغداد
عمادة كلية الطب
الدراسات العليا

نووسراوێکی ڕەسمی لەسەر بڕوانامەی ماستەری دکتۆر نەوزاد باجگر.

ئێستا دکتۆرمان زۆرە و ژمارەیان رەنگە بگاتە هەشت نۆ هەزار کەسیش، بەڵام موزیسیانمان کەمە،ژمارەیان سنووردارە،ئەوەش لەبەر ئەوەیە پیشەی دکتۆری باشترە و ژیانی خۆشترە، بۆیە ئەوان ژمارەیان زۆرتر لە کەسانی موزیسیان. بەڵام مانای ئەوە نییە ئەوانەی لە بواری هونەری و موزیک کار دەکەن کارامە و بە توانا نین، ئەوانەش دەوری خۆیان زۆرە و سوودیش بە جڤاتەکە دەگەیەنن و جوان دەردەکەون.

***

لە پیشەکەم دڵم خۆش بوو، بە کارەکەم شادمان بووم و قوربانی زۆریشم لەو پیشەیە داوە، خۆشییەکەی ئەوە بوو چارەی خەڵکێکی زۆرم کردووە، ئەوانە تا لەژیاندا مابوون لەبیریان بووە. من بەو پیشەیە دڵ و ژیانی خەڵکم خۆشکردووە.
لە بەغدا نەشتەرگەریی زۆری دڵم کردووە، سەدان نەشتەرگەریی سینگم کردووە، هەموو نەخۆشەکان لە سەرانسەری عێراق بۆ نەشتەرگەریی دەهاتنە نەخۆشخانەکە، ئەودەمانە چوونە دەرەوە نەبوو، چارەسەری تەنیا لەناو نەخۆشخانەکانی وڵات بوو، بەدەگمەن نەخۆش بۆ چارەسەریی رووی لە هەندەران دەکرد. لە پشووی هاوینان کە دەهاتمەوە ماڵێ، ئەودەمانە لە هەولێر نەخۆشخانەی رزگاریی نەبوو، تەنیا نەخۆشخانەی کۆماری هەبوو «بەر لە دروستبوونی کۆماری عێراق، واتە بەر لە شۆڕشی ١٤ی تەمموزی ساڵی ١٩٥٨ هەبووە و ناوی نەخۆشخانەی مەلەکی بووە. نەخۆشخانەکەی گۆشەیەکی گرنگ و دیاری نەخشە و هاتوچۆ

و دیزاینـی شـارەکەی گرتبـوو، بـە بـەرد و بـە دیزاینێکـی مۆدێـرن دروسـتکراوە. کـە شـوێنی نەخۆشـخانەکە لـە ناوەڕاسـتی پەنجـاکان دانـراوە، حیسـاب بـۆ شـەقامی بازنەیـی شێسـتمەتری کـراوە، بۆیـەش ئـەو دەزگەیـە سـتراتیژییە گەورەیـە لـەو شـوێنە دانـراوە»، لەودەمانـە دکتـۆر عەبدولـرەزاق و دکتـۆر عیسـا درود بـۆ رۆحـی پاکیـان، ئەوانـە و دکتـۆر مەزهەریـش لـە نەخۆشخانەی سـەربازی پلـەی عەقیـد بـوو ئەوانـە نەشـتەرگەرییان دەکـرد، دەچـووم و لەبـن دەسـتیان و بـۆ فێربـوون و هاوکارییەکانیـش بەشـدار دەبـووم، کـە دەگەمـە پۆلـی چوارەمـی کۆلێـژ بەشـداری نەشـتەرگەرییەکان دەکەیـن، تەماشـام دەکـرد و بەشـدارییم نەدەکـرد، جاروباریـش یارمەتـی ئەوانـم دەدا. لـە سـاڵی ١٩٨٢ لەگـەڵ دکتـۆر وەلیـد خالیـد یەکـەم کـەس بوویـن بەشـی نەشـتەرگەریی سـینگ لـە نەخۆشـخانەی هەولێـر دەکەینـەوە، بەشـێکمان بـە نـاوی نەشـتەرگەرییەکانی دڵ کـردەوە، سـەمامی داخـراوی دڵـمان دەکـردەوە. ئیـتر دکتـۆری وەک هەمـوو پیشـەیەک راهێنـان و ئەزموونـی دەویسـت، لەگـەڵ ئـەوەش پیشـەکەی ئێمـە لەسـەر بیـردۆزەکان و زانیـن و خوێندنـەوەش بـوو. نەخۆشـیش هەبـوو بارودۆخەکـەی سـەخت بـوو، نەشـتەرگەرییەکە قـوورس بـوو، بۆیـەش دکتـۆری جـەراح ترسـێکی هـەر هەبـووە، چونکـە ژیانـی مرۆڤەکـەی لەبـن دەسـت بـووە. بۆیـە لـەوەش پێویسـت بـوو زۆر وریـا و ئاگاداریـش بیـن، جـاری وا هەبـووە حـەوت هەشـت سـەعات و لەسـەریەک لەسـەر نەخۆشـێک ماومەتـەوە، بـەڵام لەبـەر ئـەوەی تـۆ کەسـێکی پیشـەیی و زانسـتەکە دەزانیـت، ئاسـاییە دەتوانیـت کۆنترۆڵی بارودۆخەکە بکەیت و دەزانیت چ روودەدات و پێشـهاتەکان

چییـه، کاردانەوەکـە چۆنـە، لەنـاکاو نەخـۆش فشـاری خوێنـی بـەرز بوویتـەوە، خوێنـی لەبـەر ڕۆیشـتووە، دڵەکوتـەی گرتـووە، ئەوانـە لـە کاتـی و شـوێنی خـۆی چارەسـەری دروسـت و بەپەڵـەی ویسـتووە، ئیـتر ژیانـی دکتـۆری نەشـتەرگەر سـەخت و سترێسـە، بـەڵام دەتوانێت ژیانـی مرۆڤێـک ڕزگار بکەیـت و بەیانـی مرۆڤـە نەخۆشـەکەی دڵ و دەمارەکانـی لـە بـن دەسـتت بـووە هەڵسـاوەتەوە و دڵـی خۆشـە و پێدەکەنێـت و خێزانەکەشـی ئاسـوودەیە.

ئیـتر وایـە پیشـەی دکتـۆری لـە هەمـوو دونیـا، لـە کوردسـتان و لەنـاو عێراقیـش ڕێـز و حورمەتـی هەیـە، لەنێـوان دکتـۆر و نەخـۆش پەیوەندییەکـی تایبەتـی سـۆزداری هەیـە، تـۆ یارمەتـی دەدەیـت تەندروسـتی تـەواو و سـەلامەت بێـت، بـەڵام جاروباریـش دەسـتدرێژییەکەش هـەر دەبێـت، بـە قسـە و توانـج، بـەڵام ئەوانـە هەڵـەن و نەفامـن و لەبـاری نائاسـاییەدا ئـەوە دەکـەن، ڕاسـتییەک هەیـە دکتـۆر هەمـوو توانـا و بەهـرە و ئەزموونێکـی بـۆ چارەسـەری نەخـۆش بەکاردەهێنێـت و دریغـی نـاکات.

دکتـۆری سـەرکەوتوو ئـەو کەسـەیە قیمەتـی ژیـان دەزانێـت، ئـەو کەسـەی سـەردانی دەکات، ژیانـی خـۆی دەخاتـە بـەر دەسـتەکانی، پێویسـتە تـۆش وەک دکتـۆر چارەسـەری بکەیـت، بـە باشـترین و گونجاوتریـن شـێوازەکانی بنچینـەی زانسـتی و پزیشـکی ئـەوەی لەگەڵـدا بکەیـت، بـەڵام دکتـۆر دەبێـت لـە پیشـەکەی خـۆی بـاش شـارەزا بێـت، شـەرم نییـە ئەگـەر شـارەزا و لێـزان نەبێت، نەخۆشـەکە، دیاردەکـە بنێـرە کـن دکتۆرێکـی تـر، دکتۆرێـک لـەو جـۆرە شـارەزاتر بێـت، ئـەوە ئاسـاییە، دەبـێ سـەیری مـرۆڤ بکرێـت نـەک تەنیـا

جەستە، مرۆڤ رۆحیشە، لەگەڵ نەخۆش رووت خۆش بێت و سادە و شیرین قسەی لەگەڵدا بکەیت و بێزار نەبیت، بە شێوازێک قسە و هەڵسوکەوت لەگەڵ نەخۆشەکە بکەیت، تۆ دەتەوێ یارمەتی بدەیت، خودا یارمەتی ئەو کەسەش بدات دەبێتە دکتۆر، کارێکی سەخت و بەرپرسیاریەتییەکی گەورەیە. بە رەنج و خوێندن و شەونخوونی زۆرەوە گەیشتووتە ئەو پلەیە.

هەمووو کار و بەرنامەیەک ستاندەر و پێوەری خۆی دەبێت، بەڵام یەک دوو دکتۆر، یان پێنج ئەندازیاریش هەیە لە بەرنامەکەی لادەدات، هەروەها کەسایەتی تریش لەناو کۆمەڵگەکان کاری خراپ و هەڵەش دەکەن، دکتۆریش هەیە هەڵسوکەوتی بەو جۆرەیە. ئەوەی ئێستا پەیڕەو دەکرێت و ئەو چارەسەرییەی ئیمڕۆ هەیە جاران نەبوو، ئەوەی ئێستا دەکرێت پێش بیست ساڵ نەبوو، ئێستا لەو شارە بیست و زۆرتریش نەخۆشخانە هەیە، جاران لەو شارە پەنجا دکتۆر هەبوو، ئێستا هەزاران دکتۆر هەیە، کەسیش نییە بڵێ من ئیش دەکەم و زەرەر دەکەم و قازانجم ناوێت! بەڵام بڕوا ناکەم دکتۆر زۆرتر بیر لە قازانج بکاتەوە، هەیە و رێژەیەکی کەمە، با بگاتە چوار پێنج کەس لە سەد کەس، با خراپەکان بە خراپ بناسێنین و باشەکانیش بکەینە نمونە.

٤٠
مردووێک زیندوو دەبێتەوە

رۆژێکیـان لـە نەخۆشـخانەی هەولێـر خەفـەر بـووم، یەکێکیـان هێنـا گوتیـان مـردووە، تـەواو بـووە، هەناسـەی نەمـاوە، وشـک و رەق ببـووە، ژنەکەیـان لەنـاو دارەمەیتێـک هێنابـوو. خزموکەسـەکانی کۆببوونـەوە و وەک دوا دەرفـەت بـۆ ژیانـی ژنەکـە گوتبوویـان؛ بـەر لـەوەی ببیەینـە قەبـران بـا دکتۆرێـک ببینێـت، دیـارە یەکێکیـان دڵـی خەبـەری دابـوو، پێداگریـی کردبـوو و گوتبـووی دڵـم دەڵـێ ئـەو ژنـە نەمـردووە، ئەوانـی تـر گوتیـان مـردووە و پێویسـت نـاکات ببیەینـە خەسـتەخانە، بـەڵام دوایـی بڕیاریـان دابـوو بیهێنـە نەخۆشـخانە. ئـەوان نەخۆشـەکەیان هێنابـووە فریاکەوتنـی نەخۆشخانەی کۆمـاری. ئێمـە وەک دکتـۆر خەفـەر نەخۆشـەکە دەبینیـن و دەزانیـن نەمـردووە و چارەسـەری دەکەیـن.

ئـەو خوێنـی زۆری لەبـەر رۆیشـتبوو، منداڵـی ببـوو، تەماشـام کـرد زەختـی نەمابـوو، بـەڵام دڵـی لێـی دەدا، کاری پێویسـتی پسـپۆرییەکانی دڵـی بـۆ دەکـەم، بـەوە ژنەکـە بەخۆدێتـەوە و

چاوەکانی کردەوە، ئینجا ناردمە بەشی ژنانە، لەوێ چارەسەریی بۆ تەواو دەکەین، پاش دوو ڕۆژ ژنەکە لەجیاتی ئەوەی بیبەنە قەبران چووە ماڵەوە. پاش ماوەیەک مێردەکەی سەردانی کردم، باسی مردن و چاکبوونەوەی ژنەکەی گێڕایەوە و بە منی گوت؛ دکتۆر منداڵەکەمان بە ناوی تۆ کردووە، ژنەکەم گوتی دەبێ ئەو کوڕەم ناو بنێم نەوزاد. ژنەکە گوتبووی لەبەر ئەوەی پاش خودا، دکتۆر نەوزاد منی لە مردن رزگار کردووە.

دیارە منیش گوتم ئەوە ئەرکی ئاسایی ئێمەیە، تەمەندرێژی و سەلامەتی بۆ هەمووان دەخوازم. ئیتر چوومەوە بەغدا و لەوێش بۆ دەرەوە و نازانم نەوزادەکە چی لێ هات و ئێستا بووە بە چی، لەبیری ماوە بۆ دایکی ناوی ناوە نەوزاد.

دیمەنێکی زانکۆی جیهان هەولێر

٤١
مێشاوە دەکەمە زانکۆ

لـە سـاڵی ٢٠٠٣ بەیەکجـاری بـۆ ژیـان و کاسـبی دەگەڕێمـەوە کوردسـتان، لـە سـاڵانی دواتـر، ٢٠٠٤ و ٢٠٠٥ پرۆژەیـەک دەدەمـە ئەنجومەنـی وەزیـران بـۆ دروسـتکردن و دامەزراندنـی زانکۆیەکـی ئەهلـی لـە هەولێـر، داواکـە بەئاسـایی پێشـکەش دەکـەم، بـەڵام وەڵام و دەنگدانـەوەی داواکـەم بـاش نەدەڕۆیشـت، جێبەجێکـردن و ئەنجامەکـەی روون نەبـوو.

بـۆ رەزامەنـدی کردنـەوەی زانکۆکـە چـاوەڕوان دەکـەم و هیـوام هـەر مابـوو، تـا لـە رۆژی کردنـەوەی «نـازە مۆڵـی حاجـی شـەهاب نورەدیـن» لـە رێگـەی کەرکـوک، لەودەمانـە ئـەو پرۆژەیـە نـاوازە و گرنـگ بـوو، ببـوو بـە نمونەیەکـی بەرچـاوی شـارەکە و کوردسـتانیش. لـەوێ بەڕێکـەوت رووبـەڕوو بەرێـز نێچیرڤـان بارزانـی سـەرۆکی حکومەتـی هەرێـم دەبـم، ئـەو پێـم دەڵێـت:

دکتـۆر نـەوزاد هەولێرییـەکان بـەس لـەوە ئـازان مزگـەوت بکەنـەوە، یـەک لـە دوای یـەک، قوتابخانەیـەک، دەزگـەی زانسـتی ناکەنـەوە، لـە

بوارەکانـی گەشەسـەندن و پـرۆژەکان سـاردن!
منیـش ئـەوە بـە دەرفەتێکـی بـاش دەزانـم قسـەکەم بکـەم، داواکـەم زینـدوو بکەمـەوە و دروسـت وەڵامـی بدەمـەوە، پێـی دەڵێـم:
کاک نێچیرڤـان چ بکەیـن، مـن داوایەکـم پێشکەشـکردووە بـۆ کردنـەوەی زانکۆیەکـی ئەهلـی لەنـاو هەولێـر، تـا ئێسـتا وەڵامـم نادەنـەوە، ئاسـانکارییم بـۆ ناکـەن.
ئەویش یەکسەر بە دکتۆر نوریی دەڵێت:
وایە دکتۆر، شتی وا هەبووە!
ئەویش لە وەڵامدا دەڵێت:
بەڵێ قوربان راستە، داوای پێشکەش کردووە و وەڵاممان نەداتەوە.
ئیـتر ئـەو دانوسـتانە کورتـە دەبێتـە مایـەی ئـەوەی پاش شـەش مانـگ رەزامەندییـە رەسـمییەکان، ئاسـانکارییەکان بـۆ کردنـەوەی زانکۆکـە بکرێـت. لـە سـاڵی ٢٠٠٦ دکتـۆر ئیدریـس هـادی ئەودەمانـە وەزیـری خوێندنـی بـاڵا بـوو، رەزامەندییەکانمـان بـۆ تـەواو دەکات، هـەر لـەو سـاڵە مۆڵەتـی زانکۆیـەک وەردەگـرم، لـە سـاڵی ٢٠٠٧ دەبینـە خـاوەن یەکەمیـن زانکـۆی ئەهلـی لـە کوردسـتان. نـاو لـە زانکۆکـەش دەنێـم جیهـان و ناوەکەشـی بـە پیتـی لاتینـی دەنووسـم «CIHAN»!
پـاش ئـەوە مـن دەکەومەخـۆ و ئیـش دەکـەم و بەرنامەکـە جێبەجـێ دەکـەم، زانکۆکەمـان دەبێتـە بڵێسـە و رووناکییـەک بـۆ کوردسـتان. سـەرەتا و لـە سـاڵی یەکـەم ٦٧٠ قوتابـی وەردەگریـن، زانکۆکـەش لەنـاو بینایەکـی خۆمـان دەبێـت لـە سـەر شـەقامی شێسـتمەتری لـە سێتاقان تەنیشـت مزگەوتـی حاجـی موراد،پێشـتر ئـاوارەی تێـدا بـوو، هەمـوو ئاسـانکارییەک دەکرێـت ئـاوارەکان بڕۆنـە دەرەوە و بیناکـە

بکەینە سەرەتا یەکەم زانکۆی ئەهلی لە کوردستان، بە سێ مانگ هەژدە پۆل دەکەینەوە، لە ماوەی ساڵێک و نیو پارچەیەک زەویی گەورە وەردەگرین لە شوێنێک پێیان دەگوت «مێشاوە _ ئەو شوێنە لەبەر نزیکی لە کۆنە قەسابخانەیەک و کۆبوونەوەی پاشماوە و زەبڵەکانی شار ببوو بە شوێنی کۆبوونەوەی هەموو جۆرە پیسایییەک، بۆیە ناویان لەو شوێنە نابوو، مێشاوە» لە ماوەی یازدە مانگ و کەمتر لە ساڵێک دوو بینایە بۆ زانکۆکە دروست دەکەین و ناوی دەنێم زانکۆی جیهان. ئەوەش دەبێتە بەردی بناخە و بەرنامەی زانکۆیەک ئێستا ٢٢ باڵەخانەی جوانە و بیست و یەک بەشی تێدایە. زانکۆکەمان خۆشدەوێت و وەسیەتم کردووە لەوێش بمنێژن، پیرۆزترین شوێنە، بە گەورەترین شوێنی دەزانم و زۆریش سەربەرزم بەو پرۆژەیە.
دکتۆر ئەمجەد تازە لە بەغداوە هاتبووە هەولێر، دەمزانی لە بەغدا لە زانکۆی ئەهلی کاریکردووە، لە سەرەتاوە هاوکارمان بووە، بەیەکەوە ئیشەکان دەکەین. ئەو و کەسانی تریش هاوکارم بوون، سوپاسی هەمووان دەکەم بۆ سەرکەوتنی زانکۆکە، هەروەها براکانم ئازاد و تەڵعەت و سەباح و هاوسەر و منداڵەکانم و هەموو ئەندامەکانی تری خێزانەکەم و دکتۆر گۆڤەند شێروانی هاوشانم بوون بۆ سەرکەوتنی زانکۆی جیهان.
بۆ سەرکەوتنی زانکۆکە زۆر لە مامۆستاکانی ماستەریان هەبوو، ناردم دکتۆرا بکەن، ئێستا لەوانەی لە سەرەتای ٢٠٠٧وە لەگەڵمان بوون، حەوت هەشت برادەر و هاوڕێم ماون.

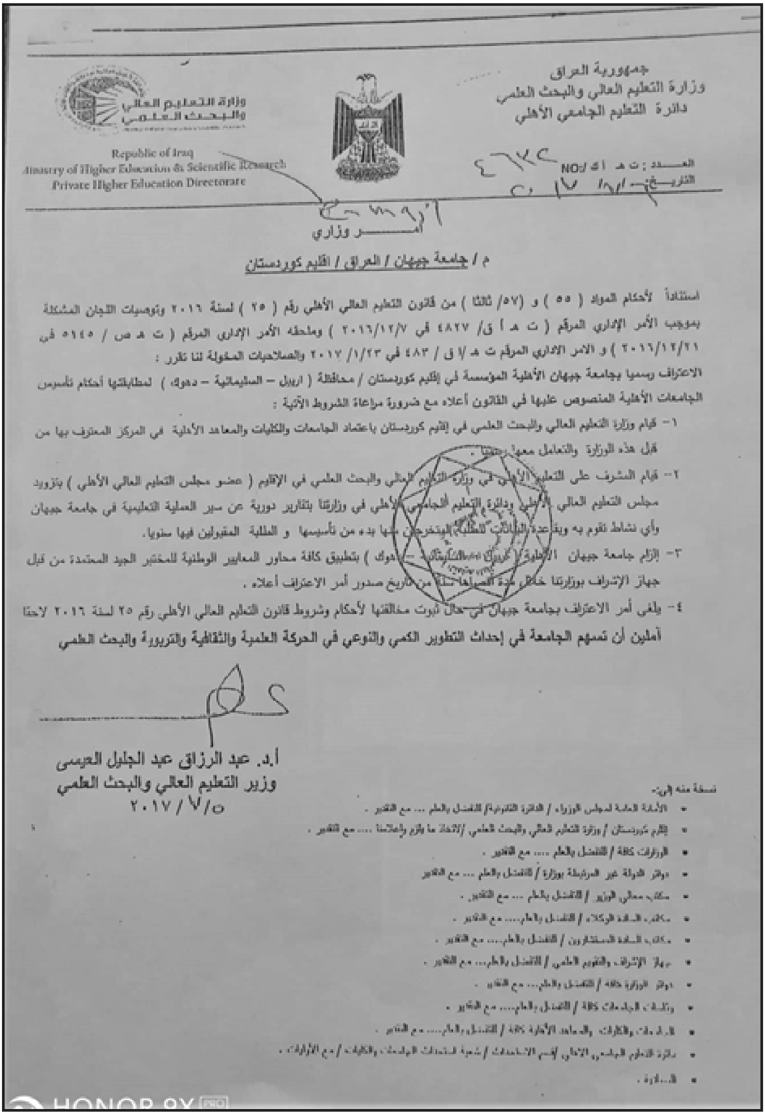

جمهورية العراق
وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
دائرة التعليم الجامعي الأهلي

وزارة التعليم العالي والبحث العلمي

Republic of Iraq
Ministry of Higher Education & Scientific Research
Private Higher Education Directorate

العدد : ت هـ ا ك/ NO: ٤٦٤٢
التاريخ : / ٧ / ٢٠١٧

أمـــــر وزاري

م / جامعة جيهان / العراق / اقليم كوردستان

استناداً لأحكام المواد (٥٥) و (٥٧/ ثالثا) من قانون التعليم العالي الأهلي رقم (٢٥) لسنة ٢٠١٦ وتوصيات اللجان المشكلة بموجب الأمر الإداري المرقم (ت هـ ا ق/ ٤٨٢٧ في ٢٠١٦/١٢/٧) وملحقه الأمر الإداري المرقم (ت هـ ص / ٥١٤٥ في ٢٠١٦/١٢/٢١) و الامر الاداري المرقم ت هـ ا/ ق / ٤٨٣ في ٢٠١٧/١/٢٣ والصلاحيات المخولة لنا تقرر :

الاعتراف رسميا بجامعة جيهان الأهلية المؤسسة في إقليم كوردستان / محافظة (اربيل – السليمانية – دهوك) لمطابقتها أحكام تأسيس الجامعات الأهلية المنصوص عليها في القانون أعلاه مع ضرورة مراعاة الشروط الآتية :

١- قيام وزارة التعليم العالي والبحث العلمي في إقليم كوردستان باعتماد الجامعات والكليات والمعاهد الأهلية في المركز المعترف بها من قبل هذه الوزارة والتعامل معها رسميا.

٢- قيام المشرف على التعليم الأهلي في وزارة التعليم العالي والبحث العلمي في الإقليم (عضو مجلس التعليم العالي الأهلي) بتزويد مجلس التعليم العالي الأهلي ودائرة التعليم الجامعي الأهلي في وزارتنا بتقارير دورية عن سير العملية التعليمية في جامعة جيهان وأي نشاط تقوم به وبقاعدة البيانات للطلبة المتخرجين منها بدءً من تأسيسها و الطلبة المقبولين فيها سنويا.

٣- إلزام جامعة جيهان الأهلية (اربيل – السليمانية – دهوك) بتطبيق كافة محاور المعايير الوطنية للمختبر الجيد المعتمدة من قبل جهاز الإشراف بوزارتنا خلال مدة أقصاها سنة من تاريخ صدور أمر الاعتراف أعلاه .

٤- يلغى أمر الاعتراف بجامعة جيهان في حال ثبوت مخالفتها لأحكام وشروط قانون التعليم العالي الأهلي رقم ٢٥ لسنة ٢٠١٦ لاحقا

آملين أن تسهم الجامعة في إحداث التطوير الكمي والنوعي في الحركة العلمية والثقافية والتربوية والبحث العلمي

أ.د. عبد الرزاق عبد الجليل العيسى
وزير التعليم العالي والبحث العلمي
٢٠١٧/٧/٥

نسخة منه إلى:-
- الأمانة العامة لمجلس الوزراء / الدائرة القانونية / للتفضل بالعلم ... مع التقدير .
- إقليم كوردستان / وزارة التعليم العالي والبحث العلمي / ... مع التقدير .
- الوزارات كافة / للتفضل بالعلم .... مع التقدير .
- دوائر الدولة غير المرتبطة بوزارة / للتفضل بالعلم ... مع التقدير
- مكتب معالي الوزير / للتفضل بالعلم ... مع التقدير .
- مكتب السادة الوكلاء / للتفضل بالعلم.... مع التقدير .
- مكتب السادة المستشارين / للتفضل بالعلم.... مع التقدير .
- جهاز الإشراف والتقويم العلمي / للتفضل بالعلم.... مع التقدير .
- دوائر الوزارة كافة / للتفضل بالعلم.... مع التقدير .
- رئاسات الجامعات كافة / للتفضل بالعلم.... مع التقدير .
- الكليات والمعاهد الأهلية كافة / للتفضل بالعلم.... مع التقدير .
- دائرة التعليم الجامعي الأهلي / قسم ... / ... مع الأوليات .
- الصادرة .

رەزامەندی مۆڵەتی زانکۆی جیهان

ئاڵایەکی بەرزی کوردستان لەناو زانکۆی جیهانی هەولێر

٤٢
زانكۆكانی جیهان

لـە شـارەكانی تـری كوردسـتان زانكۆمـان كردیتـەوە، ئـەوان لقـی زانكـۆی جیهانـی هەولێـر نیـن، ئەوانیـش زانكـۆی سـەربەخۆن. دكتـۆر بەرهـەم سـاڵح لـە سـاڵی ٢٠٠٩ ئەودەمانـە سـەرۆكی حكومەتـی هەرێـم بـوو، رەزامەنـدی دەكات بـۆ كردنـەوەی زانكـۆی جیهـان لـە سـلێمانی، سوپاسـی دەكـەم، لەودەمانـە ئـەو خەریكـی كردنـەوەی زانكـۆی ئەمریكـی بـوو لـە سـلێمانی. سـەرەتا زانكۆكـە لەنـاو باڵەخانـەی تویوتـا دەكەینـەوە، بیناكـەی خۆمـان بـوو، زۆری بەتـاڵ بـوو، چـوار پێنـج نهـۆم بـوو، لـەوێ دەسـت پێدەكەیـن.

لەبـەر رۆتینـەكان دوو سـاڵ خەریكـی وەرگرتنـی زەوییەكـە دەبیـن، پـاش وەرگرتنـی پارچەیـەک زەوی ئیـش دەكەیـن بـۆ ئـەوەی باڵەخانەكـە دروسـت بكەیـن، هەروەهـا ئـەوەش لـە دهـۆک دەكەین. هەمـوو بەرپرسـەكان، كاربەدەسـتەكان وەک ئـەوەی بـۆ خۆیـان كار دەكـەن هاوكاریـمان دەكـەن، وەزیـرەكان رۆڵـی زۆریـان هەبـووە، بەرنامەشـمان وا بـووە زانكۆكانمـان لەگـەڵ كاروانـی پێشـكەوتن و

تەکنەلۆژیـا بەڕێوەبەریـن، ناکـرێ سسـت و خـاو بیـن و سـاڵانەش ئامادەیـی نـوێ دەکەیـن.

هـەر لـە سـاڵی ٢٠١٣ و ٢٠١٤ داوامـان کـردووە لـە هەڵەبجـە و گەرمیانیـش ئـەو زانکۆیـە بکەینـەوە، بـەڵام هێشـتا ڕەزامەندییەکانیـان تـەواو نەبـووە، لەبـەر بارودۆخەکـە ئەوانـە دوا کەوتـن. دیـارە لـەو پڕۆژانـەش کەسـان و بیرۆکـەی دژ و ڕکابـەر هـەر هەبـووە، بـەڵام کۆشـش دەکەیـن و ناوەسـتین. ئـارەزووش دەکـەم زانکـۆ و پڕۆسـەکە بـۆ ڕکابـەری زانسـتی و فێربـوون بێـت، بـەوەش پڕۆسـەکە گەشـە دەکات.

بـۆ پێگەیاندنـی قوتابـی و مامۆسـتا و پسـپۆڕەکانمان پێویسـتمان بـە باخچـەی سـاوایانە، بـۆ ئـەوەش ئیشـمانکردووە، زانکـۆی جیهـان تایبەتمەنـدی خـۆی هەیـە، دەزگەیەکـی مۆدێرنـە لـە هەمـوو کوردسـتان. هەمـوو کار و چالاکییەکانـی نـاوازەن و هـەر لـە باڵەخانـە و باخچـە و بەرنامەکانـەوە، تـا دوا وانـەی نـاو کۆلێـژەکان.

مـن، نـەوزاد باجگـر تـا خانەنشـین دەبـم و زمانـم دەگەڕێـت ئیشـی بـۆ دەکـەم، وا دەزانـم لـەوە خۆشـتر نییـە بـۆ زانیـاری و فێرکـردن تێبکۆشـیت. لـەو ڕۆژانـە لەنـاو فڕۆکەخانـە بـووم منداڵێکـی تەمـەن حـەوت هەشـت سـاڵان لێـم نزیکبـووە و قسـەمان کـرد، گوتـی مـن قوتابییـم لـە قوتابخانـەی جیهـان، مـن تـۆ دەناسـم تـۆ دکتـۆر نـەوزادی جارێـک بـە سـەردانی هاتیتـە لامـان.

لەنـاو بەرلیـن لەگـەڵ هاوسـەرەکەم لەنـاو مۆزەیـەک بوویـن، دوو کـەس نـەرم نـەرم دەڕۆیشـتن، هاتـن و گوتیـان دکتـۆر نـەوزاد جەنابـت دەناسـین نامانـەوێ بـە پێشـت بکەویـن، شـەرم لـە پایـەت

دەکەیـن، گوتـم کـورە لـۆ؟ گوتیـان ئێمـە لـە زانکـۆی جیهـان بوویـن و ئێسـتاش هاتوویـن ماسـتەر دەخوێنیـن، ئـەو جـۆرە هەسـتانە بـە پـارەش ناکڕێـت.

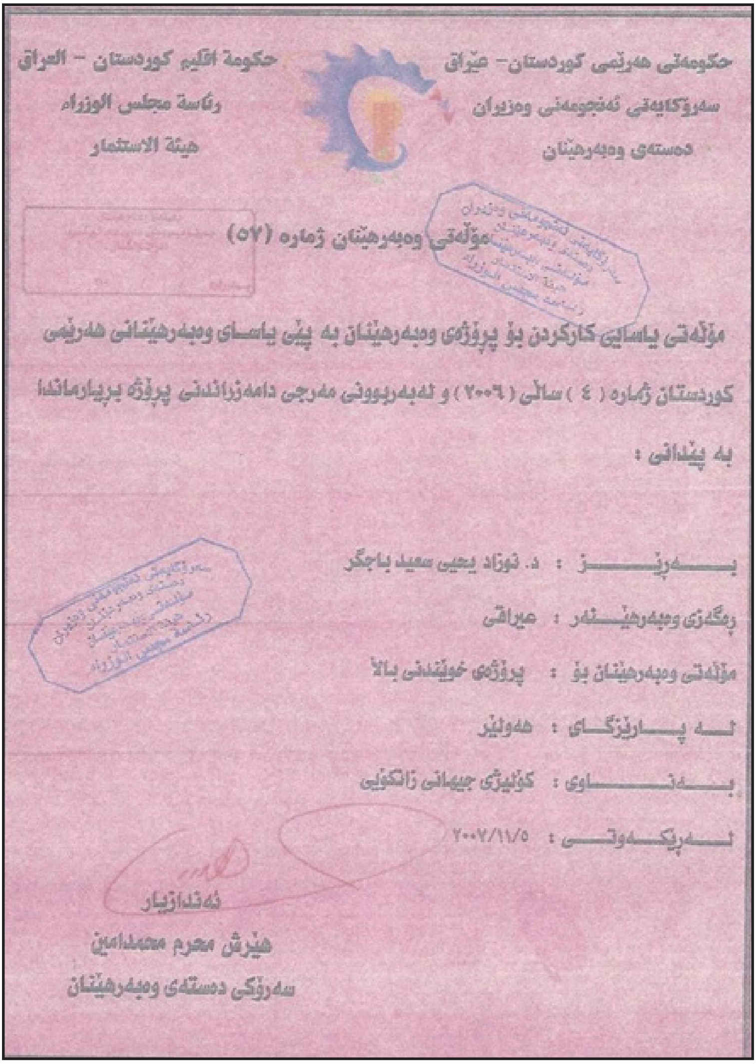

حکومەتی هەرێمی کوردستان- عێراق

سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران

دەستەی وەبەرهێنان

حكومة اقليم كوردستان - العراق

رئاسة مجلس الوزراء

هيئة الاستثمار

مۆڵەتی وەبەرهێنان ژمارە (٥٧)

مۆڵەتی یاسایی کارکردن بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان بە پێی یاسای وەبەرهێنانی هەرێمی کوردستان ژمارە (٤) ساڵی (٢٠٠٦) و لەبەرڕووناکی مەرجی دامەزراندنی پرۆژە بڕیارماندا بە پێدانی :

بەڕێز : د. نوزاد یحیی سعید باجگر

ڕەگەزی وەبەرهێنەر : عێراقی

مۆڵەتی وەبەرهێنان بۆ : پرۆژەی خوێندنی باڵا

لە پارێزگای : هەولێر

بە ناوی : کۆلێژی جیهانی زانکۆیی

لە ڕێکەوتی : ٢٠٠٧/١١/٥

ئەندازیار

هێرش محرم محمدامین

سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان

مۆڵەتی وەربەهێنانی زانکۆی جیهان هەولێر.

٤٣
زانکۆ و هونەر

کەمێک لە زانکۆ و خوێندن دوور بکەوینەوە، کەمێک باسی مۆزیک و گۆرانی بکەین، وا دەزانم گۆرانییە نوێیەکانی ئەو سەردەمە پێشکەوتوون و خۆشن، موزیکەکانی دڵشاد سەعید و کەمانەکەی تایبەتی و زۆر مۆدێرن بوو، حەزیش لە گۆرانییەکانی بەهجەت یەحیا دەکەم، ئەوانەی لە ئایدل بەشدار بوون و سەردەکەون و هونەری باڵایان پێشکەشکرد. بە گەنجی و ساڵانی زوو گۆرانییەکانی عەبدولحەلیم حافیز و فەرید ئەلئەترش باو بوون، من عەبدولحەلیمم پێ خۆشتر بوو، لە ژووری خۆم دادەنیشتم و لەگەڵ گۆرانییەکانی جگەرەم دەکێشا و ئێستاش گۆرانییەکانی ئەوم پێ خۆشە. هەست دەکەم گۆرانی و موزیکی کوردی پێشکەوتووە.

ئەو ساڵانەی لە هەولێر بووم شەوانە زۆرجار لەگەڵ هونەرمەندی گەورە تایەر تۆفیق دادەنیشتم و گوێم لە گۆرانییەکانی دەگرت، لەگەڵ گەمەکردن و شەوچەرەکانی مەست دەبووم. دەنگی

«حەیدەرە کەچەڵ»م پێ خۆش بوو، لە خانووە گەشتیارییەکانی مەسیف و شەقڵاوە شەوانە ئاهەنگ و گۆرانیگوتن هەبوو، لەو بەزمانە دڵم دەکرایەوە و دەنگی ئەوانەم پێ خۆش بوو. لەودەمانەش ئەو بەزمانە زۆر بوو، بەتایبەتی لەنێو برادەران. لەگەڵ هونەرمەند موحمەد ئەحمەد ئەربیللی یادگارم زۆرە، لە نەخۆشخانە لەکن ئێمە شوفێری ئەمبولاس بوو، دانیشتن و دەنگ و دڵە جوانەکەی شیرین بوو، خۆشمدەویست و یادگاریی زۆرمان بەیەکەوە هەیە!

***

ئێمە لە زانکۆی جیهان پێش ئەوەی حکومەت بەرنامە بۆ هاوکاری منداڵی شەهید و ئەنفالکراوەکان تەرخان بکات، ئەوەمان کردووە، داشکاندنمان بۆ منداڵانی شەهیدان کردووە، ئەوانەی لە ساڵی یەکەم دەوام دەکەن و نمرەکانیان بەرزە داشکانیان بۆ دەکەین، دەزگەی خێرخوازی حاجی یەحیا باجگریش ساڵانە بودجەی بۆ ئەوە داناوە. ئەوانەی لە زانکۆی جیهان یان لە زانکۆی تریش دەخوێنن، بۆ نمونە ساڵی رابردوو ملیارێک و چوار سەد ملیۆن دینارمان داوەتە قوتابییەکانی لە خێزانانی کەمدەرامەتەوە هاتوون، هەروەها زەماڵەی تایبەتی بۆ هەندێ قوتابییانی کەسوکاری شەهیدان و زیندانانی سیاسی ساز دەکەین و پشتیوانیان دەکەین.
قوتابییەکانی لە ساڵی یەکەم و لە دەوری یەکەم دەردەچن و پلەیان سەرووی ٦٠ نمرەیە، ئێمە داشکانیان بۆ دەکەین، بەڵام

ئـەوەی بکەوێـت و بمێنێتـەوە داشـکانەکەی دەبڕین، بـۆ هەژارەکانیش داشـکانمان هەیـە، تـا دەگاتـە ڕێـژەی ٥٠٪.
وەزارەتـی خوێندنـی بـاڵا و توێژینـەوەی زانسـتی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان لـە پێشـبڕکێی زانکۆکانـا ڕایکینگی دانـاوە، بەخۆشـحاڵییەوە زانکـۆی جیهـان لەنـاو زانکـۆ ئەهلییـەکان یەکـەم دەرچـووە، لەسـەر ئاسـتی حکومـی و تایبەتەکانیـش دووەم دەرچووە، بەوەیان شـادمانین و هانمـان دەدات کۆششـی زۆرتـر بکەیـن و ئاسـتی زانکۆکـە بەرزتـر بکەینەوە.
مـن خـۆم کەسـێکی ئەکادیمیـم، زۆر لێـم دەپرسـن کام بەشـی خوێندنـت لا گرنگـە، بێگومـان خوێنـدن و فێربـوون بـە گرنـگ و ئـەرک دەزانـم. مـن و براکانیشـم لـەوە هاوسـۆزی منـن و فێرکـردن و خوێنـدن بـە ئـەرک دەزانیـن. هەمـوو شـتێکی جـوان دەبێـت جـوان بێـت، بۆیـەش بایەخـی تـەواو بـە جوانـی زانکـۆی جیهـان دەدەیـن. زانکـۆ مەڵبەندێکـە مامۆسـتا و فێرخـوازی جوانـی تێدایـە، شـوێنێکی جوانـە.
مـن وا دەزانـم زانکـۆ کاروان و هەنگاوێکـە بـۆ فێربـوون و شـارەزایی ژیـان. فێرکردنیـش بەتەنیـا نابێتـە پیشـە، کەسـی ئەندازیـار بـە خوێنـدن و زانکـۆ نابێتـە ئەندازیـار، دەرچـووی کارگێـڕی نابێتـە کارگێـڕی تـەواو، بـە کارکـردن و ژیـان و بەرنامـەکان فێـر دەبـن. ئێمـە دەمانـەوێ بـە خوێندنـی چـوار سـاڵی زانکـۆ بەرنامەکانـی ژیـان بـۆ فێرخـوازان ئاسـان و بەردەسـت بکەیـن و فێـر بـن بەرنامـەی ژیـان بـە دروسـتی دابرێـژن، زانکـۆی جیهـان قۆناخێکـی تایبەتییـە بـۆ ڕەخسـاندنی کاری تایبـەت، هەمـوو بەرنامەکانـی ڕۆژانەیـان فێـر بـن

و پێویستیان بە کەس نەبێت.

بەردەوام کار لەسەر ئەوە دەکەین بەرنامەی ئەنجومەنی زانکۆ پراکتیکی زۆرتر بێت، قوتابییەکان زۆرتر ئیشی دەستی و مەیدانی بکەن، چۆن زانستەکەی فێربوون بەرجەستە بکەن و ئیشی پێ بکەن. دەرچووانی زانکۆ بۆ نمونە ئەندازیار نابێتە ئەندازیار تا ئیشەکە نەکات و بە پراکتیک لە مەیدانەکە ئیش نەکات.

سەدان قوتابی خۆمانم لە مەیدانەکانی کارکردن دۆزیوەتەوە، سەرکەوتووانە ئیش دەکەن، کەسایەتی بڕیاردەرن و بەرهەمیان دیارە. خوێندن تەنیا لەبەرکردن و ئەزموونەکان نییە، خوێندن بەرنامەیەکە بۆ فێربوون و ئیشکردن، بۆیە زۆریان بوونەتە خاوەن کار و بۆ بزنس دەچنە چین، قوتابیمان هەبووە ئێستا هەر لە زانکۆی جیهان مامۆستایە و قوتابییەکان فێر دەکات، وا دەزانم ژیان تەنیا خوێندنی پێنج سەعاتی دەوامی زانکۆ نییە، وا دەزانم قوتابییەکانمان دەتوانن زۆرتر لە دە سەعات دەمێننەوە، لێرە دەتوانن وەرزش بکەن، لە بەش و گەلەرییە هونەرییەکان، لەناو کتێبخانە گەورەکانمان کات بەسەر بەرن، زۆرتر دەمێننەوە و برادەرایەتی و یەکترناسین پتەو دەکەن، وا دەزانم مانەوەیان لەناو زانکۆ خۆشترە لەوەی بچنەوە ماڵ و ناو بازاڕەکان.

من وا دەزانم زانکۆ بڕیار لەسەر پێشکەوتنی وڵاتان دەدات، زۆرجار گوتوومە زانکۆی لەندەن ناوبانگی زۆرترە لە لەندەن، زانکۆی هارڤەرد لە ئەمریکا، ناوبانگی زۆرە. دەمەوێ ئەو مۆدیلە لێرە بەرجەستە و پەیڕەو بکەم، زانکۆی جیهان و ناوی کوردستان بەیەکەوە بێت.

خوێنــدن و ویســتی فێربــوون دەبێــت لــە ناخــی قوتابییــان بچەقێندرێــت، بــاش تێبگــەن ســوودەکانی خوێنــدن چییــە، چــۆن کار بــەو زانیارییانــە دەکــەن، لەنــاو بــرادەران چــۆن دانوســتان بــەو زانیارییانــە دەکــەن، زانکــۆ بــە هەمــوو زمانــەکان؛ مانــای کۆکــراوەی زانیارییــەکان دەبەخشــێت.

٤٤
خوێندنی باڵا

زانکۆکەمان گەیشتووتە ئەو پێگەیە خوێندنی باڵای تێدا بێت، قوتابییەکانمان بتوانن بڕوانامەی ماستەر و دکتۆر وەربگرن و بخوێنن. ئەوە پێنج ساڵە داوامان لە وەزارەتی خوێندنی باڵا کردووە، گوتیان دەبێت زانکۆکەتان لە رانکینگ یەکەم بێت، پار یەکەم بووین، تا ئێستا بەڕەسمی رەزامەندییان نەکردووە، بەڵام زانکۆ حکومییەکان ئەوە دەکەن و بۆ ئەوان ئاساییە، لێرەوە دیسان داوا دەکەم وەزارەت ئەو بەربەستانەمان لەسەر هەڵگرێت، با بەشەکانی ماستەر بکەینەوە، وا دەزانم زانکۆکەمان ئاستی بەرزە و جیاوازیمان لەگەڵ زانکۆکانی وەک کۆیە و کەلار و زاخۆ و هەولێر نییە، بەردەوامیش کۆشش دەکەین ئەو مافە بەدەستبهێنین، ئەگەر کەمتەرخەمیمان هەبێت، چ جۆرە رێکارییەک هەیە با دژمان پەیڕەو بکەن و لاریمان نابێت.

پشتمان بە سەرۆکی زانکۆکەمان ئەستوورە و کۆششی زۆرتریش دەکەین، دکتۆر ئەمجەد مامۆستایەکی رەسەنە و سەرۆکی

زانکۆیەکی سەرکەوتووە، برادەرێکی زۆر ئەزیزە، لە ئیشوکارەکانی خۆی زۆر جدییە، جدییەت زۆر گرنگە. لە ئیشەکانی بە سەبر و بە ئەزموونە، هەروەها مامۆستاکان زۆر باشن، زۆربەیان بە کۆنتراکت ئیشمان لەگەڵدا دەکەن، مامۆستامان هەیە بە کۆرس ئیش دەکات. مامۆستامان هەیە بە ساڵ ئیش دەکات. ئەوەی لە هەڵسەنگاندنی ساڵانە سەرکەوتوو نەبێت کۆنتراکتی مانەوە و بەردەوامی بۆ نوێ ناکرێتەوە.

زانکۆی ئەهلی ئەوەی باشە مامۆستا بەردەوام کۆشش دەکات، ئەزموون و بەرنامەی باشتر بکات و ئاستی بەرز بکاتەوە، توێژینەوەی زۆرتر پێشکەش بکات، قوتابییەکان لەگەڵ سیستەم بگونجێنێت، لە هەموویان رازیمە و خودا سەرکەوتوتریان بکات، ئەوەی پێویستە و بەرنامەرێژە زۆرتری دەکەین و دریغی ناکەین. ئیستا مامۆستای دەرەوەمان زۆرە، لە وڵاتی هیندەوە هاتوون لە تورکیا و لە ئوردن لە وڵاتانی ئەوروپی، لە ئەمریکا مامۆستامان بۆ هاتووە، ئێستا دونیا بوویتە گلۆباڵ و لە یەک نزیکبووینەوە هەیە، هەموو ئاسان دەتوانین ئاوێتەی یەکتری بین. بەڵام بۆ مامۆستاکانمان لەسەر ئاستی ئاسایشی عێراقی کێشەمان بۆ دروست دەکەن، هاتنی مامۆستاکان، هاتنی خێزانەکانیان رەزامەندییەکانیان سەرناگرێت و کێشەیان دەبێت، یان حکومەتەکانیان ئەوە قبووڵ ناکەن.

***

بەر لەوەی خوێندکاران بێنە زانکۆکەمان، با بێن زانکۆکە

«تاقیگـەکان، مامۆسـتاکان، بەشـەکانمان، پرۆگرامـەکان، بەرنامەکانـی فێرکـردن، دەزگا و باڵەخانـە و پێداویسـتییەکانی نـاو زانکۆکـە» ببیـن، مـن وا دەزانـم زانکۆکەمـان لـە زانکۆیەکـی جیهانـی کەمـتر نییـە، لـە ئەوروپییـەکان کەمـتر نییـە، هەمـوو پێداویسـتییەکمان هەیـە، تـا دەگاتـە راگەیانـدن و تەلەڤزیـۆن و وەرزش و سیسـتەمی بەڕێوەبـردن، داواش دەکـەم هەمـوو لایـەک کار بکـەن باشـتر و سـەرکەوتووتر بـن. بەرنامـەی زانکۆکانمـان کۆتایـی نییـە، هیـچ پرۆژەیـەک کۆتایـی نییـە، ئیشـکردن و چالاکـی بەردەوامـی هەیـە، چەند زانسـت پێشـدەکەوێت ئەوەنـدە گۆڕانـکاری و بەردەوامـی پێویسـتە، زانسـت و فێربـوون سـنووری نییـە. داواکاریـن ئەوانـەی بەرنامـە و نمونـەی جوانـی زانکـۆکان دەبینـن و دەزانـن چـی باشـتر و زانسـتییە، ئامادەیـن گوێیـان لـێ رابگریـن، ئـەوەش دەکەینـە جەمسـەری کارەکانمـان، ئـەوەش دەڵێـم زانکـۆی جیهـان بـە بوونـی قوتابـی بوونـی هەیـە و دەبێـت، بوونـی ئـەوان بەردەوامـی زانکۆیـە. سـەدان قوتابـی هاتـووە بەرنامـەی هەبـوو، لەگـەڵ خوێنـدکاران و قوتابییـان بەرنامـەی خۆبەخشـی و توێژینەوەمـان کـردووە.

قوتابییەکانمـان پـاش دەرچوونیـان زۆریـان ئیـش دەکـەن، سـەنتەرمان هەیـە فێریـان دەکەیـن، چـۆن فۆرمـەکان پـڕ بکەنـەوە، چـۆن ئەپلیکەیشـن و فـۆرم پـڕ بکەنـەوە، چـۆن ئەنتەرڤیـوو بکـەن، کـە دەچـن داوای کار دەکـەن چـۆن قسـە بکـەن و چـۆن خاوەنـکان رازی بکـەن، چـۆن بـڕوا بـە قسـە و دانوسـتانەکە بکـەن. قوتابییـمان هەیـە لـە پۆلـی سـێیەمەوە کۆنتراکتـی کاری کـردووە، بەرنامـەی سـەرەکی ئێمـە فێرکردنـی زمانـی ئینگلیـزی و کۆمپیوتـەرە، دەرچووەکانمـان

شـەرمیان دەشـکێت و زیرەکانـە لـە بـەردەم کامیـرا دەوەسـتن و وا دەزانـن کامیـرا بوونـی نییـە.

***

بـۆ کردنـەوەی زانکـۆی جیهـان لـە هەڵەبجـە و گەرمیـان پێنـج شـەش سـاڵە داوامـان پێشکەشـکردووە، پـارەی ١٢ ملیۆنمـان نوانـدووە بـۆ دانانـی پرۆپـۆزەل، بـەڵام هێشـتا ئەنجامی نەبـووە، پارێـزگای هەڵەبجە زوو داواکەمـان قبـووڵ دەکـەن، هەروەهـا لـە گەرمیانیـش هەمـان شـت، سـەرەتا دەتوانیـن چەنـد کۆلێژێکـی زانکـۆی جیهانـی سـلێمانی ببەینـە هەڵەبجـە، هەروەهـا کۆلێـژی دهۆکیـش ببەینـە ئاکـرێ یـان زاخـۆ، چونکـە دامەزراندنـی زانکـۆی نـوێ رێـکاری دەوێـت، بودجـەی دەوێـت. لەمێـژە پلانمـان دانـاوە بـۆ بەجیهانکردنـی زانکـۆی جیهـان و کاریـش لەگـەڵ زۆربـەی زانکـۆ ئەوروپییـەکان دەکەیـن، بـە هەمـوو بەرنامـە و کۆنتاکتـەکان، دەمانـەوێ زانکۆکانـی جیهـان بـبن بـە نمونەیەکـی بـاڵای زانکـۆکان. مەرجەکانـی بوونمـان بـە ئەنـدام لـە یەکێتیـی زانکـۆ عەرەبییـەکان تـەواو بـوون، هـەر لـە مەرجەکانـی سـەر مامۆسـتا و توێژینـەوە و تاقیگـە و کتێبخانـە و پێداویسـتەکانی خوێندکارانـەوە.

لەبـەر بارودۆخەکـەی پـاش هاتنـی داعـش بەرنامەمـان وا بـوو لەگـەڵ زانکـۆی گرینـج قوتابییەکانمـان سـەردانی یەکـتر بکـەن، لـە زانکۆکانـی یەکـتری بخوێنـن، بـەڵام ئـەو بەرنامەیـە دوا کـەوت و جێبەجێکردنـی زەحمەتـی تێدەکەوێـت. زانکـۆ سـەرمایەی تایبەتی دەوێت و پێویسـتە پـارە پەیـدا بـکات، بـۆ ئـەوەی بـەردەوام بێـت، ئێمـە وا دەزانیـن

بانگی جیهان و گرووپی جیهان و دەزگای خێرخوازی حاجی یەحیا بەردەوام پشتیوانیمان دەکەن.
دەمەوێ ئاماژەش بەوە بدەین ئەنجومەنی وەزیران و پەرلەمان و وەزارەتەکانی خوێندنی باڵا و پەروەردە و کار و رۆشنبیر هاوکارمان بوون. هەندێک لە دەرچووەکانی زانکۆکەمان بوونەتە ئەندام پەرلەمان و کەسانی باڵا. ئەوەش دەڵێم لە پارەی زانکۆ و دەسکەوتەکانی هیچ بڕە پارەیەکمان هەڵنەگرتووە، من رۆژانە هەشت سەعات کار دەکەم و بەردەوامیش بۆ پشتیوانی زانکۆ سەفەر دەکەم. وا دەزانم هەموو مامۆستا و قوتابییەکانمان نوێنەری زانکۆن.
کە دەڵێن ئەمریکا یەکسەر ناوی زانکۆی هارڤارد «ئەو زانکۆیە لە شاری کامبریدج لە ویلایەتی ماساتشوسیسە، لە ساڵی ١٨٣٦ لەلایەن خێرخوازی پرۆتستانتی جۆن هارڤارد دامەزراوە، دادگە و دەسەڵاتەکەی بڕیار لەسەر دامەزراندنەکەی دەدەن، نەوەک پاش مردنی ئەو قەشانە ئیتر قەشەکانی دوای ئەوانە نەخوێندەوار بن، بۆیە وا دەزانن ئەو کۆلێژە پێویستە دامەزرێت» دێت، لە بریتانیا٥٠٠ زانکۆ هەیە، بەڵام پلە و نمرەکانیان لەو ریزبەندییە لە ژمارە لە یەکەوە دەست پێ دەکات. زانکۆکان سەرمایەدارن و بودجەی گەورەیان هەیە، لە خۆرهەڵاتیش زانکۆی گەورە هەیە، وەک ژاپۆن و مالیزیا و کۆریا، لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستیش لە ئوردن و وڵاتانی کەنداو و سەعوودیە و تورکیا، لە هەموو وڵاتان، ئەوروپا و ئەمریکاش زانکۆی پلە بەرز و مام ناوەندی هەیە، من ناڵێم زانکۆی خراپ هەیە، دەڵێم زانکۆ هەیە بەهرەمەند نییە،

ئەوانـەی بـە پـارە بڕوانامـە دەدەن، ئەوانـە زانکـۆ نیـن، لـە زانکـۆ خوێنـدن و تاقیکردنـەوە و فێربـوون هەیـە. لـە کوردسـتان زانکۆ هەیە ئاسـتی لـە هەمـوو زانکۆکانـی نزیـک خۆمـان، لـە وڵاتانـی هاوسـێمان باشـترە. ئەوانیـش زانکۆیـان هەیـە ئاسـتیان لـە ئێمـە بەرزتـرن.

٤٥
زانکۆی جیهان کوردستان ئاوەدان

دوو شـێوازی بەرنامـە و بنچینەیـی لـە زانکـۆ پێویسـتە، یەکێـک لەوانە دانانـی پلانـی ئەکادیمـی و بوونـی تاقیگـە و پرۆگرامە، ئـەوەش گرنگە و بەرنامـەی بـاش، مامۆسـتای باشـی دەوێـت، هەروەهـا بەرنامـە و رۆژانـەی رۆشـنبیری دەوێـت، ئـەوەش بوارەکانـی هونـەر و موزیـک وەرزش و سۆشـیال میدیـا دەگرێتـەوە، بـۆ ئـەوەش پلانـی بزنسـمان هەیـە. دەمـەوێ قوتابییـەکان بتوانـن کۆنتاکـت لەگـەڵ کۆمپانیـاکان بکـەن، دانوسـتانیان زۆر بێـت، گـرووپ گـرووپ کار بکـەن، بەیەکـەوە کۆمپانیـاش دامەزرێنـن، کاری ژمێریاریـی بکـەن، تاقیگـەکان کارکردنـی سـنووردار نەبێـت، بـەردەوام کـراوە و کارکـەر بێـت.

دەمـەوێ قوتابییـەکان فێـر بکرێـن خۆیـان نیشـانی خەڵـک بـدەن، نامـەوێ ئـەوان راوەسـتن و بینـەران و خەڵکەکـە بیانخوێنـەوە، خۆیـان قسـە بکـەن، داوا بکـەن، دانوسـتانی گـەرم و جـدی بکـەن. پێویسـتە مـرۆڤ کـە دەچێتـە رێسـتورانت داوای خـواردن و نـان بـکات، نـەک خـواردن بێتـە بەردەرگەکـەی و ئاسـان وەریبگرێـت و بیخـوات.

مـن وا دەزانـم هەمـوو مرۆڤێـک پێویسـتە بـە قـەد خـۆی کار بـکات، لـەو گەردوونـە بـە ئۆکسـجین هەناسـە دەردرێـت، بـۆ ئـەوەش پێویسـتە دار بڕوێنێـت، دارەکـە بەشـی هەناسـەمان بـکات، لـە کەسـنەزانەوە وەرەوە نـاو شـار، دەبینیـت چ دووکەڵێکـی زۆر شـارەکەی داپۆشـیووە. بـا هەمـوو کەسـێک بەشـی ئۆکسـجینەکەی خـۆی کەسـکایەتی پەیـدا بـکات، هـەر هیـچ نەبێـت لەنـاو ماڵەکـەی لـە بالکۆنەکـەی لەنـاو گوڵدانێـک سـەوزاییەک پەیـدا بـکات، بڕوامـان وایـە ناخـی مـرۆڤ بـە درەخـت و گـوڵ جـوان و باشـیش دەبێـت. مـن منـداڵ بـووم، باوکـم بـۆ بەسـەرکردنەوەی گەنـم و جـۆ و چانـدن و بارانبارینەکـە دەچـووە گونـدەکان، منـی دەبـردە گونـدەکان. باوکـم «ئێمـە پێـمان دەگـوت کاکـە» سـاڵانە گەنـم و جـۆی دەچانـد و کشـتوکاڵی دەکـرد، هاوینـان، کاتـی دوورنـە و بـژارەکان دەچـوو، منیـش لەگەڵـی دەچـووم، گونـدی زۆرم دیـووە، بـە یـادی خانـووی گونـدە کۆنـەکان، بـۆ بەبیـر هێنانانـەوە، ئـەو شـێواز و مۆدیلانـەم لەنـاو زانکـۆی جیهـان لـە هەولێـر دروسـتکردووە. بـەوەش ویسـتوومە هەمـوو کەرەسـتە و شـێوازەکان دروسـت و وەک خـۆی بەرجەسـتە بکرێـت، ببنـە دیمەنـی سـەرەنجراکێش، حـەزم کـردووە گەنجـەکان ئەوانـە ببینـن، چـۆن ژنـان بەیانییـان نانـی گـەرم دروسـت دەکـەن، تەنـدوور چۆنـە.

ئێمـە چەنـد پێشـدەکەوین، دەبێـت ئەوەنـدە بابەتـە کۆنەکانیـش بپارێزیـن. مـن ئەوانـەم لـە ژاپـۆن و چیـن و کۆریـا دیـوە، ئـەوان یـادی کەرەسـتەکانی رۆژانـی پشـوویان دەکەنـەوە، جلوبەرگـی خۆماڵـی لەبەردەکـەن، لـە بۆنـە تایبەتییـە خێزانییـەکان ئەوانـە

دەکـەن. وا دەزانـم دیمەنـی خانـووەکان جوانـن و شـیاوی ئـەوەن ئـەو جـۆرە خانووانـە لەنـاو باخـە گشـتییەکان، شـوێنە کراوەکانیـش دروسـت بکـەم، بـۆ نموونـە لەنـاو باخـی شـار، لەنـاو پارکـی سـامی عەبدولرەحـمان، دەمـەوێ بـەردەوام ئـەوە نیشـان بـدەم چـۆن بـاب و باپیرانمـان ژیـاون.

پێـم خۆشـە دەبینـم قوتابییـەکان لـەو کۆنـە خانووانـە دادەنیشـن و وێنـەی دەگـرن، دیوەخانەکەشـی گەرمـە و نـان و سـەرتوو دەخـۆن، ماسـت دەخـۆن، ئـەوە پێشـنیازی مـن بـوو، بۆیـەش سوپاسـی ئەندازیـار «بورهـان سـابیر» و سـەرۆکایەتی زانکـۆش دەکـەم، کارمەندەکانـی کاک یاسـین و هەمـوو باخەوانـەکان، کارمەندەکانـی کـە ئیشـی جـوان لـەو گونـدە کوردەوارییـە کۆنـە دەکـەن. راسـتە مـن گوتوومـە بـەڵام ئـەوان کردویانـە، کـردن و ئیشـکردنەکە؛ گرنگـترە لـە قسـە و پێشـنیازەکە.

مـن وا دەزانـم پێویسـتە هونـەر و زانسـت تیکـەڵ بکرێـت، ئاوێـزان بـن، بۆیـە بیرۆکـەی دانانـی «Art House» جێبەجـێ دەکەیـن، وا دەزانـم تاکـی زانسـتخواز، هـاوکات کەسـی هونەرپەروەریشـە! وا دەزانـم ناخـی هەمـوو کەسێک هونـەری تێدایـە، ئینجـا دەیدۆزێتەوە و دەیزانێـت یـان نـا، بـەڵام مەرجیـش نییـە هەمـوو هونەردۆسـتێك ئـەوە بکاتـە پیشـە و پەیـڕەوی بـکات و پـەرەی پـێ بـدات.

وا دەزانیـن زانکـۆ بـۆ فێربوونـی کۆمەڵگەیـە، تەنیـا بـۆ قوتابـی و خوێنـدن نییـە، بـۆ گـەورە و بچووکیشـە، بۆیـەش سـەنتەری فێربوونـی پیشـەیی لەنـاو زانکـۆی جیهـان دەکەینـەوە، ژنـان فێـری دوورمـان و مەکینـە و بەرگـدووری دەکەیـن. سـەربەخۆیی دارایـی و بوونـی

دەسـکەوت بـۆ ژنانیـش وەک پیـاوان پێویسـتە، چەنـدان مەکینـەی دوورمانمـان بـۆ ژنـان کڕیـوە، تـا بتوانـن لـە ماڵـی خۆیـان ئیش بکـەن، بـەوەش ژنـان دەتوانـن رۆژانـە دە تـا بیسـت هـەزار دینارێـک پەیدا بکـەن. کۆمپیوتەرمـان بـۆ ژنـان دابینکـردووە، فێرمانکـردن کاری سـالۆن و جوانـکاری بکـەن.

خولـی فێربوونـی کۆمپیوتەرمـان بـۆ مـەلاکان لـە نـاو شـار کردیتـەوە، بەخۆڕایـی لـە سـێ شـارەکە خولمـان بـۆ کردوونەتـەوە و لەگـەڵ ئەوقـاف ئـەوە دەکەیـن، خولمـان کردیتـەوە مامۆسـتایانی ئاینـی فێـری زمانـی ئینگلیـزی بکەیـن. بـەوەش توێژێکـی زۆری نـاو کۆمەڵگـە، مـەلاکان ئەوانـەی کاریگەریـی زۆریـان لەسـەر تـەواوی جڤاتەکەمـان هەیـە پێشـبکەون. مامۆسـتای خۆبەخشـمان هەبـووە، وەزارەتەکانـی رۆشـنبیری و کار و خوێندنـی بـاڵا هاوکارمـان بـوون، پـرۆژە و بەرنامەیەکـی بـاش بـوو، بەرهەمـی باشـی هەبـوو.

***

ئـەوە بـوو بـە دە سـاڵ زانکـۆی جیهـان درەخـت دەچێنێـت و چیـتر چانـدن تەنیـا گەنـم و جـۆ نییـە، دار و جوانکاریشـە. لەنـاو زانکـۆ رێسـتورانتی برانـدی جیهانیـمان هێناوەتـە نـاو زانکـۆ و ئاسـانکارییش دەکەیـن بـۆ دابینکردنـی خواردنـی هـەرزان و بەردەسـت. بـۆ کچـان لەنـاو بەشـەکانی ناوخۆمـان هەمـوو مەرجەکانـی خۆشـگوزەرانی و ئاسـوودەییمان دانـاوە، بـەوەش دایـک و بـاوکان دڵنیـا دەکەینـەوە، کچەکانیـان لەنـاو بەشـە ناوخۆیـی جـوان و شارسـتانییانە دەژیـن و دوورن لـە هەمـوو جۆرەکانـی ئـاژاوە و شـەوانە لـە هـەواری پـاک و

جوان و ئاسوودە دەژین، من چۆن چاوم لە منداڵەکانی خۆمە، بەو جۆرەش چاوم لە هەمووانە.
دەرچووە یەکەم و دووەم و سێیەمەکانمان دەنێرینە دەرەوە و ئەوەش بەپێی پێویستییەکانمان بووە. دامەزراندن و وەرگرتن و دانانی قوتابییەکان بە نمرە بووە و بژارکردنی خەڵکەکە تەنیا بە نمرە بووە، من هەر رەچاوی ئەوە دەکەم و بەس.
لە هەموو جیهان و لە زانکۆ و وەزارەتەکانی رۆشنبیری و حکومەت دەزگای ئەرشیف هەیە، لەناو عەرەبەکان دار الوثائق و «DOCUMENTS CENTER» هەیە، بەڵام لە کوردستان ئەوە نەبووە، من زۆر سەردانی مۆزە و ئەرشیفەکانم کردووە، دەستنووسی زۆرم بینیوە، دەزانم ئەوانە بەڵگەی بوون و بەردەوامی ژیان و شارستانیەتە. دەسەڵاتی عوسمانییەکان زۆرتر لە ٥٠٠ ساڵ بەڵگەنامەکانیان هەڵگرتووە.
سوودمان لەو گەنجینە گەورەیە بینیوە، زۆرمان بەردەست کردووە، ئاسان لەناو زانکۆ و بەخۆڕایی دەست دەکەون، ئەوانەش دەبن بە کەرەستە و سەرچاوەی باش بۆ ماستەر و دکتۆرای فێرخوازان. لە ساڵی ٢٠١٧ سێ مامۆستا دەنێرمە تورکیا و سەردانی ئەرشیفی عوسمانییەکان دەکەن، پاش ئەوان «ئاشتی رەحمان» پسپۆر لە خوێندنەوە و ناسینی بەڵگەنامە عوسمانییەکان و رێنووسی کۆن، ماستەرەکەی لەو بابەتە بوو، ئەو لەو بوارە کار دەکات، بەڵگەنامەکانی تایبەتن بە کوردستان دەستنیشان دەکات و لەسەر بودجەی زانکۆی جیهان دەیانکرێت، تا ئێستا پێنج شەش هەزار بەڵگەنامەی تایبەت بە کوردستانمان لەناو ئەرشیفی

عوسـمانی ئامـادە کـردووە.
لـە تورکیـا و لـەو ئەرشـیفخانەیە بەڵگەنامـەکان بـە پـارەی رەمـزی بـووە، ئـەوان وەک کالایەکـی بازرگانـی هەڵسوکەوتی لەگـەڵ ناکـەن. هەموومـان کـۆ کردیتـەوە، سـاخمان کردونەتـەوە، وێنەمـان گرتـوون و بـە دیزاینـی نـوێ و چاپـی نایـاب ئامادەمـان کـردوون، چەنـد بەرگمان چاپکـردووە وەک هەولێـر لـە بەڵگەنامەکانـی عوسـمانیدا بـە دوو بـەرگ لـە سـاڵی ٢٠١٧، بـارزان و زێبـار و بازیـان و چەمچەمـاڵ و کۆیـە و رانیـە و سـلێمانی و دوا بەرگیـش کەرکـوک لـە بەڵگەنامەکانـی عوسـمانی دا لـە سـاڵی ٢٠٢١ چاپکـردووە، ئەوانەمـان بـە چاپـی شایسـتە چاپکـردووە و لەسـەر دەزگا تایبەتیمەنـدەکان بەخۆڕایـی دابەشـیان دەکەیـن. لـەو رۆژانـەش چاپـی دووەمـی هـەردوو بەرگـی هەولێـر بـە چاپـی نـاوازە چـاپ دەکەینـەوە.
ئەوانەمـان لـە تورکیـا هێنـاوە، هەروەهـا لـە ئێرانیـش نزیکـەی ٣٥ هـەزار بەڵگەنامەمـان هێنـاوە، لەگـەڵ «دار الوثائـق العراقیـە» پەیوەندییـمان هەیـە. سـێزدە کتێـب لـە نێـوان سـاڵانی ١٧٢٤ تـا ١٩٧٥ نـووسراون، لـە بریتانیـا دەکـڕم، ئەوانـە بـە پۆسـت دەگاتـە دەسـتمان. هـەر لـەو بۆنەیـە داوا دەکـەم هەر لایەن و کەسێک بابەتی ئەرشـیفی هەیـە بوارمـان بـدەن کۆپیـان بکەیـن، دەزگا و ئەرشـیفەکانمان بەوانـە دەوڵەمەندتـر بکەیـن و بـبن بـە سـەرچاوەی زانسـتی بـۆ هەمـوو بوارەکانـی توێژینـەوە، بواریـش دەدەیـن خەڵکـی تریـش کۆپییـان بکـەن و سـوودیان لـێ وەربگـرن.

٤٦
دار و بەردی زانکۆ

«لە رۆژی ٢٠٢١/١٢/٣٠ لە دوا رۆژەکانی ساڵ، لەودەمانەی زۆربەی ئەوانەی پارە و پاسپۆرت و شارەزاییان هەبوو، زۆریان گەشتیان کردبوو، بۆ شەوی سەری ساڵ چووبونە دەرەوەی وڵات، چووبوون لە تورکیا و ئەوروپا ئاهەنگی سەری ساڵ بەسەر بەرن. لەو رۆژەدا من لەگەڵ دکتۆر نەوزاد بەیەکەوە لە ژووره گەورەکەی، ئۆفیسەکەی؛ رۆژانە ئەو ئەگەر دەوام هەبێت، کاروباری هەموو زانکۆکانی جیهان تێدا بەڕێوە دەچێت.
لەو ئۆفیسەدا باسی زانست و هونەر دەکرێت، باسی رێژە و ئاست و ئایندە و بەرنامەکانی زانکۆکانی جیهان دەکرێت. لەوێ و لەو ژووره دیدارمان دەبێت، پێکەوە قسە دەکەین، ئەرشیفەکانی دەبینین، ماوە ماوەش چا یان قاوەیەکەمان بۆ دەهێنن، چەند قوومێکی لێ دەخۆینەوە و ئەوی تری بۆمان ناخورێتەوە و سارد دەبێتەوە! ئەو قسە دەکات و من دەنووسم.
ئۆفیسەکەی ئەو، هەوارێکە کتێبی بە هەموو زمانێکی ئەو

جیهانـە تێدایـە، کتێـب بـە هەمـوو جۆرەکانـی؛ زانسـت بـە هەمـوو لقــەکان، ئــەدەب و مێــژوو و گۆڤــاری زانســتیی زۆری تێدایــە. ئۆفیســەکە زۆربــەی کتێبــە چاپکــراوەکان، توێژینەوەکانــی تێدایــە، چەنــدان نووســین و توێژینــەوە لەســەر دۆز و مێــژووی کــورد و کوردســتان بــە زمانەکانــی ئەڵمانــی و ئینگلیــزی و رووســییان پەیــدا کــردووە و کۆپییــان کردونەتــەوە، لــەوێ دەبینرێــن، چەنــد دانەیەکــی لــەو کتێبانــە بــۆ ســوود وەرگرتــن و تــا بــن بــە ســەرچاوەی زانســتی؛ بــۆ دەزگــە زانســتییەکان و زانکۆکانیــان نــاردووە، دانەیەکیــان وەک نمونــە دانــاوە... کتێبــە کۆپیکــراوەکان ژمارەیــان ٥٧ کتێــب بــوون، هــەر یەکێـک لەوانـە سـەد دانەیـان لـێ ئامـادە کردبـوو، زۆربەیـان چاپکـراو و بڵاوکراوەکانــی ســەدەکانی هــەژدە و نــۆزدە و بیســت بــوون! بــە دیزایــن و تایــپ نووســینەکانیان دیــار بــوو کــۆن بــوون، بــەڵام دیــارە نرخــی زێــڕ لەکــن زێرینگــرە.

هــەر لــەو ژووره تابلــۆی شــێوەکاری خــۆی و هونەرمەنــدان و فۆتــۆی گــەورەی تیدایــە. لــەو ژووره تابلۆیەکــی گــەورەی خــۆی بەپێــوە وەسـتاوە و رووی خۆشـە و رەنگرێژ و رەنگئامێز و رەنگپرژێنە دانراوە؛ تابلۆکــە لەلایــەن شــێوەکار خاتــوو «ســارا تەلایــی» دروســتکراوە. تابلۆکـە ئاوێتەیەکـە لـە سرووشـت و ژیـان. تابلۆیەکـە، لـە وێنەیەکـی فۆتـۆ وەرگیـراوە. دوایـی خاتـوو سـارا لەسـەر تابلۆکـە لـە دیدارێکـی ســەرپێی بــە منــی گــوت:

لەبــەر ئــەوەی دکتــۆر زۆر حــەزی لــە بــەردە، بۆیــە پێیەکانــی ئــەوم لەســەر ورده بــەردی رەنگینــی بەشــەوق دانــاوە. تابلۆکــەش رەنگــی زۆری تێدایـە، چونکـە ئـەو حەزیشـی لـە رەنگـە. تابلۆکـە یـەک مەتـر

بـە ١،٢٠ سـم. مێژووەکـەی دەگەڕێتـەوە بـۆ سـاڵی ٢٠١٧. تابلۆکـە ئاماژەیەکـە بـەوەی ئەگـەر خۆشـی لـەوێ نەبێـت، خـۆی لەوێیـە! بۆن و ڕەنگـی لەوێیـە»

لـە گۆشـەیەکی دیوارەکـە چەنـدان بڕوانامـە و فۆتـۆ و دیاریـی هەڵـواسراون، لەوانـە بڕوانامـەی «الاتحـاد الجامعـات الدولیـە» و یەکێتیـی زانکۆکانـی عەرەبـی لـە قاهیـرە و یەکێتیـی زانکۆکانـی جیهـان و کۆنگـرەی شـاهانەی سـەرۆکەکانی عەرەبـی بـە زمانـی عەرەبـی و زمانەکانـی تـر، سـەبارەت بەوانـە دکتـۆر گوتـی:

مـن لـەو ڕێکخـراوە زانسـتییە «الاتحـاد الجامعـات الدولیـە» سـەرۆکی ئەنجومەنـم، ١٠٢ زانکـۆی جیهانـی ئەندامـن لـەو یەکێتییـەدا، هەموویـان لـە ٢٢ وڵاتـەوە کۆبوونەتـەوە. ئـەو یەکێتییـە لـە سـاڵی ٢٠١٦ دامـەزراوە، هەمومـان مانگانـەش دەدەیـن، پارەکـە لەنێـوان پێنـج سـەد دۆلار و زۆرتریشـە، مانگانـەش کۆبوونەوەمـان هەیـە و بارەگـە سـەرەکییەکەمان لـە ئەسـتنبۆڵە. بەرنامـە و کارنامـە و ئامانجـمان گۆڕینـەوە و توێژینـەوەی بابەتـی زانسـتی و ڕێکخراوەیـی و هاوکارییـە.

٤٧
کۆترەکانی زانکۆ

لەودەمانــە مــن دەچمــە ژوورەکــە، کۆترێــک یــان نازانــم چ جــۆرە باڵندەیەکــی تــر بــوو، نیــوەی باڵــی ســپی بــوو دەبینــم، یەکســەر هەســتی پــێ دەکــەم، یــان دکتــۆر روو و ســەرەنجی لەســەر ئــەو بــوو، بۆیــە منیــش لــە پەنــا پەنجەرەکــەوە دەیبینــم.
لــە دیدارەکانــی تریــش، باڵنــدەی زووتــرم لــە بــاخ و ئاســمان و ســەر دارەکانــی نــاو زانکۆکــە دەبینــی؛ دەمبینــی رەوە رەوە کۆتــر هەڵدەفڕیــن، بــەرز دەبوونــەوە و ژمارەیەکــی زۆر بەیەکــەوە و رەوە کۆتــری زۆرتــر دەبــوون بــە یــەک جەســتە و دەڕۆیشــتن، بــەڵام دەهاتنــەوە دووبــارە لەســەر باڵەخانــەکان، لەســەر بــەردی پەیکــەرەکان، لەســەر کورســییەکانی کاتــی دەوامــی ئاســایی زانکــۆ و جەنجاڵــی قوتابییــەکان؛ دڵ و چــاو و کتێــب و نــاز و گلەیــی و خوێندن و وەڵامدانــەوەی نامــە و کۆمێنتەکانــی تێــدا گــەرم بــوو دەهاتنــەوە و کۆتــرەکان لەســەر هەمــوو شــتێک دەنیشــتنەوە، دەچوونــە ســەر لێــواری حــەوزەکان و دەنووکــە باریکــە ســوورەکانیان لــە خونــاو و

دڵۆپـە ئـاو و نـاز و سـەمای ئـاوەکان تـەڕ دەکـرد، پشـوویەکیان دەدا و رازەکانیـان بـۆ یەکـتری دەدرکانـد و دووبـارە لـە شـەقەی باڵیـان دەدایـەوە و دەفڕینـەوە، بـەڵام دوودڵ بـوون، چـۆن و بـۆ...

لـەو رووبـەرە کەسـکە تـەڕە بۆنـدار؛ بـە سـۆز و زانسـت و پـاک و خاوێنـی بـڕۆن و دوور بکەونـەوە! هـەواری جوانـتر و پـڕ دان و ئارامتریـان بـۆ هێلانـە و سـەلامەتی بێچـوو و هێلکەکانیـان نادۆزنـەوە، بۆیـە کۆتـرەکان نەدەڕۆیشـتن و دەفڕیـن و زوو دەنیشـتنەوە.

کۆتـرن و دەفـڕن و جوانییەکـی تـر و رەنگـی تـر و جووڵـەی زۆرتـر بـە ئاسـمان دەدەن. دەفـڕن و قوتابـی مانـدوو، قەڵەمـی بێـزار، کورسـیی رەق، کتێـب و دەسـت و چـاوی مانـدووی نـاو ژوور و تاقیگـە و کتێبخانـەکان هوشـیار دەکەنـەوە. کۆتـرەکان دەفـڕن، لـە دەسـت و چـاو و زانکۆکـە دڵنیـان و پـەرۆش و زووش دەگەڕێنـەوە نـاو زانکۆکـە. دەنیشـنەوە کـە باڵەکانیـان مانـدوو دەبـوو، کـە تینوویـان دەبـوو، کـە ترسـیان لـێ دەنیشـێت، دەگەڕێنـەوە نـاو بـاخ و بـەر سـێبەر و بـەر هەوارەکـەی زانکـۆی جیهـان! زانکـۆی جیهـان وەک چـۆن قوتابـی و مامۆسـتا و باخـەوان و پاسـەوانی هەیـە، کۆتریشـی هەیـە! وەک چـۆن هەزارەهـا فێرخـوازی هەیـە، چەنـدان رەوە کۆتریشـی هەیـە.

مـن پرسـیم ئـەو کۆترانـە چ دەکـەن لێـرە، مـن لـەو شـارە تەنیا باڵندە لەنـاو قەفەسـی گـەورە و بچـووک و تێلبەنـد دەبینـم، یـان دەیانبینـم لـە ترسـی؛ راو و گوللـە و ددان و کەڵپـەی پیـس بـەرز بـەرز دەفـڕن و خۆیـان دەشـارنەوە و کـۆچ دەکـەن، دەڕەونـەوە، یـان ئەگـەر کۆچیـش نەکـەن لـە ئاسـمانەوە دادەبەزنـە نـاو دڕزێکـی تاریـک، پەنـا بەردێکـی نـاو گۆڕەپانـەکان ئەوانـەی لـە دوورەوە هێـنراون، دانـراون،

ڕەنگکـراون تەنیـا بـۆ خۆشەویسـتی بـەرد و جوانییەکانـی لـەوێ بـوون بـە دیمـەن و هێـما.
دەفـڕن و دەچنـە نـاو لقـی بـەرزی درەختێکی پیـری مانـدوو، لقەکانی دارێکـی پیـر؛ بـە خزمەتکـردن و چاودێـری زۆرەوە بـووە بـە بـەژن و سـێبەر و سـەماش فێـر بـووە؛ ئەوانـە دەترسـن و دەڕۆن و کارەسـاتی خوێــن و کوشــتن و دزینــی هێلکەکانیــان دەبەنــە بــەر بەرائەتــی ئاسـمان!
پرسـیم ئـەو کۆترانـە، ئـەو ڕەوە فڕینـە، ئـەو ناسـکییە چـۆن هاتوونەتە ئێـرە، چـۆن ئاشـنای ئـەو باڵەخانانـە بـوون، ئەوانـە هاتـوون تـا لێـرە نــاز و ڕاز و ڕەنگەکانــی نــاو گەلەرییــەکان و وێنــەی ســەر بەرگــی دەفتـەرەکان وەربگـرن و بناسـنەوە!؟ یـان هاتـوون و نازانـن بڕۆنـەوە؟ یــان ئەوانــە هێلکــە بــوون لێــرە و لەنــاو لیســەکان دەرچــوون و بێچـووەی ناسـک بـوون و گـەورە بـوون و لێـرەش باڵیـان گرتـووە! ئەوانــەش فێرخــوازی زانکــۆن.
لـە وەڵامـی ئـەو ڕازەی مـن، بەرانبـەر گۆڕەپانـەکان و بـەڕووی ڕەوە کۆترەکانــی لــە ئاســمانا بــەرز دەبوونــەوە و دەنیشــتنەوە، دکتــۆر گوتــی:
ئەوانــە ڕۆح و جوانییەکانــی ئــەو زانکۆیــەن، پــەروەردە دەکرێــن، دان و ئـاو و سـێبەریان هەیـە و مافیـان پارێـزراوە، هەموویـان لێـرە هێلانەیـان هەیـە، ڕۆژێکیـان ئاگاداریـان کردمـەوە گوتیـان؛ شـەوێکیان مــن و پاســەوان و ســەرۆکی زانکــۆ و پاســەوانەکانی خەوتبوویــن ڕیوییــەک یــان چەقەڵێــک، گیانلەبەرێکــی دڕنــدە بــە کەڵپــە تیــژە بەدکارەکانـی بیسـت دانـەی لـەو کۆترانـە خواردبـوو، کۆترمـان بیسـت

دانەیـان لـێ کـەم دەکاتـەوە، نامینێـن.
مـن بـەو قسـەیە، بـەو هەواڵـە کوشـندەیە تـووڕە بـووم و پێیـان دەڵێـم؛ زوو و بەپەلـە دەمـەوێ بیسـت کۆتـری نـوێ لـە جیگایـان دابنێنـەوە، نامـەوێ ئاسـمان و سێبەر و لیسـەکان ژمارەی کۆتـری تێدا کـەم بکاتـەوە، نامـەوێ ئـەوە دووبـارە ببێتـەوە، دەمـەوێ کۆتـرەکان، سیمای فڕینیـان لـە ئاسـمان نەشـێوێندرێت، ئاڵـۆز نەبێـت! نامـەوێ بترسێن و بمـرن و بخورێـن و بـڕۆن.
ئیـتر لـەو رۆژەوە پاسـەوانی باشـتری کۆتـرەکان دەکـەن و کۆترەکانیـش وەک هەمـوو بەرنامەکانـی زانکـۆ و حـەزی قوتابییـەکان و دڵسـۆزی مامۆسـتاکان ئاسـوودەن و ئـارام دەفـڕن و دەنیشـنەوە و هێلکـەش دەکـەن و زۆرتـر دەبـن.
پرسـیم دکتـۆر ئیمـڕۆ کۆتـرەکان دیـار نین، بەو رۆژە خۆشـە ئاسـمانیان پـڕ نەکـردووە لـە جریـوە و گمەگـم و سـەمای باڵەکانیـان، بـەرەو کام ئاسـمان و کام دارسـتان رۆیشـتوون؟ ئـەو گوتـی:
هەمـوو لێـرەن، هەموویـان مـاون هەموویـان دەناسـمەوە، بـەردەوام سـەردانی لیسـەکانیان دەکـەم، گـوێ لـە گمەگمیـان دەگـرم و پـەرۆش سـەیری باڵەفڕەیـان دەکـەم و دڵـم بـەوە خۆشـە کـە لـە نهۆمـی چوارەمـەوە ئـەوان بـەو ئاسـمانەوە دەبینـم، دەزانـم و دڵنیـام مـاون و لێـرەش ئاسـوودەن. سـەیرکە ئەوەیـان، ئـەو باڵندەیـە چەنـد دەقەیـە لەبـەر پەنجەرەکـەم جووڵـە و سـەما دەکات و دەجریوێنێـت و منیـش قسـەی لەگەڵـدا دەکـەم و رازێکـی شـیرینم لـەو دیـدارە شـیرینەمان بـۆ تۆمـار کـردووە.

٤٨
لەناو ئۆفیسەکەی دکتۆر نەوزاد لە زانکۆ

هــەر لــەو ژووره وێنەیەکــی کۆنــی شــەڕی بەرگــری و مانــەوەی هەولێرییــەکان بــە زمانــی فارســی هەڵــواسراوە، تابلۆیەکــی ڕەنگاورەنگەکــە و لــە وڵاتــی هینــدەوە هێــنراوە. دیمەنەکــە، تابلۆکــە بەرجەســتەی شــەڕی گەمارۆدانــی قەڵاتــی هەولێــر دەکات، چــۆن ســوپای هۆلاکــۆ ویســتوویەتی قەڵاتەکــە بگرێــت و نەیتوانیــوە و خەڵکەکــەش مەردانــە بەرگرییــان کــردووە.

دەقــە فارســییەکەی تەنیشــت تابلۆکــە بــەو جــۆرە کــراوە بــە کــوردی و لەتەنیشــت تابلۆکــە و ژێــر دەقــە کۆنەکــە دانــراوە، ئــەوەش گوزارشــت لــە قــەڵات و هەولێــر و کوردســتان و هۆلاکــۆ دەکات:

«چیرۆکــی گەمارۆدانــی شــاری هەولێــر لەلایــەن «ئارقتونویــان» و شــێوەی گەمارۆدانــی قەڵاتــی هەولێــرە، لــە کاتێکــدا «هۆلاکــۆ خــان» نێــردراوی بــۆ داگیرکردنــی بەغــدای هەبــوو، «ئارقتونویــان»ی ڕاســپارد بــوو بــۆ داگیرکردنــی قەڵاتــی هەولێــر، قەڵاتــی هەولێر لەســەر گردێکی قــورس و گــران دروســتکراوە وێنــەی نییــە، کــە ســوپای «ئاقتونویــان»

دەوری قەڵاتی داوە دەستیان بە شەڕ کردووە، خاوەن شکۆ «تاج الدین محمدامین صلابە اربیللی» بەرەو لایان ڕۆیشتووە خزمەتی کردون، «ئارقتونویان» گوتوویەتی پارێزراوی و تەندورستی دانیشتوانی بەرانبەر رادەستکردنی قەڵا دایە، «ئارقتونویان» بەرەو قەڵات بەڕێکەوتووە، بەڵام سەربازە کوردەکان ڕێگایان پێ نەداوە بچێتە ژوورەوە، دوای گفتوگۆیەکی زۆر بەنیگەرانییەوە «ئاوقتونویان» بەرەو لای هۆلاکۆ گەڕاوەتەوە، هۆلاکۆ «ئاقوتیونویان» کوشتووە و هێزی ناردووە بۆ گرتنی قەڵات، سوپاکە ماوەیەک لە دەوردانی قەڵات بوون، بەڵام خەڵکی قەڵات خۆیان راست نەکردووە و بەرگرییان کردووە»

تابلۆی پەلاماردانی سوپای هۆلاکۆ بۆ سەر قەڵاتی هەولێر.

هــەر لەســەر دیوارەکانــی ئۆفیســە بەرینەکــە، نەخشــەیەکی کــۆن هەڵـواسراوە، ڕێکەوتـی ساڵی ١٢٧٧ی کۆچـی لەسـەرە، دکتـۆر نـەوزاد لەســەر ئــەو نەخشــەیە گوتــی:

ئــەوە نەخشــەیەکی قەڵەمڕەویــی عوســمانییەکان بــووە، ئــەوان نەخشــەکەیان کێشــاوە. بــە گەورەیــی لەنــاو نەخشــەکە لەســەر ڕووبــەری خاکــی کوردســتان نــووسراوە کوردســتان. ئــەوەش کۆنتریــن نەخشــەیە نــاوی کوردســتانی لەســەر بێــت، ئەوەمــان لــە خانــەی ئەرشــیفخانەی ئەســتنبۆل دۆزیوەتــەوە، دانەیەکــمان لــەوە کۆپــی کــردووە و پێشکەشــی ســەرۆک بازرانییــمان کــرد. لــە ســەرووی نەخشــەکەش وێنــەی دیدارەکەمــان هەڵواســیوە. دیــارە ســەرۆک بارزانــی بــەو نەخشــەیە خۆشــحاڵ بــووە و پێشــوازیی گەرمــی لــە دیارییەکەمــان کــردووە.

***

هــەر لــەو ژووره و لەســەر بۆردێکــی لاکێشــەیی کەمێــک نــەوی و پــان و لــووس و گــەورەش؛ هەمــوو بڵاوکـراوە و بەرهەمەکانــی جیهـان پرێــس و کتێبــە بەڵگەنامەکانــی لەســەر دانــراوە. لەوانــە زنجیــرە کتێبەکانــی شــارەکانی کوردســتان لەنــاو بەڵگەنامــە عوسـمانییەکان دا، ئەوانــە دەستنیشــانکراون و لــە زمانــی تورکــی عوسـمانی کــراون بــە کــوردی و ژمارەیــان ١٢ بەرگــە، هەروەهــا وا باشــە، ئامــاژە بــەوەش بدەیــن بەرگەکانــی تــری ١٣ و ١٤ و ١٥ لەســەر شــارەکانی تــری کوردســتانە و ئامــادە کــراوە و چــاپ دەبــن. بــەردەوام کارمەنــدە تایبەتییەکەیــان لەنــاو ئەرشــیفخانەی عوســمانی دەســتبەکارە و ئیــش

لەسەر دۆزینەوەی پێگە و ناوی کورد و کوردستان و شارەکان دەکات، بەڵگەنامەکانی تر دەستنیشان دەکات. هەر لەناو ئەرشیف و بەرگەکانی بەڵگەنامەکان و کتێبی تریش، گۆڤاری جیهانیش دانراوە، ئەوەی لە ساڵی ٢٠١١ەوە دەرچووە و بە چاپی ڕەنگاورەنگی جوان بەردەوامە.

«لەوێ و لەسەر ئەو بۆردەش، ڕۆمانی هەولێر ئەستنبۆل _ بەرگی دوازدەمی ڕۆمانەکانی هەولێر، نووسینی من لە بڵاوکراوەکانی زانکۆی جیهان دانراوە»

لەناو بڕوانامە هەڵواسراوەکانی ناو ژوورەکە دکتۆر نەوزاد بڕوانامەی خۆی داناوە. ئەو لە زانکۆی موسڵ خوێندنی پزیشکی تەواو کردووە و بڕوانامە دیوارییەکەی ئیمزای سەرۆکی زانکۆی موسڵی ئەودەمانە دکتۆر «موحەمەد ئەلمەشات»ی لەسەرە. سەرۆکی زانکۆکەی ئەودەمانە، ئەلمەشات ماستەر و دکتۆرای لە یاسا و تاوان و سزاکان لە ئەمریکا هەبووە، دوایی دەبێتە وەزیری کار و پاشان خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی، بە فەرمانی «ئەحمەد حەسەن ئەلبەکر» سەرۆکی ئەودەمانەی عێراق دەیگۆڕن، بەڵام ئەو لە ماڵەوە دەرناچێت و فەرمانەکانیان جێبەجێ ناکات، ئیتر دەکەینە سەفیری عێراق لە وڵاتانی ئەورووپا تا ساڵی ١٩٩١ لە کەندا داوای پەنابەری دەکات، هەر لەوێش دەمرێت. بڕوانامەکەی ئیمزای ڕۆژی ٢٣ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٤ی پێوەیە، لەنزیک ئۆفیسەکەی داناوە لەگەڵ هەر جووڵە و هەڵسان و دەرچوون و گەڕانەوەیەک دەیبینێت.

***

مەدالیا و ڕێزلێنان و سلۆگان و دروشمی جوانی گەورە و بچووکی شووشە و کانزا و دار و مس و نەخش و پەڕۆ و ئاوریشم و ... بە هەموو شێواز و شێوە و رووبەر و رەنگ و سومبڵێکەوە لەناو ژوورەکە لەناو؛ پاکێتی ناسک و خنجیلانە دانراون. لەوانە دیاری زانکۆکان، دیارییەکی دکتۆری منداڵانی هەولێر «تاریق بەهائەدین» کە لە نەخۆشخانەی هەولیر مامۆستای بووە، دیارییەکە وێنەیەکی سادەی شار و قەڵاتی هەولێرە و لەناو چوارچێوەیەکی سادە دانراوە.

لەوێ دیاریی زانکۆی ئەلشارقە، دیاری زانکۆکانی چین و ژاپۆن، هەمووش ئاماژە و ناسینی کولتووری ئەو وڵاتانە دەبینیت. لەسەر مێزێکی لاکێشەیی بن دیوارەکان دیاری نمونەی چا و شەربەت و لیوان و فنجان و پیاڵەی ناسک و گۆزەی شووشە بە هەموو رەنگەکانەوە ریزکراون، لەوانە فنجانە پەمبەکانی خواردنەوەی مەشروبی «ساکی» ژاپۆنی، کە لە سیرامیک بە ناسکی دروستکراون و گۆزەیەکی بچووک بۆ دانان و گەرمکردنەوەی ساکی لەگەڵە، ئەوانەی بە دیاری وەرگرتووە. «ساکی لە ترشاندنی برنج دروست دەکرێت و رێژەی کحولی زۆر بەرز نییە، لەنێوان ١٠ تا ٢٠٪ دەبێت و بە پلەی سەرووی ٣٠ سیلیزیی ساز دەکرێت».

میدالیای دیاریی زانکۆی جۆرج واشنتۆن، زانکۆکانی ناو عێراق، زانکۆی سرام، زانکۆی شێفیلد هالمان و ستیڤنس کۆلێچ ئیدنبرە، زانکۆی کەرکووک، تەلەڤزیۆنی الان، کلیە القلم الجامعە، کلیە بلاد الرافدین الجامعە، زانکۆی پۆلیتەنکیکی هەولێر، زانکۆی جدارا،

زانکـۆی عجـمان، زانکـۆی فۆرهانـت، زانکـۆی ئۆکسـفۆرد، زانکـۆی کامبریـج، زانکـۆی ولڤێرهاملتـۆن.
پارچەیـەک بـەردی ناسـکی لاکێشـەیی پـان بەناسـکیی دانراوە، لەسـەر رووی بەردەکـە وشـککراوەی وردە ماسـی لەسـەرە، ئێسـقانەکان، بڕبڕەکانـی تـەواوی جەسـتەی ماسـییەکی کـۆن دیـارە. ئـەو ماسـییە مێـژووی دووری و دێرینـی ئـاو و ژیـان دەگەیەنێـت، ئـەوەش ئاماژەیەکـە بـۆ نەمـری و دێرینـی ژیـان. بـەڵام ئـەو لەبیـری نەمابـوو، لـەکام بـازاڕ و گەلەریـی جیهـان ئـەو پارچـە بـەردە ناسـکە تەنکـە لووسـەی کڕیـووە!
بوونـی زۆری نمونـەی تـۆ چـا و دیاریـی فنجـان و پیاڵـە و قـور ئاماژەی پەیوەنـدی و دیـدارە کۆمەڵایەتییەکانـە بـۆ ناسـین و دۆسـتایەتییە، بـەڵام دیـدار و دانیشـتنی کحـول زۆر جـار دەبێتـە مایـەی مەسـتی و شـەڕ و بەدحاڵـی، بۆیـە زۆر لـە دیارییـەکان پەیوەندییـان بـە خـوان و شـەوچەرەی چاخواردنـەوەی میللەتانـی جیهـان.
لـە هەموویـان ناسـکتر سـادەتر دیاریـی باوەشـینەیەکی کۆنـی کـوردەواری نەخشـین بـە چەنـد پوولەکـە و داو و گوڵینگـی ئاوریشـم بـوو! دکتـۆر باوەشـینەکە لەناو کەرەسـتە چینـی و ژاپۆنـی و ئەورووپیی و دیارییـە نـاوازەکان دەردەهێنێـت و باوەشـینەیەک لـە هەردووکـمان دەکات و دەڵێـت ئـەوەش دیارییەکـی هەولێرییەکانـە!
فەرمانێکـی چینـی لـە زانکۆیەکـی چینـی بـۆ هاتـووە، لەسـەر قومـاش نـووسراوە، بـە زمانـی خۆیـان، بـەرزی و درێـژی نامەکـەی بـە قـەد بـاڵای ئـەو دەبـوو، هەمـوو ئـاکارە هونەرییـە ناسـکییەکان لـەو فەرمانـەدا دەبینرێـت، بـەڵام دیـارە ئاسـان نەبـوو بزانیـن چـی تێـدا

نـووسراوە، فەرمانـە نووسراوەکـە دەکاتـەوە و بـە بەژنـی دەگرێـت. فەرمانێکـی تـر، بـەڵام بـە زمانـی ژاپۆنـی، ئەوەیـان لەنـاو لوولەیەکـی کانزایـی ناسـک و داخـراو دانرابـوو، فەرمانەکـە لەسـەر پارچەیـەک ئاوریشـم نووسرابـوو، ئەویـان لەسـەر حەسـیرێکی تەنـک و نـەرم بـوو، نەخشـی پیتـەکان بـۆ ئێمـە نەدەخوێندرانـەوە، بـەڵام شـێوە و هێـماکان پیـرۆز و شـاناز دەردەکەوتـن.

دیارییەکانی لە زانکۆکانی جیهان پێشکەش بە زانکۆی جیهان کراون، چەند دانەیەک لەوانە نمایش دەکەین، کە دکتۆر نەوزاد باجگر زۆری بەسەر دیوارەکانا هەڵواسیوون، لە چوارچێوەی جوانی داینا‌ون، لەسەر مێز و تەختە و بەردەستی ریزی کردوون، هەمووانی خۆشدەوێت، زۆریش لەناو کارتۆن و سەندوقە ناسکەکانیان وەک خۆیان ماون، لەناو دۆلابەکانا دانراون. هەمووان، ناو و ئاماژە و سنوور و شوێن و پێگەیان دیار و بەرچاون!

UNIVERSITY OF CAMBRIDGE

بڕوانامەی ڕێزلێنان

UNIVERSITY · OF · OXFORD
DOMI NVS ILLV
MINA TIO MEA

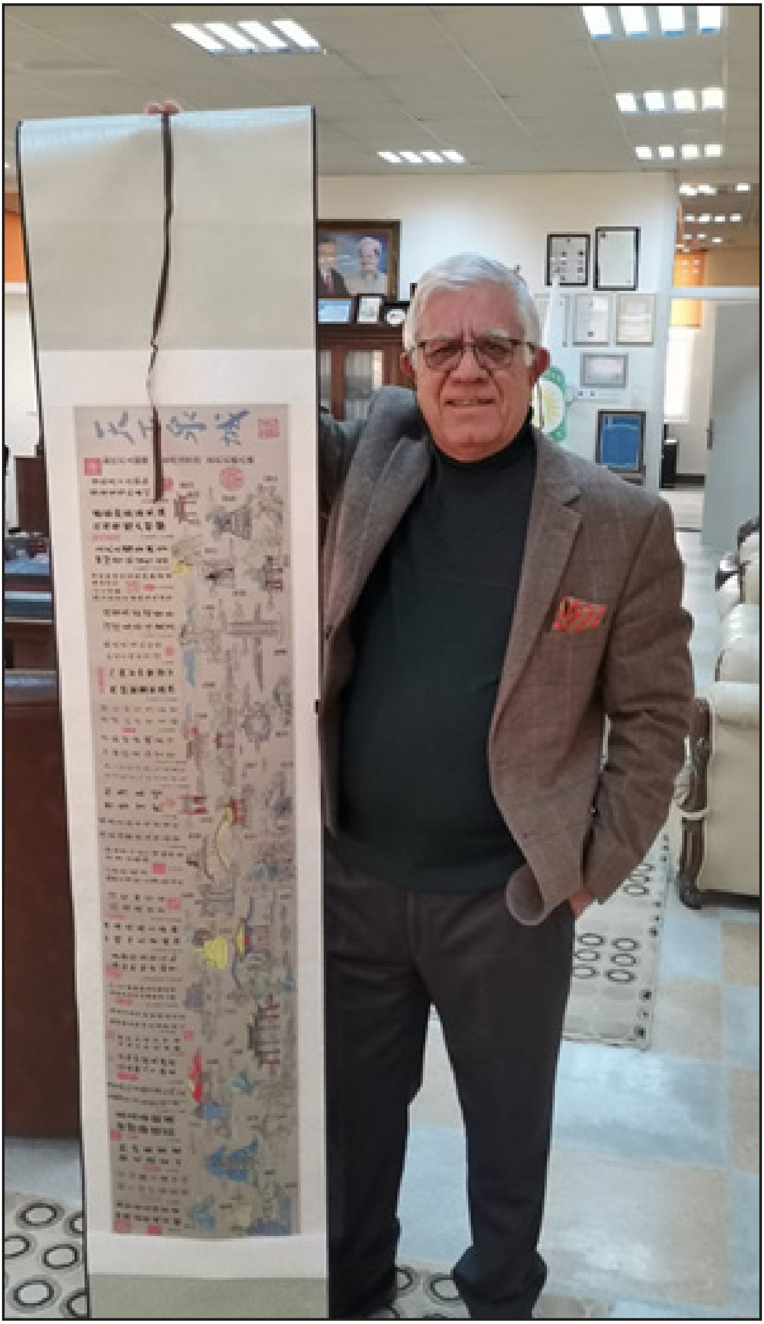

هدية
كلية بلاد الرافدين الجامعة
BILAD ALRAFIDAIN UNIVERSITY COLLEGE
B.A.U.C

ناز و چوار ددانەکان

دکتـۆر لەنـاو ژوورەکـە سـێ تابلـۆی زەیتـی خـۆی هەڵواسـیووە، لەنـاو یەکێـک لـە تابلـۆکان نـووسراوە «لا وجـود للزمـن»، ئـەو وا دەزانێـت کات دروسـتکراوێکی سرووشـتییە، شـەو و ڕۆژەکان لەگـەڵ خوڵانـەوەی زەوییـە، دەرکەوتـن و ئاوابوونـی هەتـاو و ڕۆژە، ئەگـەر نا زەمـەن بوونـی نییـە. مـرۆڤ و ڕۆژەڤەکـە هـەر چەنـد لـە سرووشـت و سـەرقاڵ بێـت و دوور بکەوێتـەوە بـۆ ئـەو شـەو و ڕۆژیـش بوونـی نامینێـت.

تابلـۆی دووەم بـە نـاوی «نـاز و چـار ددانـەکان» بـوو، ئـەوەش ئاماژەیەکـە بـە کچـە گەورەکـەی، بـەو تابلۆیـە و پێکهاتـە ڕەنگییـە «نـاز» هوشـیار دەکاتـەوە وڵاتەکەمـان، کوردسـتان کەوتووتـە بـەر کەڵپـە و ددانـی ژەهـراوی چـوار نەیـار و داگیرکـەران. تابلۆکـە بـە ڕەنگەکانـەوە ئاماژەیـەک بـۆ ترسـناکی دوژمنـەکان دەکات، نـازی کچـی بەئـاگا دەهێنێـت، تابلۆکـە مێـژووی دروسـتکردنی سـاڵی ٢٠٠٧ی لەسـەر بـوو.

تابلـۆی سـێیەمیش بـە هەمـان قەبـارە و چوارچێـوەی تابلۆکانـی تـر بـوو، لەوەیـان بـە ڕەنگـی تاریکـی و تارماییـەوە ئاماژەیـەک بـە بارودۆخـی کوردسـتان دەکات و تابلۆکـەش نـاوی «شـێواندن»ە.

لـەو ژووره دیـاری چەنـدان زانکـۆ ناودارەکانـی جیهـان دانـراوە، شـێوەیان جیـاوازە، شـێوازی نـاوازە، شـتی ورد و ناسـک و نـازدار، تەنـک و لەنـاو پاکێـت و سـەندوق و بـەرگ و ئاوریشـم. ژوورەکـە بێجگـە لـە هـەردوو دەرگەکانـی تـەواوی دیوارەکانـی تەختـە و

مێــزەکان لــە بنــە و ســەرەوەیان کەشــکۆلی جیهــان و میللەتــان، دیــاری زانکۆکانــی پێوەیــە. ئەوانــەی لــەو ژووره گەورەیــەدا دانــراون، هەڵــواسراون، گچکــە و گــەوره، بــێ چوارچیــوه و بــە پــەت و ملوانکــە و کەزیبەنــدەوه هەڵــواسراون، هەمــوویــان دیاریــن و ئاماژەیەکــن بــۆ ناســینی دەزگــەی زانســتی و مەڵبەنــدی هــزری و فێرگــەی جیهانــی ئــەو جیهانــە گەورەیــە بــۆ زانکــۆی جیهــان.

٤٩
دەروازەی زانکۆکە

لـەوێ و لـە ژووره دەروازەکـە «بوابـە»ی زانکۆکە دیـاره، پەنجەرەکانی ژوورەکـەی وا دانـراوه رووبـەڕووی دەروازەکـە بێـت. سێ کەوانەکـە، کەوانەیەکـی گـەوره و دوو کەوانـەی بچـووک لـە هـەردوو دیـوی دانـراوه. لەسـەر کەوانـە بچووکانـەوه چەنـد پایەیـەک بـەرز دەبێتـەوه و دەگاتـە لوتکـەی کەوانـە بەرزەکـە. لەسـەر لوتکـەی کەوانـە گەورەکـە تۆپێکـی بـەرد راگیـراوه؛ ئـەوەش بـووه بـە رەمـزی گۆیـی زەوی و تـەواوی جیهـان. دکتـۆر نـەوزاد دەڵێـت:

کەوانـە گەورەکـە ئاماژەیـە بـە شۆڕشـی شـێخ سـەعیدی پیـران «١٨٦٥_١٩٢٥» لـە سـاڵی ١٩٢٣ ئـەو شـێخە نەقشـبەندییە دەکەوێتـە نـاو بزاڤـی سیاسـی و کوردایەتـی و لـە سـاڵی ١٩٢٥ دەسـەڵاتی نوێـی تورکیـا دەیگرێـت و لـە سـێدارەی دەدات. هـەردوو کەوانـە بچووکەکـەی تەنیشـت کەوانـە سـەرەکییەکەی دەروازەکـەش؛ یەکەمیـان ئاماژەیـە بـە شـۆڕش و بزاڤـی سـاڵی ١٩٤٦ و چالاکییەکانـی شـێخەکانی بـارزان و هاوسـۆزییان بـە قـازی موحمـەد و جووڵانـەوه

سیاسـیی و کۆمارەکـە. کەوانـە بچووکەکـەی دووەمیـش ئاماژەیەکـە بـە شـۆڕش و دۆخـە سیاسـییەکانی هاوچەرخـی کوردسـتان، هـەر لـە شۆڕشـی ئەیلولـەوە تـا سـاڵانی پێـش ڕاپەڕیـن. پایەکانـی هـەردوو دیوەکانـی کەوانـە و دەروازەکـە ئاماژەیـە بـە خەبـات و قوربانییەکانـی میللەتـی کـورد، چـۆن هەنـگاو بـە هەنـگاو تێدەکۆشـن و چـۆن پەیامیـان بـە جیهـان و نەتـەوە یەکگرتـووەکان گەیانـدووە، تـا دەرچوونـی بڕیـارەکان ئەنجومەنـی ئاسـایش و نەتـەوە یەکگرتـووەکان بـۆ پشـتیوانی میللەتـی کـورد و بەرقراربوونـی قـەوارەی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان.

٥٠
نافووره و بەردەکان

لـەو زانکۆیـە، لەنـاو گۆڕەپانەکانـی چەنـدان نافـووره بوونـی هەیـە، چەنـدان بـەردی گـەوره و تـاشراو و ئاسـایی دانـراون، بـەردەکان بـە قەبـاره و بـە شـێوازی هونـەری تـاشراون، سـازکراون، بـە جووڵـە و سـیمای سرووشـتی و ئاویـان لێـوه دێتـە خـوارەوه، لـە ناوەوەیـان، یـان بەسـەر قەبارەکەیـان و تەنیشـتەکانیان، دڵـۆپ دڵـۆپ ئاویـان لـێ دەتکێـت، خوناویـان هەیـە، تـەڕن! بـەرد و نافـوورەکان ناویـان هەیـە. هـەر یـەک لەوانـە سـەربردەیەکی هەیـە، مەبەسـتێک دەپێکـن.

نافـوورەی یەکەمیـان ئـەوەی لـە پەنجـەرەی ژوورەکـەوه دیـاره، کۆنـە و لەگـەڵ خـۆی و تـەواوی ئەندامانـی خێزانەکەیـان بیرەوەریـی هەیـە، باوکیـان بەڕەحمـەت بێـت لەنـاو حەوشـەی مزگەوتەکەیـان ئـەو نافـوورەی دایناب‌ـوو. باوکیـان حاجـی یەحیـا بـەزاز مزگەوتێکـی گـەورەی لەنـاو شـاری هەولێـر دروسـتکردبوو، لەوێـش لەگـەڵ هاوسـەرەکەی نێـژراون. نافوورەکـە لـەوێ بـووه، بـەڵام لەگـەڵ گۆڕینـی نەخشـە و ژوور و پێکهاتەکانـی ئـەو نافوورەیـە هەڵدەگـرن،

دکتۆر زوو پێیان دەڵێت:

نەکەن ئەو نافوورەیە فڕێ بدەن، نەیشارنەوە و ون نەبێت، بیهێنن با بەرانبەرم بێت، با لێرە وەک ژیان تەڕ و ئاوەدان بێت و بەردەوام لەبەر چاوانم بێت، ئەوەیان رەمز و مانا و سونبڵی کاکم و مزگەوتەکەیەتی!

دوو بەردی تاشراوی گەورەیان لەناو باخچەیەک داناوە و ناویان ناوە «ژن و پیاوەکە»، دوو بەردەکە نیشانەی بەردەوامی ژیان و هاوسەنگی و هاوبەشی هەردوو رەگەزە، ئاو بە بەردەکانەوە دێتە خوارەوە. هەردوو رەگەز؛ بە ژیان و ئاو و جووڵەکانیانەوە جوانتر دەبن! بەیەکەوە ژیان جوانتر دەکەن و بەردەوامیش دەبێت.

نافوورەیەکیان هەیە ناویان ناوە نەورۆز، بە سیستەمێکی جوان ئاو لە بۆڕی و سەر تاتەبەردەکان هەڵدەقووڵێت.

نافوورەیەکیان داناوە ناویان ناوە شاخ، ئەوەش شکۆ و مەزنی و پشتیوانی شاخ دەگەیەنێت، چۆن چیاکان پشتیوانی کورد بووە.

بەردێکیان لەناو سەوزاییەک داناوە بە ناوی پێشمەرگە، دڵۆپ دڵۆپ وەک رەمزی پێشمەرگە ئاوی لێ دەچۆڕێتەوە، ئەوەش ئاو دەدات بە ژیان. لەسەر سینگی پان و بەرینی بەردەکە بە رەنگی سوور وەک رەمز و مانای خوێن و قوربانییەکان نووسراوە پێشمەرگە! چەند دڵۆپێک لە رەنگی سووریش بە ناوەکەوە هاتووتە خوارەوە.

نافوورە و رەمزی شەهیدەکانی زانکۆی جیهانیان هەر بە بەرد دروستکراوە، ئەویشیان بەردێکی چوارگۆشەی تەڕە بە پرژانی ئاو، ناوی چوار پێشمەرگەیان لەبن بەردەکە نووسیوە، هەر چواریان

قوتابی زانکۆ جیهان بوون و لە شەڕەکانی دژ بە داعش شەهید بوون. ناوەکانیان بەو جۆرە نووسراوە:

شەهید نەمرە

شەوکەت دۆسکی

مەغدید هەرکی

فەرزی فەیزولا

عەتا موحمەد

شەهیدانی زانکۆی جیهان لەبیر ناکرێن.

لـە بەشـێکی ناوەڕاسـتی باخچەیەکـی نـاو زانکـۆش پەیکـەری دوو حاجـی لەقلـەق لەسـەر کۆمەڵـە بەردێکـی سـپی دانـراوە، باڵنـدەکان وەک ڕەمـزی بـازاڕی شـار و میوانـی بەردەوامـی منارەکانـی مزگەوتەکانـی ناوشـار و شـاری هەولێـر دانـراوە. لـەوێ، بـۆ چەنـدان سـاڵ حاجـی لەقلەقەکانـی ببـوون بـە ڕەمـزی ژیـان و بەردەوامـی، بـەڵام لـە دەرئەنجامـی شـەڕە ناوخۆییەکـە، ئەوانـە دەکوژرێـن. چـۆن ڕۆژانـە لـە بەرەکانـی شـەڕەکە گەنجـی زۆر دەبوونـە قوربانـی لەنـاو شـاری هەولێریـش حاجـی لەقلەقەکانیـش دەکوژرێـن. ئەوانـەی چەنـدان سـاڵ بـوو، لەوەتـی منـارە لـەو شـارە هەبـووە، لـەوێ لەگـەڵ دەنگـی بانگـدان و پیرۆزیـی مزگـەوت مابوونـەوە. ئـەوان هێلانەیـان لەسـەر بەرزایـی منارەکـە بـووە، کـە لـەوێ نەمـاون، لەنـاو باخچەیەکـی زانکـۆ وەک ڕەمـز پەیکەریـان بـۆ دانـاوە.

***

ماوەیەکـی بـاش لەگەڵ دکتـۆر لەنـاو زانکۆکە دەسـووڕێینەوە، دەچینە نـاو گونـدە کوردەوارییەکـە، سـەر جۆگەکانـی و دەڕۆیـن و باڵەفـڕەی قـاز و مریشـک و دیوەخانەکـەی سـەری بـە حەسـیر و کاریتـە گیـراوە و سـۆپایەکی داری تێـدا دانـراوە دەبینیـن، تێـدا بەیانییـان نـان و ماسـت پێشـکەش دەکرێـت! لـە گونـدە کوردەوارییەکـەی بۆنـی خـۆڵ و ئـاو و ژیانـی کۆنـی جـاران دێـت، هەڵوەسـتەیەک دەکەیـن بـە دیـار لیسـە زۆرەکانـی کۆتـرەکان دەوەسـتین و سـەیری بنمیچـی ژوورەکان، دەرگـە کۆنـەکان، تەندوورەکـە، سـەکۆ و پـاردە و کەنـدوو و کولانکـە و سـاپیتەکان دەکەیـن، چـاو دەبڕینـە سـولاوکە و سـتارە و کاریتـە و

شـەقرە و قامیشـەکانی بـۆ سـەردەمانێکی زۆر دوور دەگەڕێنـەوە، بـۆ جارانـی دەشـتی هەولێـر و گونـدەکان!
لـە چەنـدان شـوێن و دیـواری لـووس و بۆیەکـراوە نـووسراوە، «زانکۆی جیهـان کوردسـتان ئـاوەدان»، هەروەهـا نـووسراوە «تەنیـا چـارە زانیـن و کارە»، ئـەو دروشـم و بەرنامـەی دکتـۆر نـەوزاد باجگـرە، لـە هەمـوو بوارەکانـی رۆژانـەی ژیانـی بـەو بەرنامەیـە ئیـش دەکات و ئـارەزووش دەکات قوتابییـەکان، کارمەندەکانـی هاوڕێـی و خێزانەکـەی بـەو بەرنامەیـە ئیـش بکـەن!
هـەر لەنـاو رووبـەرە گەورەکـەی زانکۆکـە بەشـێکی تەرخـان کـراوە بـۆ یـاری و وەرزش، گۆڕەپانـی یاریکردنـی بـە چیمـەن و دوو گۆڵـی سـتاندەری تێدایـە، تیمـی فوتبۆلـی تایبەتـی بـە زانکۆشـیان هەیـە. هـەر لەنـاو زانکۆکـە و لەتەنیشـت یاریگەکـە بەشـێکی تایبەتـە بـە ئەسـپ سـواری کراوەتـەوە، چەنـد ئەسـپی جوانیـان راگرتـووە و ئارەزوومەندانـی سـوارچاکی مەشـقی لەسـەر دەکـەن! بەڕاسـتی لەناو سـنوور و دیوارەکانـی زانکـۆی جیهـان، جیهانێکـی هەمەڕەنـگ سـاز کـراوە، هـەر سـێ دەروازەکـەی، دەرگەکانـی دەتبەنـە نـاو جیهانێکـی هەمەڕەنگـی دونیـای زانسـت و ئـەدەب و ئابـووری و هونـەر و ...!

٥١
وەسیەت دەکەم لێرە بمنێژن

لەودەمانـەی لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد لەنـاو باڵەخانـە و بەشـەکانی زانکۆکـە پیاسـەمان دەکـرد، نـەرم نـەرم دەڕۆیشـتین و سـەیری دیوارەکانـم دەکـرد، چـاوم لەسـەر نافـوورەکان، باخچـەکان، تابلـۆکان بـوو. دەمبینـی چـۆن رووبەنـدی باڵەخانـەکان بـە پۆرترێتـی زانـاکان داپـۆشراوە، بـە دروشـمی زانکـۆی جیهـان کوردسـتان ئـاوەدان رازاوەتـەوە. لـە هـەر گۆشـەیەکی ئـەو زانکۆیـە ئاماژەیـەک، هێمایەک، نووسـینێک، نەخشـی سـەر دیوارێـک دەبینێـت، زووتـر لـە هیـچ شـوێنێکی تـر بەرچـاوت نەکەوتـوون، نەبیـنراون، هەمـووش دانـان و دیارکردنـی مەبەسـت و رازی تایبەتییـان هەبـووە.

لەودەمانـە دکتـۆر نـەوزاد دەمباتـە نـاو گۆڕەپانێکـی گـەورە، رووبەڕێکـی نەچێنـدراو و هیـچ دارێکـی تێـدا نەبـوو، چیمەنتـۆ و بلۆکـی لەسـەر نەبـوو، رووبەڕەکـە نەببـوو بـە ژوور و هـۆڵ و تاقیگـە، کـەم و بەدەگمـەن قوتابییـەکان پیاسـەیان لەنـاو کردبـوو، چیمـەن نەبـوو، بـۆن و رەنگـی گوڵیـان تێـدا نەبـوو، وەرد و وشـک و تەخـت و

ڵم و قـوورِ و سـاده بـوو، بـەڵام تەخـت و لـووس بـوو. ورده بەردەكانـی نـاوی نەدەبریسـكانەوە، پـووش و گیـا و پنچكەكانـی ورد و ناسـک و نەدەلەرینــەوە.

ئـەو لـەوێ لـە ناوەڕاسـتی رووبـەرە وشـكە چوارگۆشـەییەكە، هەڵوەسـتەیەک دەكات و بـێ ئـەوەی هیـچ دوودڵییـەک، نیگەرانییەک نیشـان بـدات، مـن هیچـم لێـی نەبینـی، چونكـە هیـچ گۆڕانكارییەكـم لـە ئـاكاری نەبینـی، تیشـكی چـاو و سـیما و روومـەت و نێوچـەوان و برۆكانـی نەژاكانـد، جووڵـەی قاچەكانـی رانەگـرت، رەنگـی سـووری ملپێچەكـەی كاڵ نەبـووە، چاویلكەكـەی لەسـەر كەپـووی هەڵنەگـرت، دەسـتی نەبـردە گیرفانـی، لێوەكانی دانەخسـت و شـانی هەڵنەتەكاند، سەركەشـانە وەک ئـەوەی قسـەیەكی ئاسـایی بـكات، گوتـی:

وەسیەت دەكەم لێرە بمنێژن، ئەگەر مردم!

«هەمووجـان دەمریـن و مردنیـش وەک ژیانـە»، لـە ناوەنـدی ئـەو گۆڕەپانـە بمنێـژن، لێـرە، بـا گۆڕەكـەم لـەو رووبـەرە بێـت، لێـرە مـن وەک دامەزرێنـەر و خەمخـۆری ئـەو زانكۆیـە بـا گۆڕەكـەم لێـرە بێـت، لێـرە بمینێمـەوە بـەردەوام لێـرە بـم! دەمـەوێ تەرمەكەشـم لەنـاو زانكـۆ بێـت و بـە مردوویـش لێـرە دوور نەكەومـەوە. ئـەو هـەوارەی چەنـدان سـاڵی تەمەنـم تێـدا سـەرف كـردووە و پێـوەی مانـدوو بـووم و دڵـم پێـی خۆشـە! نزیـک دەنگـی قوتابییـەكان بـم، گوێـم لـەو گۆرانییانـە بێـت كـە بەیانییـان لەنـاو خانـووە كوردەوارییـەكان لـێ دەدرێـن، لەوەدەمانـە قوتابییـەكان نـان و ماسـت دەخـۆن و پێدەكـەن و قسـەی شـیرین دەكـەن و رازەكانیـان ئاشـكرا دەكـەن. دەمـەوێ نزیـک بـم لـەوەی بزانـم باخچـەكان هـەر جوانـن، نەمامـەكان بـاش

ئـاو دەدڕێـن، دەمـەوێ گۆڕەکـەم لێـرە بێـت، تـەواو! مـن ئـەوەم لەنـاو زانکـۆی ئۆکسـفۆرد دیـوە، دامەزرێنەرەکـەی زانکۆکـە ئەویـش لـەوێ نێـژراوە!

«ئـەو قسـەکە بەئاسـایی دەکات، وەک ئـەوەی باسـی پرۆژەیەکـی ژیـان بـکات، وەک ئـەوەی تەلەفۆنێـک وەڵام بداتـەوە، وەک ئـەوەی کاتـی کۆبوونەوەیەکـی بـە بیـر بێتـەوە. ئـەو رازە گەورەکـە بـە سـادەیی دەردەبڕێـت و ئاشـکرای دەکات. دوایـی پێـی گوتـم زۆر کـەم ئـەو قسـە و وەسـیەتی منیـان بیسـتووە، کـەم جـار باسـم کـردووە، وا لەگـەڵ تـۆ بەڕوونـی ئـەوە دەڵێـم:

مـن دەمـەوێ بنووسرێتـەوە، بـاس بکرێـت و ببێتـە بەڵگە و وەسـیەتی مـن بـۆ پـاش مردنم»

بەو وەسیەتە دکتۆر نەوزاد مەبەستی بوو بڵێت:

ئەگـەر گـۆڕ و نـاوم لێـرە بێـت، بێگومـان نزیـک شـیعر و تابلـۆ و رەنـگ و دیـواری ئـازاد و تەلەڤزیـۆن و بەشـەکانی زانکـۆ دەبـم. مـن لێـرە نـاڕۆم لێـرە دەمینێمـەوە!

ئـەو قسـەیەم دەنووسرێتـەوە، دەخوێندرێتـەوە، بـەوەش دەبێتـە بەڵگـە و وەسـیەت! ئێـرەم دەوێ و دەزانـم هەمـوو کـەس مافـی ئـەوەی هەیـە داوا بـکات لەکـوێ بنێژێـت، ئەگـەر شـوێنەکە مافـی کەسـی بەسـەرەوە نەبێـت!

مـن لـە هەمـوو کـەس زۆرتـر لـەو شـوێنە ژیـاوم، پێـوەی ماندووبـووم، پـارەم لێـی سـەرفکردووە، بەرنامەمـم بـۆی دانـاوە، لێـرە لـە خـەو و منـداڵ و ژن و بۆنـە تایبەتییـەکان دوور کەوتوومـەوە و دوا کەوتـووم، لێـرە نەڕۆیشـتووم دووریـش بـووم بیـرم هـەر لێـرە بـووە، نزیـک بووم

بە سۆزەوە ئیشم بۆی کردووە، پەلەم کردووە، زۆرتر ماندوو بووم تا جوان و باش و زوو تەواو بێت، فەرمانی دامەزراندنی زانکۆکە شەهادەی لە دایکبوونی خۆم بووە، پیرۆز بوو و زۆرم چاوەڕوان کرد، زۆرم خۆشویستووە! زانکۆی جیهان چۆن بۆ من ژیان بووە، بۆ من دەبێتە گۆڕستانیش!

***

هەر لە سالۆنەکەی خوارەوە سەرۆکایەتی زانکۆ چەند فۆتۆیەکی گەورەی ناو چوارچێوەی ناسک و جوان دانراون، دیوی یەکەمیان هەموویان وێنەی کۆنی هەولێرن، ناوشار، چایەخانە، قەڵات و بن قەڵات و کۆنە شەمەندەفەرێک و چەند وێنەی تری کۆنی هەولێر لەناو چوارچێوەی ناسک دانراون و سەربردەی هەولێر دەگێڕنەوە. دیوەکەی تری و بەرانبەریان چەند فۆتۆیەکی کۆن، هەموویان گوزارشت لە جلوبەرگ و ئەکسسوار و چەک و نەخش و جوانییەکانی جلی ژن و پیاوانی کوردیان تێدا دیارە، کوردانی هەموو ناوچەکان، هەموو زاراوەکان. هەر فۆتۆیەک لەوانە سەربردە و پێناسە و روونکردنەوەی زۆری دەوێت.
لەسەر مێزەکەی ناوەندی سالۆنەکە ئاڵای وڵاتانی جیهان دانراون، هەر لەو پێشوازییە بڕوانامەی هەمەلایەنی زانکۆکانی جیهان و ناوچەکەش بە زمانانی زۆر و قەبارە و دەربڕین و ئاکاری هەمەجۆرەوە هەڵواسراون.

***

پێــش ئــەوەی بچینــە ســەر باســی کۆترەکــە و رازەکــەی دکتــۆر نــەوزاد، کــە دەچمــە ژوورەوە و بــەر لــەوەی قاوەکەمــان بــۆ دابنێــن و قســە بکەیــن دەبینیــم ئــەو لەســەر ئۆفیســەکەی ســەرقاڵی نەخشەســازییەکانی دروســتکردنی کۆلێــژی پزیشــکی و زانســتە بنچینەییــەکان بــوو، نەخشــەکانی لەبەردەســت بــوو، هەڵسـایەوە و لــە دوورەوە شــوێنی نەخۆشــخانە و کۆلێژەکــەی نیشــاندام و گوتــی:

لەســەر رووبــەری ٢٢ هــەزار م٢ ئــەوە دروســت دەکەیــن، نەخۆشــخانەکە رووی لەســەر شــەقامی ســەرەکی ١٢٠مەترییــە، پرۆژەکــە نەخۆشــخانەیەکی فێرکاریــی ٢٥٠ قەرەوێلەییــە و بــە ســێ ســاڵ تــەواوی دەکەیــن و لەبــەر پشــووی ســەری ســاڵ ئیشــی تێــدا ناکرێــت، ئەگەرنــا بڕیارمــان داوە ئیشــی بــەردەوام بێــت.

چــاوم لــە ئاراســتە دوورەکــە دەخەمە ســەر ئــاڵا بەرزەکەی کوردســتان، ئــەو ئاڵایــە کــە هەڵکــراوە یەکەمیــن بەرزتریــن ئــاڵای کوردســتان بووە، بــەرزی ٢٥ مەتــرە و لــەدەوری ئاڵاکــەش کورســیی ناســکی بچــووک بــۆ دانیشــتن و ئاوەدانــی بەدیــار ئاڵاکــەوە دانــراوە، رەنگــی زەرد و کەســک، ژمارەیــان دە کورســییە. ئاڵاکــە بــەڕووی ئۆفیســەکەی ئــەو و دەرگــە ســەرەکییەکەی دەشــەکێتەوە! دکتــۆر گوتــی:

ئەو جۆرە ئاڵایەم لەناو زانکۆکانی تری جیهان دیبوو.

٥٢
ڕەنگ و ڕەنگەکان

لە هەشتەکانی سەدەی ڕابردوو، هەر لەو هەولێر هونەرمەندێک بە ناوی «بورهان سابیر» دەناسم. ئەوم لە دائیرەکانیش دەبینی، چونکە ئەو ئەندازیاریش بوو. زوو زووش پێشانگای دەکردەوە، تابلۆ و بەرهەمەکانی نامۆ و نوێ و باڵکێش بوون.

من لە وڵات دەچمە دەرەوە و یەکتری نابینینەوە. دوایی دەزانم ئەو دەبێتە دەنگ و جووڵەی بزاڤێکی ڕۆشنبیری لەسەر ئاستی کوردستان و عێراق، گۆڤار بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی، لە کوردستان و بەغداش چالاکی ڕۆشنبیری هونەری دەکات. لە سەرەتاکانی ساڵی ٢٠٠٠ چەندان پرۆژەی هونەری دەکات، چالاکی مرۆیی و پیشەیی لەناو بارەگە و گەلەرییەکی سادە دەکات.

ڕۆژێکیان بەڕێکەوت دەچمە زانکۆی جیهان، دەمەوێ ئەوەش بڵێم شوینی زانکۆکەم نەدەزانی، بەڵام دەمزانی لە هەولێر ئەو زانکۆیە هەیە. دەپرسم و دەچمە زانکۆکە و بە گشتی بە هەموو چالاکی و جوانی و کارەکانی زانکۆکە سەرسام دەبم. لەوێ دووبارە

بورهـان سـابیر دەبینمـەوە و دەزانـم لـەو زانکۆیـە سەرپەرشـتی بـوارە ڕۆشـنبیریی و هونەریـی دەکات! ئەویـش بەگەرمییـەوە پێشـوازییم دەکات، مـن دەباتـە نـاو گەلەرییـەکان، بـەر دیـوارە ئازادەکـە، دەمباتـە نـاو تابلۆکانـی زۆریـان لەسـەر یـەک دانرابـوون، پـاش ئـەوەی ماوەیـەک بـە دیـوارەوە هەڵواسرابـوون و ماندووبـوون؛ بەنـاز و یـەک لەسـەر یـەک دانرابـوون، بـەڵام بەئاسـانی یـەک یـەک بـە سـەرە پەنجەیـەک تابلـۆکان بـە ڕەنـگ و هێـل و چوارچێوەکانیانـەوە هەڵدەدرانــەوە، بلــەز و جــوان دەچوویتــە نــاو ڕەنــگ و ســیما و هەسـتەکانیان!

بـۆ قسـەکردن و ناسـین و زانینـی چالاکییە هونەرییە جوانـە ناوازەکانی نـاو زانکـۆی جیهـان قسـە و پەیڤیـن لەگـەڵ بورهـان سـابیر دەکەیـن. ئـەو باسـی خەونەکانـی دەکات، پرۆژەکانـی بـە هـاوکاری و پشـتیوانی زانکـۆی جیهـان زۆرە. ئـەوەی دەزانـم هونەرمەنـدان زۆر سـەردانی دەکـەن، ڕۆژانـە لەنـاو زانکۆکـە خەریکـی میوانـداری و سـازکردنی بەرنامـەی نوێیـە، سەرپەرشـتی هۆبـەکان دەکات و هەمـوو گوزارشـتن لـە هونـەر لـە هەمـوو شـێوازەکانی هونـەر دەکـەن.

بوونـی سـەنتەری ڕۆشـنبیری و گەلەریـی و پێشـانگای بـەردەوام لـە زانکـۆ ئاسـاییە، زووتـر لـە سـلێمانی مەڵبەنـدی ڕۆشـنبیری هەبـووە، لەگـەڵ ئـەو زەمانـە ئـەو چالاکییانـە بـاش و بەرچـاو بـوون، بۆیـەش کرانـەوە و گەورەیـی ئـەو بـوارە لـەو زانکۆیـە ئاسـایی و زۆر پێویسـت بـووە، بەتایبەتـی ئەگـەر ئەمینـداری زانکۆکـە دکتـۆر نـەوزاد باجگـر ئارەزوومەنـد و هونەرمەنـد و نووسـەر بێـت، حـەز بـە ڕەنـگ و قەڵەم و فڵچـە بـکات، زوو و بـاش بیرۆکەکـە پەسـند دەکات!

ئەندازیار بورهان سابیر

ئەندازیـار بورهـان و کارمەندەکانـی نـاو سـەنتەرە هونەرییەکـە بـە حاجـی و ئەندازیاریـش بانگـی دەکـەن، بـەڵام ئـەوەی مـن بزانـم و بیناسـم حـەج و عومـرەی کـردووە! پیاوێکە بـەردەوام تەلەفۆنـی لەناو دەسـتە و نـاوی هەمـوو کارمەندەکانـی لەسـەر زارە، یەکێـک دەنێرێتە بـازاڕ و یەکێکـی تـر بـۆ کاریکـی تـر و هەموویـان دەجووڵێنێـت، زوو زووش میوانـی دێـت، ئۆفیسـەکەی گەرمـە و هونەرمەنـد و ڕۆشـنبیران و کەسـایەتیی جوانیـش سـەری لـێ نابـڕن!

ئـەو دەڵێـت کـە هاتمـە نـاو زانکـۆ، کەمـپ یـان کۆنـە هـەواری سەرپەرشـتیاری دروسـتکردنی زانکۆکـە مابـوو، چەنـد کابینـە و کۆنـە خانـوو و تەنکـی و دیـوار و شـوورەی ناشـیرین و خاشـاک بـوون، ئەوانـە کـۆ دەکەمـەوە، هەڵدەگـرم، دەسـتکارییان دەکـەم، هەموویـان سـاڵ لـەدوای سـاڵ دەبێتـە ئـەو هـەوارە هونەرییـە ناسـکە ناوازەیـە. ئەزموونـی بورهـان سـابیر لەگـەڵ هونـەر و پێشـانگا و کۆکردنـەوەی هونەرمەنـدان کۆنـە، زوو و لـەو هەولێـرە لەگـەڵ هونەرمەنـد «نامیـق عەلـی قـادر» کۆنـە گەرماوەکـەی قەڵاتـی هەولێـر دەکەنـە گەلەریـی و نـاوی دەنێـن گەلەریـی ئـاری. گەلەرییەکـە ماوەیـەک ببـوو بـە سـەنتەرێکی کولتـووری گـەورە و بـەردەوام پێشـانگەی بـۆ هونەرمەندانـی کوردسـتان و عێراقـی لەنـاو دەکرایـەوە. ئاشـنایەتی زۆر بـاش و گەرمـی لەگـەڵ هونەرمەندانـی گـەورەی عێـراق «ڕافیـع ئەلنـاسری» و «موحمـەد مەهرەدیـن» هەبـوو، ئەوانیـش ئەزمـوون و لێهاتوویـی خۆیـان نیشـانی خەڵکـی کوردسـتان دەدا و سـوودیان بـە

بزاڤـی هونـەری شـێوەکاری کوردسـتان دەگەیانـد.
ئەو گوتی:
پـەرۆش بـووم زوو گەلەرییـەک، دەسـتگایەک بـۆ سـیرامیک لـە زانکـۆی جیهـان دروسـت بکـەم، دەچمـە کـن پیاوێـک زووتـر کاری کـورەی کردبـوو، گـۆزەی دەکـرد، داوای لـێ دەکـەم هاوکارمـان بـن بـۆ کاری سیرامیک، ئـەو گوتـی لێـرە و لـەو شـوێنەی خۆمـان رۆژانـە کاری سـەرە نێرگەلـە دەکەیـن و ئـەوەش باشـترە، چیـتر ئیشـی تـر ناکـەم. بەناچـاری روو لـە کابرایەکـی تـر دەکـەم ئـەو کارە دەکات و ماوەیـەک ئیشـمان بـۆ دەکات و دوایـی بڕیـار دەدات ماڵەکـەی لـە ناحیـەی بـەردەرەش بێنێتـە هەولێـر و نزیـک زانکۆکەمـان بژیـت، بـەوەش لەگـەڵ ئـەو کاری سـیرامیک دەکەیـن و دەزگەیـەک دروسـت دەکەیـن. پێشـانگەی ئێسـتامان پڕیەتـی لـە کاری نـەوازەی سـیرامیک، فڕنـی تایبەتییـمان بـۆ سـوورکردنەوە دانـاوە. بـەردەوام قوتابییـان فێـری ئـەو هونـەرە دەکەیـن.
لـە هونـەری گرافیـک دەزگـە و شـێوازی نـوێ سـاز دەکەیـن و کەسانی پسـپۆر لـەو بـوارە پەیـدا دەکەیـن، ورک شـۆپ بـۆ فێربـوون و راهێنـان لـەو هونـەرە دروسـت دەکەیـن، کەرەسـتە و شـێوازە کۆنەکانـی گرافیـک دەگۆڕیـن، چیـتر تـرش و پلێـت لـە هونـەر و تابلۆکانـی گرافیـک بەکارناهێنیـن.

٥٣
دیواری ئازاد

لـەو زانکۆیـە، بـۆ ئـەو کەشـە جوانـە دیـواری ئازادمـان کـردووە، قوتابییـەکان ئازادانـە شـت دەنووسـن، گوزارشـت لـە هەسـت و بۆچوونیـان دەکـەن، دەنووسـن و دەسڕنەوە و دەڵێـن و هەمـووش دەخوێنـەوە. ئـەو دیـوارە ڕەشـە گەورەیـە لووسـە، ڕەمـز و هەسـتی ئازادییـە، ئـەوەی لەنـاو دڵ مـاوە و نەگوتـراوە بـە تەباشـیری سـپی لەسـەر دیوارێکـی ڕەش دەنووسرێـت.

لـە چالاکییەکانـی زانکـۆی جیهـان کردنـەوەی خـوڵ و ڕاهێنانـی پیشـەییە، بەشـێکی لاچەپـی نـاو زانکۆکـە دەکەینـە دەزگـە و ڕاهێنـان و فێربوونـی سەرتاشـی، بەرگـدووری، ئارایشـگە، دارتاشـی، ئاسـنگەری و خەڵکێکـی بـاش و ئارەزوومەنـد خۆیـان ناونـووس دەکـەن و فێـر دەبـن و دەبوژێنـەوە، کەرەسـتە و بەهـرە و ئەزموونـی زۆریـان ئاشـنا دەکەیـن!

بەرانبـەر ئۆفیسـەکە، لەنـاو جووڵـەی خوێنـدکاران و ئـارەزووی هونـەر و نزیـک لـە گەلەرییەکـە لەسـەر دیوارێکـی پـان و بەریـن

دەمانجـە لوولدراوەکـە، دەمانچــە کپکراوەکـە، دەمانچەکـەی چیــتر ناتوانێــت تەقــە بــکات و دڵ و چــاو و دەمــار و دەســتوپێ زامــدار بـکات، دەمانچەیەکـە ئامـاژە بـە ناتوندوتیـژی دەدات و جـوان لەسـەر دیوارەکــە دروســتکراوە!

***

دەزگەی رۆشنبیری جیهان

ئـەو دەزگەیـە بەرهەمـی ئیشـکردن و داهێنانـی چالاکییـە هونەرییـە رۆشـنبیرییەکانی زانکـۆی جیهانـە! دەزگەیەکیـش ژمارەیـەک کارمەنـد و هونەرمەنـد و چالاکییـمان هەیـە، لەوانـە:

سـەنتەری هونـەری و رۆشـنبیری، لـەو سـەنتەرە هەمـوو چالاکییـە هونەرییەکانـی وەک شـێوەکاری و پەیکەرتاشـی و سـیرامیک دەکەیـن.

سـەنتەریی پیشـەیی؛ تێـدا بەشـداربووان راهێنـان لـە پیشـەکان دەکـەن و لـەوە رادەهێنرێـن فێـر بـن و ئیـش بکـەن!

بنکـەی فێربوونـی خوێنـدەواری تایبەتـە بەوانـەی بواریـان نەبـووە بخوێنـن، بچنـە قوتابخانـە، لێـرە ئاسـانکارییان بـۆ دەکەیـن، تـا ئێسـتا ٧٠٠ کـەس، واتـە هـەزار و چـوار سـەد چاومـان بـە پیـت و نووسـین ئاشـناکردووە، ٧٠٠ دەسـتمان فێـرە نووسـین کـردووە، ٧٠٠ کەسـمان هێناوەتـە دەرەوە و فێربـوون و خەڵکیـان ناسـیووە و ئاشـنابوون!

لـە گەلەریـی جیهـان چەنـدان پێشـانگامان کردیتـەوە، هەمـوو کارە هونەرییـەکان نـاوازەن، نـوێ و شایسـتەن! ژمارەیـان سـەرووی ٥٠ پێشـانگای تاکـە کەسـی و هاوبـەش بـووە، لەوانـە پێشـانگە بـۆ هونەرمەنـدان؛ ئیسـماعیل خەیـات، وەهبـی رەسـووڵ، ئـازا حەسـیب

قەرەداخی، سیروان بابان، فەیسەڵ عوسمان، ئەحمەد نەبەز، مەریوان زەندی، سارا تەڵایی، ئارام سەلیم، شوان زەنگنە، رەئوف عەتار، بورهان سابیر و چەندان پێشانگەی فۆتۆگرافی، پێشانگەیەک بە ناوی پەڕینەوە بۆ ئەوان هونەرمەندان ئەحمەد نەبەز و بەهرام حاجۆ، جەمال پێنجوینی، قەرەنی جەمیل، خدیجە بەکر، عوسمان ئەحمەد، ساکار سلێمان، سیروان باران، شوکر سەعید کراوەتەوە.

سەکۆیەکی هونەرییمان هەیە، تێدا چالاکی هونەری و موزیک و لێدوانی لێ ساز دەکرێت و شوێنی ئەدەب و هونەر و خوڵقاندنی کەشێکی ئارام و ئاسوودەیە، لەسەر ئەو سەکۆیە دیداری هونەری ناسک ساز دەکەین.

هونەرمەند بورهان سابیر دەڵێت: خەونەکانم ئەوەیە:

لەو بەشە و بەو چالاکییانە خۆمان بەخێو بکەین، بتوانین چالاکییەکان بە بەرهەم و داهاتەکان بەردەوام بکەین، ستۆدیۆیەکمان هەبێت تێدا بەرهەم و کاری هونەری لە گۆرانی و موزیکی بکرێت، ئەوەش داهاتی دەبێت، هەروەها بۆ دابینکردنی داهات و خۆبەڕێوەبردنیش دەتوانین شارێکی راگەیاندن دروست بکەین و بوار و شوێنمان زۆرە و بەئاسانیش دەتوانین ئەوە ساز بکەین.

هەر لەو سەنتەرە نووسینگەی راوێژکاری ئەندازیاریی جیهانمان هەیە، ئەو نووسینگەیە سەرپەرشتی و بەرنامەرێژی بۆ پرۆژەکانی زانکۆکانی جیهان دەکات و دەستبەکار بووە.

قەڵاتی هەولێر و خانووە کۆنەکانی و پەرەپێدانیان یەکێکە

لــە بەرنامــە و ویســتی زانکــۆی جیهــان، لــەو ڕۆژانــە خانووێکــی گەورەمــان لەســەر قــەڵات وەرگرتــووە، خانووەکــە دە ژوورە، واتــە پێنــج خانــووی دوو ژوورییــە، هەمــوو کارە بیناســازییەکانیان لەلایــەن بوژانــەوەی قــەڵات تــەواو کــراوە، ئێمــەش وەک زانکــۆی جیهــان نــاوەوەی خانــووەکان ســاز دەکەیــن و دەیکەینــە گەلەریــی و لــە بوارەکانــی هونــەر و کەلەپــوور بەکاریاندەهێنیــن، تێچــووی ســازکردنی ئــەو خانووانــە لەســەر ئەرکــی زانکــۆی جیهــان دەبێــت.

لــەلا دیوارێکــی پــان و بەرینــی ئۆفیســەکە ئەفیــش و پۆســتەری هەمــوو پێشــانگەکانی زانکــۆی جیهــان بــۆ هونەرمەندانــی کوردســتانی کردوتــەوە هەڵــواسراوە، نــاوی پێشــانگە و دیمــەن و تابلۆیــەک و چوارچێوەیەکــی ناســکی جوانــەوە دانــراوە، نــاوەکان زۆرن و ئاســان نییــە هەموویــان بنووســمەوە، بــەڵام ئەوەنــدە دەڵێــم؛ لــە گەلەرییەکانــی ئــەو زانکۆیــە و لەســەر ئەرکــی زانکــۆ پێشــانگەی زۆر گــەورە بــۆ تابلــۆ و کاری هونــەری نایــاب کراوەتــەوە و بــووە بــە چــرا و ڕووناکییەکــی هونــەری بــۆ زانکۆکــە و هەمــوو کوردســتان!

هــەر لــەو ژوورە کتێبخانەیــەک و کۆمەڵێــک کەرەســتەی کــۆن و ســەندوقی مــاڵان و کۆنــە ڕادیــۆ و تۆمــاری شــەریتی بەکــرە و وردە پەیکــەری ناســک و ســیرامیکی شــیرین و وردی خنجیلانــە و کاری دەســتی و دیاریــی ناســکی کــوردەواری و کەلەپــووری زۆر لەنــاو ڕەفەکانــی کتێبخانەکــە دانــراون، ئەوانــە لەگــەڵ تابلــۆ و فۆتۆیــە نــاوازەکان ئۆفیســەکەی کــردووە بــە گەلەریــی و پێشــانگەیەکی بەردەوامــی ڕوونــاک.

کــۆڕ و ســیمیناری زۆرمــان کــردووە و ئەنجومەنێکمان هەیــە بــە نــاوی

ئەنجومەنـی رۆشـنبیریی جیهـان ئیـش دەکات بـۆ سـازدانی کـۆڕ و دیـداری رۆشـنبیری و هـزری و کۆمەڵایەتـی و بابەتـی تـری ژیـان و کتێـب و رۆژەڤـی ناوچەکـە، پەیوەندییـمان لەگـەڵ هونەرمەندانـی شـارەکانی عێراقیـش هەیـە.

٥٤
مام سەعید:
بە مەکینەی سویدی و کاغەزی نەمساویی و سویسرایی لە هەولێر زەرف دروست دەکەین

لەنـاو ئۆفیسـێکی گـەرم و روونـاک و ئـاوەدان لـە گرووپـی جیهـان چاوم بـە پیاوێکـی نـەرم و ورد دەکەوێـت، ئەویـش «سـەعید قـادر»ە، ئـەو لـە تەمەنـی نـۆ سـاڵی دەکەوێتـە بـازاڕ و دەبێتـە شـاگردی حاجـی سـەعیدی باجگـر و هەفتانـە نیـو دینـاری دەداتـێ، شـەوانەش دەچێتـە مەکتـەب و دەخوێنێـت و وەسـتاکەی بـۆ خوێندنەکـەی یارمەتـی دەدات و رێـی لـێ ناگرێـت!

لـە سـاڵی ١٩٧٣ ئـەو وەک شـاگرد و بەردەسـت دەچێتـە دوکانەکـەی حاجـی یەحیـای کـوڕی، هەمـوو ئیشـەکانی نـاو دوکانەکـە دەکات، بەردەسـتی قومـاش و هێنـان و بـردن و فرۆشـتن دەکات تـا گـەورە دەبێـت. لەگـەڵ گەورەبـوون و فێربـوون و خوێندەوارییەکـەی، سـەعید ئیـش و بەرنامـە و پرۆژەکانـی حاجـی یەحیا بـەزاز گەورەتـر دەبێـت، لـە بازرگانـی قومـاش و سـەردانی وڵاتانـی دەرەوە بـۆ هێنانی قومـاش و فرۆشـتنەوەی بەسـەر شـارەکانی هەمـوو عێـراق، لـەو کارە گەشـە دەکـەن و بازاڕیـان گـەرم دەبێـت، ئیـتر دەسـت دەکـەن بـە

دروستکردن و هێنانی کارگەی نوێی قوماش و نەخش و پوولەکە و دوورین!

ئەویش لەو کاروانە هاوشانی کارەکانیان گەشە دەکات و زۆرتر فێر دەبێت و حاجی یەحیاش زۆر متمانەی پێ دەکات، ئەویش بە دڵسۆزیی و لێهاتوویی ئیشەکانیان بۆ دەکات.

سەعید، «ئێستا ناوی مام سەعیدە» لەگەڵ یەکەم کارگەی نەخش و بەرگدووری بە ناوی «هیلال» لە چەند دوکانێکی نزیک پردەکەی تەعجیل دەستبەکار دەبێت و شارەزایی لە مەکینەکان پەیدا دەکات، شارەزایی زۆر لە مەکینە نوێیەکانیش پەیدا دەکات، بە مەکینەکان ئۆڤەرەوە ژمارەیان دەگەیشتە ١٩٠ مەکینەی برازەر و یوماتۆی ژاپۆنی ئیش دەکات. هەر لەو کارگەیە چەرچەف و نەخشی قوماش دەکەن و جلی ژنانەی کوردی جوانتر دەکەن و گوڵی بۆ دادەنێن. لەو کارگەیە نزیکەی بیست کارمەندی لێزانیان هەبووە.

***

لە ساڵی ١٩٧٥ کارگەیەکی دوورمان بە ناوی ئازا دروست دەکرێت، ئەو کارگەیە جلی کوردی و نەخشی جلوبەرگی تێدا ساز دەکرێت. مەکینەکە ١٢ سەری هەبوو، کرێکارەکان زۆربەیان ژن بوون، مەکینەکان برازەر بوون، بەرهەمەکانی دابەشی سەر بازاڕەکانی مەرکەزی عێراق دەکران.

هەر لەو ساڵە مەکینەکانی کارگەی کیسەی کاغەز دەگاتە هەولێر، لە گەڕەکی تەعجیل و نزیکە بازاڕی نیشتمانی ئێستا

دادەنرێـت. بـە مەکینـەی سـویدی و کاغـەزی سـویسری و نەمساویی زەرفـی کاغــەز دروســت دەکرێــت. ڕۆلەکانــی دەهاتنــە کارگەکــە کێشـیان ٣٠٠ تـا ٤٠٠ کیلـۆ دەبـوو، جۆرەهـا زەرفـی پـێ دەکـرا. هـەر لـە زەرفـی وەزنـی (پێنـج گـم) تـا دەگەیشـتە چارەکـە کیلۆگرامێـک. ئــەو بچووکانــە زۆرتــر لــە دەرمانخانــەکان ویســتی لەســەر بــوو، بەرهەمەکانــی ئــەو کارگەیــە لــە سەرانســەری عێــراق دابەشــدەکرا. لەگــەڵ ســەرکەوتن و ســوودی باشــی ئــەو کارگانــە کارگــەی هیــلال بــۆ زەرفــی پلاســتیک دادەمەزرێنــن. مەکینــەکان کۆریــی بــوون، کەرەســتەمان وەک وردە پلاســتیک و ڕەنــگ بــەو کارگانــە دەبوونــە زەرف.

لـە هەمـوو کارگـەکان زۆرتـر بـە مەکینـە و بـە بەرهـەم سوودبەخش و کاراتـر کارگـەی قەندیـل بـوو. ئـەوان کارگەکـە لـە کۆریـا دەکـڕن و دوایـی لەنـاو بـازاڕ دەیگوازینـەوە ناوچـەی پیشەسـازی. ئـەو کارگەیـە زۆرتـر کاری پولەکـەی جلـی ژنانـی دەکـرد، لـەو کارگەیـە ١٠١ داو و بـە ١٠١ ڕەنـگ و بەجیـا بەرهەمـی پەیـدا دەکـرد. کـە کۆرییـەکان سـەردانیان دەکـەن و دەزانـن خۆیـان کارگەکـە بەڕێـوە دەبـەن و چاکـی دەکەنـەوە دەستخۆشـییان لـێ دەکـەن، یەکێـک لـە ئەندازیـارە کۆرییـەکان بەسـۆزەوە مـام سـەعید مـاچ دەکات. ئـەو زووتریـش تاقیکردنـەوە لەسـەر بەرهـەم و ئیشـکردنەکان کردبـوو.

ئیـتر پـاش سـاڵی ١٩٩١ کار و بازرگانییەکانـی کۆمپانیاکانـی باجگـر دەگۆڕێـت و کار لـە بەرهەمـی خواردەمەنـی دەکـەن، کەرەسـتەی کارەبایـی دەهێنـن و ئیشـەکانیان دەکەوێتـە نـاو تورکیـا و کالاکان لـەوێ ڕەوانـەی کوردسـتان دەکـەن.

مـام سـەعید دەڵێـت: لەوەتـی مـن حاجـی یەحیـام دەناسـی هەسـتم دەکـرد ئـەو پیـاوە دوو گیرفانـی هەیـە، یەکێـک بـۆ کار و بـازاڕ و ئـەوی تریـان بـۆ خێـر و چاکـە و یارمەتـی هـەژاران.
ئیشـکردن لەگـەڵ ئـەو بنەماڵەیـە، بـەو سیسـتەمە و بـەو ڕەووشـتە ئیماندارییـە پاکـە خـۆش بـوو، ئـەوەی ئیشـی لەگەڵیـان دەکـرد، نائومێـد نەدەبـوو. ئێسـتاش چـاوەکان دادەخـەم مەکینـەکان و دەنـگ و چکەچکـی مەکینـەکان دێتـە گوێیەکانـم!
ئێسـتا مـام سـەعید ئەفەندییەکـی بـە تەمەنـە، لـە ئۆفیسـێکی جـوان دانیشـتووە، چەنـدان فایـل و کەرەسـتەی لەبـەر دەسـتە، لـە زۆربـەی ئیشـوکارەکانی گرووپـی جیهـان شـارەزایە، هـەر لـە بیریەتـی چـۆن شـاگردێکی منـداڵ بـووە و دوایـی بوویتـە وەسـتا و کارمەنـد و سەرپەرشـتیاری کارگـەکان، دڵنیایشـە لەگـەڵ تێپەڕبوونـی تەمـەن لـەو کارەش بـە موچـەوە لەسـەر بودجـەی گرووپەکانـی جیهـان خانەنشـین دەکرێـت.

٥٥
دواندنی (ئازاد باجگر) ی برای دکتۆر نەوزاد باجگر

دە تابلۆ لە دارا موحەمەد عەلی بۆ ماڵەکانمان دەکڕم

مـن ئـازاد باجگـرم لـە دکتـۆر نـەوزاد بـە تەمـەن گچکەتـرم، بـەڵام زۆرتـر لـە بـازاڕ و کارگـە و کاسـبی و سـەفەرەکان لەگـەڵ حاجـی یەحیـای باوکـی بـووم، بۆیـەش زووش لـە قوتابخانـە دەردەچـم، مـاوەی چەنـد سـاڵێکیش لـە قوتابخانـەی شـەو دەوام دەکـەم، بـەڵام بـەردەوام نابـم! لەبـەر قومـاش و مەکینـە و بـازاڕ و کاسـبی ناتوانـم خوێنـدن تـەواو بکـەم! بـەڵام لـە قوتابخانـەی بـازاڕ و کارگـە و هاوردەکـردن بـە سـەرکەوتوویی دەردەچـم.

«مـن دەچمـە ماڵەکـەی ئـازاد باجگـر لـە سـالۆن و دیوەخانـە گەورەکەیـان، ئـەو بـە بەرێـز و شـیرین پێشـوازییم دەکات، ژوورەکـە زۆر گـەرم بـوو، زوو بـە موحمـەدی کـوڕی دەڵێـم: مـن گەرمامـە. بـەر لـەوەی قسـە بکەیـن، یـان هیـچ بڵێـم، پـاش ئـەوەی نـاو و پێناسـەی خـۆم دەکـەم دانانیشـم، هـەر بەپێـوە رووبـەڕوو و بەرانبـەر تابلۆیەکـی گـەورەی نـاو دیوەخانـە بەرینـە روونـاک بـە ئاوێـزە و

چلچرای گـەورە دەوەسـتم، لـە تابلۆکـە نزیـک ناکەومـەوە، یەکسـەر لـە ئـازاد باجگـر دەپرسـم:
ئەوە کاری مامۆستا «دارا»یە؟
ئەویش دەڵێت:
بەڵـێ شـاکارێکی هونەرمەنـد دارایـە؛ بـەڵام بیسـتم لەورۆژانـە کۆچیی دوایی کـردووە،
منیش پێی دەڵێم:
نەخێـر مـاوە و هەواڵەکـە دوور بـوو لـە راسـتی، بەداخـەوە زۆر جـار ئـەو هەواڵـە چەواشـەکاریانە بـڵاو دەبنـەوە، ئـەو نەمـردووە و خـۆم بینیـم و گەلەرییەکـی لـە ماڵەکـەی خـۆی کردیتـەوە!»
ئیـتر ئـازاد باجگـر هـەر لـە سـەر تابلۆکـە گوتـی؛ مـن سـاڵی ١٩٨٤ دە تابلـۆ لـە هونەرمەنـد «دار موحمـەد عەلـی» دەکـڕم، یەکێـک لەوانـەم لێـرە هەڵواسـیوە، ئەوانـی تـرم لەسـەر منداڵـەکان دابەشـکردووە، حـەز دەکـەم لەنـاو ماڵەکانمـان تابلۆکانـی ئـەو هەبێـت، هەندێـک لـە دیمەنەکانیـش، کوردەوارییـەکان خـۆم داوام لێـی کردبـوون. لـەو سـاڵانەی دوایـی ئـەو گوتـی ئەگـەر تابلـۆکان هەڵنـەواسراون و ماون و دەتوانـم لێتـان بکڕمـەوە، منیـش گوتـم؛ نەخێـر مـاون و هەڵـواسراون و مـاوە مـاوەش چوارچێوەکانیـان دەگـۆڕیـن و رەنـگ و سـیمایان وەک جـاران مـاوە. ئیـتر تابلـۆکان بـوون بـە موڵکـی باجگـر و شـانازییان پێـوە دەکەیـن.
لـە ئـازاد باجگـر دەپرسـم نازانـی تابلۆکانـت بـە چەنـد دینـاری لـێ کڕیبـوون؟
ئەو گوتی:

لەبیـرم نەمـاوە، رەنگـە هــەر سـێ چـوار هــەزار دینارێـک بـووە! یەکێـک لـە تابلۆکانیشـم لـە شـوقەکەی خـۆم لـە شـاری مارسـینی تورکیـا دانـاوە.

لـە گەرمـەی قسـەکان بـە کوڕەکـەی دەڵێـم لەگـەڵ باوکـت قسـەتان لەسـەر ئـەو تابلۆیانـە کـردووە! ئـەو بـە جووڵەیەکـی سـەری و بەشـەرمەوە دەڵێـت نەخێـر! بـەڵام لەوەتـی مـن چـاوم کردیتـەوە و شـتم بەبیـر دێتـەوە ئـەو تابلۆیـەم لـە ماڵـی خۆمـان دیـوە.

٥٦
لە ساڵی ١٩٦٤ دەچمە بەغدا

مــن تەمەنــم دوازدە ســاڵان بــوو لەگــەڵ کاکــم دەچمــە بەغــدا، ئــەوە یەکەمجــارم بــوو لــە هەولێــر دەردەچــم و بــۆ ڕێگــەی دوور و شــارێکی گــەورە دەڕۆم و ســواری ئۆتۆمبێــل دەبــم. شــەوێک لــە هوتێـل دەخـەوم! ئیـتر لـەو کاروانـە لەگـەڵ باوکـم چـاوم دەکرێتـەوە و متمانـە بـە خـۆم پەیـدا دەکـەم، باوکیشـم بـڕوام پـێ دەکات زۆرتـر و بــەردەوام بچمــە بەغــدا، لــەوێ کەرەســتە و قومــاش بکــڕم و بــار بکــەم و بنێرمــەوە هەولێــر.

دیسـان دەچمـەوە بەغـدا، بـەڵام ئـەو جـارە بەتەنیـا چـووم، باوکـم دەمباتــە نەقلیاتەکــەی «عەبــدولا دایــە خەجــێ» لەنــاو بــازاڕ، باوکــم پێــی دەڵێــت:

ئـەو ئـازادی کوڕمـە ڕەوانـەی بەغـدای دەکـەم، بـە شـوفێرەکە بڵـێ لـە مەیـدان بـەڕەڵای نـەکات، کوڕەکـەم ڕادەسـتی مامـی بـکات، قاسـمی بـرام لـە هوتێلـی خلـود کاتبـە، بـا شـوفێرەکە بیباتـە نـاو هوتێلەکـە!

لەودەمانــە کــوردەکان، هەولێرییــەکان لــەو هوتێلــە دادەبەزیــن،

خاوەنـی هوتێلەکـە کـورد بـوو، دوایـی هوتێـل ئەربیـل ئـاوەدان دەکاتـەوە، بـڕوا ناکـەم هیچ هەولێرییـەک هەبێـت چووبێتـە بەغـدا لـەو هوتێلـە نەمابێتـەوە. قوتابییـەکان، ئەوانـەی سـەرباز بـوون، کارمەندەکانـی لـەوێ ئیشـیان دەکـرد، یـان ئەوانـەی بـۆ جنسـیەی عێراقـی و نەخۆشـی و هەمـوو کاروبـارەکان دەچوونـە بەغـدا لـەو هوتێلـە شـەوان ماونەتـەوە!

هـەر ئـەو ڕۆژە شـوفێرەکە مـن دەباتـە کـن مامـم قاسـم و بەیانییەکـەی دەچمـە بـازاڕ، قومـاش دەکـڕم، دەیانبەسـتم، بـە حەمباڵـەکان دەیانبەمـە نەقلیاتـی ئەلشـمال ئەلجەدیـد و پـاش ٤٨ سـەعات بارەکـەم دەگاتـەوە هەولێـر و ناوبـازاڕ! ئیـتر پێـم دەکرێتـەوە و شـارەزا دەبـم! لـە بەغـداوە تـا دەگەمـە ژاپۆنیـش هـەر دەڕۆم و سـەردەکەوم و قازانـج دەکـەم! ئـەوە یەکـەم کڕیـن و مامەلـە و بـازاڕی مـن بـووە، دوا کار و کۆنتراکتیشـم لـەو دوو سـێ ڕۆژە بـووە، کۆنتراکتێـک لەگـەڵ کۆمپانیایەکـی سـامانی ئاژەڵـی لـە دهـۆک بـە بەهـای شـەش ملیـۆن دۆلار ئیمـزا دەکـەم.

«قسـە دەکەیـن و منیـش دەڵێـم جـاران لـە شـارەوانی مەسـاح بـووم»، ئەویـش دەڵێـت؛ لەگـەڵ شـارەوانی و بەتایبەتـی «پۆلـس شـەمعون» زۆر بـرادەر بوویـن. جارێکیـان لەنـاو گەڕەکی ئـازادی کۆنـە خانووێک، لـە خانووەکانـی ئەفسـەران دەکـڕم، «مـن زووتـر نەمزانیبـوو، کۆمەڵـەی نیشـتەجێی ئـازادی ئەفسـەرە هەولێرییەکانیشـی تێـدا بـوو بێـت، وامدەزانـی تایبـەت بـووە بـە فەرمانبـەران» و تەختـی دەکـەم، لـە ڕەنگرێـژی و ئیشـکردنمان لەسـەر چەنـد سـانیتمەترێک پێویسـتمان بـەوە دەبێـت مەسـاحێکی شـارەوانی سـنوورەکەمان بـۆ

ساخ بکاتەوە، ئیتر تەلەفۆن بۆ پۆلس دەکەم و کێشەکەمان بە ئاسانی بۆ چارەسەر دەکات!

***

دروستکردنی کارگە و بەرهەمی میکانیکی بۆ ئێمە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٧١، سەفەری منیش بۆ دەرەوە بۆ هێنان و کڕینی قوماش و ئاشنابوون بە بازاڕی ئەوروپی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٧٥، لەو ساڵە دەچمە پۆلۆنیا شاری وچ، شارەکە لە دەرەوەی وارشۆی پایتەخت بوو، کارگەکە دوور بوو، هەر لە مولحەقی بازرگانی پۆلۆنی بەغدا وەرگێڕم لەگەڵ خۆم بردبوو، بەمەش کارەکەم بۆ ئاسان بووبوو، سەرکەوتووانە بزنسەکەم دەکرد.

ئیتر دەکەومە ناو بازاڕ و بازرگانی و دەچمە دەرەوە، تا ئیمڕۆ کاری بانک دەکەم، ئەوەم پێ خۆشە، هەر لە ساڵی ٢٠٠٩ ئەو کارە دەکەین. بانکی جیهان ١٨ لقی لەناو عێراق هەیە، دوویان لە هەولێرە و سێیەم لەو نزیکانە دەکەینەوە، دوو لقمان لە بەغدا هەیە، لە سلێمانی و دهۆک و کەرکوک و نەجەف و بەسرا و کەلاریش لقمان هەیە! ئاشنایەتی بە کاری بانک دەکەم و زۆرتر شارەزا دەبم و کەسانی پسپۆڕ دادەنێین و لێژنەی لێزانمان هەیە و بڕیارەکان بە دانوستان و ئەزموون دەبێت!

لەناو هەموو بانکەکان بە دیواری کۆنکریتی پتەو و دەرگەی تایبەتی پۆلا قاسەکانمان دروستکردووە، بەشدابوون و سەردانمان لە هەموو لقەکانی بانکەکانمان زۆرە و متمانەیان پێشەنگە! زۆریش لەگەڵ بانکی ناوەندی هەرێم و عێراق ئیش دەکەین، دوو لە

بەڕێوەبەرەکانمان ژنن، بەڵام مێردەکانیان لە بانک ئیش ناکەن، چونکە لە سیستەمی بانک ئەوە باش نییە، ژن و مێرد بەیەکەوە لەیەک بانک ئیش بکەن و کلیلی قاسەکانمان لەکن دوو کەسە!
من وەک ئازاد باجگرم، یەکەم کەسم ماڵ و کەرەستەی ژاپۆنییم هێناوەتە هەولێر. یەکەم سەفەرم بۆ ژاپۆن دەگەڕێتەوە ساڵی ١٩٧٧، لە بەغداوە دەفڕم و دەچمە بانکۆک و لە تۆکیۆ دادەبەزم و کارەکانم زۆر لە تۆکیۆ و ئوسکا بووە. لە ساڵی ١٩٨٢ روو لە کۆریای باشوور دەکەین، چونکە کەرەستەکانیان نرخیان ٦٠٪ لە بازاڕ و کارگەکانی ژاپۆن کەمتر بوو! لەبەر بارودۆخی گەمارۆکەی سەر عێراق واز لە هێنانی قوماش دەهێنین، دەوڵەت ئەوە بە کەمالیات و زیادەی دەزانێت و قەدەغەیان دەکات. پێش منیش باوکم بێجگە لە بەغدا و حەلەب چوویتە تارانیش و ئێمەش دوایی بازرگانی تورکیا ئێران دەکەین!
باوکم پیاوێکی زیرەک و نەرم و بە توانا بوو، ئێستاش گۆپاڵەکەی لە کن منە و بە پشتیوانی خۆمی دەزانم!
وا دەزانم، ئەوەش لە باوکم و لە بازاڕ فێر بووین، بازرگانی و بازاڕ و قازانج بە راستگۆیی و پاک و خاوێنی و تێکەڵبوون بە خەڵک و ترس لە خودا سەردەکەوێت! من لە منداڵییەوە نوێژم کردووە، لەناو بازاڕ ببوو بە کولتوور، لەگەڵ بانگدان هەموو بەیەکەوە دەچوونە مزگەوت، ئیتر فێر بووم و بڕوام پتەوە و شەوی پەنجا ساڵەی لە دایکبوونم لە عەرەفە بووم و حەجم دەکرد.
لە ساڵی ١٩٧٧ سەردانی ژاپۆن دەکەم و دەچمە ناو کارگەیەک و کاتەکە درەنگ بوو، دەمبینی کرێکار و فەرمانبەرەکان پاش

دەوامیش مابوونەوە، ئیشیان دەکرد، سەریان بەرز نەدەکردوە، پەرۆش و بە جدی سەرقاڵ بوون! دەپرسم دیارە ئەوانەی ئیش دەکەن و ماونەتەوە، ئۆڤەر تاییم ئیش دەکەن! ئەوان دەپرسن:
ئۆڤەر تاییم چییە!؟
منیش پێیان دەڵێم:
ئەوانەی پاش دەوام تەواوبوون و هەشت سەعاتەکە دەمینێنەوە، بە موچە و رۆژانەی زۆرتر ئیش دەکەن، ئەوانەش بەوە مەرجە ماونەتەوە و ئیش دەکەن؟
کابرای ژاپۆنی دەڵێت:
لە سیستەمەی کارکردنی ئێمە موچەی زیاد نییە، کارکردن و بەرهەم هەیە، کەس بۆی نییە کاری بەردەستی بە نیوەچڵی و ناتەواو جێبهێڵێت! هەمووی تەواو دەکەن و بیر لەوە ناکەنەوە بچنە ماڵ و دەست هەڵگرن نییە تا کارەکە تەواو نەبێت، ئەوانە تا کارەکانیان تەواو نەکەن ناڕۆنەوە!

٥٧
کونسوولی ژاپۆنم

ئاشـنایەتی و کارکـردن و بازرگانیـمان لەگـەڵ ژاپۆنییـەکان کۆنـە و گەشـە دەکات و لەگـەڵ تۆیۆتـا زۆرتـر دەبێـت، تـا رادەیـەک مـن لـە سـاڵی ٢٠٠٩ دەبـم بـە کونسـوولی شـانازی ژاپۆنـی لـە هەرێمـی کوردسـتان، تـا خۆیـان لـە سـاڵی ٢٠١٧ کونسـوولێک دادەنێـن مـن کاروبارەکانیانـم لـە هەرێمـی کوردسـتان بـۆ بەڕێـوە دەبـردن، بـەوەش دەتوانـم خزمەتـی خەڵکـی کوردسـتان بکـەم و ڤیزایـان بـۆ وەربگـرم و هاتوچـۆ ئاسـانتر بکـەم. بـوون و کرانـەوەی فڕۆکەخانـەی نێودەوڵەتـی هەولێریـش ئاسـانکاری زۆر دەکات بـۆ ئـەو پەیوەندییـە، ژاپـۆن زۆرتـر متمانـە بـە قـەوارە و بـازاڕ و کۆمەڵگـەی کوردسـتان دەکات، پەیوەندییـەکان پتەوتـر دەکات! ئـەو ماوەیـەش کـە کونسـوولی فەخـری ئـەوان بـووم، مووچـەم لـە ژاپـۆن نەویسـتووە و ئۆفیسەکەشـم هـەر لەنـاو باڵەخانەکانـی خۆمـان بـووە و مووچـەی کارمەندانـی کونسـوولخانەکەم بـە خـۆم داوە.

لـە سـاڵی ٢٠١٩ لەلایـەن ئیپمراتۆریەتـی ژاپـۆن خەڵاتـی زێڕینـم

پـێ دەبەخشــن. لـە رۆژی ٢٠١٩/٢/٢٠ لەلایـەن سـەفیری ژاپـۆن وەک نوێنـەری وەزارەتـی دەرەوەی ژاپـۆن مەدالیایەکـە لـە بەرۆکـم دەدەن و دەقـی پەیامەکەشـم لەنـاو چوارچێوەیەکـی دیواریـی پێشـکەش دەکـەن. مـن کەسـی ژمـارە حەڤـدەم لـە جیهـان ئـەو خەڵاتـەم وەرگرتـووە. پـاش وەرگرتنـی ئـەو خەڵاتـە، لەلایـەن دەزگـە ئابوورییەکانـی عێـراق پیرۆزبایيـمان لـێ دەکـەن.

خەڵاتەکـەش زۆر شـانازی پێـوە دەکـەم، بۆیـەش بـەردەوام لـە نـاو قاسـەی تایبەتـی هەڵمگرتـووە، لەبـەر ئـەوەی مـن ئـەو خەڵاتـەم هەیـە، بۆیـە ژاپۆنییـەکان بـە شـێوازێکی زۆر رێـزەوە و بـە سرووتێکـی تایبەتـی گـەورەوە پێشـوازییمان دەکـەن. وەرگرتنـی خەڵاتەکـەش بـە ئەتەکێتێکـی رەسـمی بـوو، لەلایـەن وەزارەتـی دەرەوەی ژاپۆنیـش نامـەم بـۆ هاتبـوو، سـەفیری ژاپـۆن لـە عێـراق بـە وەکاڵەتـی وەزیـری دەرەوەی ژاپـۆن رێورەسـمی وەرگرتنـی خەڵاتەکـەی بەڕێـوە بـرد و پێشکەشـی کـردم. لـە یەکێـک لـە ژوورەکانـی خانـووە گەورەکەیـان گوتـار و نامـەی خەڵاتەکەیـان لەنـاو چوارچێوەیەکـی نـازدار هەڵواسـیبوو، بـەڵام گوتیـان مەدالیاکەیـان لەنـاو قاسـەیەکی دەرەوەی ماڵەوەیـە، بۆیـە نەمتوانـی بیبینـم!

بـەر لـە هەمـوو ئەوانـە، مـن جێگـری سـەرۆکی ژووری بازرگانـی عێـراق بـووم، سـەرۆکی لقـی هەولێـر و کوردسـتانیش بـووم! لـەو تەمەنـە و پـاش کاروانێکـی درێـژی کاسـبی و سـەفەر و دیـدارەکان و ئاشـنابوونم بـە بـازاڕی هەمەجـۆر و گـەورە و زۆرە، ئێسـتا کەمـتر پـێ لـە بەنزیـن دەنێـم و خـۆم مانـدوو ناکـەم!

حاجی ئازاد باجگر مەدالیای ئیمپراتۆری ژاپۆن وەردەگرێت

«مـن حـەزم کـرد کەمێـک باسـی قەرەبـوو و رووخاندنـی باڵەخانـە چـوار نهۆمـە بەرزەکـەی نـاو بـازاڕ بکەیـن، چـۆن لەگـەڵ شـارەوانی رێکەوتیـن و کرێچـی و مەخزەنەکانـی ژمارەیـان ١٣٦ دوکان و ٧٥ مەخـزەن بـوو چۆڵکـرا»

بـەر لـەوەی قەرەبـوو و رێـکارە یاساییەکانی قەرەبووکـە لـە دادگـە و هاتوچـۆی پارێـزەری هەردوولامـان تـەواو بێـت، بـە داوایەکـی سـادە و تەلەفۆنـی «نـەوزاد هـادی» پارێـزگاری ئەودەمانـەی هەولێـر رازی دەبم باڵەخانەکـە برووخێنـن، هێشـتا هیچـمان وەرنەگرتبـوو، رەزامەنـدی لەسـەر رووخاندنـی نیشـاندەدەم، دەڵێـم:

کاک نـەوزاد غـەدر لـە ئێمـە نـاکات و دەزانـم کارەکـە بـۆ جوانکردنـی شـار و خزمەتـی خەڵکە، نەمویسـت پـلان و نەخشـەکە و جێبەجێکردنی دوا بکەوێت!

ئـەوان لەگـەڵ کرێچییـەکان کارەکانیـان تـەواو کردبـوو، بۆیـە خۆیـان باڵەخانەکەیـان رووخانـد و دوایـی قەرەبوومـان وەرگـرت، لـە موڵکـی شـارەوانی ١٢٦ پارچـە زەویـی نیشـتەجێیمان وەرگـرت، هیـچ لارییـەک و پێداچوونەوەیەکـمان نەکـرد!

٧٠ دۆنمیـش زەوییـمان لـە سـاڵی ١٩٧٠ لـەو ناوچـە هەبـوو، بەیەکـەوە دەیکەیـن بـە جیهـان سـتی، قۆناخـی یەکەمـی شـارەکە ٧٠٠ شـوقەیە و ئـاوەدان و سەرنشـین و خاوەنەکانیـان ئاسـوودەن، قوناخـی دووەمیـش ٧٠٠ شـوقەی تـرە و لـەو نزیکانـە تـەواو دەبـن. شـارەکەش خزمەتگـوزاری زۆر باشـە و سەرنشـینەکانی بـە هەمـوو سیسـتەم و ئیشـەکان ئاسـوودەن، خۆمـان هەمـوو کاروبارەکانـی بەڕێـوە دەبەیـن و هەرگیـز نامانـەوێ و ئـەوەش ناکەیـن بـۆ پـارە و قازانجـی زۆر ناوبانگـی جیهـان سـتی بشـێوێت و نـاوی خـراپ بـڕوات.

***

سـەربردەی بزنــس و ئیشــکردنمان و دۆلار دەگەڕێتــەوە ناوەنــدی هەشــتاکان، زووتــر دۆلارمــان نەبــوو، لــە بانــک بۆیــان دەگۆڕینــەوە و ئاسـان بــوو، مـاوە مـاوە دۆلار نرخـی بـەرز دەبـووە، زووتـر سـێ دۆلار یـەک دینـار بـوو، بـەڵام پـاش گۆڕانکارییـە سیاسـییەکانی نـاو عێـراق و شـەڕەکانی ناوچەکـە سـێ هـەزار دینـار دەبێتـە یـەک دۆلار، پـاش رووخانـی سـەدام یـەک دۆلار دەبێتـە دە هـەزار دینار، ئێسـتاش جێگیرە بـە ١٥٠٠ دینـار.

دوا پەیڤ و قسەمان لەگەڵ ئازاد باجگر ئەوە بوو:

بانکی جیهان یان زانکۆی جیهان؟

ئەو یەکسەر و خێرا وەڵامی دامەوە:

بێگومان بانکی جیهان!

منیش گوتم دکتۆر نەوزاد دەڵێت:

بێگومان زانکۆی جیهان!

ئـەو گوتـی؛ ئـەو حەقیەتـی پیاوێکـی ئەکادیمییـە، بـەڵام مـن زۆرتـر بزنسـمانم و ئەکادیمـی نیـم، بەڵام پێویسـتی و بوونی زانکـۆی جیهانیش بـە پیـرۆز دەزانـم و بـەردەوام کۆشـش دەکەیـن زانکۆکانمـان گەشـە بـکات و پێشـبکەوێت. ئـەوەی شـایانی باسـە لـە مانگی فبرایەری سـاڵی ٢٠٠٨ بەپێـی یاسـای کۆمپانیاکانـی عێراقـی ژمـارە ٢١ی سـاڵی ١٩٩٧، هەموارکـراوی سـاڵی ٢٠٠٤ بانکـە سـەرەکییەکەمان لـە شـاری هەولێـر لـە رۆژی ٢٠٠٩/٤/١ دەکەینــەوە.

٥٨
مام سمایل: لە یەک عانەوە دەست پێ دەکەم

دەپرسم و دەمەوێ زۆرتر بزانم حاجی یەحیا وەک هەموو بازرگان و سەرمایەدارێک حەزی بە موڵک و خانوو و دوکان هەبووە، بۆ ئەوەش ئەو وەستایەم «ئیسماعیل برایم رەسووڵ ١٩٤٧»بینی. پیاوەکەی چەندان ساڵ لەگەڵ حاجی یەحیا و کوڕەکانی، لەناو باڵەخانە و پرۆژەکانی بە دڵسۆزی و جوانی ئیشی بۆ کردوون و سەرپەرشتی پرۆژەکانی کردبوو. ئەگەرچی نەخوێندەوار بووە، بەڵام نەخشەی داناوە، هێڵکارییەکانی کردووە حیسابی کەرپووچ و چیمەنتۆ و شیشی راگرتووە، رۆژانە و پارەی کەرەستە و وەستا و کرێکارەکانی داوە، سەردانی دەکەم و لەو دیدارە ئەو گوتی: کە دەگەمە بن باڵی حاجی یەحیا، لەگەڵ ئەو ئیش دەکەم ئیتر دەبوژێمەوە، ئیش دەکەم و پشووش دەدەم و دەبمە خاوەن ماڵ و منداڵ.

کە ئێمە هاتووینەتە هەولێر لەگەڵ ١١ خێزانی تر لەناو حەسارێکی گەڕەکی تەعجیل ژیاوین. خێزانەکەمان بۆ بژێوی

ژیـان، زوو مـن دەکەنـە شـاگری دوکاندارێـک و ڕۆژانـەم یـەک عانـە بـووە. ماوەیەکـی بـاش لـەوێ دەبـم و شـاگردیی دەکـەم، دڵـم بـە شـار و نـاو بازاڕیـش خـۆش بـوو. زوو زوو باپیـرم لـە گونـدەوە دەهاتە هەولێـر و سـەردانی دەکردیـن، کـە دەزانێـت مـن لەنـاو بـازاڕ بـووم بـە شـاگری بەقاڵێـک، پێـم دەڵێـت یـان بـە باوکـم دەڵێـت:

بـە سـمایلە بڵێـن؛ کـە بوویتـە شـاگرد، پێویسـتە دەسـتپاک بێـت، بەقـاڵ و دوکاندارەکانـی شـاگردیان هەیـە، زوو و بـۆ تاقیکردنـەوەی دەسـتپاکی و دڵسـۆزی شـاگردە منداڵەکانیـان عانەیـەک، چەنـد فلوسـێک فـڕێ دەدەنـە سـەر زەوییەکـە، بەجێیدەهێڵـن و دەڕۆن و دەیانـەوێ بزانـن شـاگردەکەی چـۆن هەڵسـوکەوت لەگـەڵ ئـەو پـارە کەمـە دەکات و پارەکـە دەدۆزێتـەوە و هەڵدەگرێتـەوە و دەیداتـەوە خاوەنەکـەی، یـان لـە گیرفانـی خـۆی دەنێـت، بـا ئـەو پارەکـە زوو بداتـەوە کابـرا، چونکـە لـە گیرفانـی بنێـت و بیبـات یەکسـەر کابـرا دەری دەکات و لەنـاو بـازاڕ جێگـەی نابێتـەوە، باشـە ئـەوەی پـێ بڵێـن و بـا وا بـکات.

پـاش ئـەو قسـانەی باپیـرم، چەنـد جـار لەکاتـی پاککردنـەوەی دوکانەکـە، هەڵگرتـن و دانانـی تەنەکەیەکـی پـڕ، نیـوە فەردەیەکـی دڕاو، سـەندوقێکی سـابوون و چەنـد قەنـدە شـەکرێک وردە و پـارەم دەدۆزیـەوە، لەسـەر راسـپاردەکەی باپیـرم یەکسـەر پارەکـەم دەمدایـەوە حاجـی و دەمگـوت:

حاجی، ئەوەم لێرە دۆزیەوە، فەرموون.

ئیتر بـە دووبارەکردنـەوەی ئـەوە و نەبردنـی پارەکـە لـەو ئەزموونەکـە سـەردەکەوم و دەبـم بـە کوڕێکی دڵسـۆز و دەسـتپاکی کار و بازاڕەکە!

چەند ساڵێک لەو دوکانە دەمێنیمەوە و کاسبییەکە و دەخیل و جۆرکی پارەکەی حاجی دەکەوێتە بن دەستی من و هاتوچۆی ماڵەوەیان دەکەم.

جارێکیان حاجی دەمنرێت بچم بە ژنەکەی بڵێم؛ زوو رادیۆکە بکاتەوە و گۆرانی رەسووڵ گەردی هەیە. ئیتر بەرەو ماڵەوەیان دەڕۆم و دەگەمە ناو کۆڵانەکانی تەعجیل، بەڵام دوا دەکەوم و لەگەڵ منداڵان بە عەجوولی و دەستگەمە دوا دەکەوم، کە دەچم قسەکە بە ژنەکە دەڵێم و ئەویش رادیۆکە دەکاتەوە و گۆرانییەکەش نەمابوو، ژنەکە گوێی لە گۆرانییەکەی رەسووڵ گەردی نابێت. کە دەگەڕێمەوە حاجی دەپرسێت، ها چیت کرد، خەجیج گۆرانییەکەی بە دڵ بوو، منیش دەڵێم کە چووم و رادیۆکەمان کردووە گۆرانییەکە نەمابوو، ئەویش گوتی چۆن و بۆچی و منیش پێم گوت؛ لە رێگا لەگەڵ منداڵان دوا کەوتم! ئەوەم نەدەزانی گۆرانییەکە لە رادیۆکە بڵاو دەبێتەوە، وامدەزانی رەسووڵ گەردی لەناو رادیۆکە دانیشتووە و گۆرانی دەڵێت. ئەوەندە سادە و نەفام بووم، تا گەورە دەبم و چاوم دەکرێتەوە و دەکەومە بازاڕ و خەڵک زۆرتر دەناسم و دەگەمە بەر دەست و پرۆژەکانی حاجی یەحیای بەزاز!

ئیش دەکەم و لەناو گەڕەکی ئازادی لە قووڕکێشێکی منداڵەوە دەبم خەلفەی وەستاکەمان. کرێکاریی و وەستایی دەکەم، بەڵام گوزەرانم باش نەبوو، لەگەڵ شۆرشی ١٤ی تەمموز رۆژانەمان زیاد دەکات و ماوەی کارکردنمان دەبێتە هەشت سەعات و کە جاران لە بەیانی تا ئێوارە بوو، بەبێ سەعات بوو، پارەکەشی

کەمتر بوو، رۆژانەمان لە سێ چوار درهەم دەگاتە نزیکەی هەشت درهەمی تەواو.
لەگەڵ دروستکردنی گەڕەکی ئازادی گەورە ببووم و دەزانم کوڕێکی وەک من، وەک قووڕکێش رۆژانەی باش وەردەگرم و جیاوازییەکی زۆری لەگەڵ رۆژانەکەی دوکانەکەی حاجی ئەحمەد خۆرانی دەبێت، دەچم و ئیش دەکەم و ماوەیەک دەبم بە خەلفە و دەزانم خێت و شاقوڵ و چەکوچ بەکاربهێنم و دەستم لەگەڵ کەرپووچ رادێت و رۆژانەم زۆرتر دەبێت و توورەگەی وەستاکە دەکەوێتە بن دەستی من، سەرپەرشتی هەڵگرتن و هێنانی و بردنەکەی دەکەم و لەناو چایەخانەی کرێکاران دەناسرێم و دەبم بە وەستا. لە دانان و دیوار و سەبکردن و سەرپەرشتی کرێکارەکان شارەزا دەبم، هەموو قۆناخەکانی خانوو تەواو دەکەم و دوایی دەگەمە پرۆژەکانی حکومەت و پرد و قەنتەرەکان، لەوەش ئیشی باش دەکەم و دەچمە ناوچە شاخاوییەکان، لەوێ ئیش دەکەم تا حاجی یەحیا بەزار ئیقناعم دەکات ببم بە وەستا و سەرپەرشتی پرۆژەکانی ئەو بکەم!
باوکم بە هۆی برا گەورە و موختار و ئاغاکان و هامۆشۆ و دۆستایەتی ناسیاری لەگەڵ دوکان و کەسایەتی حاجی یەحیا باجگر پەیدا دەکات، بۆیە دەکەومە ناو ئیشەکانی ئەو و منی خۆشدەوێت و دڵسۆزانە ئیش بۆ خۆی و دوایی بۆ کوڕەکانیشی دەکەم. من زووتر و زۆریش لەبەر دەستی وەستا جەلال ئیشم کردبوو، بەڵام باش سەرم لە ئیشەکان دەردەچوو و ببووم بەوەی بتوانم بە خۆم سەربەخۆ ئیش بگرم.

٥٩
چەکوچەکەم لەسەر شانی لێ فڕێ دەدات

ماوەیەکی باش لەسەر پرۆژە و خانووەکانی حاجی یەحیا بەزاز ئیش دەکەم و سەرپەرشتییان دەکەم و پارەم لەبن دەست دەبێت، چەند کرێکار دەهێنم و چی دەکەم و هەموو ئەوانە دەبنە جێگەی ڕەزامەندی خاوەنکارەکەم و زۆرتر متمانەم پێ دەکات، بە ئارەزووی خۆم پارە سەرف دەکەم. تا ڕۆژێکیان دێتە سەر کارەکەم و بە دیارمەوە دەوەستێت و سەیرم دەکات و قسەش ناکات، من ئیشەکانم تەواو کردبوو، کرێکارەکان دەستیان دەشووشت و کەرەستەکانیان کۆ دەکردەوە و بەرنامەی بەیانییمان دادەنا و ڕۆژانەم دابەشدەکرد. حاجیش بەرانبەرم وەستابوو، هەمووو دەڕۆن و بەیەکەوە لەسەر دیوار و کەرەستەکان مابووینەوە، منیش وەک وەستاکانی تر کە تەواو دەبووین چەکوچەکەمان لەسەرشانمان دادەنا، واتە ئیشمان تەواو بووە. ئەو لێم نزیک دەبێتەوە و منیش چەکوچەکەم لەسەرشانە و دڵم خۆشە، ئیشەکانمان باش و دروست و بەدڵی حاجی دەڕوات، ئەو لەناکاو دەست دێنێتە

سەرشـانم و چەکوچەکـە دەگرێـت فرێـی دەدات، دوور فـڕێ دەدا دەڕوات، بەڕاسـتی ئـەو فڕێدانـە، بـەو هەڵسـوکەوتی حاجـی یەحیـا دەترسـم و سەرسـام دەبـم و بیـر و خەیاڵـم بـۆ زۆر شـت دەڕوات، گومـان دەکـەم و ناکـەم، دەترسـم و نازانـم چ بڵێـم و چ بکـەم و بیر دەکـەوە بـۆ وا دەکات، بـۆ چەکوچەکـەی سەرشـانم فڕێـدەدات و گومانـم لـە هیـچ نەبـوو، دەسـتم لـە پـارەی نەدابـوو، زیـادم سـەرف نەکردبـوو، کرێـکاری زۆرتـرم نەهێنابـوو، کەسێکم خـۆم نەکردبـووە مەراقیـب و پـارەی بەخۆڕایـی بدەمێ، دیـوارم خـوار نەبـووە، قـووڕ و کەرپووچـەم خەسـار نەکـردووە، بەفـر و ئـاوی زۆرم نەکڕیـوە و نەمانرشـتووە. ئەوەشـم دەزانـی چەکـۆچ بـۆ وەسـتا هەمـوو شـت بـوو، شـانازی و ئیهانـەش بـوو! باشـە بـۆ حاجـی وا دەکات، هیچـم لـە دەموچـاوی نەدەخوێنـدەوە، هەسـتم بـە هیـچ نەدەکـرد، دەمـم گیـرا و هیچـم بـۆ نەهـات لال بـووم، شـلەژام، تـا ئـەو گوتـی:

سـمایل، لـەو رۆژەوە، چیـتر بـە دەسـتی خـۆت ئیـش ناکەیـت، تـۆ سەرپەرشـتی کارەکانـم دەکەیـت و بـەس، لەسـەر پرۆژەکانـم دەسـوڕێتەوە! پـارە دەبەیـت و سـەرف دەکەیـت و تـەواو و خـۆت خـاوەن بڕیـار و مەسروفەکانـی پرۆژەکانـم دەبیـت! وەسـتایەتی ناکەیـت، وەسـتای تـر پەیـدا بکـە! باشـە.

ئیـتر لـەو رۆژەوە سـی سـاڵی تـەواو دەبمـە وەکیـل و وەسـتا و دەستەراسـت و خەمخـۆری حاجـی یەحیـا بـەزاز. ئەویـش بـۆ مـن و مـاڵ و منداڵـم دەبێتـە بـاوک و براگـەورە و دەسـت و پشـتیوانی، پـاش ئەوانیـش کوڕەکانـی هـاوکارم دەبـن، تـا نەخـۆش دەکـەوم و لەسـەر گرووپـی جیهـان خانەنشـین دەبـم!

لەو ماوەیەدا من دەنێرنە سلێمانی و دەڵێن برۆ لەوێ هەندێک پرۆژە و گەراج و مەخزەنمان هەیە، تەواویان بکە و وەرەوە، ئەوەش سێ ساڵی تەواو دەخایەنێت. سێ ساڵ ئیش دەکەم و بۆ پشوودان و لە بۆنە تایبەتییەکان بە سەردانی دەگەڕێمەوە هەولێر و شەوانەش لە هوتێل دەبووم! لەوێ تەواو دەبم دەڵێن لە زاخۆ هەندێک کار و پرۆژەمان هەیە، گەراج و رەمپە و مەخزەتی گەورەی خواردەمەنی دروست دەکەین، تۆ سەرپەرشتی بکە و بۆمان تەواو بکە. ئیشەکانی ئەویش تەواو دەکەم و ماوە ماوەش بە سەردان دەهاتمەوە هەولێر!

لەناو هەولێر مزگەوتەکەیان لە گەڕەکی مەنتکاوە، بازاڕەکانی باجگر لەناو شار، خانووی منداڵەکان یەک لە دوای یەک، زانکۆی جیهان و زانکۆی لوبنانی فەرەنسی، گەراجی گەورە و کارگەکانی بەرگدووری و کارگەکانی تری ناوچەی پیشەسازی ئیشەکان تەواو دەکەم، ئۆتۆمبێلی تایبەتی نوێیم لەبەر دەست دا بوو، لەو ماوەیەی سەربازی ئیحتیات بووم چاویان لە من بوو، کە خانوو دەکەم، کە دەچمە حەج کە کوڕەکانم ژن دەهێنن، کە خزمەکانم یارمەتی و پارەیان دەویست پشتیوان بوون، لە هەموو کارگە و مەخزەنەکانی قوماش دیارییم هەبووە.

جارێکیان حاجی یەحیا لە دەرەوە پارچەیەک قوماشی بۆ هێنابووم، بردمە کن خەیاتێکی خۆمان، یەکێک لەوێ قوماشەکەی بینی گوتی چەندی دەتەوێ و چیت دەوێ بیفرۆشە، گوتم دیاریی حاجی نافرۆشم و شایستەیەی ئەوەیە خۆم لەبەری بکەم و نایدەمە کەس!

لەگـەڵ ئەندازیارەکەیـان خەریکـی ئاوەدانکردنـەوە و گەورەکردنـی ژوور و خانووەکانـی نـاو مزگەوتەکـە بوویـن، خانـووی مـەلا و بەردەسـتەکانمان دروسـتکرد، دار مێوێـک حاجـی خـۆی چاندبـووی گـەورە ببـوو، بـەری دەدا و سێبەرێکی جوانـی هەبـوو، حاجـی یەحیا کەیفـی بـە دار مێوەکـە دەهـات، بـۆ ئیشـوکارەکە ئەندازیارەکـە خزمـی نزیکـی خۆیـان بـوو گوتـی؛ وەسـتا وا باشـە ئـەو دارە ببڕینەوە، نەخشـەکە تێکـدەدات، بـە منـی گـوت وەسـتا دارەکـە ببـڕەوە، منیـش گوتـم:

من دارێک نابڕمەوە حاجی خۆشیدەوێت.

ئەندازیارەکـە بـە قسـەم نـاکات و پرسـیش بـە حاجـی نـاکات و دارەکـە دەبڕێتـەوە. پـاش یـەک دوو ڕۆژ حاجـی ئـەوە دەزانێتـەوە، بانگـم دەکات و منیـش نەمویسـت نێوانیـان گـەرم بکـەم و حاجـی یەحیـا زۆرتـر تـووڕە بکـەم، بـەڵام ئـەو ڕاسـتییەکەی دەزانـی گوتـی سـمایل بـڕۆ پێـی بڵـێ نەخشـە و سـویج و بەردەسـتییەکانمان بداتـەوە و جارێکـی تـر نەیەتـەوە بەرانبـەرم، نامـەوێ ئـەو پیـاوە جارێکـی تـر لەکـن مـن ئیـش بـکات! دیـارە حاجـی یەحیـا بـەو داربڕینـە زۆر تـووڕە ببـوو، بـەڵام دوایـی چەنـد کـەس نێوانیـان دەکـەن و حاجـی سـارد دەکەنـەوە و لـە ئەندازیارەکـە دەبوورێـت.

ئـەوەی لـە کۆتایـی مـاوە بڵێـم حاجـی بـەردەوام دەیگـوت؛ مـن خۆشـناوم و خەڵکـی ناوچەکـەش زۆر سـەردانیان دەکـرد. پەیوەندیـی لەگـەڵ هەمـوو خەڵکـی خۆشـناوەتی و بندیانەکانـی قـەراج و کەندێنـاوە گـەرم و خـۆش بـوو.

٦٠
نووسین و بڵاوکردنەوە

مــن لــە موســڵ خوێنــدکار بــووم، لەورۆژانــە کۆنگــرەی یەکەمــی نووســەرانی کــورد لــە بەغــدا دەبەســترێت، لەســەر داوا و پەیوەندییەکانــم بــە نووســەری دیــاری کــورد «مەحمــود زامــدار» دەچمــە ئــەو کۆنگرەیــە، وەک قوتابییەکــی پزیشــکی زانکۆی موســڵ بە شــەمەندەفەر دەچمــە بەغــدا، لــەوێ بەشــداریی کۆنگرەکــە دەکــەم، بۆیــەش ئــەوە دەگێڕمــەوە مــن زوو ئــارەزوو نووســینم هەبــووە، هەســتم دەکــرد چەشــە و هزرێکــم هەیــە و دەتوانــم بــە شــێوازی تایبەتــی خــۆم بنووســم و دوودڵ نیــم لــەو جــۆرە نووســینانەش. زۆربــەی نووســین و پارچــە شــیعرییەکانم ئاوێتــەی رەنــگ و چوارچێوە و نووســینی نــاو رەنگــەکان دەکــەم، نووســین و تابلــۆم بەیەکــەوە ئاشــنا و هاوبیــر کــردووە، لــە یــەک تابلــۆ، لــە یــەک پارچــە شــیعردا هەردووکــم ئاوێتــە کــردووە!

لەودەمانــەی لــە شــاری مارســین دەژیــام و خەریکــی بازرگانــی بــووم، لەنــاو شــوقەیەکی لاچــەپ و دووره کــەس بــووم، ســاڵانی کۆتایــی

نۆهـەدەکان بـوو، بارودۆخەکـە ناڵەبـار بـوو، کوردسـتان و هەولێـر هێشـتا جێگیـر و زۆر ئـارام نەبـوو، لـەوێ سـەرقاڵی نووسـین و هونـەر دەبـووم!

دوو نامیلکـە بـە زمانـی کـوردی و عەرەبـی، بـەڵام بـە یـەک نـاو دەنووسـم و چـاپ دەکـەم، عەرەبییەکـەی «ازرع الکلـمات» و کوردییەکـە «وشـە ئەچێنـم» لـە سـاڵانی ٢٠١٠ و ٢٠١١ بڵاویـان دەکەمـەوە، چاپـی کتێبـەکان لـە لوبنـان دەکرێـت.

دوو نامیلکـە بـە زمانـی عەرەبـی بـە نـاوی «فـی اللـە» و «المـوت» بـڵاو دەکەمـەوە. هەمـوو پارچـە شـیعرەکان تابلـۆی هونەریـی تایبەتی خۆمیان لەگەڵدایە.

کتێبێکـم بـە فۆتـۆی پێشـمەرگە و بـە ڕاز و سـۆزی خۆشەویسـتی و پشـتیوانی بـۆ پێشـمەرگە نووسـیوە، کتێبەکـە بـە نـاوی «کوردسـتان» بـڵاو کردیتـەوە.

مامۆسـتا ئەڵـێ: شـەش بەرگـە و دوایـی هەموویانـم لەنـاو پاکێـت چاپکـردووە، هەمـوو نووسـینەکانی فەلسـەفەی خۆمـە بـۆ فێربـوون.

لـەو نزیکانـە تـەواوی نووسـینەکان بـە زمانـی عەرەبـی، بـەڵام بـە دەسـتکارییەکی کەمـەوە بـڵاو دەکەمـەوە.

ئـەوەی دەمـەوێ بـاس بکـەم و لەبیـری نەکـەم مامۆسـتا جەمـال هەمەوەنـدی وەک مامۆسـتایەکی خانەنشـین و زمانـزان لەگـەڵ ئێمـە لـە زانکـۆ کاری دەکـرد، بـەردەوام لـە ڕووی داڕشـتن و نووسـینەکان ڕێنمایـی دەکـردم! درود بـۆ ڕۆحـی پاکـی.

***

ئـەو یەکێـک لـە کتێبەکانـی بـە نـاوی «کوردسـتان» چاپکـردووە، پارچـە شـیعر و رازی کورتـی نووسـیوە و تابلۆکانـی خـۆی تێـدا دانـاوە:

ترس

ترس چاندن لە رەوشتی ئاین نییە
خودا پەرستن بە ترس نییە
نەیخولْقاندین بمانترسێنێ
بەڵام
بە خۆشەویستی خولْقاوەکانی
بمانترسێنێ بە خۆشی؟

٢٠١٦/٦/٥ ـ ل ٧٠

***

ترس
نزم ئەبێ بە زیادبوونی باوەڕ.

٢٠٢١/٦/٥ ـ ل ٧٦

***

«فـی اللـە» ئـەو نامیلکەیـە لـە سـاڵی ٢٠١١ بـە زمانـی عەرەبـی چاپکـردووە، لەوەیـان هیـچ لـە تابلۆکانـی لەگـەڵ راز و قسـەکانی دانەنـاوە.

وسع ... كل شيء
ما خلق ... وما لم يخلق. ل ٦٠

٢٠١١/٨/٩ ـ هەولێر دریم ستی

***

دکتۆر ئیبراهیم ئەحمەد سمۆ بە زمانی عەرەبی نامیلکەیەکی لەسەر کەسایەتی دکتۆر نەوزاد باجگر بە ناوی «وقفه مع انسان» نووسیوە، لە بڵاوکراوەکانی زانکۆی جیهان هەولێرە و لە ساڵی ٢٠٢١ بڵاو کراوەتەوە.

لە چاپکراوەکانی بە زمانی عەرەبی نامیلکەیەکە بە ناوی «ازرع الكلمات: ساڵی ٢٠١١

لەو نامیلکەیە ژمارەیەک تابلۆی هونەری خۆی داناوە.

تقلبات
تقلبات وجهی
مثل سماء الربيع
رعد وبرق ومطر
وسماء صافيه وعطر وزهر.

٢٠١٠/١/٢٥ ـ ل ١٤٩

***

مامۆستا ئەڵێ

پێشمەرگە

ئاوە... هەوایە

خاکە... ئاگرە

هەموو... پێداویستی

ژیانە

٢٠١٤/١١/٢١

دیوانی کوردستان، شیعر.

دیوانی پێشمەرگە، شیعر.

٦١
راگەیاندن

هەمـوو شـتێک دەبێـت راگەیاندنـی لەگەڵـدا بێـت، بازاڕكـردن پروپاگەندەیەكـی لەگـەڵ بێـت گەرمـتر دەبێـت. كاتـی خـۆی هەمـوو شـتێک لـە دەسـت دەوڵـەت بـوو، بـەڵام مـرۆڤ فكـری لـێ نەدەكـردەوە، پـاش ئازادبوونـی عێـراق و فراوانبـوون و ئازادبوونێكـی زۆر دروسـت لـە راگەیانـدن پەیـدا دەبێـت. جـاران ئەوانـەی ئیشـیان لـە راگەیانـدن دەكـرد ژمارەیـان بـە دەیـان كـەس زۆرتـر نەبـوو، ئێسـتا بـە هـەزاران كادیـر و راگەیانـدكار ئیـش لـەو بـوارەدا دەكـەن.

راگەیانـدن بـۆ ئێمـەش پێویسـت بـوو، چونكـە راگەیانـدن رێگـە خۆش دەكات بـۆ كۆمـەڵ و راگەیاندنـی سەربەسـتی بـۆ خزمەتـی كۆمـەڵ و خزمەتـی وڵات، ئـەو شـتە بنچینییانـەی لـە دونیـا بـاوە و دەبێـت روو بـدەن. بـۆ بـە رەسـەنكردنی هونـەری كـوردی و فۆلكلـۆری كـوردی و مەقـام و بەسـتەی كـوردی.

هەولێـر شـاری هەمووانـە، خەڵكەكـەی بـە سـێ چـوار زمـان قسـە دەكـەن. لـەوە بارودۆخـەدا بیرۆكـەی ئەوەمـان بـۆ هات ئێسـتگەیەک

دروست بکەین، دەزگەکە ئیش و کارەکانمان لۆ جوانکردنی شار و وڵاتەکەمان بێت، دەزگەکە لۆ ئەوە بێت قسەکان بگەیەنێتە کەسانی دیکە، چونکە نووسین و قسەکردن گرنگە. قسەکردن لە تەلەڤزیۆن و هەموو دەزگەکانی تری راگەیاندن کاریگەریی زیاتر دەبێت، بەوە ئاشنا دەبیت، بۆیە لە ساڵی ٢٠١٠ رەزامەندییمان بۆ ئێستگە و تەلەڤزیۆنەکە لە وەزارەتی رۆشنبیری وەرگرت.
تەلەڤزیۆنی جیهان بە هەموو دەزگە و بەرنامەکانی و دوور لە هزر و دیدی حزبی دەکەینە بەرنامەی باش بۆ هەموو خێزانەکان. بە گۆرانییەکان، بە پرۆگرامە زانستییەکان، ئیش بۆ ئارەزووی باڵای کۆمەڵ دەکەین. ئێمە حیسابی ئەوەش دەکەین ئەو پارەی بۆ ریکلامی کۆمپانیاکان دەیدەینە دەزگەکانی راگەیاندن، بەوە دەتوانین بۆ خۆمان تەلەڤزیۆنێک دامەزرێنین، بەوەش تەلەڤزیۆنی جیهان خزمەتیش بە گرووپی جیهان دەکات، گرووپەکەش دەبێتە خاوەنی دەزگەی راگەیاندنی تایبەت بە خۆیان، ئیتر لەگەڵ ئەو گەنجانە ئیش دەکەین، بێجگە لە کاروبارەکانی ریکلام دەتوانین کاری بەڵگەنامەیی و دیکۆمێنتیش بکەین. هەموو پرۆژەکانمان، تا دەگاتە رادەی پێکهاتەی ناو خێزانەکەشمان، بەوانەش دەتوانین خزمەت بە وڵات و شار و گرووپەکەمان بکەین.
رادیۆی جیهان ئێستا لە سلێمانی و دهۆک و هەولێر هەیە، زووتر زانکۆ تەلەڤزیۆن و رادیۆی خۆی نەبوو، ئەوە یەکەم بیرۆکە بوو، بەشی ریکلام دادەنێن، بۆ ئەوەش بەشی راگەیاندن دەکەینەوە، دەمانەوێ گەنجەکان فێری ئەو پیشەیە بکەین، فێر بن چۆن بە شێوازی زانستی لەو بوارە کار بکەن و قازانج بکەن.

چۆن بەشی فیزیا، بەشی کیمیا تاقیگەی هەیە، بایۆلۆژی بایەخ بە تاقیگە دەدات، با بۆ ریکلامیش تەلەڤزیۆنی هەبێت، رادیۆی هەبێت، بەوەش قوتابییەکان دەتوانن مەشقی لەسەر بکەن و زانیاریی زۆرتر بکەن، ئەوەی لەناو کتێبەکان فێری دەبن، با بە پراکتیک بیکەن. ئێمە ئەندامین لە سەندیکای رۆژنامەنووسان، گۆڤارمان هەیە، ماوەیەکی زۆرە بەردەوام دەردەچێت، گۆڤاری زانستییمان هەیە، زانکۆ تەنیا زانست نییە، لە بوارەکانی تری هونەری و رۆشنبیریش کار دەکات، هەمووش بەیەکەوە یەکتری تەواو دەکەین. بۆ دەرکردنی رۆژنامەیەک دەپرسن و باسی ئەوە دەکەن، بەڵام بەڕاستی لەو رۆژگارە باوی رۆژنامە نەماوە، هەموو کەس هەواڵەکانی جیهان، هەر لە ئاسیا تا ئەمریکاش هەموو ئەوانە لەناو گیرفانی خۆی دەدۆزێتەوە. ئەنتەرنێت ئاسان و زۆر بووە، شتەکان بە ئاسانی بەردەستە! پێم وایە بوونی گۆڤاری ئەلکترۆنی بەسە و ئایندەی سەرکەوتووتر دەبێت.

ئێستا وەکی جاران نییە، بە یەک تاوەر ئێستگەکەت دەداتە ئەنتەرنێت، ئەویش بۆت بڵاو دەکاتەوە، شتە کۆنەکان باوی نەماوە، دەبوایە جاران ٥٠ تاوەر بەرز بکەیتەوە. تەلەڤزیۆنی جیهانمان بە نێتەوە بەستراوەتەوە، بۆیە کەمتر بیرمان لە کەناڵی ئاسمانی کردیتەوە، ئەگەر پێویستیش بوو دەیکەینە سەتەلایت و ئاسمانیش. دەزانم خەڵک داوا دەکات، بەڵام بەو جۆرەش بەئاسانی دەتوانن بەرنامەکان ببینن.

دکتۆر نەوزاد باجگر بیرەوەرییەکانی دەگێڕێتەوە.

٦٢
زانکۆی جیهان مەرجەکان جێبەجێ دەکات

سەبارەت بە وەرگرتن لە زانکۆی جیهان، ئێمە یەکەم جار بیر دەکەینەوە وڵات چیی پێویستە! بازاڕی کار چیی پێویستە و پێداویستی میللەت چییە و گەنجەکان حەزیان لە چییە، ئێمە نابێت شت لەسەر خەڵک بەزۆر دابنێین، دەبێت باش بزانین خەڵک چی پێویستە، حکومەتیش پێویستە ئەوە بکات، کەرتی تایبەتیش بەرنامەی وا بێت، من بەزۆر ناتوانم بە قوتابی بڵێم ئەوە بخوێنەوە، ئەگەر ئەوەش بخوێنێت، سوودی نابێت، چوار ساڵەکە تەواو دەکات و هەمووی بەفیڕۆ دەڕوات، بۆیە ساڵانە لەگەڵ قوتابییانی شەشی ئامادەیی کۆدەبینەوە، ئاشنایەتییمان هەیە، کۆرسی زمانی ئینگلیزییان بۆ دەکەینەوە، دەمانەوێ سەردانی زانکۆی جیهان بکەن و بە چاوی خۆیان بەشەکانی زانکۆکە ببینن. ئەوانەی لێرە تەواو دەکەن، زۆریان هێشتا دەخوێنن کار پەیدا دەکەن، دەبنە خاوەن کار و بە ڕێژەی ٨٠٪ دەرچووەکانمان کاریان دەستدەکەوێت، زۆریان دەچنە ماستەر

و دکتـۆرا دەخوێنـن. ئـەوەی دەیـەوێ ئیـش لـە راگەیانـدن بـکات، پێویسـتە لـەو بـوارە بخوێنێـت، بچێتـە نـاو دەزگەکانـی ئێسـتگە و تەلەڤزیۆنـەکان. پێشـنیار دەکـەم، هەمـوو زانکـۆکان بەرنامەکانـی ئێمـە لـە فێربـوون و پراکتیـک پەیـڕەو بکـەن، ئیـش بکـەن و ئیـش بدۆزنـەوە، خوێنـدن پێویسـتی بـە پراکتیکیـش هەیـە، نـەک تەنیـا خوێنـدن.

لەگـەڵ هەمـوو مـەرج و تایبەتمەندییەکانمـان لـە زانکـۆی جیهـان، پابەندیـن بـە مـەرج و ڕێنماییەکانـی وەزارەتـی خوێندنـی بـاڵا، ئـەوان سـاڵانە بیسـت سـی لاپـەڕە مـەرج و ڕێنمایـی دەردەکـەن. ئێمـەش پابەنـدی وردەکارییەکانـی دەبیـن، زۆر لـە فێرخـواز هەیـە نیـو نمـرەی کەمـە ناتوانیـن وەریبگریـن، مـن وا دەزانـم ئـەوە غەدرکردنـە لـە مافـی خوێنـدکاران.

ئێمـە لـە بەشـەکانی ئەدەبـی ناتوانـن کەمـتر لـە ڕێـژەی نمـرەی ٥٥ وەربگریـن، بـۆ بەشـە زانسـتییەکانیش ناتوانیـن کەمـتر لـە ٦٠ وەربگریـن، لـە ئەندازیاریـش لـە ٨٠ کەمـتر ناتوانیـن وەربگریـن. بـەردەوام وەزارەت پشـکنین و بەدواچوونەوەیـان هەیـە، ئێمەش ئەوە ناکەیـن و لـە ڕێنماییـەکان دەرناچیـن. لێـرەوە مـن ئـەوەش دەڵێـم پێویسـتە قوتابییەکانـی نـاو عێـراق و کوردسـتان وا بکـەن قوتابییـان بـە ئـارەزووی خۆیـان بخوێنـن و خۆیـان بەشـەکان هەڵبژێـرن، دوایـی دەردەکـەوێ کـێ و چـۆن سـەردەکەوێت و دەربـازی دەبێـت. دەڵێـم بـا خوێنـدن ئارەزوومەندانـە بێـت، نـەک بـە نمـرە، بـا سـاڵی یەکـەم ئارەزوومەندانـە بێـت، دوایـی لەسـەر وانـەکان، زمانـی ئینگلیـزی و کۆمپیوتـەر تاقیکردنەوەیـان لەسـەر بکرێـت.

لە هەموو جیهان وایە، زۆر جار قوتابی بە یەک ئینتەرڤیووی لە زانکۆ وەردەگیرێت، قوتابی هەیە نمرەی کەمە مەرج نییە زیرەک نەبێت، ئەگەر قوتابییەک ۸۰ ی هەبووە ئەوەش مەرج نییە باش بێت. پەیامم ئەوەیە هەر زانکۆیەک لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا لەسەر شێوازی وەرگرتنی قوتابی ڕێککەون، من ناڵێم نمرەی ۵۰ وەربگرن، بەڵام دەڵێم ئەوەی ۸۰ یان ۹۵ دەرهێناوە بۆ خوێندنی پزیشکی دەبێت، ئەگەر باوەڕ و ویستی هەبێت، بۆ بچنە دەرەوە بخوێنن، لەوێ بەو نمرانە دەخوێنن، سێ چوار ساڵ لە ماڵەوەش دوور بکەوێتەوە، ڕەنگە لەوێ بگیرسێتەوە و بەو دابڕان و دوورکەوتنەوە زیان بە جڤاتەکەمان دەگەیەنێت.

٦٣
پارە وەردەگرین

بــە یــەک ڕێــژە دەتوانیــن بڵێــن پــارەی ســاڵانەی قوتابییــان دەکاتــە دوو ملیــۆن و دوو ســەد هــەزار دینــار، ئــەوەش لــە هەمــوو کۆلێــژەکان دەکەینــە چــوار قســت، یــان پێنــج قســت، هەمــوو ئاســانکارییەک دەکەیــن، بــە مەرجێــک قســتەکە بــدات، گرنــگ ئەوەیــە لەگــەڵ تەواوبوونــی وەرزی خوێنــدن پارەکــە بــدات. خوێندنــی زانکــۆ لەســەر حکومــەت بــۆ هــەر قوتابییــەک دەگاتــە نــۆ ملیــۆن دینــار، پارەیەکــی زۆر لەســەر بودجــەی حکومــەت دەکەوێــت، بــەڵام لــە زانکۆکــە ئەهلییــەکان لەجیاتــی حکومــەت دایکوبــاوک دەیــدات، بــەوەش دەردەکەوێــت ســاڵانە لــە زانکــۆکان چەنــد پــارە بەفیــڕۆ دەڕوات. ســاڵانە نزیکــەی ٣٠ هــەزار خوێنــدکار لــە زانکــۆ ئەهلییــەکان دەخوێنــن، ئــەوەش هیــچ ئەرکێکــی لەســەر حکومــەت نییــە، هەنــدێ لیســت و ئیســتمارات چــاپ دەکــەن و ســەرپەرشتی کەرتــی تایبــەت دەکــەن، وا دەزانــم فێرکــردن و زانیــن ئەرکــی هەمــوو لایەکــە بتوانــن بــە شــێوەیەک خزمــەت بــە خەڵکەکــە بکــەن، ئــەوەش وەک ئــەوە

وایـە باجێـک دەدەیـت و تـەواو.

***

دوو سێ سـاڵ دەبێـت ویسـتمان لـە بریتانیـا، دروسـت لـە لەنـدەن پرۆژەیـەک بکەینـەوە، بـەڵام بەرنامـە و ڕێکارییـەکان لـەوێ درێژخایـەن بـوو، هەروەهـا کەسـێکم دەسـتنەکەوت لـەوێ بـەردەوام هـاوکار و نوێنەرمـان بێـت، لەگـەڵ چەنـد زانکۆیـەک گفتوگۆمـان کـرد، دەمانویسـت لقـی زانکۆیـەک لەنـاو زانکـۆی جیهانـی هەولێـر بکەینـەوە، ئێمـەش لقێکـی خۆمـان لـەوێ بکەینـەوە، ئیشـی باشـمان بـۆ ئـەو بەرنامەیـە کـرد، دوایـی پـاش هاتنـی داعـش و گۆڕینـی بارودۆخەکـە بیرۆکەکـە سـارد بـووەوە. ئێسـتاش دەمانـەوێ لقەکەمـان لـە کەرکـوک بکەینـەوە، ڕەزامەندنـی ئەنجومەنـی وەزیـران و خوێندنـی بـاڵای عیراقـمان وەرگرتـووە. لـە تورکیـا قوتابخانەمـان هەیـە، لـە قوبـرس باڵەخانەمـان تـەواو کـردووە، ناومـان نـاوە زانکـۆی گەنجـان، لـە ئەوروپـاش پرۆژەمـان هەیـە، دەمانـەوێ زانکـۆی جیهـان بـە تـۆڕی زانیـن و فێـرکاری ببەسـتینەوە، ئەگـەر لەنـاو قوتابخانـە حکومییـەکان ئـەوە هەبێـت بـا لـە ئەهلییەکـەش ئـەوە هەبێـت، ئـەوان سـەردانمان بکـەن، ئێمـە کۆنتاکتیـان لەگـەڵ دەکەیـن، ئـەوان سـەردانمان دەکـەن، بـا ئێمـەش سـەردانیان بکەیـن.

***

یەکێـک لـە دروشـمەکانم «زانکـۆی جیهـان کوردسـتان ئـاوەدان»ە، وا دەزانـم دروشـمێکی جوانـە و لـە هەمـوو سـەرەتا و پێشـەکییەکان

دەینووسین و دەیڵێین. حەز دەکەم هەموو کار و بەرنامەکان بۆ کوردستان و ئاودانکردنەوەی بێت، ئەوەش تەنیا بە حکومەت ناکرێت، کەرتی تایبەت پێویستە هاوکار بن، زانکۆ دەتوانێت وڵات دروست بکات، زانکۆ مامۆستای زانا دروست دەکات، زانکۆ کارگەی مرۆڤی باش و زانایە، ئەوەی زانکۆ تەواو دەکات، بێجگە لە زانستەکە خەڵک دەناسێت، دیمانەی زۆر دەبێت، ئازاد و سەربەستانە هەڵسوکەوت دەکات، بواریان زۆرتر دەبێت، گەنجێک لەو زانکۆیە بواری هەبێت، دەتوانێت داهێنان بکات و هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ گەنجێکی ژاپۆنی نییە، لە گەنجەکانی ئینگلیز باشترن، ئەوان ٧٠٠ ساڵە دەوڵەتن، نیوەی دونیا لەبن دەستیان بووە، ئێمە تازە دەستپێدەکەین، وا خەریکن کەسایەتی خۆمان دادەمەزرێنین، ئینجا ئەو کەسانە زانکۆ دادەمەزرێنن.

٦٤
ئەمن دەڵێم نە شاعیرم نە هونەرمەند مێشکی خۆم دەکەم دەوڵەمەند

بەڕاستی دەوڵەمەندکردنی مێشک بەختەوەرییە و دەوڵەمەندبوونی مێشک زانینە، بەوەش لە حەقیقەتی ژیان تێدەگەیت، ئیتر بە هێمنی و بە ئاسوودەیی دەژیت، بەراستی من نەگەیشتوومەتە ئەو هەستەی بڵێم من شاعیرم. نەگەیشتوومەتە ئەو پلەیەی بڵێم من هونەرمەندم، بەڵام من هەندێک شتم کردووە تایبەتن بە خۆم، مومکینە رەنگە زۆر کەس پێیان موعجەب یان موعجەب نەبن.

من ئەوەی لە مێشکمە دەمەوێ بدەمە ئەو کەسەی لێمەوە نزیکە، دەمەوێ بیری خۆم ئاسوودە بکەم، بنووسم و بڵێم چۆن ژیاوم، چۆن کارم کردووە، چۆن خزمەتی کۆمەڵگەم کردووە.

زۆربەی خەڵک دەڵێن خزمەت دەکەین، ئەگەر خۆی ساز نەکات، ناتوانێت خزمەت بکات، بەو سازییە دەبێتە نمونەیەک سوود بە کۆمەڵگە بگەیەنێت.

ناڵێم تابلۆکانم منداڵی خۆمن، بەڵام وەک چۆن منداڵەکانم نادەمە

کەس و ئەزیزن خۆشمەدەوێن، ئەوانەش وەک منداڵەکان بە بوونی منەوە هاتوونەتە بوون و پەیدابوون، لە سامانم بەنرخترن. هەر تابلۆیەک لەوانە کات و بیرۆکەیەکی ویستووە، ئەوانەم بە رەنگ نەخشاندووە، شیعریش بە موزیک و قسە و پەیڤەکان. تابلۆ بە رەنگ و بە چاو دەبینرێن، شیعریش بە هەست پەیدا دەبێت، گرینگ ئەوەیە شتێکە لە خزمەتی مرۆڤایەتی.

٦٥
نەوزادیزم

لـە پۆلـی پێنجـی سـەرەتایی مامۆسـتا «فوئـاد رەسـووڵ ناجـی» لـە قوتابخانـەی ئیبنـی خەلـەکان مامۆسـتای وێنەمـان بـوو، ئـەو دوو سـێ قوتابـی دەستنیشـانکردبوو، مـن یەکێـک بـووم لەوانـەی ئـارەزووی وێنەمـان زۆرتـر بـوو، لـە پێشـانگەیەکی نـاو قوتابخانـەی سـەفین، شـوێنەکەی هوتێـل شـیراتۆنی ئێسـتا بـوو، لـەوێ تابلۆ و دەسـتکردنی منـی منداڵـی سـەرەتایی نمایشـکراوە. ئـەوەش دەگەڕێتـەوە بـۆ سـاڵی خوێندنـی ١٩٥٩_ ١٩٦٠، لـەوێ ئـارەزووم لـە نووسـین و خۆشنووسـی و تابلـۆ هەبـوو، بـەڵام لـە قۆناخەکانـی تـری خوێندنـم تـا دەبمـە دکتـۆر بـوارم نەبـووە و وێنـەم نەکـردووە. ئـەوەش دەڵێـم دکتـۆری جەراحیـش جۆرێکـە لـە هێڵـکاری و هونـەر، دکتـۆر وەک هونەرمەنـد دەسـت بـە فڵچـەوە ئیـش دەکات، شـانە و گۆشـت و دەمـارەکان دەدوورێتـەوە.

لـەو سـاڵانەی لـە تورکیـا بـووم، هەوارەکەمـان لەسـەر دەریـا نزیـک بـوو، لـەوێ دووبـارە چەشـەی رەنـگ و فڵچـەم دەکرێتـەوە، لـە

ساڵانی ١٩٩٦ تا ٢٠٠٣ بەردەوام دەبم و ٦٤ تابلۆ تەواو دەکەم. کە لە بەغداش بووم بەردەوام رەنگ و فڵچەم هەر هەبووە، لەوێش دوو سێ تابلۆم کردبوو، نازانم لەناو ماڵەکەم ماون یان نا. دوایی ساڵی ٢٠٠٣ لە هەولێر بەردەوام رەسم دەکەم. هەموو تابلۆیەکم بیرۆکەیەکی هەیە، ئەوەم لە مێشکدا هەبووە، لەسەر ئەوەش کارم کردووە، سەربەستانە رەنگ و هزرم تێکەڵکردووە! هەندێک لە بیرۆکەکانم دیارن و هەیە نازاندرێت چییە و تابلۆکە چ دەگەیەنێت. لەناو تابلۆکان سێ چوار بیرۆکە بوونیان هەیە، زۆریش حیساب بۆ رەنگ دەکەم. ئەو رەنگانە لەناو هزرم دادەرێژم و لەسەر تابلۆکان دەیاننەخشێنم.

هونەر ئەوەندە گەورەیە شوێنی هەموو کەسێکی لێ دەبێتەوە، هەموو مرۆڤێک هونەرمەندێکە، هەموو کەسێک بەشێکی هونەریی تێدایە، هەیە پیشەکەی هونەرییە، بەدەگمەن مرۆڤیش هەیە هونەریی نییە. هەموو کەس دەتوانێت بە بیرکردنەوەکانی شێوازێک بخوڵقێنێت، هەموو جارێک دەڵێم ١٠٠ تا ٥٠ سەرکەوتووە، بۆیەش ٥٠ سەرکەوتنە، ئیتر نمرەی سەد و پەنجا هەیە، عەقڵیەتی مرۆڤ وایە، هەندێک کەس هەیە هەر لە منداڵییەوە هونەرمەندە، بەڵام بواری نەبووە لەو بوارەدا ئیش بکات، ژیان ماندووی کردووە. من هەموو بەرنامەکانم تەواو دەکەم ئینجا روو لە هونەر دەکەم، هونەر بۆ من پیشە نییە ئارەزووە. ئەوانەی نمرەکانیان ژێرەوەی پەنجایە، دەتوانن کۆشش بکەن و بگەنە نمرەی بەرزتر!

من زووتر شتێکم لەسەر رەنگ خوێندبوو، رەنگ دەکەمە

ئامرازێـک، مەرجیـش نییـە رەش مانـای خـەم و زەرد مانای خۆپەرستی و دوودڵـی بێـت، رێکخسـتنی رەنگـەکان بـە شـێوازێکی تایبـەت وا نیشـان دەدات، مـن کەسـێکی نامـۆم و شـتێک دەکـەم کـەس نەیکردبێـت، لەنـاو تابلۆیـەک نووسـیومە «اریـد ان ارسـم شـیء بـدون معنـی فلـم استطیع» واتـە ویسـتوومە شـتێکی بـێ مانـا بکـەم، دیـارە کـە ناتوانـم! هیـچ شـتێک نییـە مانـای نەبێـت، لەسـەر پارچـەی سـپی مانـای ئـەوە نییـە هیـچ مانـا و نووسـین بوونـی نییـە.

هەندێـک لـە تابلۆکانـم مەبەسـت و ماناکانیـان روونـن، هەیـە بیرۆکەیەکـی تێدایـە و دیـار نییـە، هەیـە پێویسـتە خـۆم شرۆڤەیـان بکـەم، تابلـۆکان مەشـقێکی هزرییـە، خەڵـک بـۆ شـەترەنج دەکات، بـۆ ئـەوە نییـە مەشـق بـە هـزر و بیرکردنـەوە بکـەن؟

هەمـوو خوێندنەوەیـەک، شـیعر و بابەتـی زانسـتی و دانیشـتن بـە دیار دیمـەن و فیلمیـش بیرکردنـەوەی دەوێت، کە سـەیری شـتێکی کەسـک دەکەیـت، هەمـوو شـتە کەسـکەکانت بەبیـر دێتـەوە، هەروەهـا بـۆ رەنگەکانـی تریـش، رەنـگ لەنـاو سرووشـت بوونـی نییـە، لەنـاو چـاو و بینیـن دایـە، چـاو بـە مێشـک دەڵێـت ئـەو رەنگـە سـوورە، زەردە... زۆربـەی تابلۆکانـم رەنگـی تاریـک و بـۆرن! مـن شـتەکان بـەو رەنگـە دەبینم.

بـۆ دەربڕینـی خۆشەویستم بـۆ سـۆزانی هاوسـەرم لـە رۆژی ڤالانتاین تابلـۆی تایبەتیـم کـردووە، ئـەوەش مانـای ئـەوە نییـە تەنیـا لـەو رۆژە خۆشـمدەوێت، واتـە تەنیـا لـە رۆژی ٢/١٤ خۆشـم دەوێـت، هەمـوو رۆژەکان خۆشـمدەوێت و بەردەوامیـش خۆشەویسـتی گەورەتـر و زۆرتـر دەبێـت. بـۆ هەڵەبجـە و ئەنفـاڵ کاری زۆرم کـردووە، شـێوازی

خـۆم نەوزادیزمـە! تایبەتـە بـە خـۆم و بـە دەسـت و هـزری مـن دروسـتکراوە.

***

وەرزەکان ئەگـەر سـووڕانەوەی زەوی بێـت بـە دەوری رۆژدا، ئـەوە شـتێکی هزرییشـە! بەهـار ژیـان و هاویـن بەرهـەم و دوورنـە و پایـزە، هەنـگاوە بـۆ بەهـار و زسـتان، هەمـوو وەرزەکان بـە چـاوی هونەرمەنـدان جیـاوازە. هەمـوو وەرزەکان بـۆ مـن ئاسـاییە، یـەک رۆژ لـەو وەرزانـە بەفیـڕۆ نـادەم، زسـتان و بەهـار و پایـز و هاوینیـش خۆشـە! مـن هەمیشـە بـە بیـر و جەسـتە لـە نوێبوونـەوە دام. هونەرمەنـد بـەردەوام نـوێ دەبێتـەوە، لەگـەڵ بارودۆخەکـە بـۆ خزمەتـی هـزر و پیشـەکەی و مرۆڤایەتـی بگۆڕێـت.
دوو جـۆرە هونەرمەنـد هەیـە، هەیـە هونەرەکـەی هزرییـە، هەیـە هونـەری کـردووە بـە پیشـە، لـەوەش حەقـی خۆیەتی و بـەوە دەژیت. هونەرمەندانـی زۆریـش کـە لـە ژیانـدا بـوون بـە برسـیەتی ژیـاون و مـردوون، بـەڵام دوایـی تابلۆکانیـان بـە ملیۆنەهـا دۆلار فـرۆشراون، دیـارە ئـەو سـوودی لـێ نەبینـووە، ئەگەرچـی بـەر لـەوەی بمرێـت زۆر پێویسـتی بـەوە هەبـووە.

***

کڕینـی تابلـۆی هونەرمەندانـی خۆمـان کەمـە، ئاسـاییە کۆپـی تابلۆیەکـی دروسـتکراوی چینـی بـە چـل پەنجـا هـەزار دینـار بکـڕن، بـەڵام تابلۆیەکـی خۆمـان ناکـڕن، وا باشـە هەسـتی بازرگانـی هونـەری

خەڵـک بورووژێنیـن « THE ART BUSINESS «.
هونەرمەنـد حەقـی خۆیەتـی دەسـتحەق و ماندووبوونـی خـۆی وەربگرێـت، گەلـەری بکەنـەوە و کەرەسـتەکان سـاز بکـەن. لەنـاو ماڵەکانمـان مافـووری ئێرانـی دەبینیـت، تابلـۆی کۆپـی دەبینیـت. حـەز دەکـەم لەنـاو ماڵەکانمـان تابلـۆ و جوانکارییـەکان دەسـتکردنی ڕەنگینـی خۆمـان بـن. منـداڵ بـووم لەبیرمـە جـام و سـەندوقە و ڕەنگەکانـی نـاو ژوورەکان دەسـتکردی خۆمـان بـوون، باڵنـدە و گـوڵ و گەڵایـان لەسـەر کەرەسـتەکان دەنەخشـاند.
ئێسـتا نمونـەی ئەوانەمـان بـە جوانییـەوە لەنـاو زانکۆی جیهـان «ART HOUSE» دانـاوە. لـەو بەشـەی زانکۆکەمـان، لـەو گۆشـە هونەرییـە؛ هەمـوو ئاسـانکارییەکمان کـردووە تـا ئارەزوومەنـدان لـەوێ تابلـۆ بکێشـن، ڕاهێنانـی زۆرتـر بکـەن، فێـرە هونـەر بـن، بەخۆڕایـی ئـەوە دەکەیـن، خزمەتیـان دەکەیـن و بەردەسـتییەکانیان بـۆ ئاسـانتر و زۆرتـر دەکەیـن، بـەس بـۆ ئـەوەی لەگـەڵ ڕەنـگ و هونـەر بژیـن و خولیـای بـن. وا باشـە دەزگـە هونەرییـەکان بـە یـەک بەرنامـە بـۆ جوانکاریـی هونـەری زینـدوو و هـاوکار بـن. بـۆ هەمـوو پیشـە و فێربـوون مامۆسـتا و فێـرکار و پشـتیوانی دەوێـت.
تابلۆکانـی بیکاسـۆم پـێ جـوان و سەرەنجراکێشـە، ڤـان کـۆخ شـێوازی نوێـی لـە هونـەر هێناوەتـە کایـەوە، هونـەر لەسـەر دەسـتی پێشـکەوتووە، بـەڵام لـە چوارچێـوەی کۆمەڵگـەش دانەدەبـران. دوو سـێ جـار چوومەتـە گەلەریـی شـانەدەر، لـەوێ و لـە پێشـانگەی تـر تابلـۆی زۆرم کڕیـوە، هەمـووم لەنـاو ماڵەکـەم دانـاوە، زۆرم کـۆ کردیتـەوە. مـن تابلـۆ بـۆ کەسـە ئەزیزەکانـم دەکـەم، لەوانـە

تابلۆیەکم بۆ دایکم کردووە، بەڵام من بە شێوازی خۆم دەیکەم، بە جۆرێک گوزارشت لە رۆح و دیدی خۆم بکات.

کە ئیشی هونەری دەکەم، هزرم بەرەو ساڵانی دوور و کۆنە یادگارییەکانیش دەبەم، تابلۆم هەیە باران بە لێزمە دەبارێت، ئاسمان و کەشەکە رەشە، ئەوە دەگەڕێتەوە رۆژانی شەڕی ساڵی ١٩٩١، شەڕەکانی لە عێراق بەردەوام بوون، سووتانی نەوتی کوێت و ئاوارەیی و خوێن، ئەوانەم بە خەیاڵدا دێت و بە شێوازی خۆم بە رەنگ گوزارشتیان لێ دەکەم.

کەسانی بێگانە زۆر داوای تابلۆکانم دەکەن، دڵم نایەت و نایدەم و دەڵێن تابلۆکان تەمین دەکەین، بەڵام تابلۆکانم نەداوە و نەمفرۆشتوون. تابلۆکان تەنیا لە زانکۆ نمایش دەکەم، ئەوەی بیەوێ سەیریان دەکات و ئاساییە.

هونەر نەبوویتە پیشەم، هونەر هزرمە، مێشک و دیدم دەوڵەمەند دەکات. بە هونەر شۆڕش بەرپا دەبێت، مەرجیش نییە سیستەمی سیاسی بگۆڕێت، شۆرش بۆ جوانکردنی ژیانە و هونەریش جوانکردنی ژیانە، هەموو جوانییەکانی ژیان و ئاسوودەیی بکە بە هونەر. بۆیە دەمەوێ و حەز دەکەم شوێنێک گەلەرییەک لەناو زانکۆ بکەمەوە، بەردەوام دەرگای کراوە بێت، بەردەوام سەردانی بکەن. من زۆر بوارم نابێت سەردانی گەلەریی و پێشانگەکان بکەم، کە غەریبیان دەکەم دێم و دڵم بەوانە زۆر گەشتر دەبێت. لەگەڵ ئەوانە دەگەڕێمەوە ناو خۆم و ئیتر بۆ خەڵک جێیاندەهێڵم.

٦٦
تابلۆ بیرۆکە و کاتی دەوێ، وەک شیعر نییە، شیعر بروسکەیە!

شرۆڤەی هەندێ لە تابلۆکانم:

«THE TOOKS MY HEAD» ئەوەیـان گوزارشـت دەکات لـە شۆڕشـەکانی ١٩٢٣ و ١٩٤٦ و ١٩٧٥. تابلـۆی ڤالانتایـن بـۆ سـۆزانی هاوسـەرمە و دیارییـە بـۆ ئـەو. تابلـۆی « الیزیدیـە ... لا ... یتقاطـع مـع الأدیـان الثلاثـە» دژی هیـچ ئاینێـک نییـە، ئێـزدی ئاینێکـی کـوردی سـەربەخۆییە، تابلۆکـە لـە ٢٠١٤/٨/٣ دروسـتکراوە. تابلـۆی زۆرم بـۆ سـۆزان کـردووە، بـۆ دایکـم بـە شـێوازی خـۆم تابلـۆم کـردووە.

شـەو و رۆژ ٢٤ سـەعاتە، ئەگـەر رۆژانـە پێنـج شـەش سـەعات کار بکەیـت و شـەش حـەوت سـەعاتیش بخەویـت، کات بـۆ خواردنیـش دیـار بکەیـت، هێشـتا کات زۆر دەمینێـت، کاتـم بەفیـڕۆ نـادەم. کاتێـک ئیشـم هەبێـت، بیـر لـە هونـەر و ئیشـی هونـەری ناکەمـەوە، رۆژ هەیـە لـە ماڵـەوەم و کاتـم هەیـە و ئـارەزوو دەکـەم تابلـۆ بکـەم، دوو سـێ سـەعات ئیـش دەکـەم. کات زۆرە ئەگـەر دروسـت و راسـت دابەشـیان بکەیـت، دەتوانیـت بەرهەمـت هەبێـت، شـەو و رۆژ دیـار دەبێـت و بەرهەمەکانـت دیـار دەبـن.

تابلۆیەکی دکتۆر نەوزاد لە ماڵپەڕەکەی وەرگیراوە.

تابلۆیەکی دکتۆر نەوزاد لە ماڵپەڕەکەی وەرگیراوە.

تابلۆیەکی دکتۆر نەوزاد لە ماڵپەڕەکەی وەرگیراوە.

٦٧
لەگەڵ بەفر چووم

دەنگوباس و چاوەڕوانی ڕۆژەکە؛ هەر بەفر بارین بوو. دابارینی بەفر هەواڵی یەکەمی دەموزار و میدیاکانی شار و گوندەکان بوو. لەو ڕۆژەدا، لەو چاوەڕوانییە ساردە سپییە، لەو شەوە ساردەی ٢٠٢٢/١/١٩ دیداری خاتوو «سۆزان شەریف جامباز»ی هاوسەری دکتۆر نەوزاد باجگر دەکەم!

سۆزان شەریف موحمەد سەعید جامباز، بەڕوویێکی خۆش و پێشوازییەکی گەرم گوتی:

ئەوەی من بزانم نازناوی جامبازییەکەمان لە باوکی باپیرمەوە هاتووە. لە بنەماڵەکەمان سەعید باپیری باوکم لەناو هەولێر ئیشی جامبازی کردووە. بەڵام ئەوان زووتر لەکوێ هاتوون و کەی و بۆ هاتوونەتە هەولێر نازانم! لەوەدەمانە تاکە ئامرازی هاتوچۆ و گەیاندن و بارکردن و کاری ڕۆژانەی خەڵک و بازاڕ و کاسبییەکان بە وڵاخ بووە، ئیشکردن و کڕین و فرۆشتنی وڵاخیش بە هەموو جۆرێکەوە لەناو شارەکان باو بووە، مەیدانی کەران

لەناو شار بووە!
«من لە سەرەتای شێستەکانەوە ئەو مەیدانەم لەناو شاری هەولێر دیبوو، جامبازەکان بە جلی کوردی جوان و پشدێنی گەورە و جەمەدانی و گۆپاڵی درێژ لە مەیدانەکە دەردەکەوتن، بە دەنگی گەورەی خۆیانەوە هاواریان دەکرد؛ وڵاخیان دەکڕی و دەیانفرۆشتنەوە، بەڵام لەگەڵ رۆژگاری ئیمڕۆ و گەشەسەندنی بوار و کەرەستەکانی کارکردن و گەیاندن و جۆری ژیان زووتریش ئەو شوێنە و ئەو پیشەیە نامینێت، بەڵام نازناوەکە لەو شارە هەر ماوە و نەوە لەدوای نەوە نازناوەکەیان پاراستووە»
لەو بۆنەیە و بۆ نووسینی ئەو کتێبە، وا بە باش دەزانم کەمێک باسی کەسایەتی شەریف جامباز بکەم. سۆزان، کیژی گەورەی ئەو بووە، ئەو لە ساڵی ١٩٥٦ لە هەولێر لەدایکبووە و لە زانکۆی بەغدا کۆلێژی ئەندازیاری تەواو کردووە، ئەو گوتی:
کە من چوار ساڵی خوێندنەکەم لە کۆلیژی ئەندازیاریی بە سەرکەوتوویی تەواو دەکەم.

سۆزان جامباز لەماڵەوەیان، لەناو گەلەرییەکەی دکتۆر نەوزاد قسەمان بۆ دەکات.

ئەودەمانــە دامەزرانــدن لــە دەزگەکانــی حکومــەت بــە ئیجبــاری بــوو، دەبوایــە منیــش لــە دائیرەیــەک وەک ئەندازیــار دەوام بکــەم، لەودەمانـە دەوڵەتـی عێـراق و دەزگاکان ئیشـی زۆریـان بـەو پیشـەیە هەبـوو. دابەشـکردن و دامەزراندنـەکان مەرکەزیـی بـوون، بۆیـە نـاوم لـە وەزارەتـی لاوان دەردەچێـت. لەبیرمـە ئەودەمانـە «کەریـم مـەلا» وەزیـر بـوو. لـەوێ ئەگەرچـی پێـم خۆشـیش نەبـوو، پێویستیشـم پێـی نەبــوو، ماوەیــەک دەوام دەکــەم و هــەر دوو ســاڵێک دەبــوو. ئیــتر بــە هــەر جۆرێــک بــوو خــۆم لــە کــۆت و ئیلتزامــی دەوام و دائیــرە دەربـاز دەکـەم و دەکەومـە دوای کاروبارەکانـی باوکـم و سەرپەرشـتی خێزانەکەمــان. دەبوایــە ئــەوە بکــەم، مــن کچــی گــەورەی ئــەو بــووم، ئەندازیـار بـووم و شـارەزاییم هەبـوو، چونکـە باوکـم زوو بـە کارەسـاتی ئۆتۆمبێـل لـە رێـگای بەغـدا حـەزەری موسـڵ دەمرێـت. ئــەو زۆر نەژیــا، ئــەوەی دەمزانــی باپیریشــم بــە گەنجــی مردبــوو! زووش دایکـم لـە ترسـی سـەربازی و شـەڕەکانی نـاو عێـراق هـەردوو بـرام «کاوە ئێسـتا لـە بریتانیایـە، ئـازا ئەویـش لـە کەندایـە» دەنێرێتـە لەنــدەن و لــەوێ دەگیرســێنەوە و دەژیــن، ئێســتاش لــە دەرەوە دەمینێنــەوە، ئیــتر مــن دەبمــە کابــان و سەرپەرشــتی کاروبارەکانــی ماڵەوەمـان، بەدواچوونـی بەرنامەکانـی باوکـم، تەواوکـردن پرۆژەکانـی و سەرپەرشــتی موڵکەکانــی لــە هەولێــر، پەیوەندیــی بەردەوامــم هەبـوو بـە پارێزەرەکانـی لـە هەولێـر.

شــەریف جامبــاز لــە خوێنــدن تــا قۆناخــی ئامادەیــی دەخوێنێــت، کاری بەڵێنــدەری دەکات، بۆیــەش کچەکــەی دەڵێــت؛ باوکــم زۆر حـەزی دەکـرد مـن ببمـە ئەندازیـار، کـە «رێـزان»ی خوشـکم نـاوی لە

دەرمانسـازی بەغـدا دەردەچێـت پێـم دەڵێت؛ دەمـەوێ تـۆش ببیتـە ئەندازیـار! دیـارە هەسـتی بـەوە کردبـوو دەبوایـە باوکـم ئەویـش ئەندازیـار بوایـە، یـان ئەگـەر ئەندازیـار بوایـە چـۆن کاروبارەکانـی بەڕێـوە دەبـرد و دەبـووە بەڵێندەرێکـی چـۆن و چەنـد هەسـتی بـەوە کـردوە چـی دەکـرد ئەگـەر ئەندازیـار بوایـە؟ ئیـتر رەنگـە کاروبارەکانـی باشـتر و جوانـتر بـە دڵـی خـۆی کردبوایـە!

شـەریف جامبـاز، بەڵێندەرێکـی سـەرکەوتووی ئەودەمانـە بـوو، بەجێبەجێکردنـی پـرۆژەی ئـاوی هەولێـر ئیفـراز و دواتـر ئـاوی سـلێمانی نـاوی دەردەکەوێـت، سـۆزانی کچـی گوتـی:

جارێکیـان ئەندازیارێـک پێـی گوتـم؛ باشـترین قۆناخەکانـی ئـاوی هەولێـر ئیفـراز ئـەو بـەش و قۆناخـە بـووە، کـە رەحمەتـی شـەریف جامبـاز وەک مقـاول جێبەجـێ کردبـووو!

مـن لێـی دەپرسـم رەنگـە باوکـت پەیوەنـدی باشـی لەگـەڵ «ئیحسـان شـێرزاد» هەبـوو بێـت، چونکـە دیـارە ئیشـەکانی زۆریـان لـە شـارەوانییەکان بـووە، ئەویـش ماوەیـەک لەسـەر لیسـتی شـۆڕش و مـەلا مەسـتەفای رەحمەتـی لـە کاتـی دانوسـتانەکانا بـووە وەزیـر، سـەرۆک بارزانـی لـە دانوسـتانەکان و وەرگرتنـی پۆسـتەکانا بـۆ پۆسـتی وەزیریـی ئـەوی دەستنیشـان کـرد، ئـەو لـەو ساڵانە وەزیـری شـارەوانییەکان بـووە.

باوکـم لەنـاو هەولێـر کار دەکات و نـاو دەردەکات و دەوڵەمەنـد دەبێـت، لەگـەڵ «فائیـق نـادر» بەیەکـەوە چەنـدان پـرۆژە و کۆمپانیـا و وەکاڵەتـی ئۆتۆمبێـل و کەرەسـتە و کەلوپەلـی یەدەگـی مەکینـە و ئۆتۆمبێـل دەکاتـەوە. لـە هەمـوو پـرۆژە و شـوێنەکانی و ناودارتـر

دروستکردنی باڵەخانەیەکی چوار نهۆم لە کۆتایی شەقامی باتا بوو، شوێنەکەی دوایی ناوی دەبێتە کۆتری سەلام.

٦٨
کۆتری سەلام

باوکم لەگەڵ کەسایەتی پێشکەوتوخوازەکانی ئەودەمانەی هەولێر، وەک دیارییەک و بۆ جوانی و پابەندبوون بە بەرنامەی کۆماری عێراق و پەیامی ئاشتی، کۆتری سەلام دادەنێن. بنکە و کارە ئەندازیارییەکانی لەلایەن ئەندازیار «هاشم عەبدوڵا» دادەنرێت. ئەویش یەکێک بوو لەوانەی لەگەڵ هەڵگیرسانی شۆڕشی ١٤ تەمموزی ١٩٥٨ لە زیندان ئازاد دەبێت، دوایی دەبێتە سەرۆک شارەوانی هەولێر و ماوەیەکی زۆر سەرۆکایەتی شارەوانی دەکات. پەیکەرەکە لەلایەن هونەرمەند و مامۆستا «جابر پیرداود _لە ساڵی ٢٠٠٢ کۆچی دوایی دەکات_ دروست دەکرێت» بیرۆکەی کۆترەکەش لەسەر کۆترەکەی هونەرمەندی ناوداری ئەسپانی بیکاسۆ بووە. ئەو پەیکەرە و کۆکردنەوەی پارە بۆ تەواوکردنی یەکێک لە هۆکارەکانی ئەوە بووە، باوکم پاش هاتنی حەرەس قەومی دەگیرێت و سزای دەدەن! ئەوەی من لە بیرمە لەناو ماڵی ئێمە عەبدولکەریم قاسم خۆشەویست بوو، داپیرم وتارەکانی لە

رادیـۆ تۆمـار دەکـرد، تەسـجیلی بەکرەمـان هەبـوو، دەنـگ و هـەواڵ و سـەرکەوتنەکانی ئەویـان پـێ خـۆش بـوو.
پەیکەرەکـە لەلایـەن موتەسریفـی ئەودەمانـە «بەدرەردیـن عەلـی» دەرووخێندرێـت، «تـا ئەودەمانـەش شـوێنەکە بـە کۆتـری سـەلام دەناسرێـت، ئێسـتا کوتەڵێـک بـەو نـاوە لـەوێ دانـراوە» پـاش ئـەوە باوکـم بڕیـار دەدات لـە هەولێـر بـڕوات و روو لـە بەغـدا بـکات، هەمـوو سـامان و بیناکانـی دەداتـە دەسـت پارێزەرەکانـی. ئیـتر لـە بەغـدا دەکەوێتـە سـەر کار و پرۆژەکانـی سـەر لـە نـوێ دەسـت پـێ دەکاتـەوە، سـەرەتا لـە شـەقامی سـەعدون ئۆفیسـێکی سـادە دەکاتـەوە و خانووێـک بەکـرێ دەگرێـت و دوایـی خانووێکـی گـەورە لەسـەر رووبـەری ١٢٠٠ مەتـر لـە هەوارێکـی خۆشـی بەغـدا دروسـت دەکات.
مـن و رێزانـی خوشـکم دەچینـە قوتابخانەیەکـی ئەهلـی بـە نـاوی «عـادل الاهلیـه»، خوێندنمـان بـە زمانـی ئینگلیـزی بـوو، لـەوێ سـەرەتایی تـەواو دەکەیـن و دەچینـە دواناوەنـدی ئەمریکـی کچـان. ئـەوەش قوتابخانەیەکـی ئەهلـی بـوو، قوتابخانەیـەک بـوو سیسـتەمی خوێندنـی تونـدی هەبـوو، خوێندنـی زۆر بـوو، پشـوودان و هەناسـەی تێـدا نەبـوو، خوێنـدن و نووسـین و راهێنـان، بـواری نەبـوو گۆرانییەک بڵێـن، مەشـقی وەرزشـی بکەیـن. ئـەوەی سـەیر بـوو قوتابـی نمـرەی دەرچوونـی سـەد بـوو، لـە سـەد کەمـتر دەرنەچـوو حیسـاب دەکـرا، ناومـان نابـوو زینـدان، خوێنـدن و دەوامـی سـەخت و دژوار بـوو! لـەوێ بـە نمـرەی سـەد تـەواو دەکـەم و دەچمـە کۆلێـژی ئەندازیـاری، ئێسـتا لـە فیسـبوک گرووپـی دەرچووانـی ئـەو ئامادەییـمان هەیـە و

یەکترمـان دۆزیوەتـەوە!

***

عیمارەکـەی باوکـم لـە هەولێـر نـاوازە و تایبـەت بـوو، لـە شـوێنێکی سـتراتیژی شـار بـوو، «بەداخـەوە وردەکارییەکانـی نازانـم و دەبوایـە هەنـدێ شـتم لەسـەر زانیبووایـە، یـان بارودۆخەکـە و چەرخـی زەمـان وا نەبوایـە، بفرۆشرێـت، بـەڵام دڵـم خۆشـە مـاوە و هـەر بـە نـاوی باوکـم دەناسرێـت»، پـاش ئـەوەی باوکـم دەمرێـت، ئیـتر سەرپەشـتی و چاودێرییەکـەی کـەم دەبێـت، زۆریـش لـەو موڵکانـە بێـزار و ماندوو دەبیـن! کرێچییـەکان زۆر بـوون، هاتـن و دەرچـوون و نوێکردنـەوە و رێکارییەکانـی زۆر بـوون، ئیـتر ئێمـە دەیفرۆشـین، «ئـەو باڵەخانـە سـپییە نـاسراوە ماوەیـەک نهۆمێکـی یـان زۆرتـری دائیـرەی حکومـەی بەکرێیـان دەگـرت، ماوەیـەک دائیرەی نفوسـی تێـدا بـووە، دوکانەکانی خـوارەوە کارەباچـی و دەرمانخانـەی رەنـج و شـوقەکانی پارێـزەری زۆری تێـدا بـوون، شـوێنی کۆبوونـەوەی پارێـزەرکان بـوون، شـوێن و چەقـەی سـوورِانەوە و چوونـە بەرانبـەر منـارەی چۆڵـی بـوو، چوونـە نـاو گەڕەکـی عارەبـان و بەرانبـەر تەعجیلـی جـووەکان بـوو، شـان بـە شـانی کۆنـە بـازاڕ بـوو! لـەوێ لـە پەنجەرەکانـەوە کۆتـری سـەلام سـومبڵی چـەپ و هونـەر و چایەخانـەی قـەردارن دیـار بـوون. لـەوێ مـاڵ بـە مـاڵ و کوچـە بـە کوچـە بـۆ کۆچـی جـووەکان خشـت بـە خشـت، کاریتـە لـەدوای کاریتـە دەکەوتـن، خانـووە دوو نهۆمـەکان و کۆڵانـەکان لـە بـێ خاوەنـی تەسـک و تاریـک و کۆنـتر دەبـوون و نـۆژەن نەدەکرانـەوە و ئێسـتاش هـەر نـۆژەن نەکرانـەوە.

هـەر لەبـەر ئـارەزووی باوکـم دەچمـە کۆلێـژی ئەندازیـاری، لـە سـاڵی ١٩٧٨ ئەندازیاریـی بەشـی شارسـتانی تـەواو دەکـەم و دادەمەزرێـم و دەبمـە ئەندامـی نەقابـەی ئەندازیارانـی بەغـدا. باوکـم دۆسـتایەتی و هاوڕێیەتـی لەگـەڵ هونەرمەندانـی نـاو بەغـدا خـۆش بـوو، لـە مەجلیـس و دانیشـتنەکانی هونەرمەنـدە گـەورەکان دادەنیشـتن، گـەورە مقامبێژانـی عێراقـی یوسـف عومـەر «١٩١٨_١٩٨٦»، موحمـەد گوبەنچـی «١٩٠٤_١٩٨٩» و زۆری تـر هاموشـۆیان دەکـرد و بەشـداری خوانەکانـی دەبـوون.

مـن سـۆزان جامبـار کیژێکـم و ئەندازیـارم، سەرپەرشـتی کاروبارەکانی خێزانەکـەم دەکـەم، لەنـاو بەغـدا دەستەخوشـک و هاوڕێـم زۆر بـوون، لەنـاو بەغـدا ئاسـوودە بـووم، زووتـر زۆر لەگـەڵ باوکـم هاموشـۆم هەبـووە. شـەوانە بەخێزانـەوە دەچووینـە یانـەی سـەلاحەدینی کـوردان، لـەوێ عەرەبیـش دەهاتـن، کەبـاب و خواردنـی خۆشـیان هەبـوو! بـەڵام لەبـەر ئـەوەی یانـەی سـیروان لـە رەسـافە بـوو، دەبوایـە لـە رووبـاری دیجلـە بپەڕینـەوە، نەدەچوویـن، مـن زوو بڕیـارم دابـوو هەرگیـز لـە دیـوی رەسـافەی بەغـدا نەژیـم، بۆیـە بـەری کەرخـی بەغـدام پـێ خۆشـتر بـوو! لەنـاو بەغـدا ئۆتۆمبێلـم لـێ دەخـوڕی، بـە ئۆتۆمبێلەکـەی خۆمانـەوە دەهاتمـەوە هەولێـر، ژمارەکـەی ٤ ئەربیـل بـوو. ئۆتۆمبێلەکـە ئێسـتاش مـاوە و لەنـاو ژێرزەمینەکەمـان بـۆ براکـەم هەڵگیـراوە، ژمـارە چـوار ئەربیـل هـی باوکـم بـووە، یـادگاری شـەریف جامبـازە.

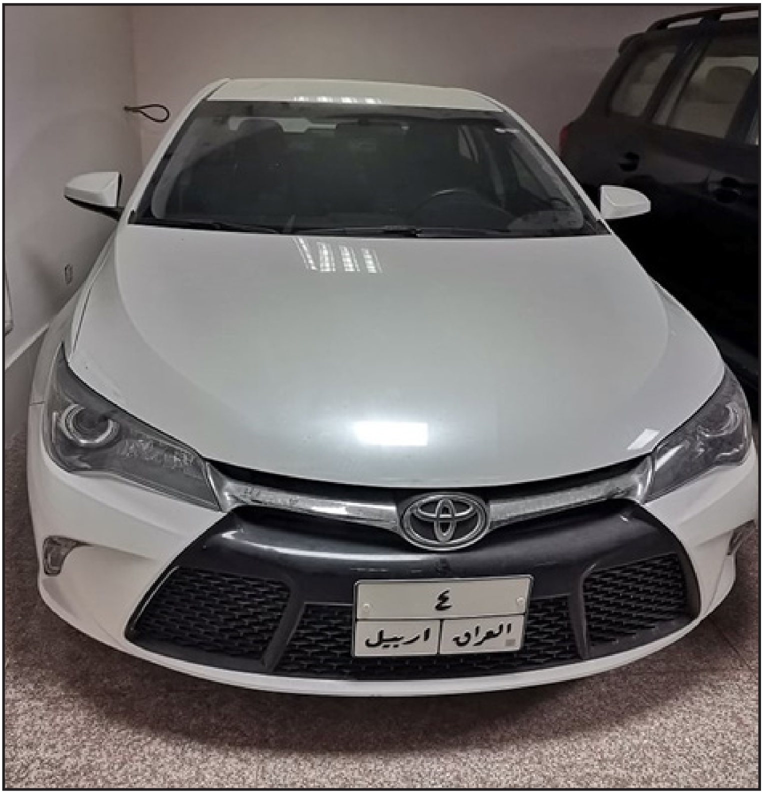

لەوەتی ژمارە ٤ ئەربیل هەیە موڵکی بنەماڵەی جامباز بووە.

گۆڕەکەی باوکم لەناو چێورمەیەکی تایبەتی ناو گۆڕستانی «ئیمام موحمەد»ی بەرانبەر منارەی چۆلییە، دایکیشم هەر لەوێ و لەتەنیشتی راکشاوە، هەردووکیان لە منارە نزیکن، دڵم خۆشە و دەبینم شارەوانی بایەخ بە پاک و خاوێنی ئەو گۆڕستانە دەدات، کە دایک و باوکی منی تێدایە، بەڵام رەنگە داوا نەکەم لەوێ بمنێژن ئەگەر بمرم، هەموومان دەمرین، هەست دەکەم، شوێنەکە زۆر قەرەباڵغە، مردووەکان لەوێ زۆر بوون، کۆن و نوێیەکان، ئەوانەی بەر لە سەدان ساڵ مردوون، ئەوانەی سنوورەکانیان بڕیووە و هاتوونەتە ئەو شارە و لێرە گیرساونەتەوە و لەوێ نێژراون!

باڵەخانەی کۆتری سەلام، لەلایەن بەڵێندەر شەریف جامباز دروستکرابوو.

٦٩
دەمە هاوژینی دکتۆر نەوزاد

یەکێـک لـە هـۆکارە سـەرەکییەکانی بڕیـار دەدەم داخوازییەکـەی دکتـۆر نـەوزاد قبـووڵ بکـەم و هاوسـەریی بەیەکـەوە بکەیـن، یەکـەم بابـەت لەبـەر ئـەوەی ئـەو کـورد بـوو، ناسیارمان بـوو، ئەوانیـش لـە بەغدا بـوون، دایـک و بـاوک و براکانـی کەسانی بەرێـز بـوون، لەبـەر ئەوانـە داواکـەم قبـووڵ کـرد، بـەڵام زۆرتـر لەبـەر ئـەوە بـوو مـن منداڵـم خۆشدەویسـت پـەرۆش بـووم، زوو منداڵـم هەبێـت، ببـم بـە دایـک، منـداڵ بەخێـو بکـەم، ناوێکـی کـوردی لـە منداڵـی خـۆم بنێـم! داواکەیـان قبـووڵ دەکـەم و دەچمـە نـاو هێڵانـەی خێزانێکـی جوانـی کاسـب و بەرێـز.

ئـەوان، دایکـی دکتـۆر و خوشـکەکانی گوتیـان؛ لـە زێـڕ چیـت دەوێ بـۆت دەکەیـن، فەرمـوو داوا بکـە! منیـش بـە سەرسـامییەوە پێـم گوتـن:

من زێڕم ناوێ، زێڕ هیچ نییە!

بـەڵام ئـەوان زۆریـان بـۆم هێنـا، زۆرم پـێ سـەیر بـوو، چ لـەو هەمـوو

زێـڕە بکـەم، هەندێـک لـە پارچـە زێـڕەکان تـا ئیمـڕۆش لەبـەرم نەکـردوون، وێنـەم پێیانـەوە نەگرتـووە، کـەس نەیدیـون! لەبـەر خۆمـەوە دەمگـوت؛ باشـە مـن ئـەو هەمـوو زێـڕم بـۆ چییـە! دایکـم «نەسریـن» گوتـی کچـی مـن زێـڕی نـاوێ.

تـا دکتـۆر لـە بەغـدا پسـپۆریی دەخوێنـد لـە بەغـدا بوویـن، زوو و ماوەیـەک خانووێکـمان بەکـرێ گـرت، دوایـی خانـووی خۆمـان دروسـتکرد و ماڵـمان دانـا، بـەڵام بـا ئـەوەم لەبیـر نەچێـت مەرجـی ئەوەشـم هەبـوو ئاهەنگەکەمـان لەنـاو بەغـدا بێـت، داواکـەم زەحمـەت بـوو، دەبوایـە خزمەکانیـان، برادەرەکانیـان لـە هەولێـرەوە بێنـە بەغـدا، ئیـتر لـە هوتێلـی میریدیـان ئاهەنگەکـە دەکەیـن، زۆر لـە هونەرمەندانـی بەغـدا بەشـداری دەکـەن، سـەلاح عەبدلغەفـوور گۆرانـی کوردیشـی گـوت، ئاهەنگەکـە ئەوەنـدە گـەورە و خـۆش بـوو، بـڕوا بکـەن لەنـاو بەغـدا دەنگـی دابـووەوە، بەزمـی شـایی و هەڵپەرکێیـە کوردییەکەمـان خـۆش بـوو، دەیانگـوت، سـەدام زانیبووی و پرسـیبووی لـەو هوتێلـە چـی کـراوە و بەزمەکەیـان دیـارە جـوان بـووە! «نازانـم قسـەکە تـەواو بـوو، یـان قسـەکەیان هەڵبەسـتراو بـوو».

***

پـاش مردنـی باوکـم ئیـتر سەرپەرشـتی مولکەکانـی دەکـەم، هاتوچـۆ دەکـەم و پارێـزەرەکان دەبینـم و چـاوم لـە براکانـم دەبێـت، لـە لەنـدەن سـەردانیان دەکـەم، شـوقەیان بـۆ بەکـرێ دەگـرم و شـوێنیان بـۆ دادەنێـم! لەنـاو لاپەڕەکانـی ریکلامـی رۆژنامەکانـی لەنـدەن

بـۆ شـوقەی خاوێـن و هــەرزان و بـاش دەگەڕێـم، کۆنتاکتـم بۆیـان دەکـرد. ئەودەمانــە پەیداکردنــی شــوقە لــە لەنــدەن ئاســان نەبــوو! دەچــووم زمانــی ئینگلیزییــم لــە عەرەبییەکــەش باشــتر بــوو، هەرگیــز بیـرم لـەوە نەدەکـردە کچـم، هەمـوو جـارێ دایکـم دەیگـوت سـۆزان بریـا و سـەد بریـا کـوڕ دەبوویـت! منیـش پێدەکەنیـم و ئاسـانکاریی کاروبارەکانــی نــاو خێزانەکــەم دەکــرد.
لـە ١٩٧٦/١٢/٢٨ ناسـنامەی ئەندامیەتـی لـە سـەندیکای ئەندازیارانـی بەغـدا وەردەگـرم، چەنـد سـاڵێک ساڵانە دەدەم و ناسـنامەکەم نـوێ دەکەمــەوە، بــەڵام کــە دێمــەوە هەولێــر و ئیــش ناکــەم و خەریکــی منـداڵان دەبـم، چیـتر ناچمـەوە سـەندیکای ئەندازیاران و ناسـنامەکەم نـوێ ناکەمـەوە!
کـە دەبمـە هاوسـەری دکتـۆر نـەوزاد و دایکـی چـوار منـداڵ دەکەومـە جیهانێکــی تــر. ئــەو پســپۆرییەکەی لــە بەغــدا تــەواو دەکات و دەگەڕێنــەوە هەولێــر. مــن بەغدایيــم و بەغــدام خۆشدەویســت، لــەوێ چــاوم کردبــووە، لــەوێ لەگــەڵ باوکــم چووبوومــە ســینەما، چووبوومــە ئاهەنگــە خێزانییــەکان، زانکــۆم لــەوێ تــەواو کردبــوو، عەرەبییەکـەم باشـە، فەرەنسـی دەخوێنـم و زمانەکـەم باشـە، ئیـتر هاتوومەتـە هەولێـر و هاوسـەری دکتۆرێکـم و ماڵـمان لـە گەڕەکـی ئەندازیـاران و سـەرووی موفتـی و بەرانبـەر باداوەیـە.
ڕۆژگارەکـە وا بـوو، شـەوانە هەولێـر تاریـک و بـە تـرس بـوو. ژنێکم بە تەنیـا، زۆر جـار شـەوانە ئیسـعافێک بـە پۆلیسـەوە دەهاتـن دکتۆریـان دەویسـت، ئیـتر منیـش نەدەوێـرام و دڵـم نەدەهـات و منیـش لەگەڵی دەچــووم، ئیســعافەکە لەپێشــەوە و ئێمــەش بــە ئۆتۆمبێلــی خۆمــان

و پۆلیسـەکانیش بـە نەجدەکەیانـەوە بـەرەو نەخۆشـخانەی کۆمـاری دەچووین. مـن لەنـاو ئۆتۆمبێلەکـەم دەمامـەوە، چاوەڕوانـم دەکـرد، تـا دکتـۆر نەشـتەرگەرییەکەی یـان پشـکنینەکەی تـەواو دەکـرد. زۆر جـار لەنـاو ژوورەکـەی ئـەو، یـان لەنـاو ئۆتۆمبێلەکەمـان خـەوم لـێ دەکـەوت! ئـەو وەک دکتـۆر دڵسـۆزی پیشـەکەی بـوو، خەمخـۆری نەخۆشـەکانی بـوو، بـەردەوام و زوو بـەرەو بانگـەوازی نەخۆشخانەکە دەچـوو، ماڵـمان دوور و لاچـەپ بـوو، هەولێـری ئەودەمانـە وەک ئێسـتا نەبـوو، پەیوەندییەکانیـش ئاسـان نەبـوو، بەتایبەتـی شـەوان.
لـە تەمەنـی منداڵییـەوە لـە بەغـدا ژیـاوم و گـەورە بـووم و بەڕاسـتی بەغدایـی بـووم. زمانـم بـە عەرەبـی کرابـووەوە، لەگەڵ دایـک و باوکم نەبێـت کـەس نەبـوو بـە کـوردی قسـەی لەگـەڵ بکـەم، ئەودەمانـە بەغـداش خـۆش بـوو، نەماندەزانـی کـێ شـیعەیە کام مـاڵ و خێـزان و دەستەخوشـکمان سـونەیە، نەماندەزانـی، جاروبـار گوێـمان لـەوە دەبـوو، بـەڵام نەدەچـووە نـاو هـزر و ژیانمـان!
جارێـک بـە دەستەخوشـکێکی خـۆم گـوت؛ دەتانـەوێ ژن بـۆ براتـان بهێنـن، لـە کچێکـی بـاش دەگەڕێـن، وەرە فلانـە کـچ بخـوازن، تـۆش دەیناسـیت، هاوڕێمانـە!؟ کچەکـە کـورد بـوو، یەکسـەر دەستەخوشـکە عەرەبەکـەم گوتـی:
نـا سـۆزان قسـەی وا مەکـە، چـۆن ئێمـە کچـی کـورد و سـونە دەکەینە بووکـمان، ناکـرێ و نابێت.
ئـەو قسـەیە شـۆکم دەکات، هـەر ئـەو جـارە و چیـتر گوێـم لـە راز و دەربڕینـی لـەو جـۆرە نەبـووە. ئێمـە لەنـاو ماڵێـک گـەورە ببوویـن دوور لـە رق و ململانـێ! ئـازاد بوویـن، باوکـم پیاوێکـی کـراوە بـوو،

دایکـم کیـژی ناسراوتریـن مامۆسـتا و پـەروەردەکاری هەولێـر بـوو، کوردپـەروەر، زوو زووش خاڵـم «وریـا» کـە لـە بەغـدا دەبـوو دەهاتـە لامـان لەکـن ئێمـە دەمایـەوە، ئـەو کتێبـی زۆری بۆمـان دەهێنـا.

وریـا تـا زانکـۆ لـە بەغـدا تـەواو دەکات هـەر لەکـن ئێمـە بـوو، دوایـی لەسـەر بنچینەکانـی یـازدەی ئـازار بـۆ ناردنـی قوتابییانـی کـورد بـۆ دەرەوە، وەک قوتابـی یەکەمـی بەشـی کـوردی کۆلێـژی ئـاداب دەچێتـە مۆسـکۆ. لـەوێ هەنـدە کێشـەیان لەسـەر شـەهادە بـۆ پەیـدا دەکـەن، هەمـوو قوتابییـە عێراقییـەکان دەگەڕێنـەوە بەغدا، بۆیـە حکومـەت ئەوانـەی ئـارەزووی خوێندنیـان تێـدا بـوو بـۆ خوێنـدن رەوانـەی لەندەنیـان دەکات، ئیـتر ئەویـش بـۆ خوێنـدن روو لـە لەنـدەن دەکات. ئێمـە لـەوێ هەوارمـان هەبـوو، کـە دەچوویـن ئـەو بـەردەوام لەگـەڵ ئێمـە دەبـوو، کـە باوکـم لـەوێ دەمایـەوە خاڵـم وریـا هاوڕێیەتـی دەکردیـن. مـن بـە منداڵییـش ئـەو جاروبـار دەسـتی دەگرتـم و دەیبرمـە قوتابخانـە، لەبیرمـە هەمـوو روباعیاتـی خەیامـی عەرەبـی پـێ لەبـەر کردبـووم، وەک کـوڕی ماڵـمان بـوو، باوکـم خۆشیدەویسـت!

«لەگـەڵ «دکتـۆر وریـا عومـەر ئەمیـن» قسـەم کـرد، حـەزم کـرد کەمێـک باسـی شـەریف جامبـازم بـۆ بـکات، ئـەو گوتـی:

شـەریف جامبـاز کەسـایەتییەکی خێرخـواز و بزنسـمانێکی زیـرەک و لێهاتـوو بـوو، بـەر لـەوەی بەیەکجـاری بچێتـە بەغـدا لەسـەر هەڵوێسـتە سیاسـییە چـەپ و کوردپەروەرییەکانـی دەگیرێـت، مـن لەودەمانـە چـوارده پـازده سـاڵان دەبـووم، دەچـووم خواردنـم بـۆ دەبـردە حەپسـخانەی هەولێـر. ئـەوەی دەمـەوێ ئاماژەی پـێ بـدەم،

خواردنەکـەی مـن دەمـبرد زۆر بـوو، چونکـە ئـەو داوای خواردنـی بـۆ زۆربـەی بەندکـراوەکان دەکـرد، یارمەتـی زۆری دەدان. زۆریشـم بیسـتبوو شـەریف جامبـار کەمتەرخەمـی نەدەکـرد لـە یارمەتیدانـی شۆڕشـی ئەیلـول، مـەلا مەسـتەفای بارزانیـش خۆشیدەویسـت! هـەر لـەو سـاڵانەش «سـەبیحە»ی خوشـکم وەک بەرپرسـێکی کۆمەڵـەی ئافرەتانـی شـیوعی گیرابـوو، لەبـەر هەردووکیـان زۆر سـەردانی زیندانەکـەم دەکـرد.

***

لـە سـاڵانی رابـردوو وەک هاوسـەری دکتـۆر نـەوزاد لـە شـارەکانی بەغـدا و هەولێـر و عەمـان و مارسـین و ئەسـتنبۆل و دووبـارە هەولێـر تـا ئیمـڕۆش دەژیـم!

تـا دکتـۆر پسـپۆری لـە بەغـدا تـەواو دەکات لـە بەغـدا دەبێـت، لـەو سـاڵانەش ئیشـکردن و دکتـۆری لـە گەرمـەی شـەڕەکانی عێـراق ئێـران زۆر بـوو، زۆریـان دەناردنـە بەرەکانـی شـەڕ و زۆریـش دەمایـەوە! دەگەڕێنـەوە هەولێـر و نـاو ژیانێکـی سـادە و لەنـاو خانووێکـی گـەورەی نوێـی کەمێـک دوور لـە شـار، یـەک سـاڵ هـەر بـۆ بەغـدا دەگریـام و دوایـی لـێ راهاتـم، ئـەوەی زۆر منـی هۆگـر کردبـوو خانـەوادەی دکتـۆر بـوو، دایـک و باوکـی و بـرا و خوشـکەکانی بـوون. باسـکردنی ئەوانـە تـەواو نابێـت، کەسـانی بـاش و نـەرم و شـیرین بـوون و منیـان خۆشدەویسـت.

٧٠
دەچینە میرسین

ماوەیەکـی کـورت لـە عەمانـی پایتەختـی ئـوردن دەبیـن، لـەوێ زۆری نەمابـوو دڵـم بتەقێـت، زۆرم پـێ ناخـۆش بـوو. بۆیـە لـەوێ بـەرەو مارسینی تورکیا دەڕۆیـن، زووتـر بنەماڵـەی باجگر، بـراکان کار و ئۆفیـس و بزنسـی باشـیان هەبـوو، دەچینـە مارسـین، لـەو شـارە جوانـە دڵـم ئـارام دەبێـت. سـەرەتا باڵەخانەیەکـی خۆمـان هەبـوو، چەنـد نهـۆم بـوو، ئۆفیـس و خزمەتگوازیـی بـۆ سـاز دەکـەن و ژوور بـە ژوور بەکرێـی مانگانـە وەک بەشـی ناوخـۆ دەدەینـە کچـان، مـن سەرپەرشتی بەڕێوەبردنەکـەم دەکـرد. لەودەمانـە زمانـە تورکییەکـەم بـاش نەبـوو، بـەڵام ئینگلیزییەکـەم زۆر بـاش بـوو، ئیـتر لەگـەڵ دوو سـێ فەرمانبـەر و کیژەکانـی تێـدا نیشـتەجێ بـوون دەگوزەرێـم و ڕۆژانـە سـەرقاڵ دەبـم و دڵـم خۆشـە ئیـش دەکـەم و منداڵەکانـم بـۆ فێربوونـی زمانـی تورکـی کۆرسـی خوێندنیـان هەبـوو. ئـەوان لـە قوتابخانـەش بـە ئینگلیـزی دەیانخوێنـد. سـەبارەت بـە دکتـۆر نـەوزاد ئیـتر ببـوو بـە بزنسـمان و لـە پیشـەی دکتـۆری و نەشـتەرگەریی دوور

کەوتبـووە، چونکـە تورکـەکان دەیانویسـت دکتـۆر ئیـش و زانسـت و بەرنامەکانـی بـە زمانـی تورکـی بێـت، ئـەوەش بـۆ دکتۆرێـک بـە زمانـی ئینگلیـزی خوێندنـی تـەواو کردبێـت، بـەو زمانـە ماوەیەکـی زۆر لـەو بـوارە ئیشـی کردبێـت. ئاسـان نەبـوو لەسـەر داوای ئـەوان ئیـش بـکات، بۆیـە بیـر لـەوە ناکاتـەوە لەنـاو تورکیـا وەک دکتـۆر ئیـش بـکات.

ماوەیەکـی بـاش هەمووومـان، ئەندامەکانـی بنەماڵەکـە، خێزانـی هـەر چـوار بـرای باجگـر، لەنزیـک یەکـتری لـە مارسـین دەژیـن، لەگـەڵ جڤاتەکـە ئاوێتـە دەبیـن و زمانمـان باشـتر دەبێـت، داوای رەگەزنامـەی تورکیـا دەکەیـن و تاقیکردنەوەیەکـی زمانمـان بـۆ دەکـەن و سـەردەکەوین و رەگەزنامەکـە وەردەگریـن. ئـەوەش بـۆ سـەفەر و کاروبـارە بازرگانییـەکان بـاش دەبێـت!

لەگـەڵ تورکـەکان کێشـەی ئەوەمـان هەبـوو، لـەو سـاڵانەی ئێمـە لـە مارسـین بوویـن، کـورد بیـت و بـە کـوردی قسـە بکەیـت زۆر ترسـناک و سـەیر بـوو، تاوانێکـی گـەورە بـوو!

رۆژێکیـان یەکێـک لەوانـەی هاموشـۆمان دەکـردن و لێمانـەوە نزیـک بـوو، گوێـی لـەوە ببـوو یەکێـک گوتبـووی مـن کـوردم، ئـەو شـێت ببـوو، هـاواری دەکـرد، دەنگـی تووڕەیـی ژنـە تورکەکـە دەگەیشـتە مـن، هـاواری دەکـرد:

نەفـرەت لەوانـە، هەناسـەی تورکیـا هەڵدەمـژن و دەڵێـن ئێمـە کوردیـن! ئێمـە تـورک نیـن. لەسـەر خاکـی پیـرۆزی تورکیـا دەژیـن و پێیـان لەسـەر خۆڵـی تورکیایـە، دەڵێـن ئێمـە کوردین، ئـای لـەو تاوانە، ئـای لـەو بەدنیعمەتـی و حەرامزادەییـە! مـن کـوردم... پێدەکەنـی و

قاقا و هاواری دەکرد!

بەو دیمەنە رادەچڵەکێم، شۆک دەبم!

خێزانەکانی هاموشۆی ئێمەیان دەکرد، دەیانزانی ئێمە عیراقین، نەیاندەزانی کوردین، بە هیچ شێوەیەک نەدەچووە عەقڵیان بڕوا بکەن ئێمە کورد بین! رۆژێکیان منداڵێکی هاوسێمان لەگەڵ منداڵەکانی من فێری وشەی «وەرە»ی کوردی ببوو، ژنەکە بەخۆشییەوە هات و بە منی گوت:

سۆزان، چەند خۆشە کوڕەکەم لە منداڵەکانی تۆ وشەی عەرەبی فێر بووە. منیش گوتم وشەی «وەرە» عەرەبی نییە، ئەوە کوردییە! ئێمە کوردین.

ژنەکە وەڵامی نەدامەوە و قسەی نەکرد، بەڵام تێگەیشتم چەند تووڕە و نائومێد بوو.

لەبەر ئەوەی من زمانی ئینگلیزییم زۆر باش بوو، لەوێ بە چاوێکی سەیر و ناوازە سەیریان دەکردم! چونکە لە تورکیا ئەو زمانە بۆ ئەوان، خەونێکی مەزن و گەورە بوو.

***

• ماوەیەک لە هەولێر بووم، زۆر کارەبا دەکوژایەوە، بەردەوام فیووزی دەکرد و دەبوایە بە ماسیحە سویجەکە هەڵدەمەوە.

• ئەگەر سەرپشک بم و بگونجێت حەز دەکەم لە مارسین بژیم، ژیانی ئەستبۆل خۆش نییە، جەنجاڵە، ترافیکی ناخۆشە، هاوینان شێدارە و بۆنی ناخۆشە! ئەوەندەی لەوێ بووین، منداڵەکان

دەچوونــە مەکتــەب و کۆرســی زمــان و وەرزش و لــە گەمەکردنــی نــاو منداڵانیــش، لــە هاموشــۆی نــاو برادەرەکانیــان؛ کــەس لــە هاوســێیەکانمان، هاوپۆلەکانیــان نەیاندەزانــی کۆمپانیــای گەورەمــان هەیــە، باوکیــان دەوڵەمەنــدە و بازرگانــی نێــوان وڵاتــان و عێــراق و ئێرانیــش دەکات، ژیانمــان ئاســایی بــوو، ســادە رۆژانەمــان بەڕێدەکــرد، زمانــە تورکییەکەمــان هــەر بــاش نەبــوو، بــەڵام بــە ئینگلیزییەکەمــان سەرســام بــوون.

• ئێســتاش هــەر بــە دەســتی خــۆم چێشــت لــێ دەنێــم و نامــەوێ خواردنــی دەرەوە بخــۆم، ئــەوەی دەیکــەم و ئامــادەی دەکــەم دەدەمــە پیاوەکانــی لەکــن ئێمــە ئیــش دەکــەن، ناکــرێ ئــەوان خواردنەکــە نەخــۆن، چونکــە دەمزانــی بۆنــی خواردنەکەیــان کــردووە، دڵــم نەدەهــات ئێمــە بخۆیــن و ئــەوان نەخــۆن، ناتوانــم بــێ ئــەوان هیــچ بخــۆم.

• زۆر حــەز بــە کتێبەکانــی دکتــۆر «خەزعــل ئەلماجــدی» دەکــەم، حــەز بــە مێــژووی کۆنــی ئاینــەکان دەکــەم، دەمــەوێ ســەربردەی ژیانــی کۆنــی ناوچەکــە و ئاینــەکان بزانــم. «خەزعــل دکتــۆر و مامۆســتا و شــاعیر و شــانۆنووس لــە ســاڵی ١٩٥١ لــە کەرکــووک لەدایکبــووە، دکتــۆرای یەکەمــی لــە ســاڵی ١٩٩٦ لــە مێــژووی کــۆن و دکتــۆرای دووەمــی لــە ســاڵی ٢٠٠٩ لــە فەلســەفەی ئاینــەکان وەرگرتــووە. ئــەو زۆر لەگــەڵ نووســەرانی کــورد دۆســتایەتی هەیــە و هامۆشــوی لەگــەڵ

ئـەدەب و کولتـووری کـوردی گەرمـە، زۆریـش بـە سـەردان هاتووتـە کوردسـتان، ئێسـتا لـە دەرەوە دەژیـت. پەنجـا کتێبـی لـە بوارەکانـی ئـەدەب و مێـژوو و ئاینـەکان چاپکـردووە».

• ئێسـتاش هـەر حـەز دەکـەم دکتـۆر نـەوزاد پشـکنینی تەندروسـتییم بـۆ بـکات، بـڕوای تـەواوم بـە پیشـەکەی ئـەو هەیـە، مـن دەزانـم چەنـد دکتۆرێکـی دڵسـۆز بـوو، چەنـد پەرۆشـە خزمەتـی مـرۆڤ بـکات، زۆریـش لـەو بـوارە مانـدوو بـووە. ئەودەمانـە دەچـووە بەرەکانـی شـەڕ و تەلەفـۆن نەبـوو و هەواڵـی هیـچ نەبـوو، مـن دەسـووتام، ئەویـش لەبـەر خۆشەویسـتی بـۆ پیشـەکەی ئاسـایی لـەوێ دەمایـەوە.

• پێـش ئـەوەی دکتـۆر نـەوزاد بناسـم، بزانـم چەنـد وردبیـن و زیرەکە، زووتـر دایکـم وا بـوو، زوو زیرەکـی و دڵسـۆزیی و زانینـی ئـەو لـە بەرنامـە و رۆژانەکـەم دەدۆزمـەوە و دەزانـم، چونکـە دایکـم وا بـوو.

• هەموو سورەیاکانی ناو ماڵەکەمان لە تورکیا هێناوە

• باوکـم لـە لوبنـان لەگـەڵ دایکـم لـە مانگـی هەنگوینی دەبـن، لەوێ باوکـم ژنێکـی جـوان و ناسـکی لوبنانـی بـە نـاوی سـۆزان دەبینێـت، بـە دایکـم دەڵێـت ئەگـەر کچێکمان بـوو بـە نـاوی ئـەو ژنـە جوانـەی دەکەیـن، ئیـتر مـن نۆبـەرەم و نـاوم دەنێـت سـۆزان.

• جلـی کـوردی ژنانـەم هەیـە، بـەڵام زۆرم نییـە، تەنیـا دە دەسـتەجلم هەیـە. زۆریـش بایـەخ بـە جلوبـەرگ نـادەم.

• بـڕوا ناکـەم دکتـۆر نـەوزاد تـا ئەوودەمانـە یـەک درهـەم، وەک پـارە سـوودی لـە زانکۆکانـی جیهـان وەرگرتبێـت. بـەڵام زانکۆکـەی خۆشـدەویت. مـن دەزانـم چەنـد دڵـی بـەو زانکۆیـە خۆشـە، ئـاگادار بـووم کـە لەگـەڵ دکتـۆر ئەمجـەد لەسـەر پارچـە کاغەزێـک نەخشەسـازییان بـۆ زانکۆکـە دەکـرد، دەمزانـی چەنـد خەمخـۆری دروسـتکردن و تەواوبوونـی بـوو، وا ئێسـتا بـووە بـەو زانکۆیـە. مـن چەنـدان جـار ئـەو زانکۆیـەم لەسـەر پارچـە کاغەزێـک و لەسـەر مێزێـک بینیـووە، شـادمانم ئێسـتا بـووە بـە گەوهەرێکـی جوانـی شـارەکە و شـانازی پێـوە دەکـەم. تەنیـا مـن دەزانـم دکتـۆر نـەوزاد چەنـد بـەو زانکۆیـە مانـدوو بـووە و چەندیـش دڵـی بـەوە خۆشـە.

• لـە سـاڵی ١٩٦٣ بـە ئۆتۆمبێـل باوکـم ئێمـەی بـردە لوبنـان، بەیـروت ئەوودەمانـە زۆر نـازدار بـوو، بەڕاسـتی شـوێنی سـەیران بـوو، نـاوی هوتێلەکـەم هـەر لـە بیرمابـوو، بەگەورەیـی چوومـەوە بەیـروت زۆر بـەدوای هوتێلەکـە گـەڕام نەمدۆزیـەوە، بـەڵام هەسـتم دەکـرد جوانییەکانـی جارانـی نەمـاوە، یـان لەبـەر ئـەوەی باوکـم لەگەڵـم نەبـوو، وادەمزانـی سـەیرانەکەمان تاڵـە. باوکـم زووتـر و بـەر لـەوەی بچینـە بەغـدا، بـۆ کڕینـی کەرەسـتە و پێداویسـتەکانی کارەکـەی دەچـووە چیـک، باسـی براگـی بۆمـان دەکـرد. ئیـتر شـوێن و هـەوار و شـار بـە رۆژگار دەگۆڕێـت، جـاران بەغدامـان پـێ بەهەشـت بـوو،

کە لە ساڵی ٢٠٠٣ و پاش دابڕانێکی زۆر دەگەڕێمەوە بەغدا شۆک دەبم، هەست بەبوونی جوانی جاران ناکەم و دەترسم. ئەگەرچی من یادگاریی زۆرم لەو شارە هەیە، ئێستاش خانووەکەمان ماوە و کەرەستە و ناوماڵەکەمان تێدایە، بەڵام زەحمەتە بتوانم یەک رۆژ لەوێ بژیم.

• سەرەتای ساڵانی نۆهەدەکان، گەرمەی شەڕ و داگیرکردنی کوێت و گەمارۆیە ئابوورییە سیاسییەکانی سەر دەوڵەت و میللەتانی عێراق، بەغدا زۆر ناخۆش بوو، کارەبا نەبوو، فانووسمان بەکاردەهێنا، ترس و دڵەڕاوکێ و بۆردومان سەر شارەکان بەردەوام بوو، هیوا و تروسکایی ئاشتی و ئاوەدانی نەمابوو.

• «لەودەمانەی من لەگەڵ سۆزان خان قسەمان دەکرد، لە ژوورەکەی نزیک ئێمە «ناز»ی کچی و هاوسەرەکەی دەرسی کوردییان بە کیژە بچووکەکەیان دەگوتەوە و بەیەکەوە دەیانگوت:

«سێو و مێویکی جوانە
ترش و شیرین و هەرزانە
رۆژێک چوومە ناو باخان
دەستم بردە ناو پەلەکان
سێویێک هاتە ناو دەستم
لێم کردوە بەئاسان»

***

٧١
گەلەرییەک لەناوماڵێک

لەنـاو ماڵـە گەورەکـەی دکتـۆر نـەوزاد، ژووری میوانـان و ژووری پێشـوازییەکەی گـەورە و فراوانـە! دوو مافـووری نـازدار بـە دیوارەکانـا هەڵواسرابـوون، گوتیـان هەردووکیـان لـە ئیمارات کـڕاون، ئـەوان گوتیان بـەڵام لەبیریـان نەبـوو بـە چەنـدی کڕابـوون، نەخـش و جوانییەکانـی نـازدار بـوون، سـۆزان خـان گوتـی: «میـران»ی کـوڕم دەڵـێ دایـە ئـەو مافوورانــە وا دانــراوە وا دەزانیــت تــازە شــووراون و بــۆ وشــکبوونە دانـراون!

لــەو ژوورە گەورەیــە، دەرگەیەکــی بچــووک دەتباتــە نــاو ژوورێکــی بچووکـی لاچـەپ، زۆر قەڕەباڵـغ، بـەڵام بـوار هەبـوو پێیـدا بڕۆیـت و بگەیتــە بەرانبــەر دۆلابــەکان، ڕەفــی کتێبــەکان، نــاو دیارییــەکان، تابلـۆکان، ڕەنـگ و هێـڵ و سـێبەر و چوارچێـوەی تابلـۆ و فۆتـۆکان! دکتـۆر گوتـی:

«ئاماژە بە تابلۆیەک دەکات» ئەوەیان سەیر بکە، بڕۆ پێش!

دەچمـە نزیـک تابلۆکـە، تابلۆیەکـی هێڵکارییـە لەنـاو چوارچێوەیەکـی

سادەی کۆن بوو، بە بزمارێک بە دیوارەکە هەڵواسرابوو. تابلۆیەکە بۆنی بەغدای کۆن، دەوڵەتی عێراقی بەر لە کۆماری لێ دەهات، لەو ساڵانەی هونەر پیرۆز و جوان بوون، لەو ساڵانەی «مەعروف رەسافی» کتێبی کەسایەتی موحەمەدی نووسیبوو، بەڵام کەس نەیدەزانی، کەس ئاگاداری نەبوو، پاش چەند ساڵ لە مردنی ئینجا بڵاو دەکرێتەوە!

تابلۆکە سادە بوو، بە قەڵەم و ئارەزووی جەواد سەلیم «١٩١٩_١٩٦١» کرابوو، ئەوەی بۆ خوێندن و تابلۆ و هێڵکاری دەچێتە فەرەنسا و ئیتاڵیا. لەوێش دەچێتە لەندەن، بۆیە زمانەکانی تورکی و فەرەنسی و ئینگلیزی و ئیتاڵی زانیوە! تابلۆیەکی بچووکی جەواد سەلیم لەو ژوورە و لە رووبەرێکی دیوارەکە هەڵواسرابوو، تابلۆکە لە ساڵی ١٩٥٤ دروستکراوە، کێ دەزانێت، کێ ئاگادارە تابلۆکە ماوە و لە هەولێرە؟ لەو خانووە گەورەیە لاچەپە، لەو ژوورە بچووکە تابلۆیەکی جەواد سەلیم هەڵواسراوە و «ئەگەرچی بچووکە» بەڵام بە گەورەیی و بە پیرۆزییەوە دانراوە. من لێی دەپرسم:

سەربردەی ئەوە چییە، چۆن گەیشتووتە بەر دەستی تۆ؟

ئەو لە وەڵامدا گوتی:

ئەوەم لە ساڵانی هەشتاکان لە بەغدا لە موزایدەیەک کڕیوە، بەڵام لەبیرم نەماوە و نازانم بە چەندی کڕاوە!

***

هەر بە سەر دیوارەکەوە و نزیک لە دەست و خەت و پەنجەکانی جەواد سەلیم، دوو تابلۆی هێڵکاریی سادەش دانراون. ئەو گوتی:

هەردووکیـان لـە بریتانیـا کـڕاون سـاڵی دروسـتکردنیان ١٨٤١ و ١٨٨٣یان لەسـەر بـوو. هەردووکیـان دامـاو و کـز، بێدەنـگ دانـراون کەوتوونەتـە ژوورێـک کـە زۆرتـر کتێبـی بـە زمانـی کـوردی و عەرەبـی تێدایـە. ژوورێکـە بـۆ دوو هێلکارییەکـە سـەیرە. تابلۆکان،ئامرازەکانـی؛ مـاوە مـاوە لـە چوارچێـوە سـادەکانیان دێنـە دەرەوە. بەرانبـەر کەلوپـەل و کتێـب و تابلۆکانـا دەوەسـتن قسـە دەکـەن، بـە زمانێکی ئینگلیـزی کۆن، زۆریـش کـۆن نەبـوو چونکە زووتـر شەکسـپیر «١٥٦٤_١٦١٦» تێکسـتی زۆری بـەو شـێوازە ئینگلیزییـە بـڵاو کردیتـەوە و زمانەکـەی ببـوو بـە زمانـی سـتاندار. هەردووکیـان سەرسـام و حەپەسـاو، لـە لەنـدەن کڕاون، هەردووکیـان گوزارشـت لـە «Green Park»ی نـاو لەنـدەن دەکـەن. ئـەوێ باخێکـە دەکەوێتـە نـاو لەنـدەن و نزیـک لـە هایـد پـارک و سـانت جیمـس و مێـژووی سـەرەتاکانی دروسـتبوونی دەگەڕێتـەوە سـەدەی حەڤدەمـی زاینـی.

دارەکانـی ئـەو پارکـە، بـە قەدەکانیانـەوە دیـارە ئەوەنـدە کۆنـن، نازاندرێـت کام لـە بەگزادەکانی شانشینەکانی ئەودەمانـە فەرمانی داوە بچێندرێـن؟ چەنـدان جووتیـار و کرێـکار و عاشـقانی ژینگـە و عاشـقانی دڵ، ئەوەنـدە سـاڵە ئاویـان داون، خزمەتیـان کـردوون. قـەدەکان، سێبەرەکانیان پیـرن و زمانیـان لەبیـر کـردووە! دارەکان کـە بوونەتـە تابلـۆ و مـاون و خزمـەت دەکرێـن و ڕۆژانـە ئـاو دەدرێـن و چاودێـری دەکرێـن، کەوتوونەتـە ماڵێـک، نـاو خێزانێکـی کـورد؛ لـە نێـوان بەغـدا و مارسـین و ئەسـتنبۆل و هەولێـر دانـراون و هەڵگیـراون. درەختـەکان زمانیـان شـێواوە، چونکـە لـەو ماڵـە بـە چەنـدان زمـان قسـەکراوە، کـوردی و تورکـی و عەرەبـی و ئینگلیزیـش!

جیهانێکی ڕەنگاوڕەنگی هونەری و کولتووری_ ماڵەوە.

هەر لەو ژوورە، دیاریی جوان و ناوازە هەڵگیراوە، لەناو پاکێتێکی ناسک و خاوێن کتێبێک لاپەڕەکانی نایلۆن، نازانم نایلۆنە یان جۆرێکە لە ئاوریشم، لاپەڕەکانی نەرم و شل و بریقەدار، شەوقیان هەبوو، دەبریسکانەوە، لاپەڕە لە لاپەڕە جوانتر و نەرمتر بوون! کتێبێکی کونفوشیوس _Confucius «ئەو بیرمەندە چینییە لە ساڵی ٥٥٢ پێش زاین لەدایکبووە» بوو. دیارە ئەو کتێبی زۆرە، هەمووان بۆ جڤاتی چینی بوون بە پەند و بنچینەی بیروباوەڕ و دابونەریت و ڕێنمایی کۆمەڵایەتی! یەکێک لە پەند و قسە جوانەکانی دەبێژێت: عەقڵت بە زانین دەوڵەمەند بکە، باشترە لەوەی جەستەت بە خشڵ برازێنیتەوە. کتێبەکەی لەو ژوورە دانراوە و لاپەڕەکانی دەبریسکێنەوە؛ ئەگەرچی بە پیت و هزر و چاپی چینی بوون، بەڵام ناسکی و نازداری و شێوەی هەڵگرتنەکەی و دانانی لەناو کارتۆنێکی ناوازەی دیاریی ئەوەی دەگەیاند پیرۆز بێت.

ئیتر لەو ژوورە دەتوانیت کولتوور و کەلەپووری وڵاتانی خۆرهەڵات بدۆزیتەوە، نەخش و نیگار، خشڵ و خڵخاڵ، ئەنگوستیلە و قۆری بە هەموو ڕەنگ و نەخشەوە، زۆریان بۆ چا و خوان و شەوچەرە بوون بە سیرامیک و هاتوونەتە بازاڕ،تا بچنە ناو دەستی کابانی نەرم، بگەنە سەر خوانی شیرین، وا لەو ژوورە بوون بە تابلۆ و مۆزە! لەو ژوورە و لەناو چەکمەجەی دۆلابێکی کۆن، دکتۆر نەوزاد سەندوقێکی ناسکی لاکێشەیی دەردەهێنێت، نەرم نەرم وەک ئەوەی بەو پەنجانە نەشتەرگەرییەکی ترسناک دەکات،، دەمار دەماری نەخۆشێک جیابکاتەوە، پارچەکانی دڵی بکاتەوە، ئەو بەو شێوەیە سەندوقە کۆنەکە دەکاتەوە، ژمارەیەک خڵخاڵ، بازنە،

مـورووو و ئەنگوسـتیلە و ملوانکـە، بەرسـینگ و سەردەسـتە و خەناوکـە و تیتیلـە و بەرچەناگـە و بەرسـوخمە و سـەرقژ و سـەر نێوچـەوان و مرواریيـم نیشـان دەدات. زۆر لـە خشـڵەکانی لـەو دیـدارە و لـەو ژوورە دەیانبینـم؛ هەموویـان بەیەکـەوە لەنـاو ئـەو سـەندوقە کۆکراونەتـەوە، بـەڵام لـە چەنـدان هــەوار و مـاڵ و وڵات و خـاک و ئـاو و بـازاڕ و موزایـدە کـڕاون، کۆکراونەتـەوە، کـڕاون، هێـنراون، دانـراون، لـە موزایدە، لەنـاو گونـدە گەشـتیارییەکان، لـە بـازاڕە کۆنـە قەیسـەرییەکان، لەسـەر شــەقامەکان و ســەر کەنــارەکان، کــە پیــاوە باڵابــەرزە رەشــە قــژ بــە بسـکەکان، ژنەکانـی لـە ئەفریقیـاوە هاتبـوون دەیانفرۆشـت؛ ئەوانـەی هەمـوو لەسـەر کەنارەکانـی دەریـای سـپی و رەش و سـوور و زەریـاکان کڕیـووە و هەمووشـی وەک چاوەکانـی پاراسـتوون!

هەمـوو ئەوانـە بـە گـران و زۆریـش هـەرزان، بە شـەو و بـەرۆژ، بەتەنیا و لەگـەڵ سـۆزانی هاوسـەری کڕیـوە. ئەوانـەی دیـوە و عاشـقیان بـووە و هەڵبـژاردوون لەودەمانـەی لەگـەڵ منداڵەکانـی لـە بـازاڕ و مـۆڵ و شـەقامە گشـتیارییەکانا بـووە ئەوانـەی دیـوە و کڕیویەتـی؛ بـەر لـەوەی بیانکڕێـت، پێـش ئـەوەی پارەکانیـان بـدات، لـە دەسـتی فرۆشـیارەکەی وەربگرێـت، لەنـاو جانتاکـەی دابنێـت، پێـش هەموو شـتێک بیـری لەوە کردیتـەوە، ئەوانـە لەنـاو مۆزەیـەک لەنـاو هەولێـر بـە نـاوی مـۆزەی میللەتانـی جیهـان دادەنێـت، ریزیـان دەکات، بـە زمانـی ئینگلیـزی و کـوردی لەسـەریان دەنووسـێت، ئـەو پارچـە خشـلە، لـە سـاڵی ئەوەندە و لـە فـلان شـوێن و بـەو بۆنەیـە کـڕاوە، تکایـە دەسـتکارییان مەکـە، بـەڵام دەتوانـن وێنەیـان بگـرن، ئاسـاییە!

کەلەپووری میللەتان لە گەنجینەکانی دکتۆر نەوزاد باجگر لە ماڵەکەی خۆی.

کەلەپووری میللەتان لە گەنجینەکانی دکتۆر نەوزاد باجگر لەماڵەکەی خۆی «٢».

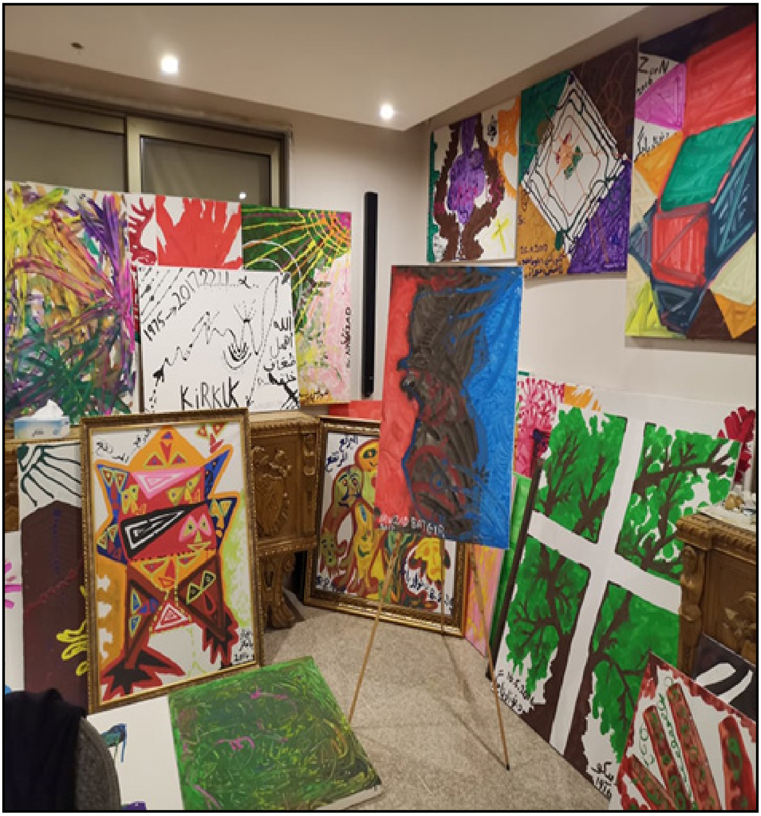

گەلەریی دکتۆر نەوزاد لە ماڵەکەی خۆی لە دریم ستی هەولێر.

هەوارێکی هونەری لەناو ماڵی دکتۆر نەوزاد.

٧٢
کولتووری گەلان لەناو گەلەرییەکە

لەنـاو هەولێـر و لەنـاو کۆشـکێکی گـەورەی نـاو دریـم سـتی و لـە دۆلابێکـی نـاو کتێبخانەکـە و دۆلابێکـی باریکـی لاکێشـە بـە رەنگـی مـۆر رۆژمێـری هەتـاوی ئیمپراتۆریەتـی چینـی دانـراوە، گەنجینـەی ئـەو نەتەوەیـە، حەزیاکـەی چینـی! خەنجەرێکـی بـەردی مـۆری مەکسیکی، بـە بـەردە، بـەو خەنجەرە بـەردە خەڵـک خۆی کوشـتووە، خەنجـەری خۆکوشـتنە!

کتێبـی هەمـوو ئاینـەکان لـەو ژووره دانـراوە! لەگـەڵ دیـدار و رامـان لـە گەنجینـە وردە ناسـکەکان، لەنـاکاو دکتـۆر دەسـت دەداتـە گۆزەیەکـی پەمبـەی قـووڕی گـەورە، دەیـەوێ بـەرزی بکاتـەوە و بـە منـی نیشـان بـدات، لەجیاتـی ئـاو و شـەراب هەناسـەیەکی شـانازیی لەگـەڵ بخواتـەوە، پارچەیەکـی ملـی گۆزەکـە لەگـەڵ دەسـتی دێـت، یەکسـەر دکتـۆر رووی دەگۆڕێـت و دڵـی وەک گۆزەکە دەشـکێت، روو لـە سـۆزان خـان دەکات و دەڵێـت «بـەڵام تـووڕە نەبـوو»: فەرمـوو ئـەوە شـکاوە، ئەوانـەی ژوورەکەیـان پاککردیتـەوە دەسـتیان لـێ داوە،

گوتوومـە خـۆم پاكیـان دەكەمـەوە! كەرەسـتەكان، پەیكـەر و تابلـۆ و دیارییـەكان هەموویـان خـۆم پاكیـان دەكەمـەوە. باشـە لـەو ڕۆژانـە یەكێـك دەنێـرم گۆزەكـە بهێنـە نـاو زانكـۆ و لـەوێ هونەرمەندەكانـی نـاو فـرن و قووڕكارییـەكان چـاك دەكەنـەوە!
هــەر لــەو ژووره لەنــاو دۆلابێكــی تایبەتــی بازنەیــەك ســیرامیكی پەمبــە بەشــكۆوە دانــراوە. بۆســەلەی ئاراســتەكان بەرهەمــی چینییــەكان، مێژووەكــەی بــۆ ســەدەی حەڤــدەم دەگەڕێتــەوە. دوو پەیكــەری حەزیــای چینــی! لــە بەشــێكی چەكمەجەیــەك كۆنــە چاویلكەكانــی، ئەوانــەی لەگــەڵ تەمــەن و ئیشــكردن و خوێندنــەوە نمرەكانــی چــاو گــۆڕاون، بۆیــە چاویلكەكانیــش گــۆڕاون، وەك چــۆن چــاوی مـاوە و دەبینێـت، ئـەو هەمـوو چاویلەكەكانـی لـەوێ دانـاون، لەنـاو قەپێلكەكانیـان مـاون، شـاهێدن بەوانـە چەنـد كتێبـی پزیشـكی بـە زمانـی ئینگلیـزی خوێنـدووە، بۆیـە هەمـووی هەڵگرتـوون. كۆنـە مۆبایلەكانـی، لـە سـەرەتای پەیدابوونـەوە تـا ئیمـڕۆ، كۆنەكـەی بـە نـوێ گۆڕیـوە و بـۆ یـادگار كۆنەكـەی هەڵگرتـووە، كۆنە پاسـپۆرتەكانی مـاون؛ تـا ئامـاژە بـە ژمـارەی سـەفەرەكان، نـاوی وڵاتـەكان ڕۆژی سـەفەرەكانی لەبـەر چـاو بێـت، لـە بیریـان نـەكات! هەمـوو شـاهیدی دكتـۆر نـەوزاد باجگـر كـەی سـەفەری كـردووە، بـۆ چوویتـە وڵاتـان، چەنـد لــەوێ ماوەتــەوە، ســەردانی كام كارگــە و بــازاڕی كــردووە، بــە چەنــد و چــۆن كۆنتراكتــی كــردووە، بــۆ گرووپەكانــی جیهــان یــان زانكــۆی جیهــان؛ یــان بــۆ ســەیران و جوانییەكانــی سرووشــت ســەفەرەكەی كــردووە! پاســپۆرتەكانی هەڵگرتــووە، تــا بزانێــت و لەبیـری بێـت، كام وڵات و شـار و هـەوار و كاسـبی مـاوە نەیكـردووە،

پێویستە بیکات.

***

لە بەشەکەی تری ئەو گەراجە، ژێرزەمینەکەی ببوو بە گەلەرییەکی دوو ژووری بنمیچ نەوی بچووک. گەنجینەیەک بە رەنگ رووناک. تێدا ژمارەیەک تابلۆی سەر تەختە و کانڤاس و قوماش و دار و چوارچێوە و رەنگی تێدا بوو، لەو ژوورە سەدان فڵچە و بۆیە و یەک تەختە دەبینرا! تابلۆکان زۆریان بەناز دانرابوون، تەواوکرابوون، ناویان لەسەر بوو، رۆژی وشکبوونەوەی رەنگەکان، قسەکانیان تەواو کرابوون، چوارچێوەکان کوترابوون! تابلۆکان، هەموو قسەیان دەکرد، زمانیان هەبوو، وریا بوون، گۆرانییان دەگوت، دروشمی روون و ئاشکرا و پیرۆزیان هەبوو! لە گەرمەی قسەکردن لەسەر تابلۆکان، سۆزان خان بە دکتۆر نەوزاد دەڵێت:

نەوزاد دەترسم لەو باران و لافاوە رۆژێک ئاو بێتە ئەو ژوورە و تابلۆکانت تەڕ بن!

ئەگەر ئەوانە تەڕ بن، ئەگەر بکەونە ناو ئاو! ئەگەر رەنگەکان تێکەڵ بن؟ چوارچێوەکان هەڵدەوەشێنەوە، ناوەکان دەسڕێنەوە!؟ ئیتر چ وەڵامی ئاسمان و هەور دەدەینەوە، چ دەڵێن ماوەیەک ئاگایان لە تووڕەیی ئاسمان نەبووە، هەستمان بە باران نەکردووە؟ لەوەتی بازاڕ و بزنس و بانک و زانکۆیان هەبووە، زیانی وا گەورەیان لێ نەکەوتووە.

دکتۆر قسەکە بە مستەحیل دەزانێت، بڕوا ناکات، چۆن باران و

ئاو گەلەریی هونەری دەگرێتەوە، تەوژم و شێتبوونی لافاو چۆن دەگاتە تابلۆی هونەری. ڕەنگی سەر تابلۆکان و ناو و کەس و سرووشت و هەستی هونەرمەندەکە چۆن بە ئاو دەتوێتەوە؟ چوارچێوەی تابلۆیەک چۆن بە لافاوێکی وەرزی لەناکاو سەرئاو دەکەوێت!؟

تا من لە ژیاندا مابم، هەناسەم بێت، من نەوزاد بم! چۆن بوار دەدەم، چۆن دەهێڵم ئاو بگاتە تابلۆکانم! تەڕیان بکات، شپرزەیان بکات، بیانشێوێنێت.

لە بەشێکی دۆلابەکە لەسەرەوە پەیکەری بچووکی فەیلوسەفەکانی گریگ؛ ڤیتاغورس، سوکرات، ئەفلاتۆن، ئەرستۆ... ئەو ناوە گەورانە، ئەو زانایانەی ناوی دەرەوەشایەوە و بوون بە ئەستێرە، لێرە لەو ژوورە بوون بە پەیکەری مەڕمەڕی بچووکی ناسک، بەڵام ئەوان بە گەورەیی و زانایی خۆیانەوە هەموو شتێکی ئەو گەردوون و ڕۆژەڤەکان دەبینن، دەبیستن، دەزانن!

***

لەناو ئەو باڵەخانەیەدا،کە کۆشکێکی گەورەی سێ نهۆمە؛ لە ژێرزەمینەکەی ئەوەی کرابووە دوو بەش، بەشێکیان گەراجی ئۆتۆمبێلەکانیان بوو، لەگەڵ ئۆتۆمبێلە نوێیە خاوێنەکان، ئۆتۆمبێلێکی ئاسایی بچووک، سپی، مۆدێل کۆن، نەوی، مەکینە و تایە بچووک، سوکان و ئاوێنەکانی سادە ڕاگیرابوو. ئۆتۆمبێلەکە هەموو شتەکانی ئاسایی بوون، بەڵام ئەوەی لەو ئۆتۆمبێلە سپییە بچووکە نەوییە ئاسایی نەبوو، ژمارەکەی بوو، ژمارە و تابلۆیە

نوێیـه خاوێنـه سـپییەکەی بـوو، «٤ اربیـل».
ئـەو ئۆتۆمبێلـەی زوو و یەکەمجـار بـە نـاوی بەڵێنـدەر شـەریف جامبـاز بـووە، باوکـی سـۆزان جامبـاز «ئـەو لـە تورکیـا و لـە ناسـنامە و ناوهێنانـەکان نـاوی بـووە بـە سـۆزان باجگـر» ژمارەکـەی بـە نـاو کـردووە، ماوەیەکـی زۆر لێیخوڕیـوە، خاوەنـی بـووە، شـانازی بـە ژمارەکـەی کـردووە. بەداخـەوە لەنـاو ئۆتۆمبێلێکـی تـر ڕووداوێکـی کوشـندە دەکات و بـە سـەختی برینـدار دەبێـت، پـاش چەنـد ڕۆژێـک لـە نەخۆشـخانەکانی بەغـدا دەمێنێتـەوە و بـەو برینانـەوە دەمرێـت.
ئـەو ئۆتۆمبێلـە لـەوێ ڕاگیـراوە و ژمارەکـەی ٤ اربیلـە بـە نـاوی ئـازا شـەریف جامبـاز مـاوە! بـەڵام زووتـر و بـەر لـەوەی بە ناوی شـەریف جامبـاز بکرێـت، بـە نـاوی باوکـی بـووە و لەسـەر مارسیدسـێک بـووە، دیـارە لـە چلەکانـی سـەدەی ڕابـردوو کـە ژمـارەکان بـۆ ئۆتۆمبێـل دانـراوە ئـەو ژمـارە بـەر باوکـی شـەریف کەوتـووە. ئـەو لـە سـاڵی ١٩٥٥ مـردووە، کـە باوکـی دەمرێـت ژمارەکـە دەکەوێتـە کـن شـەریف جامبـاز، بـەڵام ئـەو لـە بەغـدا ئۆتۆمبێـل و ژمارەیەکـی تـری پـێ بـووە، لـە ڕۆژی ١٩٧٦/١٢/٢٥ ڕووداوێکـی هاتوچـۆ دەکات و پـاش مانـەوەی چەنـد ڕۆژێـک لـە نەخۆشـخانە شـەریف جامبـار لـە ١٩٧٦/١٢/٢٨ دەمرێـت و تەرمەکـەی دەهێنـەوە هەولێـر، لەنـاو چێورمـەی بنەماڵەکـەی دەینێـژن.

٧٣
داربەڕوو «Oaks»

لـە دیـدار و بینینـی ڕۆژانـەم لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد باجگـر زۆر باسـی هەسـار و چاندنـی داربـەڕووم دەبیسـت، لـە دیـدار و هەواڵەکانـا ئـەوەم زانیبـوو زانکـۆی جیهـان کۆشـش و یارمەتـی چاندنـی ملیـۆن داربـەڕوو دەدات، بۆیـە بـۆ زۆرتـر زانیـن و پـاش دیتنـی نەمامگەکـەی نـاو زانکـۆی جیهـان دیـداری خاتـوو نـاز باجگـر دەکـەم.

نـاز لەدایکبـووی ١٩٨٦ خوێندنـی لـە تورکیـا و بریتانیـا تـەواو کـردووە، لـە بانکـی جیهـان لـە سـاڵی ٢٠٠٩ کاری کـردووە و لـە سـاڵی ٢٠١٣ وەک جێگـری بەڕێوەبـەر دەوام دەکات، ڕۆژانـە دەوامـی ئاسایی دەکات، لـە بەرنامـە و ڕۆژانەکانـی هیـچ جیاوازییەکـی لەگـەڵ کارمەندەکانـی تـری نـاو گرووپـی جیهـان نییـە.

بەیەکـەوە دادەنیشـین و زوو زووش «ئاریـا»ی کیـژی دەهاتـە کـن دایکـی و خـەوی دەهـات و نـازی دەویسـت, ئەویـش دەیگـوت کیـژم کەمێـک لەکـن «سـەفین»ی باوکـت بـە، ئێسـتا قسـەمان تـەواو دەبێـت!

لەگـەڵ ئـەو کچـە سـادەیەی کـە لەنـاو بانکێکـی گـەورەی هەمـوو عێـراق کار دەکات، قسـەکردن خـۆش و ناسـک بـوو، چونکـە باسـی ژینگـە و داربەڕوومـان دەکـرد. ئـەو رۆژانـە لەنـاو پـارە کار دەکات و زۆرتـر بـە زمانەکانـی ئینگلیـزی و عەرەبـی و تورکـی سـەرقاڵی ژمـارە و کارکردنـە، بـەڵام رۆح و بەرنامـەی لەگـەڵ ژینگەیـە لەگـەڵ رێکخراوی هەساره «Hasar Organization for Earth» کار دەکات و بەرنامەیـان وایـە ژینگـە بپارێـزن و کوردسـتان کەسـک بکـەن. زانکـۆی جیهـان بـە هەمـوو شـێوەیەک هاوکارییـان دەکات، نـاز گوتـی:

ئەندامانـی هەسـار زۆرن، گەنجـی زۆر هاوکارییـمان دەکەن، سـەرۆکی رێکخراوەکـە «هـاوکار عەلـی» چالاکـە و بـەردەوام دیـداری هەیـە، لەگـەڵ چەنـدان گـرووپ و دەسـتە و جڤـات هاوکاریـن. لـە رۆژی لـە دایکبوونـی باوکـم لـە بەرزاییەکانـی کەسـنەزان داری زۆرمـان چانـد، لەسـەر شـەقامی سـەد و بیسـت مەتـری نزیکـەی ٨٠ هـەزار دارمـان چانـدووە، بەرنامەمـان دانـاوە تـا سـاڵی ٢٠٢٤ نزیکـەی ٤٠٠ هـەزار دار بچێنیـن، لەنـاو زانکـۆی جیهـان ئۆفیسـمان هەیـە، نەمامگەیەکمان ٥١ مەتـر درێـژ و ٩ مەتـر پـان هەیـە! گـرووپـی جیهـان هاوکارییـمان دەکـەن.

لەگـەڵ گـرووپـی لـەزوو «Lezoo» و یونسـێف و «Earth» و «Sun» و «Green» و «Ecologists» هاوکاریـن. دیـدار و بەرنامەمـان هەیـە منـداڵان فێـر بکەیـن ژینگەیـان خۆشـبویت، لـە ماڵـەکان دار بچێنـن و خزمەتـی بکـەن. هەسـار لـە سلێمانی ئۆفیـس و بەرنامـە و چالاکـی زۆرە، ئەندامـمان لەوێـش هەیـە، لـە چیـای گۆیـژە دارمـان چانـدووە، لـە سـیدەکان بەرنامەمـان هەبـووە.

ناز باجگر لە هەڵمەتی چاندنی ملیۆن نەمام.

٧٤
وشە ئەچێنم

نووسینی شیعر هەستە، ئەوەی هەستی هەبێت دەنووسێت، من لە مێژە دەنووسم، بەڵام کەم نووسینەکانم دەپاراست، نەمدەکردن بە کتێب، پاش ئەوەی دەگەڕێمەوە هەولێر و جێگیر دەبمەوە، ئیتر بیر لەوە دەکەمەوە لاپەڕەکانی نووسینەکانم کۆ بکەمەوە، یەکەم کتێبم بە ناوی «وشە ئەچێنم» بوو، هەر ئەوەم بە زمانی عەرەبی بە ناوی «ازرع الكلمات» بڵاو کردەوە، بە دوو زمان نووسراون، بەڵام دوو ئاوات و دوو هەستی خۆشەویستی و دیدی ژیان بوون. لە وڵاتی ئێمە خەڵک بیر لە یەک جۆرە خۆشەویستی دەکاتەوە، خۆشەویستی نێوان ژن و پیاو و بەس، خۆشەویستی وڵات و خزم و کەس و خەڵکیش هەیە.
من لە گەنجییەوە دەنووسم، لە زانکۆ نووسینم هەبووە. لە ساڵی ١٩٧٢ لە زانکۆ بووم لە کەشە خۆشەکانی یازدەی ئازار ئەوەم نووسیوە:
کورد و عەرەب بوونە برا

دوژمنداریەتی بڕا.
شتی لەو بابەتەم دەنووسی.
شیعر پرۆسەیەکی جوانە و هەموو خەڵک حەزی لێیەتی، جیاوازە و شتی جوانی تێدایە، عەرەب دەڵێن «کلام جمیل»، منیش دەڵێم شیعر هەستە، زۆر دەڵێم من نە شاعیرم و نە هونەرمەندم، بەڵام لەو دوو ئەزموونە مێشکی خۆم دەوڵەمەند دەکەم، هەستیارم و هەستی خۆم دەنووسمەوە. ناوم لە دیوانەکەم ناوە وشە ئەچێنم، بەوەش ویستوومە سەرەنجی خوێنەران راکێشم، تۆ دەنکە گەنمێک دەچێنیت پەنجا دانەی لێ دەدوریتەوە، یەک وشەش لە مێشک بچێنیت زۆری دەدووریتەوە، وشەش وایە، دەکرێ کاریگەریی لەسەر ژیانی یەکێکی تر بکات، کەسانی رەشبین، توندڕەو کاریگەریی نەرێی دەبێت، بەڵام وشەی جوان سوودی دەبێت.
زوو لە ساڵانی شێست و حەفتاکان شیعرە عەرەبییە نیشتمانییەکانی ئەودەمانەم دەخوێندەوە، رەسافی و زەهاوی، بەڵام پاش یازدەی ئازاری ساڵی ١٩٧٠ ئیتر دەست دەکەین بە فێربوون و ئاشنابوون بە شیعری کوردی، دڵدار و پیرەمێرد و بێکەس دەخوێنینەوە. لەو ساڵانە هەستی کوردایەتییمان گەرمتر دەبێت، چونکە من زۆرتر ئارەزووی بابەتی زانستی و خوێندن و عەرەبی و ئینگلیزی بووم.
لەکن من زمان، پەیوەندییەکە شتەکانی تۆ بگات بە من، چەند لەگەڵ زمانی تریش پەیوندییت هەیە و دەبێت، با بۆ ئاسانکاری هاوسۆزی بێت، بۆ من زمان پسپۆریی و زانست و توێژینەوە نییە، بۆیە ئارەزووم کردووە بە زمانەکانی تریش سوود لە

نووسـین و رازەکان ببینـم.
بابەتـم هەیـە دژ بـە بارودۆخـی ئەودەمانـەی بـەر لـە راپەڕیـن نووسـیومن، بڵاونەکراونەتـەوە، هەموویـان لەنـاو ماڵەکـەی بەغـدام ماوەتـەوە، لەمێـژە نەچـووم و ڕێکنەکەوتـووە بیانهێنمـەوە، بابەتەکان، نووسـینەکان سـۆز و رادەربڕینـی کوردایەتـی بـوون. جـوان دیـتن و جـوان رەفتارکـردن ئاسـانترە لـە رق و ناشـیرینی. لـە هەڵسوکەوتەکان و رۆژانـەی ژیـان ئـازاری کـەس نەدەیـت، ئـەوەش جۆرێکـە لـە جوانـی، جوانـی شـێوازی زۆرە. هەمـوو شـاعیرێک، نووسـەرێک بـە نەخشـاندنی وشـە و پەیڤـەکان نیگارکێشـە! رەنـگ و شـێوازەکان کەرەسـتەی جوانـی و شـیعرن. راسـتە مـن نیگاریـش دەکێشـم و شـیعریش دەنووسـم، هەردووکیـان هاوبەشـن، لەیـەک نزیکـن، دژی یەکـتری نیـن، هاوشـان دەڕۆن.
مـن لەسـەر بۆچوونەکانـی خـۆم دەنووسـم، هەندێـک لێـم تێدەگـەن و زۆریـش نووسـینەکان بەڵگـە و راڤەیـان دەوێـت، کەسـانی لێـزان دەتوانـن کـۆدەکان بدۆزنـەوە، زۆربەیـان دوو سـێ رەنـگ و سـیمایان هەیـە، هـەر کەسـە بـە شـێوازێک تێیانـدەگات، ئـەوەی کۆشـش بکات بیـر بکاتـەوە دەیاندۆزێتـەوە، دۆزینـەوەی ئەماسـیش هەڵکۆڵینـی زەویـی دەوێـت. راسـتە هەندێکیـان کـە دەخوێندرێنـەوە دەڵێیـت ئـەوە چییـە دوو سـێ وشـەیە و کوردییەکـەی تـەواو نییـە، بنچینەکانی شـیعریان تێـدا نییـە، مـن ئـەوە دەڵێـم: هەسـتم دەنووسـمەوە.
***

بـە نـاوی مـن شـت دەنووسـن، لـە سۆشـیال میدیـا بابەتەکانـم

دەگۆڕن، وەڵامی نووسینەکانم دەدەنەوە، بەڵام من وەڵامی کەس نادەمەوە، ئەوەی بە مێشکم دابێت و جوان بێت دەینووسم، ئینجا قبووڵی دەکەن یان ناکەین، ئەگەر چاک بێت سوودێک بە کۆمەڵ دەگەیەنێت و منیش ئەوەم دەوێ. داواش دەکەم ئەوانەی بە ناوی من دەنووسن، ئەو گەنجانە با لەجیاتی ئەوە، بە ناوی خۆیان بنووسن، من زۆربەیان هەر ناخوێنمەوە و بایەخیان پێ نادەم. من بەرپرسم لەوانەی لەو وێبسایتە بڵاودەبێتەوە «www.nawzadbajger.net»، ئەوەی تر هی من نییە، هەموو کتێبەکانم لەوێ هەیە.

***

من لە تەمەنی پێنج شەشساڵییەوە دەخوێنمەوە، ئەوە بوو بە شێست ساڵ، بەوەش گەنجینەیەک لە مێشکم پەیدا بووە، ژیانی شاعیرەکانم خوێندوتەوە، ویستوومە بزانم سەرمایەداری و سۆسیالیستی جیاوازییەکانیان چییە، کامیان باشتر و گونجاوترە، ناسین و توێژینەوەی یەک هزر باش نییە. هەندێ لە فەیلەسوفەکانیان قسەیان کردووە، هزریان راگەیاندووە و کەسیش لێیان تێنەگەیشتوون، بەڵام پاش تێپەڕبوونی سەدان ساڵ ئینجا زانیوویانە ئەوانە چ خزمەتێکیان بە کۆمەڵ گەیاندووە.دوو جۆر رەخنە بوونی هەیە، هەیە بۆ بنیاتنانە و هەیە بۆ رووخاندنە. رەخنەی تێکدەر و شکێنەر هەیە، وا دەزانێت دەتوانێت بتروخێنێت، بتشکێنێت، نائومێدت بکات، بەڵام وا نییە ئەگەر مرۆڤەکە باش و هێمن بێت، بەهای خۆی بزانێت، بەوە ئیشی

باشــتر دەکات و چالاکانــە کۆشــش دەکات. ئەوانــە وا بیــر دەکەنــەوە وەک شــاعیرێکی عــەرەب گوتوویەتــی «ئەگــەر مــن لــە تینوویەتــی خنــکام، بــا هــەر بــاران نەبارێــت»، ئەوانــەش هەمــان بۆچوونیــان هەیــە! پێیــان دەڵێــم فاکتــەر و بــوار بدۆزنــەوە خۆیــان پــێ بگەیەنــن، ئینجــا دەتوانــن ســوود بــە خەڵکــی تــر بگەیەنــن.

زۆر جــار نووســەر نووســینەکەی دەدڕێنێــت، واتــە ئــەوەی بــە دڵ نییــە! دیــارە لەودەمانــەی بابەتەکــەت نووســیوە مەزاجــت تــەواو نەبــووە. دوو ســێ ڕۆژ پــاش ئــەوە بابەتــی زۆر بخوێنــەوە، ئاســایی بیــر بکــەوە ئینجــا دووبــارە بنووســەوە، پــاش خوێندنــەوە و رامانــی زۆرتــر نووســینەکە دەگۆڕێــت، وشــەکان بــە جۆریکــی تــر ســاز دەبــن، هزرەکــە وەک جــاران نابێــت. نووســین هەیــە لــە گەرمــەی ژیــان و ڕۆژانــەت دەینووســیت، بــەڵام ناتــەوێ بــڵاوی بکەیتــەوە، دەتــەوێ پــاش مردنــت بــڵاو بکرێنــەوە.

لــە تووڕەیــی پێویســتە بەرگــری لــە خــۆت بکەیــت، بــەڵام لــە تووڕەیی ئیــش بکەیــت و بنووســیت، بــێ گومــان هەڵــە دەکەیــت. لەکاتــی تووڕەیــی لەنــاو مێشــکت ململانێیــەک پەیــدا دەبێــت، لــە شــیرازەکانی دەردەچێــت و لــە کەســایەتی و دەروونــی خۆتــەوە دەردەچیــت، بۆیــە نووســینەکانی ئەودەمانــە پێداچوونــەوەی دەوێــت. شــیعر بەهرەیەکــی خوداییــە، پرۆســەیەکە گۆڕینــی هەســتە بــە قەڵــەم و ســۆزیش بــە وشــە. نووســینەکانم خەیاڵیشــی تێدایــە، ئەگــەر مــرۆڤ خەیاڵــی نەبێــت خەونیشــی نابێــت، ئەگــەر خەونــی نەبێــت هــزری نابێــت، بۆچوونــی نابێــت، ئیــتر ناتوانێــت هیــچ بــکات، دەتوانیــت خەیــاڵ بکەیتــە کارکــردن، بــە قەڵــەم بینووســیتەوە، یــان کارێکــی

جوانـی پـێ بکەیـت.
پێشـمەرگە لەکـن مـن کەسـێکی زۆر پیـرۆزە، مـەرگ کۆتایـی ژیانـە، پێشـمەرگە واتـە مـردن بـۆ ژیـان، پێشـمەرگە بـۆ کوردسـتان دوور لـە هەڵچوونـی سیاسـی دروسـتکردنی ژیانـە، ئەوەنـدەی لـە دەسـتم بێت بـۆ پێشـمەرگە دەنووسـم. بەرخودانـی پێشـمەرگە دەبێـت ببێـت بـە مۆدیلێـک بـۆ هەمـوو جیهـان، بکرێتـە ئەخـلاق.

***

دەپرسـن کام لـە کتێبەکانـت خۆشـدەوێت، دەڵێـم هەموویـان، بـەڵام هەندێکیـان تەسـەوفی تێدایـە، کوردایەتـی و نیشـتمانییە، هەندێـک لـە کتێبەکانمـان بەڵگەنامەییـە، شـیعری غەزەڵـن، یـان نیشـتمانی، ئـەوەی هاتووتـە بیـرم نووسـیومە و دەینووسـم.
دەپرسـن مـن خـۆم لـە زۆر بـوار داوە، ئـەوەش قوورسـە، توانایەکـی رادەبـەدەری دەوێـت! منیـش دەڵێـم نـا قـوورس نەبـووە، ئـەوەی لـە مێشـکم هەبـووە لەسـەر کاغـەز دەرمبڕیـون و تـەواو. شـاعیر پێویسـتە رۆشـنبیر بێـت، هەسـتی جـوان بێـت، خوێنـدەوار بێـت، چونکـە بابەتـەکان دەکەونـە بـەر دیـدی رەخنەگـران، واتـە هەمـوو شـتەکان یـەک دیـو و یـەک دیـد نییـە، مـرۆڤ هەیـە سـۆفیگەرە، هەیـە نیشـتمانپەروەرە، هەیـە دڵـی پـڕە لـە رق و قیـن و ناشـیرین سـەیری دونیـا دەکات، گرنـگ ئەوەیـە بابەتەکـەت بـاش لـە فلتـەر بدەیـت و نیشـانی بدەیـت.
دەپرسـن بـاس لـە کتێبـی کوردسـتان بکـەم، دەڵێـم هەموو شـتەکانمان لـە کوردسـتان بـووە، گۆشـت و هەناسـە و لەشـمان لەسـەر ئـەو

خاکەیـە، کار بـۆ جوانـی ئـەو خاکـە دەکەیـن، بۆیـەش نـاوم لـەو کتێبە نـاوە کوردسـتان، راسـتە ئێمـە دەوڵەتمـان نییـە، بـەڵام کوردسـتان وڵاتـی ئێمەیـە. بوونـی دەوڵـەت لەنـاو ململانێـی سـەربازی و مـادی و مەعنـەوی و زانیـار خۆراگریـی دەوێـت، لەسـەر ئەوانـە زاڵ بیـت بەئاسـانی دەوڵـەت دروسـت دەکەیـت.

ئەی رۆژ ماندوو نەبووی لە سوتان
ئەی مانگ تەواو نەبووی لە سوڕان
نەوزاد نەبرژای بۆ ژیان
تا بتخۆن لە سەیران

لێکدانـەوەم بـۆ ئـەو پارچـە شـیعرەی خـۆم ئەوەیـە، رۆژ لـە سـوڕان ناوەسـتێت، مانگیـش وەسـتانی نییـە، منیـش خـۆم دەبرژێنـم چونکـە بـە خـاوی ناخورێـم. شـیعریش وەک خـواردن دەخورێـت، بـە چـاو و مێشـک، دیـارە مەبەسـتم لـە خـواردن خـۆراک و نـان نییـە.

***

لەو کتێبە «الموت»دا گوتوومە:

ثلاث... في... ثلاث

١. موت تشكيل الحياة

أ_ موت تشكيل

ب_ وموت فكرة

ج _ و.. . موت خيالة

٢ . موت مادة الحياة

أ _ الموت والخمود الذري

ب_ موت تطاير الجزئي من الذرة

ج – تطاير ... وانبعاث .. . وسكون الذرة.

_ ٣ موت... الموت

أ_ تداخل السالب ... بالموجب

ب_ سكون مطلق

ج_ انبعاث لاستنبات

***

والزمن... لاوجود له

والطاقة... مستدامة... دوارة

مليون سنة = لحظة

والطاقة = يسيطر على مسارات الحياة والموت

***

ئـەوە جۆرێکـە لـە تەسـەوفەکەی مـن، هەمـوو خەڵـک لـە مـردن دەترسـێت، مـن مـردن بـە دەرئەنجـام و تەواوبوونـی ژیـان دەزانـم.

١ _ زاخ و ناخ ئاخ

هەموو دەربەدەری شاخ
بە ئاگری کاری زۆردار
هەموو بویتە کاری ساخ
٢ _ داری داد مێوەی بەهەشتە
ئاوەدانی زاد ئاوێنەی سامانی راستە
٣ _ رۆژی کۆچم
نەکەن بکەن شینم
رۆژی کۆچم شاییە
نەکەن مەکەن یادم
بکەن یادم لە هەمووی شاییە
مردنیش دەبی شایی بێت.

*** لە ناخ چیندراو**

دەبڕۆ دەمت بدوێنیت
وەک بولبوڵ زاخ هەڵوێنێ
زاخت لە ناخ ئاخ و داخت چیندراوە
وەک هەنگ گوڵ ئەدوێنێ
ئەمژی ژانی ژوانی ژیانی
بۆ هەنگوینی رۆڵەکانی.

***

ئێمە تەنیا کتێبی شیعرمان چاپ نەکردووە، ١٧ کتێبمان بە زمانانی بێگانە چاپکردیتەوە، ئەو کتێبە کۆنانەی لەسەر دۆزی

کورد نووسراون بڵاو کردیتەوە، ئەوانەم خستووتە بەر دەستی توێژینەوە و ناسین. هەموو ئەوانەش لە وێپسایتەکەم دانراوە، دەتوانن کۆپی بکەنەوە و بیخوێننەوە.

***

لەگەڵ نووسینەکانم ماندوو دەبم، سەرم ژان دەکات، وەک سەرخۆش گێژ دەبم، بەڵام دوایی ئاسوودە دەبم. بۆیەش بە هەموو کەس دەڵێم بخوێنەوە، بنووسە بەو پرۆسەیە ئاسوودە دەبیت و گۆشەیەکی رووناک دەدۆزیتەوە. با کەس بە خۆی نەڵێ نووسەرم، شاعیرم، با وەک من بڵێن شاعیر نیم، هونەرمەند نیم، با خوێنەران بڕیاری خۆیان بدەن.
شیعری تایبەتی زۆرم بۆ «سۆزان»ی هاوسەرم نووسیوە، نووسینەکانم پێ جوان و خۆشمدەوێن، یەکەمجاریش بۆ ئەوم خوێندیتەوە، هەموویان رازی خۆشەویستی و دڵسۆزییە. ئەو هاوکارم بووە، کە چوومەتە ناو ژوورەکەم، ناو کتێبەکان ماڵەکەی بۆ هێمن کردوم، دەنگم نەبیستووە، خزمەتم دەکات و نەرم نەرم چا و ئاوم بۆ دەهێنێت و لە نووسین و ژوورەکەم doorم ناکاتەوە، میوانەکانیشم بەڕێدەکات. خۆشەویستی وەک چیایە، هەر وڵات و کۆمەڵگەیەک خۆشەویستی تێدا نەبێت، ئاوەدان نابێت.

*** قەڵای من**

هەولێر

قەڵای مان

خانەقای نەقشبەندی

سەعدوناوەی کورەچی

تەعجیلی بن جوو

تەعجیلی ئیسلام

محلەی عارەبی نانەوا

حەساری تەیراوە

ئاوی سێتاقان ... و... مفتاحی لێ دیار بوو

***

*** ئابڵوقەی ... هەولێریان دابوو**

هەموویان نیازیان وابوو

ئارەزووی کوردستانیان جیا بوو

ئاخ ... و... داخ

لە نەزانین

دوژمنی.. گشتمان.

***

*** رستەی فیکر**

چەند ... خۆشە ژان

رستەی فیکر... مێشک ... هونەر

ئەکات ئاسان

***

دیـار نییــە کــەی دەنووســم، شــەوانە لــە خــەو هەڵســاوم و دەســتم داوەتــە قەڵــەم و کاغــەز، لــە هەمــوو گۆشــەیەکی ماڵەکەمــان قەڵــەم و کاغــەزم دانــاوە، لەنــاو ئۆتۆمبێــل رامگرتــووە و شــتم نووســیووە، نووسـین و شـیعر وەک بروسـک وایـە کـە دەرکـەوت دەزانـم دەبارێت و ئیــتر دەنووســم.

«ئێمـە پێنـج شـەش ملیـۆن کەسـین، دەتوانیـن ببینـە کۆمەڵگەیەکـی نمونەیــی شارســتان و وڵاتەکەمــان گەشــەدار بکەیــن».

٧٥
دوكانی حاجی یەحیا

بەیانییـە، واتـە بـەر لـە بانگـی نوێـژی نیوەڕۆیـە، چونكـە دەزانـم ئەگـەر بانـگ بـدات، دوكاندارەكانـی نـاو بـازاڕ و قەیسـەرەكان دەچنـە مزگـەوت و پارچەیـەك پـەڕۆ بـەڕووی كاڵاكانیـان دادەدەن، دای دەپۆشـن و دەڕۆن! نوێـژ دەكـەن و نـان دەخـۆن و چـاش دەخۆنـەوە، هەندێكیـان چاویشـیان گـەرم دەكـەن و دوادەكـەون، بـەر لـە نوێـژی نیـوەڕۆ لەگـەڵ برادەرێـك بـەدوای دوكانەكـەی حاجـی یەحیـا بـەزاز لەنـاو بـازاڕ و نزیـك قەیسـەرییەكە دەگەڕێـم، دەپرسـم، یەكێـك لـە بـەزازەكان جامخانەیەكـم نیشـان دەدات و تابلۆكـە دەخوێنمـەوە، دوكانـی حاجـی یەحیـای لەسـەر نووسرا بـوو، بـێ پاشـناوی بـەزاز یـان باجگـر، بـەڵام دەزانـم هاتوومەتـە ئـەو دوكانـەی كاتـی خـۆی پیاوەكـەی تـازە لـە دوكانەكـەی باوكـی جیابـووە وماڵیشـی بردبـووە قەڵاتـێ، بـەڵام زۆر ناخایەنێـت ژنەكـەی زێڕەكانـی بـۆ دەفرۆشـێت و ئـەو دوكانـە دەكڕێـت. ئیـتر ئـەوێ دەبێتـە هەنـگاو و بـازاڕ و ناسـینی یەكەمـی بـۆ خـۆی و دواییـش بـۆ كوڕەكانـی.

ئیمڕۆش پاش تێپەڕبوونی نزیکەی حەفتا و پێنج ساڵ دوکانەکە، بەزازییەکە، دانیشتن و میوانداری و قوماش و مەتر و کەباب خواردن و میوانەکانی قەراج و کەندێناوە و سیساوە و گوندەکانی تر نەماوە. حاجی بە کەشیدە زەردەکەی و قسە نەرم و شیرینەکەی نەماوە. بەڵام دوکانەکە بە رووبەر و بەرزی و پانی و درێژییەکەی ماوە. دوکانەکەی ئێستا بووە بە هەوارێک بۆ ناسین و میوانداری و هەڵواسینی وێنەی بازرگانەکانی ئەو بازاڕە، بەزازەکان، هەندێ لە کەسایەتییەکانی ئەو بازاڕە!

دیوێکی دوکانەکە، بووە بە ریکلامی کۆمپانیاکانی جیهان، دوکانە بچووکەکەی بەزازی بووە بە شوێنی ریکلامی چا و شاری مۆدێرن و ئۆتۆمبێلی ژاپۆنی بە هەموو مارکە و قەبارە و شێوە و نرخەکانی. لەوێ پیاوێکی خاوێن، شیرین پێشوازیت دەکات، قاوە یان چایەکت بۆ بانگ دەکات، بەڵام زووتر لە سەلاجە بچووکەکەی ناو دوکانەکە گلاسە ئاوێکی فێنکت دەداتێ!

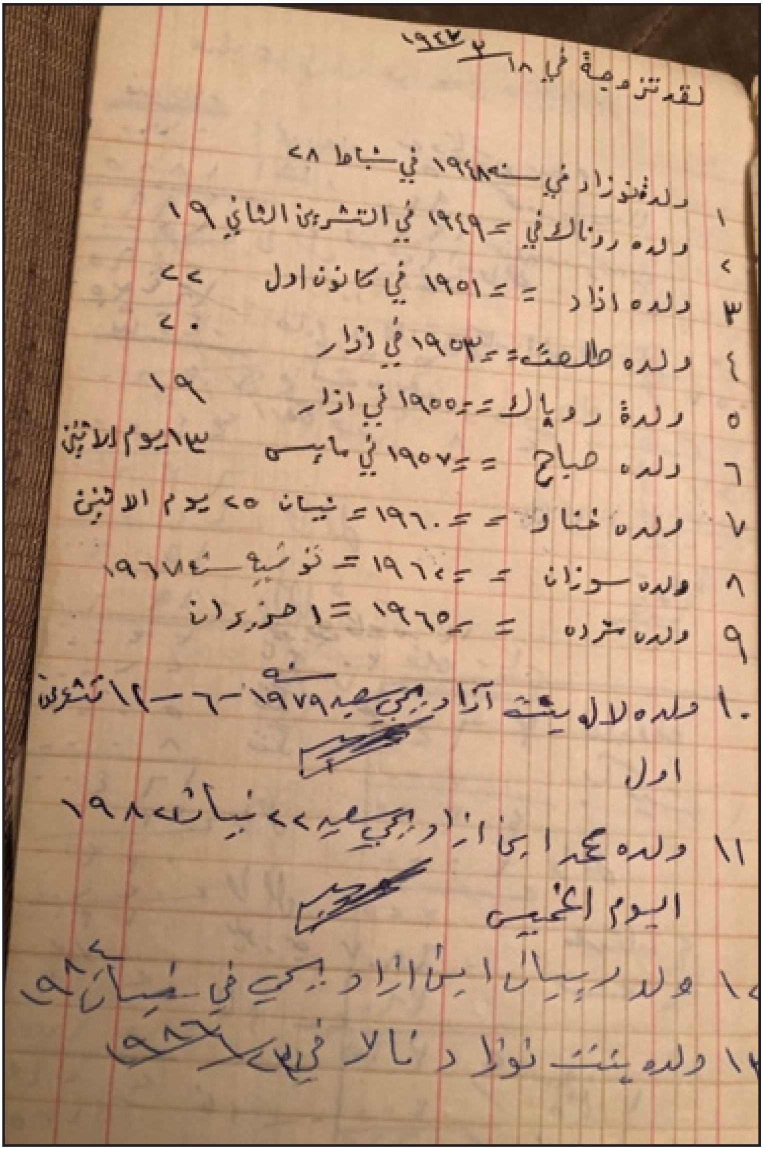

لقد تزوجت في ١٨/٢/١٩٤٧

ولد نوزاد في سنة ١٩٤٨ في شباط ٢٨

١ ولد روناك في = ١٩٤٩ في التشرين الثاني ١٩

٢

٣ ولد ازاد = = ١٩٥١ في كانون اول ٢٢

٤ ولد طلعت = = ١٩٥٣ في اذار ٢٠

٥ ولدة روباك = = ١٩٥٥ في اذار ١٩

٦ ولد صباح = = ١٩٥٧ في مايس ١٣ يوم الاثنين

٧ ولد خناو = = ١٩٦٠ = نيسان ٢٥ يوم الاثنين

٨ ولد سوزان = = ١٩٦٢ = نوفمبر ١٤/١٩٦٢

٩ ولد شرده = = ١٩٦٥ = ١ حزيران

١٠ ولد لاويشه آزاد بگى سعيد ١٩٧٩-٦-١٢ تشرين اول

١١ ولد محمد ابن ازاد بگى سعيد ٢٢ نيسان ١٩٨٨ اليوم الخميس

١٢ ولد ريبال ابن ازاد بگى في نيسان ٩٠

دەستخەتی حاجی یەحیا و نووسینی ڕۆژانی لەدایکبوونی منداڵ و هەندێک لە نەوەکانی.

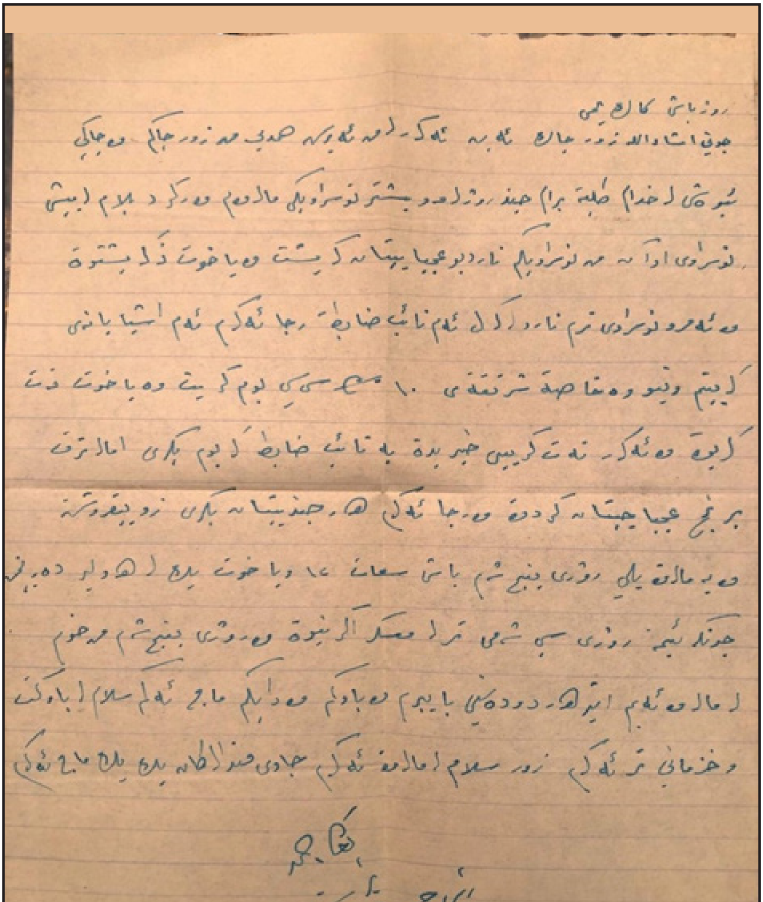

نامەی ئیحسان خاڵی دکتۆر نەوزاد بۆ حاجی یەحیا بەزاز.

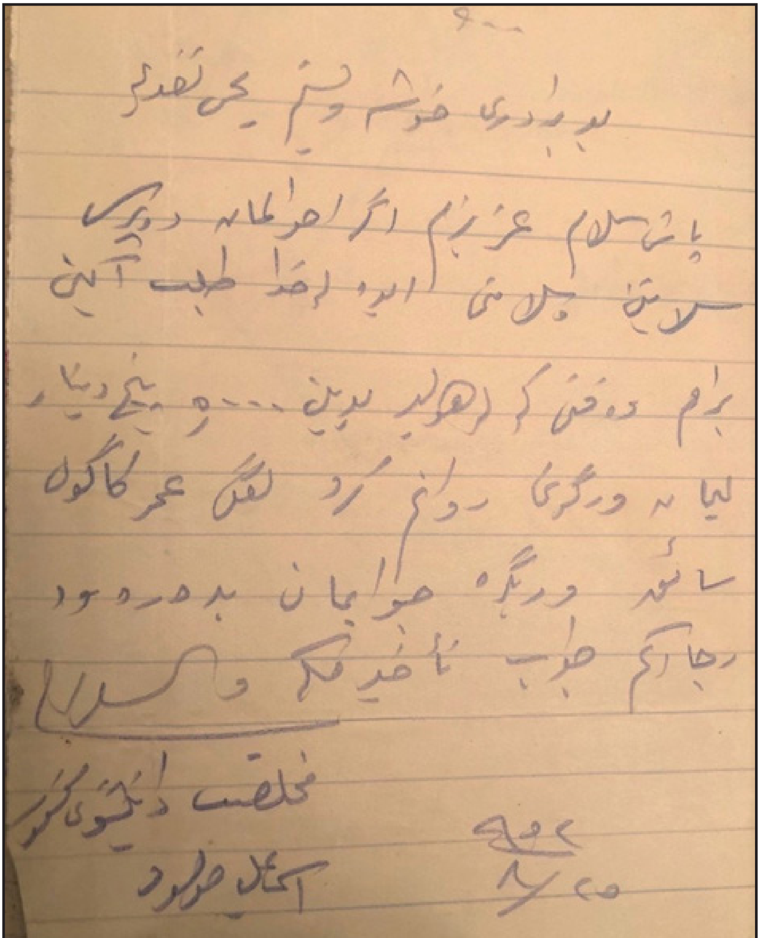

نامەیەک لە مەخموورەوە بۆ حاجی یەحیا.

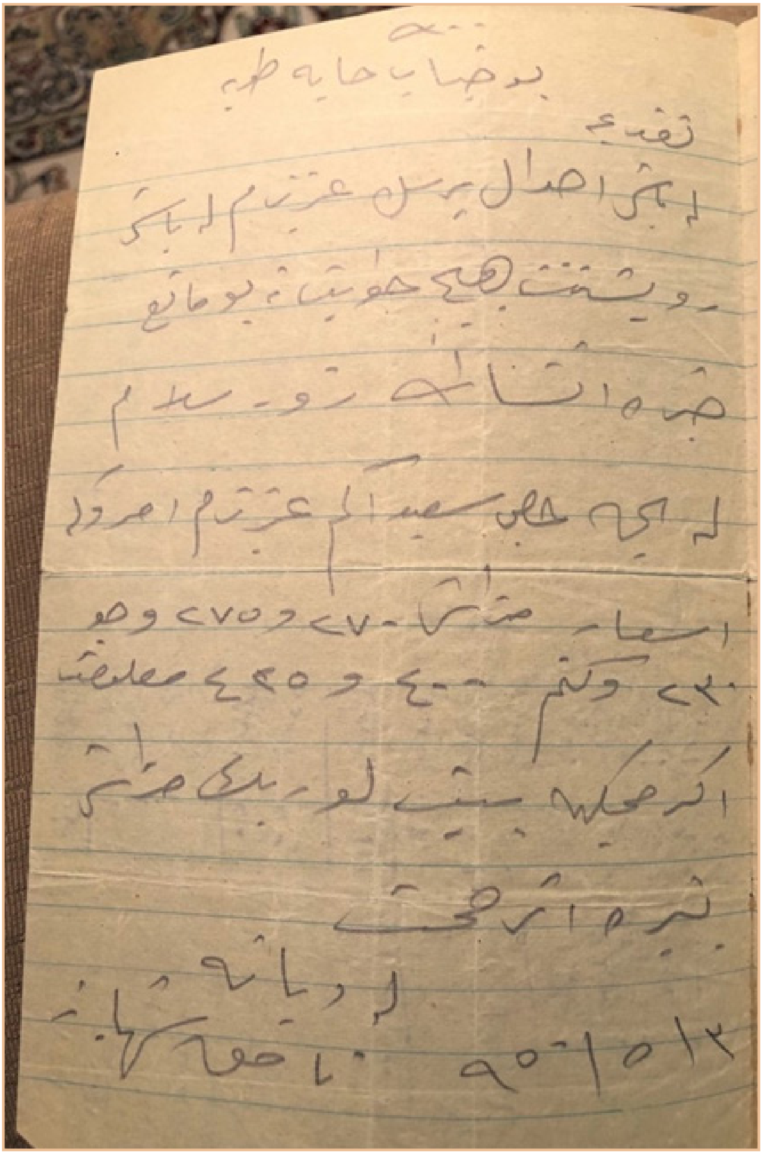

نامەیەک لە دیانەوە سەبارەت بە نرخی مزاش و گەنم و جۆ.

چەند لاپەڕەیەک لە دەفتەر و حیسابات
و کاروباریی کۆنی حاجی یەحیا بەزاز، دە
نمونەمان وەرگرتووە:

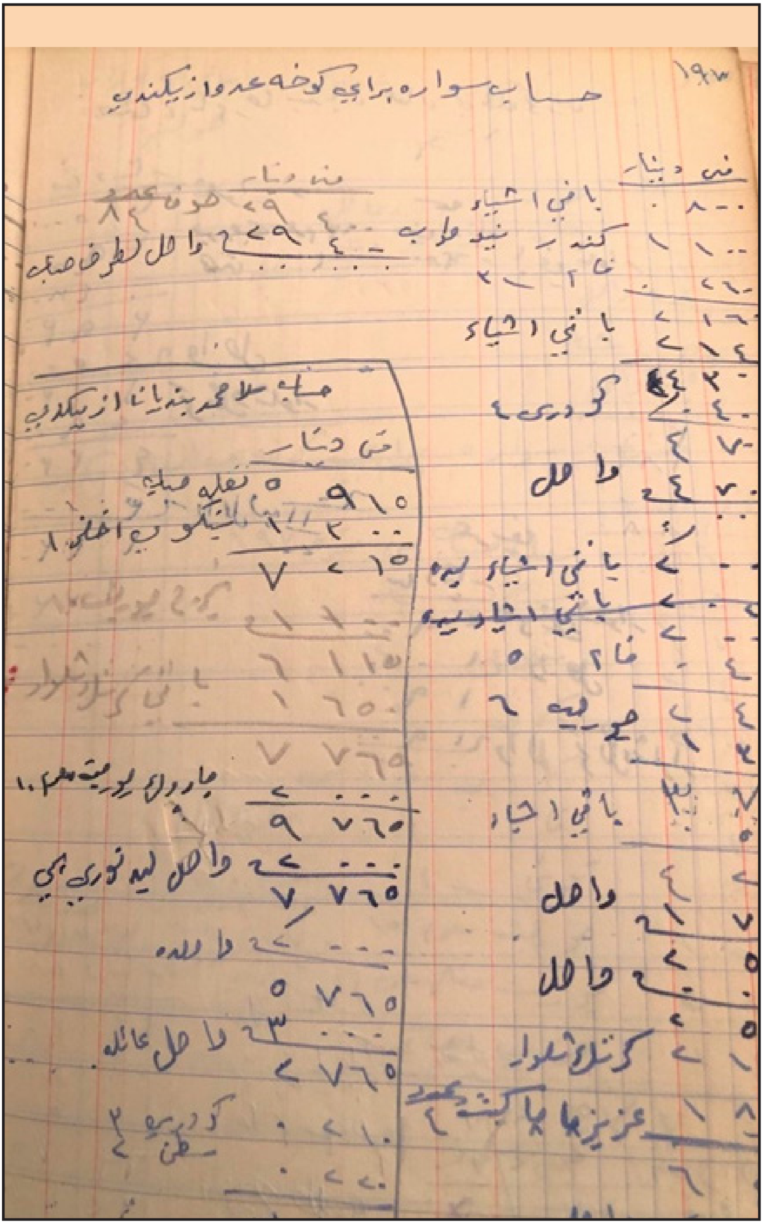

نموونەی یەکەم

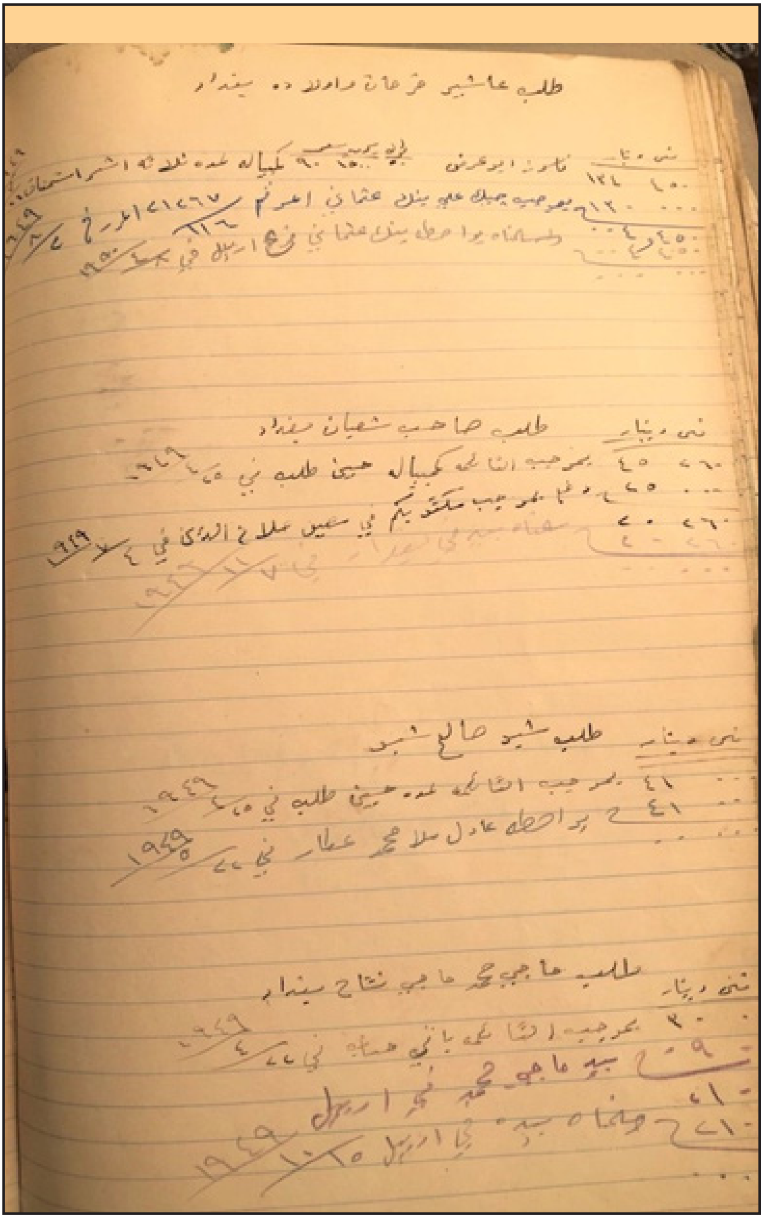

نموونەی دووەم

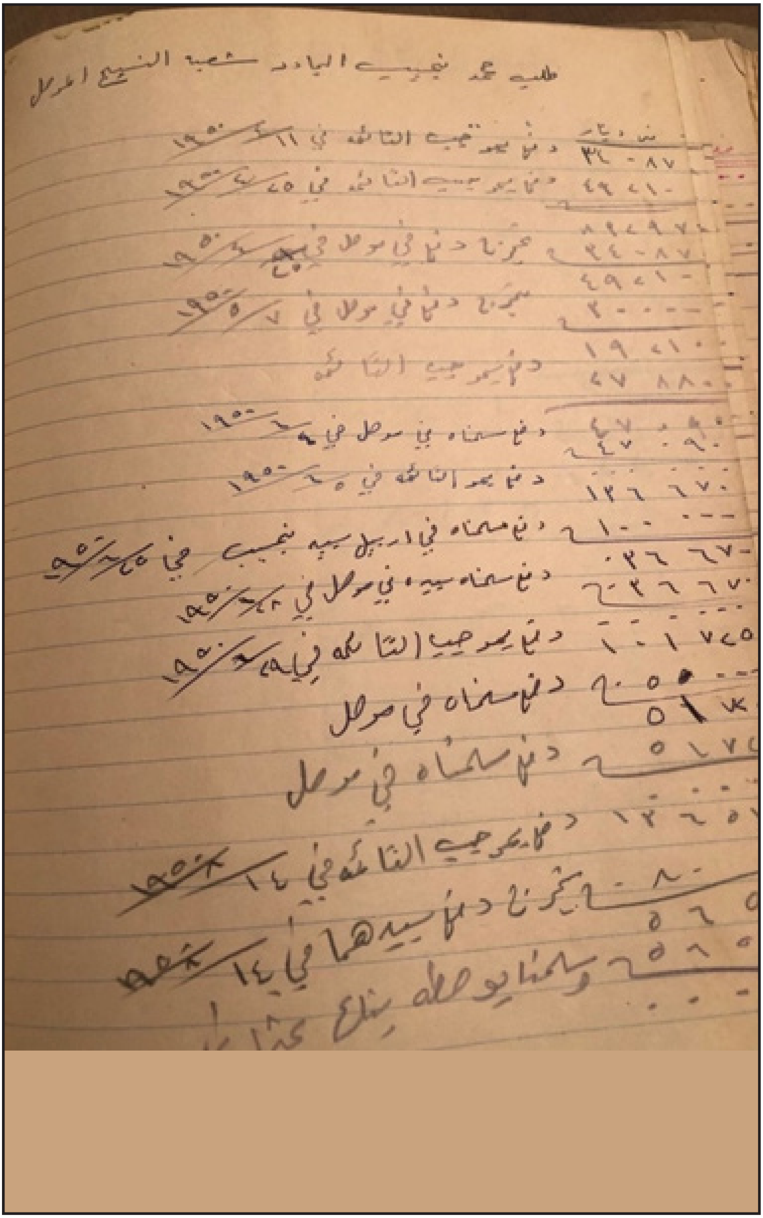

نمونەی سێیەم

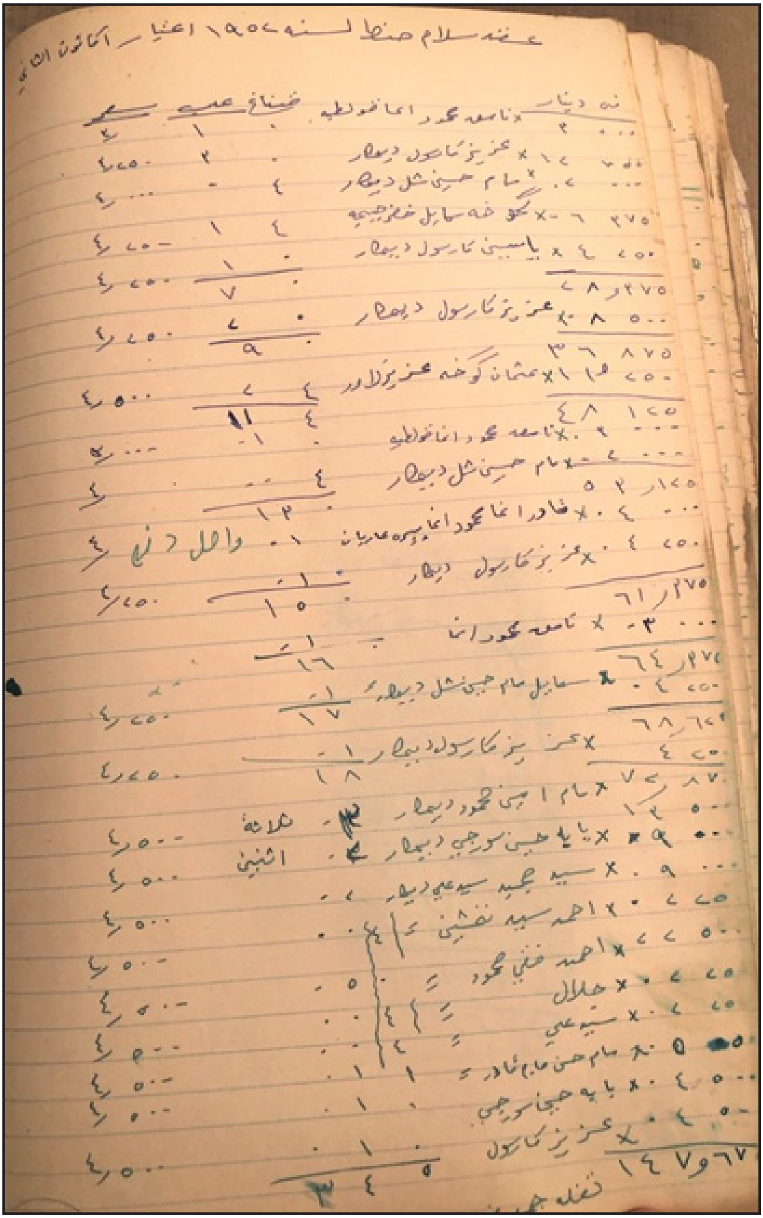

نموونەی چوارەم

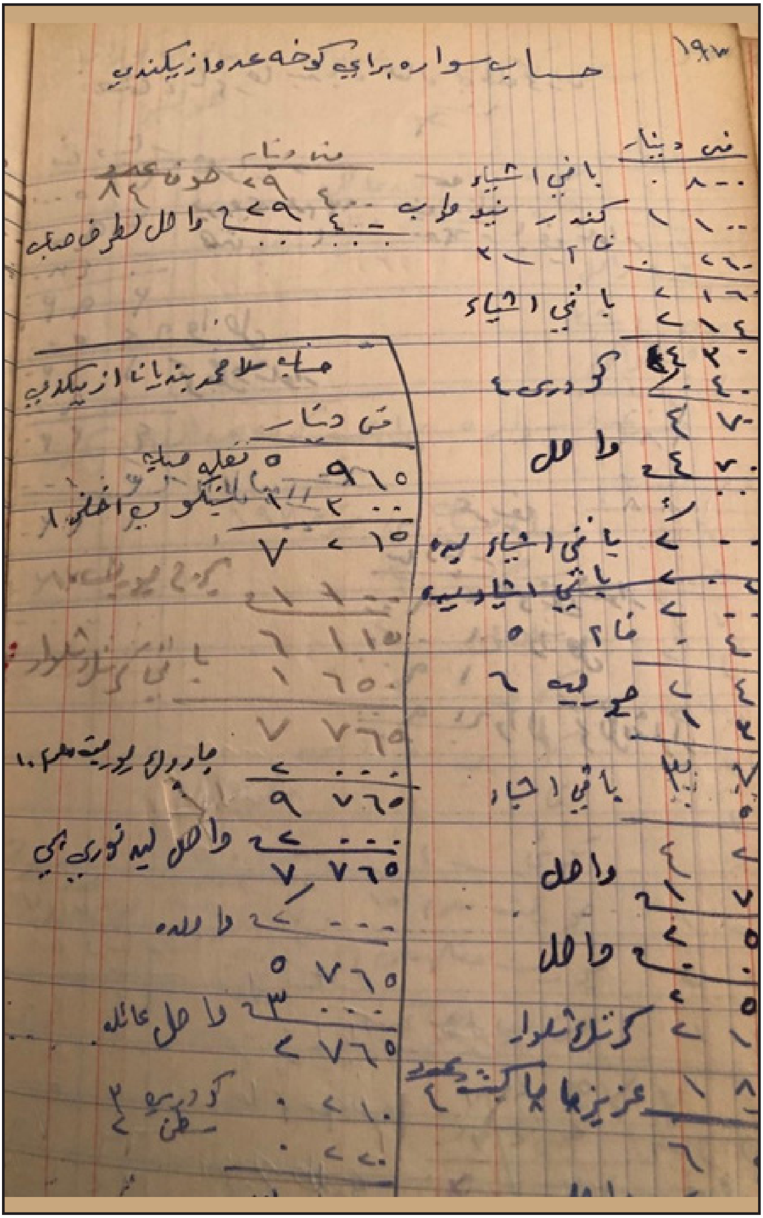

نموونەی پێنجەم

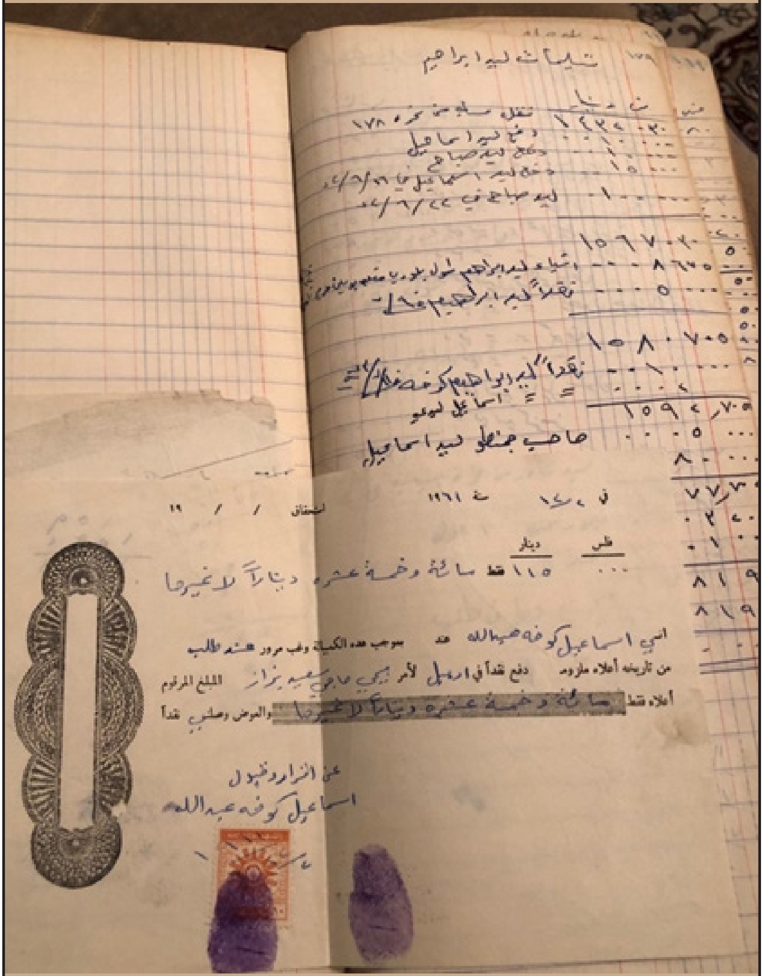

نمونەی شەشەم

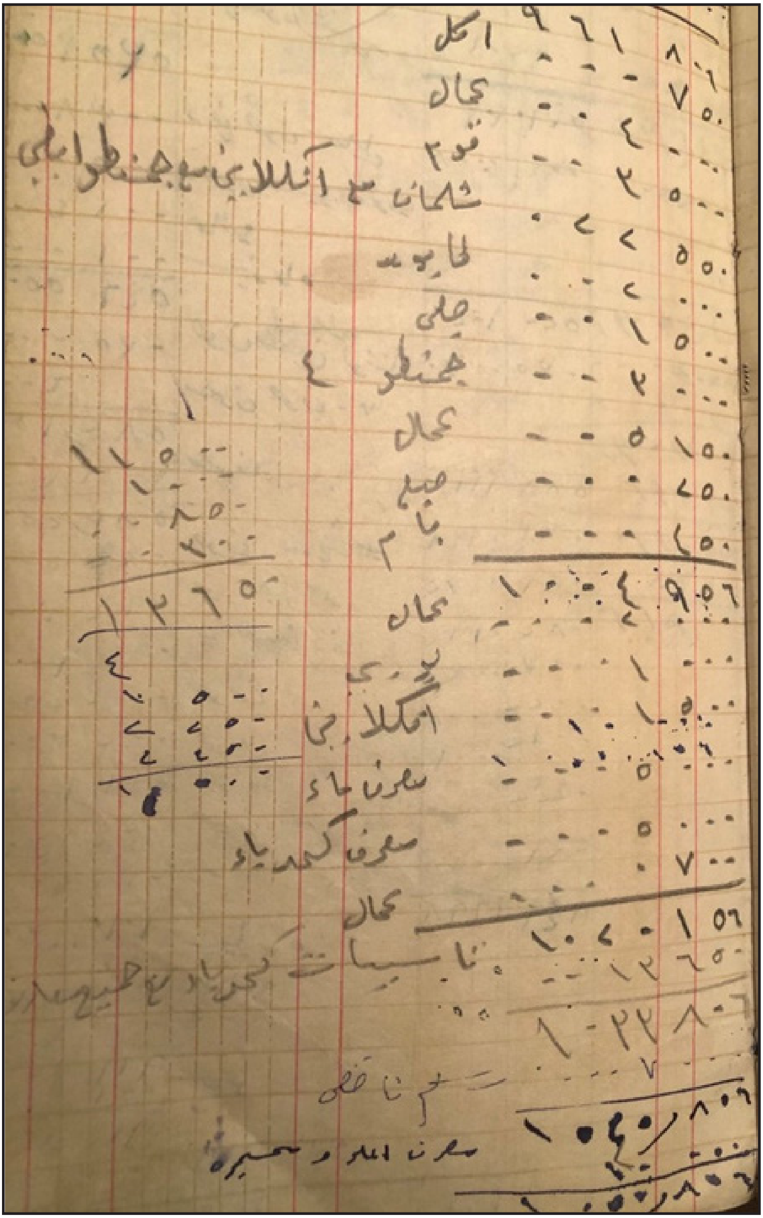

نموونەی حەوتەم

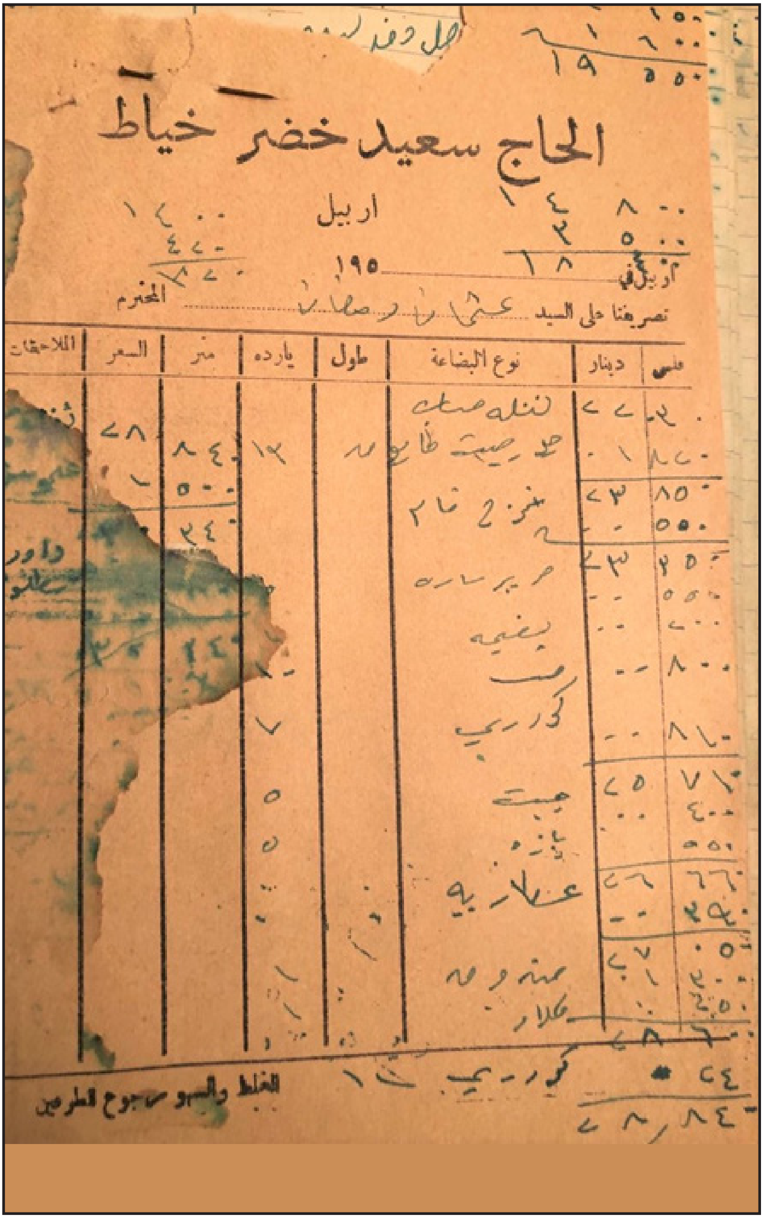

الحاج سعيد خضر خياط

اربيل

اربيل في ١٩٥

تصريفنا على السيد ..... المحترم

فلس	دينار	نوع البضاعة	طول	يارده	متر	السعر	اللاحقات

الغلط والسهو مرجوع للطرفين

نمونەی هەشتەم

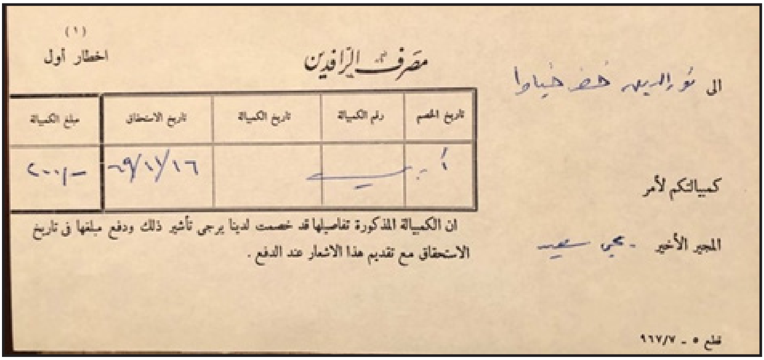

(١)
اخطار أول

مصرف الرافدين

الى

تاريخ الخصم	رقم الكمبيالة	تاريخ الكمبيالة	تاريخ الاستحقاق	مبلغ الكمبيالة
			٦٧/٧/١٦	٢٠٠١

ان الكمبيالة المذكورة تفاصيلها قد خصمت لدينا يرجى تأشير ذلك ودفع مبلغها في تاريخ الاستحقاق مع تقديم هذا الاشعار عند الدفع .

كمبيالتكم لأمر

المجير الأخير

طبع ٥ - ٩٦٧/٧

نمونەی نۆیەم

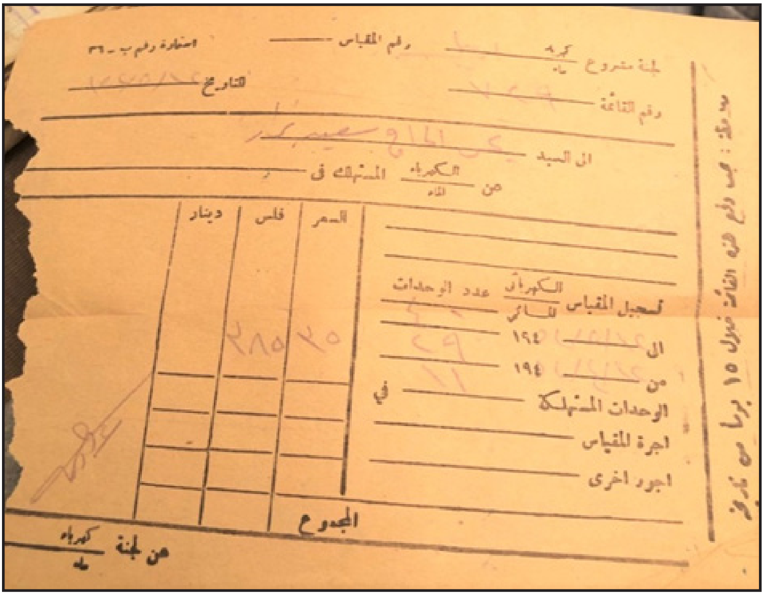

استمارة رقم ب - ٣٦
رقم المقياس
لجنة مشروع كهرباء / ماء
التاريخ
رقم القاعدة
الى السيد
من الكهرباء / الماء المستهلك في

	السعر	فلس	دينار
تسجيل المقياس الكهربائي / المائي عدد الوحدات			
الى ١٩٤			
من ١٩٤			
الوحدات المستهلكة في			
اجرة المقياس			
اجور اخرى			
المجموع			

من لجنة كهرباء ماء

نمونەی دەیەم

٧٦
وێنە کۆنەکان

لەسەر دیوارێکی دوکانەکە وێنە هەڵواسراوەکان دوو بەشن، بەشێکیان تایبەتە؛ بە بنەماڵە و کوڕەکانی حاجی سەعید، هەر شەش کوڕەکەی. بەشەکەی تری تایبەتە بە کەسایەتیی زۆری ناو بازاڕەکە، زۆریان نەماون، بەڵام ناویان ماوە.

ناوەکان، وێنەکانی لە دیوارەکە هەڵواسرابوون، لەبەر زۆر شت و هۆکار و بۆنە دەناسرین؛ زۆریان منداڵەکانیان هاوڕێمان بوون. یان خۆیان ناویان هەبووە، دوکانەکانیان دیار بووە و دەست و مقەس و لوتف و مامەڵەیان خۆش بووە. زۆریان کوڕەکانیان بوون بە بازرگانی گەورە، کۆمپانیایان هەیە، پارێزەرن، دکتۆرن، کۆشک و باخیان هەیە. هەندێکیان ئەفەندی و فەرمانبەری حکومەتیش بوون، هەندێکیان بێجگە لە بازاڕ و دوکانیش کەسانی چەپ و نیشتمانپەروەریش بوون. ئەوانەی لەوێ وێنەیان لەناو تەختە لاکێشەییەکە، لەناو چوارچێوەکان دانراوە؛ زۆربەیان لەو شارە مزگەوتیان بەناوە! مزگەوتی گەورەی بە منارە و گومبەتی بەرز و رووبەندی مەڕمەڕ، یان کۆنە مزگەوتێکی

بچووکیـان هەیـە، مێژووەکـەی سـەرووی حەفتـا هەشـتا سـاڵە بانگـی تێـدا دەدرێـت و دەیـان مـەلای تێـدا گـۆڕاوە! لەوانـە مزگەتـی حاجـی حەسـەن هیـدۆش، مزگەوتـی حاجـی نـوری، مزگەوتـی نورەدیـن موختـار، مزگەوتـی حاجـی جەمـال، مزگەوتـی نـوری بەقـاڵ، مزگەوتـی حاجـی یەحیـا، مزگەوتـی حاجـی تەهـا، مزگەوتـی حاجـی ... ئەوانـەی وێنەیـان لـەوێ هەڵـواسراوە بـازاڕ و بازرگانـی ئـەو شـارەیان هەڵسـوڕاندوە. ئەوانـە پارەیـان هەبـووە، کاسـبییان کـردووە، دوکانـی بچووکیـان لـەو بـازاڕە گەورەیـەدا هەبـووە، بـەڵام لـە دەرەوە، لـە گەڕەکـەکان خانـووی گـەورە و دوکانـی زۆریـان هەبـووە، لـە گونـدەکان دەڕاسـە و تراکتۆریـان هەبـووە، بیـر و ناعوریـان لێـداوە، موڵکیـان لە گونـدەکان کڕیوە و سـاڵانە تۆیـان کـردووە، سـەپان و پاڵـە و جووتیـار و سـەرکاریان هەبـووە. ئەوانـە منداڵیـان بـۆ خوێنـدن ناردوتـە دەرەوە و زۆریـان گەڕاونەتـەوە، کـەم کەم لەوانـە لـە وڵاتێکـی دوور گیرسـاونەتەوە، یـان لە خوێندن و گەشـتەکانیان سـەرکەوتوو نەبـوون و شـەرمیان کـردووە بگەڕێنـەوە.

ئەوانـە زۆریـان لەنـاو قـەڵات لـە دایکبـوون، دوایـی هاتوونەتـە خـوارەوە، سـەرەتا لـە خانەقـا و تەیـراوە و گەڕەکـی منـارە خانوویان دروسـتکردووە، دوایـی چوونەتـە گەڕەکەکانـی موفتـی و شـۆڕش و زانیـاری، خانـووی گەورەیـان لەسـەر نەخشـەی نوێـی هاوچـەرخ دروسـتکردووە. هەموویان مـردوون و فۆتۆیـان لـەو دوکانـە بچووکـە هەڵـواسراوە و ناویـان بەڕوونـی و بـە پیتـی گـەورە و دیـار نـووسراوە. لـەو دوکانـە بچووکـەدا نـاوی زۆر بوونـی هەیـە، بەیەکـەوە ئاماژەیەکـە بـۆ بازاڕێکـی گـەرم، دۆسـتایەتی زۆر، دۆسـتایەتیی دێریـن و پیرۆزیـی مـۆزە بچووکەکـەی حاجـی یەحیـا، کـە ئەوانـەی یـاد کردیتـەوە.

٧٧
تەلەفۆنە ڕەشەکە

مـن دەپرسـم چـی لـە کەرەسـتەکانی حاجـی یەحیـا لـەو دوکانـە بـۆ یـادگار و ناسـینەوە مـاوە؟ کوڕەکـەی فەرمانبـەری گرووپەکانـی جیهانـە و کاری تایبەتـی کردنـەوەی دوکانەکەیـە، پێشـوازی میوانـەکان دەکات، گوتـی:

ئـەو تەلەفۆنـە ڕەشـە هـی سـەردەمێکی زووە، حاجـی و کوڕەکانـی بەکاریـان هێنـاوە!

بەو تەلەفۆنە سڵاو و پەیام و هەواڵی زۆر هاتووە!

بـەو تەلەفۆنـە داوای دۆڵمـە و ماسـتاو و سـاوەر بـە گۆشـت و خواردنـی زۆر بـۆ دوکانەکـە کـراوە.

هـەر بـەو تەلەفۆنـەش داوای کەبابیـش بـۆ میوانـی گونـدەکان، ئاغـاکان، سـەپانەکان، ئەوانـەی هاتـوون جلـی جـەژن و بـووک و زاواش بکـەن لـە کەبابخانەکانـی حاجـی شـەوقی و کۆیـە کـراوە.

لـەو تەلەفۆنـە هەواڵـی کردنـەوە و تەواوبوونـی مۆڵەتـی کارگەکانیـان بۆ هاتـووە.

بـەو تەلەفـۆن باریـان بـۆ هاتـووە و پێیـان گوتـراوە بـارەکان لەکـوێ داگریـن.
بـەو تەلەفۆنـە ئـەوەی سـەرباز بـووە، ئـەوەی لـە شـارەکانا خوێنـدکار بـووە سـڵاو و داوای نـاردووە.
بەو تەلەفۆنە لەگەڵ دەرەوەش قسە کراوە!
تەلەفۆنـە رەشـە گـەورە بـە قوورسـە وایـە رەشـەکە، ئەوەنـدە جـوان و بــاش دانرابــوو، وەک میوانێکــی شــەرمن، وەک بتێکــی پیــرۆز! خاوێـن و شـیرین و بەحورمـەت دانیشـتبوو، شـەرمی دەکـرد، تاقەتـی نەبـوو، یەکەمجـار بـوو ئێمـەی بینیبـوو، بۆیـە بێدەنـگ لـە گۆشـەی دوکانەکـە دانیشـتبوو.

***

مێزە لووسەکە

مێزەکــەی لەنــاو ژوورەکــە دانرابــوو، ســاجێکی ســووری خاوێــن بـوو، لـووس و پتـەو. ئەویـش مێـزی سـەردەمی حاجـی یەحیـا بـوو. گومـان لـەوەدا نییـە لەسـەر ئـەو مێـزە هەزارەهـا تۆپـە قومـاش بـۆ کڕیــارەکان پانکراوەتــەوە، رەنگیــان جــوان و بــاش دەرکەوتــوون و بـڕاون، فـرۆشراون. پارچـە قوماشـەکان دڵـی منـداڵ و ژن و بـووک و پیریشــی خۆشــکردوون.
لەســەر ئــەو مێــزە قومــاش بــە قــەرد و بــە حازریــش فــرۆشراوە. قـەرزەکان، پـارەکان لەگـەڵ دەڕاسـە و دوورنـە و رەز و دارفرۆشـتن و میــوە دراون!
لەسـەر ئـەو مێـزە هەزارەهـا چـا و دیشـلەمە بـۆ میوانـی شـیرین بـە

حورمەتـەوە دانـراوە.
سـەرنانی خـواردن پانکراوەتـەوە و سـەفەرتاس کراوەتـەوە و خـواردن دانـراوە، نانـی گـەرم و بەتـام خـوراوە!
لەسەر ئەو مێزە حیسابی زۆر گەورە کراون، نامەی زۆر نووسراون!
لەســەر ئــەو مێــزە دەفتــەری قــەردارەکان بــەڕووی کڕیــارەکان کراوەتــەوە، زۆری نوێــی لەســەری نــووسراوە و قــەردی گــەورەش ســڕاوەتەوە، لاپــەڕەی نــوێ بــۆ کڕیــاری نــوێ کراوەتــەوە.
ئــەو دەفتــەرە مــاوە و لەکــن بنەماڵەکەیــان هەڵگیــراوە و شــانازی پێـوە دەکـەن. دەفتەرەکـە نـاوی زۆری تێدایـە، پـارەی زۆری لەسـەر نـووسراوە، بـە خەتـی جۆراوجـۆر، گـەورە و پـان و حوبـر و قۆپیـە و جافیـش ژمـارە و نـاو و پـارەی تێـدا نـووسراوە.

٧٨
قاسەیەک بووە بە سەدان قاسەی گەورەتر

قاسە گرانە پتەوە کۆنەکەی حاجی یەحیا ماوە؛ ئێستاش لە دوکانەکە گۆشەیەکی داگیر کردووە، لەمێژە شوێنی ئەو جێگەیە بووە، جاران لە پەنایەک بووە، زۆر بەرچاو نەبووە، بەردەوام داپۆشراوە. کلیلەکانی لەناو گیرفان و بەر دەستی حاجی بووە. حاجی دەستێکی لەسەر گەز و مقەس و قوماش، ئەوی تری لەناو قاسەکە بووە.

لەو قاسە پۆلاینە کۆنەدا؛ پارەی کۆن و وردە و ئاسن و مس و زەرد و درهەم و دیناری تێدا هەڵگیراوە و مامەڵەیان پێوە کراوە. ئەو قاسەیەی داماو و لاچەپ دانراوە؛ شاهێدی قیمەتی دیناری عێراقییە، کە نرخی چەند بەرز بووە، نرخی بەرانبەر دراوەکانی تریش چەند بەرز بووە، ئێستاش چەند دابەزیوە، تەپیوە و دادەبەزێت و سەرناکەوێتەوە، دابەزیووە و کەوتووتە ناو زەڵکاویش!

ئەو قاسەیە شاهێدە؛ چەند پارەی حەلال هاتووتە ئەو دوکانە و

گیرفانی حاجی و کوڕەکانی، چەند لەو پارەیە براوەتەوە ماڵەوە، چەندان هەزار لە پارەکە چوویتە بەغدا و دەرەوەی وڵات و بەردەوامیش پارەی زۆرتری بۆ هاتووە.
لە پارەی ئەو قاسەیەدا؛ پارە سەرفکراوە بۆ کڕینی موڵکی بازرگانی لەسەر شەقامە سەرەکییەکانی ناو شار و زەوی کشتوکاڵی لە گوندەکانی نزیک شار. بەو پارەیە باڵەخانەی چەند نهۆم و گەورە دروستکراون، خانووی گەورەیان بۆ خۆیان دروستکردووە. پارە لەو قاسەیە دەرچووە؛ بۆ هاوسەرگیری منداڵەکان، پارەیان بۆ مەسرەفی نەوزاد ناردوتە موسڵ، چاویان لەوە بووە خوێندن تەواو بکات و ببێتە دکتۆر، لەناو باڵەخانەیەکی خۆیان کلینکی پزیشکی بکاتەوە و ناوی بە گەورەیی لەسەر تابلۆیەکی سپی هەڵواسێت.
لەو قاسەیەدا؛ پارەیان کۆ کردیتەوە بۆ وەرگرتنی مۆڵەتی کارگەکان، بۆ کڕینی مەکینەکان، بۆ هێنانی ئەندازیاری لێزان و میکانیکی بەهرەمەند لە کۆریا و ژاپۆن و چین. لەو قاسەیە؛ پارەی وەستا و کرێکارەکان دراوە.
ئەو قاسەیە بابە گەورەی سامانەکەیان بووە، کابان و سەرمایە و ماڵ و سەرچاوەکان بووە، چەندان قاسەی لێ پەیدا بووە. یەک قاسەیە سەدان قاسەی لێوە بووە. ئێستا قاسەیان هەیە لە دەرەوەی ئەو بازاڕە، لەناو باڵەخانەی گەورەی چەند نهۆم، لەناو ئۆفیسی بچووک، لەبن دەستی کچی پەنجە ناسکی بەژن لاولاو و پیاوی بە تەمەنی حاجی سەرسپیی خاوێن.
لەو قاسەیە قاسەی زۆر لەدایکبووە. قاسەیە هەیە ملیۆنەها دۆلار

دەگرێـت، سـەدان بەڵگەنامـە و دیکومێنتـی تێدایـە.
لـەو قاسـەیە، چەنـدان قاسـەی گـەورەی بـووە؛ شـەو و ڕۆژ پاسـەوانی چوارشـانەی گەنجـی چەکـداری چاودێـری دەکـەن. قاسـەکان بـە دوو کلیـل دەکرێنـەوە، قاسـەکان لەنـاو دیـوار و لەگـەڵ بناخـە و لەگـەڵ ئاسـن و پـۆلا دارێـژراون.
قاسـەکان زۆرن و یەکـتری ناناسـن، زمانـی ئاخاوتنیـان زۆرە، کـوردی بـە هـەردوو زاراوە، بـە تورکمانـی و بـە تورکـی و بـە ئینگلیـزی و بـە عەرەبیـش کۆدەکانیـان لـێ دەدرێـن! لـە قاسـەکەی ئـەو دوکانـەوە سـەدان قاسـەی گـەورە و بچـووک لـە دایکبـوون.
ماوەیـەک لـە دوکانەکـە دادەنیشـم و قسـە لەگـەڵ فەرمانبەرەکـە دەکـەم، لێـی دەپرسـم کـێ سـەردانتان دەکات، ئـەو دەڵێـت:
خەڵـک زۆر دێـن، بـەردەوام میوانمـان هەیـە، ڕۆژنامەنووسـان دێـن، کەسـایەتییەکانی نـاو بـازاڕ سـەردانمان دەکـەن، ئێمـەش پێشـوازییان دەکەیـن و ئـەوەی بیزانیـن پێیـان دەڵێـن.
بـا ئـەوەم لەبیـر نەچێـت لـە لادیـواری بەرامبـەر دەرەوە و کۆڵانەکـە وێنەیەکـی سـیرامیکی زەردی گەشـی بەرەونەقـی قـەڵا و منـارەش بـە گەورەیـی هەڵـواسراوە و لەسـەر تابلۆیەکیـش بـە گەورەیی نـووسراوە: «هذا لفضل ربی» و «لشكرتم لئن شكرتن لازيدنكم»

پەیکەری یەکێک لە دروشمەکانی زانکۆی جیهان.

٧٩
مەلا حەمەدەمین ڕەواندوزی

بەڕێکـەوت هونەرمەنـدی هاوڕێـم «ماهیـر حەمەدەمیـن» دەبینـم، پـاش هــەواڵ و دەنگــوس و کەمێــک گێڕانــەوەی رازە کۆنەکانــی سـەرەتای نۆهـەدەکان، کـە لـە شـارەوانی هەولێـر پێکـەوە فەرمانبـەر بوویـن. دەمـەوێ باسـێک بکەمـەوە خزمـەت بـە کتێبەکـەم بـکات، ئەویـش ببێتـە لایەنێکـی بـاش بـۆ زۆرتـر باسـکردنی چاکـە و دڵسـۆزیی «حاجـی یەحیـا بـەزاز» و منداڵەکانـی لەگـەڵ ئەوانـەی لـە کار و بزنسـەکان هـاوکار و هاوشـانیان بـوون. دەمزانـی باوکـی ڕەحمەتـی ئـەو، یەکـەم مـەلا و وتارخوێـن و پێشـنوێژی مزگەوتەکـەی حاجـی یەحیـا بـەزاز بـووە لـە مەنتـکاوە، لێـی دەپرسـم، چـۆن باوکـت دەگاتـە ئـەو مزگەوتـە و حاجـی چـۆن دەناسـێت، تـۆش چـۆن باسـی ئـەو بنەماڵەیـە دەکەیـت؟

«دیـارە ئـەو هەرگیـز بیـری ئـەوەی نەدەکـردەوە، مـن یـان هــەر کەسـێکی تـر پرسـیارێکی لـەو جـۆرەی لـێ بـکات، بـەڵام لـە وەڵامدانــەوەی پرسـیارەکەم دوودڵ نەبـوو، هەڵوەسـتەی نەکـرد،

بەڕوویێکـی خـۆش و شـادمان وەڵامـی دامـەوە»

ئـەوەی مـن بزانـم و گوێـم لـێ بـووە، لەودەمانـەی باوکـی رەحمەتییم مـەلای مزگەوتـی گـەورەی رەوانـدوز بـووە، شـێخەکانی نەقشـبەندی لـە هەولێـر خۆشیاندەویسـت و هاموشـۆی لەگەڵیانـدا هەبـووە، سـەردانی کـردوون. بۆیـەش لەسـەر راسـپاردەی ئـەوان بـە رەحمەتـی حاجـی یەحیـا دەڵێـن؛ ئەگـەر لـە مەلایەکـی بـاش دەگەڕێـت بـۆ مزگەوتەکـەت، ئـەوە مـەلا حەمەدەمیـن رەوانـدوز بـدۆزەرەوە، داوای لـێ بکـە ببێتـە مـەلای مزگەوتەکەتـان، ئـەو شایسـتەی تۆیـە و بەیەکـەوە دەگونجێـن. ئیـتر حاجـی یەحیـا دەنێرێـت باوکـم لـە دوکانەکـەی لەنـاو بـازاڕی دەچێتـە خزمەتـی و سـەردانی دەکات، بەیەکـەوە لەسـەر کارەکـە دانوسـتان دەکـەن و رێکدەکـەون. ئـەوەش بـۆ باوکـم و ئێمـەش هاتنـە هەولێـری پێویسـت بـوو، دەبوایـە لەبـەر خوێنـدن و کارکـردن بێینـە شـاری هەولێـر. پاش ئـەوە و لەسـەر داوای رەحمەتـی حاجـی یەحیـا ماڵـمان دێتـە نـاو خانووەکـەی لـە تەنیشـت مزگەوتەکەیـان بـۆ مەلایـان دروسـت کردبـوو.

باوکـم مـەلای مزگەوتەکەیـان دەبێـت و لەنـاو خانووەکەشـیان دەژین، تـا ئەودەمانـەی باوکـم نەخـۆش دەکەوێـت، تەمـەن و نەخۆشـییەکە بـواری نـادەن پیشـەکەی بەڕێکوپێکـی جێبەجـێ بـکات، بۆیـە داوا لـە منداڵەکانـی حاجـی یەحیـا دەکات، وا باشـترە مەلایـەک بدۆزنـەوە و بیهێنـە سـەر مزگەوتەکەتـان و بـا پێشـنیوێژتان بـۆ بـکات، مـن ئیـتر توانـام نەمـاوە! ئەوانیـش داوای لـێ دەکـەن ماوەیـەک چـاوەڕوان بکـە و دوعـات بـۆ دەکـەن چـاک ببێتـەوە، بـەڵام باوکـم دەیزانـی ناتوانێـت، بۆیـە داواکـەی دووبـارە و سـێبارە دەکاتـەوە و ئەوانیـش

مەلایەکـی تـر دەهێنـن. مەلاکـە دەوامـی خـۆی دەکات و لـە دەرەوەی مزگەوتەکـەش خانووێکـی بـۆ بەکـرێ دەگـرن و هاتوچـۆی مزگەوتەکـە دەکات، بەوەیـان باوکـم پێـی ناخـۆش دەبێـت، ئـەو لەنـاو خانووێکـی نـاو مزگەوتەکـە بژیـت و لەوێـش مەلایەتـی نـەکات و لەنـاو هەولێریـش خانووێکـی هەیـە، بۆیـە کـە کوڕەکانـی حاجـی یەحیـا سـەردانی دەکـەن پێیـان دەڵێـت:

کوڕەکانـم، مـن نامـەوێ لەنـاو ئـەو خانـووەدا بـم و ئێـوە خانووێکـی ترتـان بـۆ مەلاکەتـان گرتـووە، هەروەهـا لـە ئەوقافیـش خانەنشـین بـووم و چیـتر پـارەی ئێـوەم ناوێـت.

بـەو قسـەیە، بـە داواکـەی باوکـم هـەر چـوار کوڕەکـە یەکسـەر بـە باوکـم دەڵێـن:

مامۆسـتا هیواداریـن تەندروسـتیت بـاش بێـت و ئاگات لە تەندروسـتی خـۆت بێـت و ئێمـەش هاوکاریـت دەکەیـن، نامانـەوێ ئـەو جـۆرە قسـانە بکەیـت، تـا تـۆ لـە ژیانـدا مابیـت لـەو خانـووە دەبیـت و مانگانـەش موچـەی ئاسـایی خـۆت لـە ئێمـە وەردەگریـت و خزمەتـت دەکەیـن!

ئیـتر باوکـم دەمینێتـەوە و پـاش ماوەیەکـی کۆچیـی دوایـی دەکات، پـاش تەواوبوونـی پرسـەکە و تێپەڕبوونـی ماوەیەکـی زۆر، دایکـم بـە کوڕەکانـی حاجـی دەڵێـت:

کوڕەکانـم مـن چیـتر حەقـم نەمـاوە لـەو خانـووەدا بژیـم و موچـە لـە ئێـوە وەربگـرم، بۆیـە دەمانـەوێ خانووەکـە چـۆڵ بکەیـن و چاکـە و خێـری ئێوەمـان زۆر وەرگرتـووە و تـەواو.

دیسان کوڕەکان بە دایکم دەڵێن:

دایە گیان ئێمە ئەو خانووەمان دابووە مامۆستا و ئەویش نەماوە، بەڵام مەلاژن ماوە و لێرە دەبێت و مانگەنەکەشی دەمینێت، تەمەنی تۆش درێژ دەبێت و دوعاش بۆ سەلامەتی تۆش دەکەین، نامەوێ ئەو قسەیە ببیستینەوە و خزمەتت دەکەین!

لە کۆتایی قسەکانی ماهیر دەڵێت: ئێمە بەو شێوەیە ئەوانە دەناسین و لەبیرمان ماوە چۆن رێزی دایک و باوکی ئێمەیان گرتووە و چەند ئێمەیان خۆشویستووە.

٨٠
بەر لەوەی بگەڕێمەوە سوید

ئیمـڕۆ ٢٠٢٢/١/٣١ و پـاش ئـەوەی لـە ڕۆژی ٢٠٢١/١١/١٥ دەسـت دەکـەم بـە دیـدار و هەڤیەپیڤـن و ناسـین و دیمانـە لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد، دوا دیـداری لـە هەمـان ئۆفیسـە تایبەتییەکـەی لـە نهۆمـی چوارەمـی باڵەخانەیەکـی نـاو زانکۆکـە لەگەڵـدا دەکـەم.
لەبـەر ئـەوەی بڕیـارە بگەڕێمـەوە سـوید، دەمـەوێ لەو دیـدارە کورت و خێرایـە چەنـدان بابـەت و پرسـیار بورووژێنـم و بیاننووسـمەوە؛ زوو بـە دکتـۆر دەڵێـم ئیمـڕۆ چوومـە سـەردانی دوکانەکـەی حاجـی یەحیـای باوکـت لەنـاو بـازاڕ، ئـەوەی کـراوە بـە مـۆزە بنەماڵەکەتـان و هەنـدێ لـە کەسـایەتی شـارەکە، لـەوێ وێنـەی یەکێـک لـە مامەکانـی باوکـت دەبینـم، تـەواو بـە جلـی کـوردی مـوراد خانـی و سـەرووەی چۆغـەی کـر و مشـکی و پشـدێنی گـەورە و کـەڕک و ئـاکاری نیمچـە شـکاک یـان پیاوێکـی ئـەو کوێسـتانانەی خۆمـان بێـت دەبینـم. وێنەکـەی ئـەو لـە تـەواوی وێنەکانـی باوکـت و مامەکانـت و باپیریـت وەک جلوبـەرگ جیـاوازە! ئـەو گوتـی:

ئـەوە مامـی باوکـم بـووە؛ حاجـی نورەدیـن «١٩١١_١٩٩١» ئەویـش دوکانـدار بـووە، هـەر لـەو بـازاڕە دوکانـی هەبـووە. ئـەو حـەزی بـەو پۆشـاکە بـووە.

لەو دیدارەدا ویستم پرسیارەکانم خێرا و کورت و تایبەت بن:

مـن دەپرسـم: دکتـۆر تـۆ کەسـێکی سـەرمایەدار و خـاوەن زانکۆیەکـی ئەهلـی گـەورە و بەشـدار لـە گرووپەکانـی جیهـان، چـۆن کاتـت دەبێـت، یـان بلێـن بـۆ بیـر لـە فلچـە و تابلـۆ و رەنـگ دەکەیتـەوە؟ «تکایـە لەسـەرخۆ وەڵامـم بـدەرەوە» ئەگەرچـی مـن دەمویسـت زۆر بیـر بکاتـەوە، ئـەو زوو گوتـی: تابلـۆ بـۆ مـن فیکـرە، لەگـەڵ تابلـۆ دەچمـە نـاو ئیشـەکە و خـۆم لەبیـر دەچێـت، خەیاڵـم پـاک دەبێتەوە، تابلۆیـەک دەکـەم ناتوانـم دووبـارەی بکەمـەوە، نازانـم بـۆ تابلۆکـەم کـردووە، هیچـم لـە بیـر نامینێـت، بـەڵام ئەوەنـدە دەزانـم زۆر بەختیـارم! دەچمـە نـاو سرووشـت، وا دەزانـم تابلـۆ بەشـی کتێبێکـە! ئـەو دەیویسـت زۆرتـر روونکردنـەوە بـدات، بـەڵام مـن زوو دەپرسـم کـەی دوا تابلـۆت کـردووە؟

ئـەو دەڵێـت: دوێنـێ شـەو! تابلۆیەکـم تـەواو کـرد، سـێ سـەعات ئیشـم تیـدا کـرد، بەتەنیـا لـە گەلەرییەکـەم بـووم، لـە نهۆمـی ژێـرەوە، بەتەنیـا کـە ئیـش دەکـەم سـەگەکەش دەڕواتـەوە سـەرەوە، بـەڵام بەر لـەوەی بـڕوات هـەردوو ژوورەکـە دەپشـکنێت، کەلوپەلـەکان بـۆن دەکات، کلکـی بـا دەدات، هەڵوەسـتەیەک دەکات و کـە بۆنـی رەنـگ دەکات دەڕوات. «بۆقـی» سـەگەکە منی خۆشـدەوێت، لە «شـیرین»ی کچـم زۆرتـر منـی خۆشـدەویت، هـی ئەوەیـە، بـەڵام مـن زۆرتـر نـازی دەکێشـم و خواردنـی باشـتری دەدەمـێ، سیسـتەمی خواردنەکـەی

دەشـكێنم، بۆیـە زۆرتـر هاوڕێیەتـی مـن دەكات!
دەپرسم ناوی سەگەكە لە چییەوە هاتووە، بۆڤی، بۆ؟
ئـەو بـە سـۆزەوە وەڵامـم دەداتـەوە و هەسـت دەكـەم لـە قسـەكانی گەرمـی و بیرەوەرییـەک هەیـە، دەڵێـت:
نــاوی ســەگەكە پەیوەنــدی بــە مامزێكــەوە هەیــە، ئێســتا تــۆش یەكســەر دەپرسـیت ئــەو دوو گیانــەوەرە بــۆ و چــۆن؟
منیـش دەڵێـم؛ زوو باوكـم «كاكـم» مامزێكـی هەبـووە، دیـارە باسـی سـەردەمێكی كـۆن و سـاڵانی زوو دەكـەم، باوكم لەگـەڵ جووتیارەكانی كەندێنـاوە دۆسـتایەتییەكی گەرمـی هەبـووە، ئەوان بێچـووە مامزێكی بــە دیــاری بــۆ دەهێنــن! مامزەكــە ســاوا بــوو، پێویســتی بــە شــیر دەبـوو، هەمووومـان لـە ماڵـەوە بـە شـیر و ماسـتاو بەخێـوی دەكەیـن، مامزەكــە گــەورە دەبێــت، هەمووومــان خۆشمادەویســت، ئەویــش هۆگرمــان ببــوو، خۆشــمان دەویســت،ناومان نابــوو بۆڤی.مامزەكــە دەچــووە دەرەوە، دەهاتــەوە ماڵــەوە. ئەودەمانــە بەرانبــەر ماڵــمان لەســەر شێســتەمەتری چــۆل بــوو، مــن زۆر جــار دەمــبردە دەرەوە و نــاو دەغــڵ و دانەكــەی نزیكــمان. ئەودەمانــە پشــت شێســتمەتری چۆڵەوانـی بـوو. مامزەكـە جـوان دەلـەوەڕا و نـەرم نـەرم لەگـەڵ مـن دەگەڕایــەوە ماڵــەوە. هەمووومــان هۆگــری ببوویــن، كــە باوكــم بــە دیـاری بـۆ «عەونـی یوسـفی بـردە بەغـدا كـە سیاسـەتمەدارێكی كـورد بـوو، لـە سـاڵی ١٩٠٨ لـە هەولێـر لەدایكبـووە، لە سـاڵی ١٩٦٠ لەسـەر بەشـی كـورد لـە حكومەتـی عێراقـی وەزیـر بـووە، لەسـەر كوردایەتـی گیـراوە و لـە كاری پارێزەریـی زۆر بەرگریـی لـە سیاسـییە كـوردەكان كـردووە، بـەڵام دوایـی وازی لـە سیاسـەت هێنـاوە، خەریكـی پارێـزەر

و سەرپەرشتی موڵکەکانی کردووە و زۆرتر لە بەغدا ژیاوە» هەموومان پێمان ناخۆش بوو، بەڵام نەدەکرا دڵی ئەو بشکێنێت، ئەویش لە بەغدا مەراقی ئەسپ و مامز و پەلەوەر بوو، باخی تایبەتی هەبوو!

***

من لێی دەپرسم رەگەزنامەی تورکی بە یەکێکی ئەڵمانی یان وڵاتێکی تری ئەوروپی دەگۆڕیتەوە؟ ئەویش یەکسەر دەڵێت: نا بۆ بیگۆڕمەوە! بەو رەگەزنامەیە سوودی زۆرم بینیووە، لەوێ کاسبی زۆرمان کردووە، شارستانیەتی تورکیش لە ئەڵمان و وڵاتانی ئەوروپی کەمتر نییە، زمانی تورکیش گرنگە، بە پاسپۆرتەکەیان دەتوانم بێ ڤیزا گەشتی نزیکەی پەنجا دەوڵەت بکەم! بێجگە لەو رەگەزنامەیە لە ساڵی ٢٠٠١ەوە ئیقامەی دوبییم هەیە، ئاسان دەچمە ئیماراتی عەرەبی.

لەگەڵ نوێژ و رەمەزان چۆن بوویت؟

لە ساڵانی ١٩٦٢ نوێژم کردووە، لەناو بازاڕ و مزگەوتی گەورەی ناو بازاڕ ئاشنایەتی باشم لەگەڵ مەلاکەش هەبووە. لەودەمانە نوێژم کردووە، ئەو ماوەیەی دکتۆر بووم و کارم سەخت بووە، نەمتوانیووە بەرۆژوو بم، ئەگەرنا بەردەوام و هەر لە ساڵی ١٩٦١ەوە رۆژووم گرتووە!

کەی و چۆن دکتۆر ئەمجەد سەرۆکی زانکۆی جیهانی هەولێر دەناسن؟

لەگەڵ دامەزراندنی زانکۆکە هاوکارمان بووە، ئەو شارەزایی لە

زانکۆی ئەهلی هەبووە. من دەست لە کاروباری زانکۆکە وەرنادەم، ئەوان ئیشی خۆیان بەپێی بەرنامەیەک دەکەن و رازیمە! جاران زانکۆکان قوتابخانە و رێبەرایەتی زانیاریی و توێژینەوەکان بوو، حوکمەت و ئەوان وڵاتیان بەڕێوە دەبرد، ئێستا کۆمپانیاکان ئەوە دەکەن، کۆمپانیا گەورەکان ئەوە بە سەرکەوتوویی دەکەن. من وا دەزانم پێویستە زانکۆ وەک گوگول هەموو زانیارییەکی تێدا بێت، ئەوە بەرنامە و هیوای منە، زانکۆ گوگول بێت!

تابلۆیەکت هەیە بە ناوی شێرکۆ بێکەس، بۆ ئەوەت کردووە، چی ئەوت خوێندوتەوە؟

کەسایەتی و شیعرەکانی ئەو و قسەکانی کاریگەریی لەسەرم هەبووە. شێرکۆ بێکەس، کەم کەم شتی ئەوم خوێندوتەوە، کاریزمایەکی تایبەتی لە پەیڤەکانی هەیە، بۆیە ئەوم وەک گۆزەیەک کردووە، دڵۆپ دڵۆپ شەرابی لێ دەتکێت!

ئەگەر سەرپشکت بکەن، داوا بکەن هەوارێک بۆ گەشتیاری و بۆ جوانی و ئاسوودەیی دروست بکەیت لەکوێ دەتەوێ، کام شوێن هەڵدەبژێیت؟

من گەلاڵەم دەوێ، لەوێ لەو هەوارە جوانەی ماوەیەک تێدا ژیاوم، بەرامبەر چیای سەکران، بەرامبەر بەفر و کوێستانەکان، لەناو باخ و رەزەکانیان! دەمەوێ و حەز دەکەم لەوێ هەوارێکی سادەم هەبێت، هیچ چیمەنتۆی تێدا نەبێت، ئاسنی لەناو نەبێت، ماوە ماوە چەند سەعاتێک لەوێ لەگەڵ ژمارەیەک کەسانی شیرین و خۆشەویست بژیم. زۆریش حەز بە ژیانی ناو چیاکانی توروس دەکەم.

ناخۆشترین رۆژم

لـە رۆژی ١٩٩١/٣/٣١ لـە کۆچڕەوەکـە، ئێمـە دەربازمـان نابێـت، لەنـاو ماڵەمـان مابووینـەوە، حـەرەس جمهوریـی لێـمان دێنـە ژوورەوە، ماڵەکەمـان دەپشـکنن و سـوکایەتییمان پـێ دەکـەن و سـەباحی بـرام دەگـرن و دەیبـەن، زوو دەگەمـە سـەربازگەکە، کـن گـەورە ئەفسـەرەکان، تێیـان دەگەیەنـم مـن دکتـۆرم و لـە بەغـدام و زۆر لـە بەرەکانـی شـەڕ ئیشـم کـردووە و هەرگیـز تێکەڵـی سیاسـەت نەبوویـن، ئیـتر بـەوە دەتوانـم سـەباح دەربـاز بکـەم. « مـن دەپرسـم پارەیـان ویسـت» ئـەو لـە وەڵامـدا گوتـی:

نەخێـر لەبـەر داوای مـن ئازادیـان کـرد و بـە سـەلامەتی هێنامـەوە!

ئـەو رۆژە ناخۆشـترین رۆژانـی ژیانـم بـووە.

خۆشترین رۆژەکانی ژیانم:

ئەو رۆژەی لەگەڵ سۆزان مارەبڕین دەکەم!

ئـەو رۆژەی یەکـەم منداڵـمان بـە سـەلامەتی دەبێـت، نـاز، دوایـی کـە یەکـەم کـوڕم دەبێـت، میـران. زووش رۆژی تەواوکردنـی خوێندنـم و تەواوبوونـم، رۆژی بوونـم بـە دکتـۆری پسـپۆر، هەروەهـا رۆژی یـازدەی ئـازادی سـاڵی ١٩٧٠ رۆژانێکـی خـۆش بـوو، وا دەزانـم ئـەو رۆژە و ئـەو پێشـهاتە سیاسـییە کۆتایـی شـتەکانە، بـەڵام دەرکـەوت سـەرەتای شـتەکان بـوو، لـەو رۆژەوە رووداوەکان هەنگاو و سـتراتیژیی تـر وەردەگرێـت.

کـە باسـی رۆژە خۆشـەکان و ناخۆشـەکانمان کـرد، بـا باسـی رۆژە خەمبارەکانیـش بکـەم:

ئـەو ڕۆژەی دایکـم مـرد، زۆر خەمبـارم بـووم، دوایـی کـە باوکـم دەمرێـت، خەمبـار دەبـم.

***

چۆن خێر و چاکە دەکەن؟

ئێمـە وەک بنەماڵـەی باجگـر مەعهـدی حاجـی یەحیا بـۆ لەبەرکردنـی قورئانـی پیرۆزمـان دانـاوە، مانگانـە نزیکـەی چـل هـەزار دۆلارمـان بـۆی تەرخانکـردووە، ئـەو پـارە لـە مامۆسـتایانی ئاینـی و قوتابییەکانی زانکـۆ و کەسـانی هـەژار و بێـوەژن و پەککەوتنـەکان سـەرف دەکەیـن. دەزگـەی خێرخـوازی حاجـی یەحیـا کاری خێرخـوازی و یارمەتیـدان دەکات، ڕۆژانـە ١٢٠٠ ژەمـە خـواردن دروسـت دەکات و بەسـەر کەسـانی نـەدار و برسـی و هـەژارەکان دابـەش دەکات، شـوێنی تایبەتیـمان بـۆ ئـەو دەزگەیـە و بۆنـەی ژنانـەی ئاینیـی هەیـە، ئەوەشـمان بـە نـاوی دایکـمان حاجـی مەکییـە کـردووە.

لـە ڕۆژانـی بڵاوبوونـەوەی کۆڕۆنـا و کۆڤیـد دەزگـەی خێرخـوازی حاجـی یەحیـا هـاوکاری باشـی دەزگـە تەندروسـتییەکان دەکات، کەرەسـتەی زۆری چارەسـەرییان بـۆ دابیـن دەکات، لـە هەنـدێ بواریـش پـارەش دەدات.

بەنیـاز نیـن مۆزەیەکـی تایبـەت بـە هونـەر و کەلەپـوور لەنـاو هەولێر بکەنەوە؟

لەمێـژە بیـر لـەوە دەکەمـەوە، پێویسـتە لـەو شـارە مۆزەیـەک هەبێـت، شـارێکی وا گـەورە مۆزەیەکـی تێـدا نەبێـت. مـن زوو داوای قشـڵەی سـوارم کـرد، حەسـارەکە پـاک بکەمـەوە، نۆژەنـی بکەینـەوە

و دەستکارییەکی سادەی بکەین، بە مەرجێک ئاکار و شێوازەکانی نەگۆڕێت، ئەوە بکەینە مۆزەیەکی گەورە، با چیتر کەلاوە نەبێت، ئەو شوێنە هەوارێکی دێرینی ئەو شارەیە، لەناو جەرگەی شارە، ناوەندی گەڕەکی عارەبانە، شوێنەکە زێد و هەواری خەڵکێکی زۆری ئەو شارەیە. گەڕەکەکە زوو لە سییەکان و چلەکان گەڕەکێکی گەورەی ئەو شارە بووە، هەموو نەتەوە و ئاین و کولتووری تێدا بووە. قشڵەی سواری، یان حەساری ساڵحە سووری دەکرێ ببێتە مۆزە و سەنتەرێکی نمایش و ئاهەنگ و فیستیڤاڵ و گەلەری. بەداخەوە قبووڵیان نەکرد، داواکەیان رەتکردینەوە و ئێستاش داخراوە و رۆژ بەرۆژ زۆرتر دەرووخێت و وێران بێت.

ویستم کۆنە خانووەکەی باپیرم لە گەڕەکی تەعجیل موڵکی خۆمانە بکەمەوە مۆزەیەکی بەرچاو و شوێنەکەش جەرگەی بازاڕە، بەڵام گوتیان ناکرێ بەتەنیا ئەوە چاک بکرێتەوە ناوچەکە کەلاوەیە، کەی ناوچەکەمان نۆژەنکردەوە، ئێوەش دەتوانن لەسەر مەرجەکانی ئێمە ئیشی خۆتان بکەن.

دەرئەنجام ئیش دەکەم بۆ دروستکردنی مۆزەیەکی کەلەپوری هونەری لەناو شاری هەولێر و نەخشەسازیی بۆ دەکەین و هیوادارم ئەوەمان پێ جێبەجێ بکرێت، ئەوەش دەکەین بەمەرجێک کار لە گەلەریی و نمایشەکانی زانکۆی جیهان نەکات، کە بەردەوام پێشانگە و نمایشی هونەری تێدایە.

٨١
خەلەف ئەلحەبتور

شـەوانە کـە لـە سـوید دەبـم و ئەنتەرنێتەکـەم خێراتـرە و زۆرتـر پـەرۆش و عەودالـی دیمانـەکان دەبـم؛ دیمانـەی ژن و پیاوان؛ نووسـەر و دکتـۆر و زانـا و گەریـدە و زۆر بابەتـی لـەو جـۆرە، بایوگرافیـا و سـەربردەیان سـەرەنجم رادەکێشـێت، بـەڵام کەمـتر سیاسـەت، حـەز لـە دیـداری سیاسییەکان ناکـەم.
لـەو شـەوانە سـەیری دیدارێکـی «جومانـە حـەداد» ژنـە شـاعیر و نووسـەر و فێمنیسـتی لوبنانـی دەکـەم، کـە زۆر لـە بابـەت و هـزری شـارەزام، زۆربـەی ژمارەکانـی گۆڤـاری «الجسـد» و کتێبەکانـی ئـەوم دیـوە، هەندێکـم خوێندوتـەوە. ئـەو راشـکاوانە قسـە و هـزری بـۆ ریـکاردۆ کـەرەم «نووسـەر و دانوسـتانکار و دیبێتسـازی لوبنانـی لەدایکبـووی فنزویـلا و دەرچـووی زانکـۆی ئەمریکـی لـە لوبنـان» روون دەکاتـەوە و قسـەکانی ئازایانـە دەکات.
ئـەو تـەواو دەبێـت دەگەمـە دیدارێـک ژنـە راگەیانـدکاری میـسری لەمیـس ئەلەحەدیـدی لـە کەناڵـی «cbc»ی میـسری بەرنامـەی

«هنا العاصمـه» لەگـەڵ ملیاردێرێکـی ئیماراتـی «خەلـەف ئەحمـەد ئەلحەبتـور»ی تەمـەن حەفتـا و سـێ سـاڵ، دیدارەکـەی لـە سـاڵی ٢٠١٧ کردبـوی؛ لـەوێ ئـەو پیـاوە بـاس لـە کات و کۆشـش و کار و پـارە و بەرنامەکانـی ئیشـکردنی دەکات، لـە دیدارەکـە دەڵێـت:
بێجگـە لـە پرۆژەکانـم لـە بـواری بیناسـاز و بازرگانـی و عەقـارات و زانکـۆ و خوێندنگـەی تایبەتیـی زۆرم هەیـە، ئەوەیـان بـۆ پێگەیاندنـی نەوەکانـی میللەتەکـەم دەکـەم، پـارەی زۆریشـم لـەو بـوارە سـەرفکردووە، بەبـێ ئـەوەی هیـچ قازانجێکـم کردبێـت، پـارە سـەرف دەکـەم و شـادمانم بەوەیـان دەتوانـم سـوود بـە میللەتەکـەم بگەیەنـم. چونکـە پـارە سـەرفکردن لـە بـواری قوتابخانـە و زانکـۆکان بەردەوامـی دەوێـت، سـاڵانە بابـەت و کەرەسـتە و تاقیگـەی نـوێ پەیـدا دەبێـت، تـۆش دەبێـت بیانگـۆڕیـت و شـتی نـوێ پەیـدا بکەیت، مـن سـەرمایەگوزاری لـە بـواری فێرکـردن بـە بەهـا دەزانـم، نـەک بـۆ قازانـج، ئـەوە بزنس نییـە، دڵـم پێـی خۆشـە کـە دەزانـم کـچ و کـوڕان لـە هەمـوو ڕەگـەز و ناسـنامە و ئاینـەکان تیـدا فێـر دەبـن، لـە دوبـی ملیۆنەهـا درهمـم لـەوە سـەرفکردووە.
خەلـەف ئەحمـەد ئەلحەبتـور کتێبێکـی بـە نـاوی «السـیرە الذاتیـە ٢٠١٣ چاپکـردووە، «Khalaf Ahmad Al Habatoor The Autobiography» لـەو دیـدارە و لـە مەبەسـتی قسـەکانی ئـەوەم بەبیـر دێتـەوە لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد باسـی زانکـۆی جیهانمـان کـردووە، یـان دەمـەوێ ئامـاژە بـەو رازانـە بـدەم کـە لـەو کتێبـە باسـکراوە؛
لـە چەنـد بۆنـە و ڕۆژی دیدارەکانـم لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد باجگـر

ئەمینــداری زانکۆکانــی جیهــان گوتوویەتــی:
ئــەو زانکۆیەمــان بــۆ پێگەیاندنــی میللەتەکەمــان بــووە، مەبەســتمان پــارە و قازانــج نییــە و نەبــووە. ئێمــە بــەردەوام پــارەی لــێ ســەرف دەکەیــن و دەســتکەوتمان نەبــووە، هــەر لــە ســاڵی ٢٠٠٧ەوە تــا ئیمــڕۆ بەرنامــە و نەخشــەمان بــۆ ئــەوە بــووە زانکــۆی جیهــان زۆرتــر ببێتــە شــوێنی زانســت و فێربــوون. منیــش وەک ســەرۆک موچــەم نییــە، دڵــم لێــرە خۆشــە و بەردەوامیــش ئیــش بــۆ گەشەســەندنی دەکــەم.
لــە دیدارێکــی تایبەتییــمان لــە ماڵــی دکتــۆر نــەوزاد، خاتــوو ســۆزان شــەریف جامبــاز هاوســەری دکتــۆر نــەوزاد گوتــی:
دکتــۆر زۆر دڵــی بــەو زانکۆیــە خۆشــە، تــا ئێســتاش یــەک درهمــی لــەو زانکۆیــە وەرنەگرتووە!

٨٢
ئێمە وەک مەولانا رۆمی و شەمسەدینی تەبریزیین

بـۆ زۆرتـر باسـکردنی کەسایەتی دکتـۆر نـەوزاد تەلەفۆن بـۆ نزیکترین هــاوڕێ و خــزم و کەســی ئــەو دەکــەم، ئەندازیــار و هونەرمەنــد «بورهــان ســابیر». ئــەو زۆرتــر لــە خەڵکــی تــر دەیبینێــت، زۆرتــر بەیەکـەوە قسـە دەکـەن، سـەفەر دەکەن، شـەوچەرەیان پێکـەوە زۆرە، گـوێ لەیەکتری دەگـرن، هەردووکیـان فلّچـە و رەنگیـان خۆشـدەویت. ئـەوان بـە دیـار رەنـگ و چوارچێـوە خەیـاڵ دەبـن! هەردووکیـان بزنــس دەزانــن، ئاشــنایەتی کاســبی و ســەرمایەن! بــەڵام دوا جــار دەگەڕێنـەوە سـەر هونـەر و رەنـگ و خەونـی چالاکـی هونـەری.

بـە تەلەفـۆن یـەک سـەعات قسـە دەکەیـن، زۆر پرسـیار دەکـەم و ئەویـش بەدرێژیـی بابەتـەکان بـاس دەکات، من رایدەگرم و قسـەکانی چڕتـر دەکەمـەوە، پرسـیار و مەبەسـتەکەی بـۆ روونده‌کەمـەوە، دێتـەوە نـاو بابەتـی وەڵامـی پرسـیارەکەم و دەڵێـت:

ئێمـە لەگـەڵ دکتـۆر، بێجگـە لـە خزمایەتـی برادەریـن. یەکـەم کارمـان وەک بزنـس و پـارە بەیەکـەوە لـە سـاڵی ١٩٨٨ لـە موزایدەیەکـی

حکومـی کارگەیەکـی قیـر لـە شـاری حیلـە دەکڕیـن. مـن شـارەزاییم لـەو کارگـە و ئیشـانە هەبـوو، لـەوێ ئاسـانتر دەمانتوانـی کارگەکـە ئیـش پـێ بکەیـن، بـەڵام لەبـەر بارودۆخەکـە، لەبـەر پێشـهاتەکانی پـاش راپەڕیـن کارگەکەمـان لەناوچـوو! ئیـتر ئـەوە یەکـەم ئیشـمان بـوو و تـەواو و دووبـارەی ناکەینـەوە.

ئـەو لـە بەغـدا و تورکیـا دەگەڕێتـەوە هەولێـر، ئیـتر زۆرتـر بەیەکـەوە دەبیـن، قسـە لەسـەر هونـەر و میدیـا دەکەیـن. باسـی کردنـەوەی دەزگەیەکـی تەلەڤزیۆنـی دەکەیـن، قسـە لەگـەڵ بیرۆکـەی زانکـۆی جیهـان دەکەیـن.

دکتـۆر پیاوێکـی پاکـە، زوو بـڕوا دەکات و سـادەیە، بـەڵام هـەر لـەو روانگـەوە بەرنامەکانـی جێبەجـێ دەکات، رق و کینـەی نییـە، منیـش لـەو بڕوایـەوە کاری لەگەڵـدا دەکـەم، لەیەکـتری زۆر نزیکیـن، هزرمـان نزیکـە! بۆچوونمـان هاوشـێوەیە! لەنـاو خێزانەکەمـان زۆرتـر لەگـەڵ ئـەو هـاوڕێ و هاوبیـرم. دروسـت و تـەواو لەگـەڵ ئـەوە بـووم زانکـۆی جیهـان دامەزرێنێـت، ئێسـتاش دەمـەوێ بگاتـە ئـەو قەناعەتـە مۆزەیەکـی گـەورە دروسـت بـکات، مۆزەیـەک بێـت، نمونەیەکـی نـاوازە بێـت لەنـاو هەولێـر و کوردسـتانیش! هـەر ئـەوەش دەبێتـە سـەرمایەکی مـەزن بـۆ خـۆی و بنەماڵەکەیـان.

سـەبارەت بـە رەنـگ و هونـەر و تابلۆکانـی دکتـۆر نـەوزاد، مـن لێـی دەپرسـم پەیوەنـدی و خزمایەتـی و هاوڕێیەتـی ئێـوە وا نـاکات ئـارەزووی منداڵـی و حـەزە کۆنەکـەی بـۆ شـێوەکاری زینـدوو ببێتـەوە و بگەڕێتـەوە سـەر تابلـۆ و شـەیدای شـێوەکاری بێـت و هـزر و بۆچوونـە تایبەتییەکانـی بـە شـێوازی تایبەتـی خـۆی دەربـبڕێـت! ئـەو

لـه وەڵامـدا دەڵێـت:
مـن نموونەیەکـت بـۆ دەهێنمـەوە مسـتێک گەنـم لەنـاو شووشـەیەک بکـە، جێـی بهێڵێـە و ماوەیەکـی زۆر چـاوەڕوان بکـە، دانەیەکیـان چەکـەرە نـاکات، ناتەقێـت، نابێتـە رەگ و قـەد و باسـک تـا ئـاوی نەدەیـت، تـا لەنـاو خاکـی نەچێنیـت!
لێـی دەپرسـم هیـچ لـە تابلۆکانـی دکتـۆر نـەوزادت لەنـاو ماڵەکـەت هەڵواسـیوە!؟ ئـەو دەڵێـت:
مـن وا دەزانـم تابلـۆ بـۆ جوانـکاری نییـە، بۆیـەش هیـچ تابلۆیەکـم لەنـاو ماڵەکـەی خۆشـم هەڵنەواسـیووە، هـی خۆشـم لەنـاو ماڵەکـەم نییـە! هیـچ فۆتۆیەکـمان دانەنـاوە.
ئێمـە وەک زانکـۆی جیهـان و بـە پشـتیوانی دکتـۆر نـەوزاد بـە قـەد وەزارەتـی رۆشـنبیری کار و چالاکـی هونـەری دەکەیـن، شـێوەکار، پەیکـەر، سـیرامیک، گرافیـک، بەڵگەنامـە، سـەکۆی ئـازاد، دیـواری ئـازاد، پەروەردەیـی هونەریـی، زمـان، کردنـەوەی پێشـانگە، کۆکردنـەوەی هونەرمەنـدان، سـتۆدیۆی دەنـگ، کـۆڕ و سـیمینار و ئیڤێنیـت و دیـدار و ... چالاکییەکانمـان لەگـەڵ ئـەوەی ریکلامـی بەخۆڕاییـە بـۆ زانکـۆش، جووڵـە و لڤینـی کۆمەڵایەتیـی هونەرییـە.
ئێمـە لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد پێش ئـەوەی خـزم بیـن، برادەریـن، زۆرتر برادەریـن، هاوڕێیـن و هزرمـان نزیکـە و پشـتیوانین! دوا شـت دەڵێـم؛ ئێمـە بەیەکـەوە وەک مەولانـا رۆمـی و شەمسـەدینی تەبریزین.

٨٣
خانەی ئەرشیف و بەڵگەنامەکان

لـە سـاڵی ٢٠١٥ لـە تورکیا بووم سـەنتەرێکی زۆر گـەورەی بەڵگەنامەی عوسـمانی دەبینـم، دەمزانـی هەمـوو زانکـۆکان سـەنتەری توێژینـەوە و لێکۆڵینەوەیـان هەیـە، بیـر دەکەمـەوە ئێمـە لـە زانکـۆی جیهـان ئـەوە بکەیـن، بـا خۆمـان دەزگەیەکـمان بـۆ ئـەو مەبەسـتە هەبێـت، دیـارە بابەتـە کۆنـەکان نیشـاندانی راسـتییە کۆنەکانـە، شـاهیدی راسـتییەکانن، لەوانـە خۆمـان دەدۆزینـەوە. پـاش ئـەوە سێ مامۆسـتا دەنێرمـە ئەسـتنبۆڵ، لـەو سـەفەرە و لـە کاروانـی یەکەمـی ئـەو سـەردانە دەتوانـن ٥٥٠٠ بەڵگەنامـە کۆپـی بکـەن و لێیـان بکـڕن، بـەوەش بیـر دەکەینـەوە بنکەیـەک بـۆ هەڵگرتنیـان دامەزرێنیـن، پێویسـتە ئـەوەش لەسـەر بنچینـەی زانسـتی بێـت، پرۆفیشـناڵ بێـت، بەڵگەنامـەکان ناسـکن، کۆنـن، پێویسـتە جـوان بپارێزرێـن. ئـەوەش دەبێتـە سـەرەتایەک بـۆ هەڵگرتـن و پاراسـتنی بابەتـە کۆنەکانـی خۆمـان، ئەوانـەی لەنـاو کوردسـتان و لـە عێـراق بوونیـان هەیـە، ئەوە دەکەیـن و دەسـت دەکەیـن بـە وەرگێڕانـی بەڵگەنامـە عوسـمانییەکان

بـۆ زمانـی کـوردی، خاتـوو ئاشـتی ڕەحـمان و هەمـزە ڕەحـمان کاری بـاش دەکـەن و ڕەنجـی زۆر لـەو بابەتـە دەکێشـن.

مـن لێـرەوە دەڵێـم پێویسـتە هەمـوو زانکۆیـەک، هەموو سـەنتەرێکی ڕۆشـنبیری بنکـەی ئەرشـیڤی هەبێـت، تـا ڕادەیـەک هەمـوو خێزانێـک ئەوەیـان هەبێـت. هەمـوو بەڵگەنامـەکان کۆکـەرەوە، لەنـاو ئەوانـەی دزت بـوون، ئەوانـەی نەیـارت بـوون، بزانـە ئـەوان چییـان نووسـیوە، هەڵسـوکەوتیان چـۆن بـووە، لەنـاو بەڵگەنامەکانیـان بابـەت دەدۆزیتـەوە، زۆریـش بابەتـی پێچەوانـەی زانیـن و بابەتە ئاساییەکان لەنـاو بەڵگەنامـەکان دەدۆزیتـەوە.

وا دەزانـم تەکنەلۆژیـا نوێیـەکان بواریـان ئاسـان کـردووە بەڵگـەی بـە قیمـەت بدۆزینـەوە، کـۆ بکەینـەوە، ئاسـان دەسـتمان دەگاتـە هەمـوو گۆشـەیەکی جیهـان، لـە هینـدەوە تـا دەگاتـە مۆسـکۆ و بەغـدا و لەندەنیـش... هەمـوو کەسـێک دەتوانێـت ئـەوە بـکات، لەنـاو گـوگڵ و ئایـکلاود، لـە ئەرشـیڤی زانکـۆکان، ڕێکخـراوە مەدەنییـەکان، ئینجـا حکومـەت و وەزارەتەکانیـش دەتوانـن ئـەوە بکـەن. کـۆ کردنـەوەی ئەرشـیفیش پسـپۆری دەوێـت، ئـەوەی ئێمـە کردومانـە دەکـرێ ببێتـە پێشـەنگ بـۆ لایەنەکانـی تـر، زانکۆکانـی تریـش.

بـەڵام ئـەوەی گرنگـە لـەو بـوارە پێویسـتە هەمـوو لایەنـەکان سـوود لـە ئەزموونـی ئەوانـی تـر وەربگـرن، بەیەکـەوە کار بکـەن، ئەوانـەی لەنـاو سـلێمانی، دهـۆک هەیـە، ئەوانـەی لەنـاو مزگەوتـەکان مـاون، لـە ماڵـەکان بـێ خزمـەت دانـراوە و زۆریـش ون دەبـن و دەدڕێـن پێویسـتە بـە دەسـت و چاوێکـی زانسـتیانە هەڵسـوکەوتیان لەگەڵـدا بکرێـت، ئەگـەر ئیمـڕۆ قیمەتیـان نەزاندرێـت، ڕۆژێـک دێـت سـوودی

زۆریـان دەبێـت.
مـن خێزانـی زۆر دەناسـم دیکۆمێنتەکانـی نـاو خێزانەکانیـان وەک پـارە و خشـڵەکانیان جـوان و بـە قـەدر هەڵدەگـرن، ناهێڵـن کـەس سـەیریان بـکات، ئـەوەش هەڵەیـە، بـەڵام ئـەوە دەڵێـم پاشـماوەی بـاب و باپیرانـت بـووە بـە موڵکـی وڵاتەکـە، شـارەکە، بەوانـە کاروان و مێـژووی شـارەکە دیـار دەکەوێـت.
دائیـرەکان بەڵگەنامـەی کۆنیـان مـاوە، داوامـان کـرد کۆپیـان بکەیـن، گوتیـان ناکـرێ ئەوانـە کۆپـی بکرێـن، گوتمـان ئەوانـە کۆنـن و هەندێکیـان مێژوویـان دەگەڕێتـەوە سـەردەمی عوسـمانییەکان، ئیـتر قبووڵیـان نەکـرد، نـەوەک دەسـتکاری بکرێـن. ئەوانـە و کەلوپەلـی ناو ماڵەکانمـان، مافـوور و جاجـم و وردەواڵـەی پیرەژنەکانمـان، هەموویـان پێویسـتە هەڵبگرێـن و دەسـتکاری نەکرێـن.
بەڵگەنامەکانمـان کردیتـە کـوردی، خەڵـک پەرۆشـن و دەیانـەوێ بیانخوێنـەوە، دەیانـەوێ بزانـن بـاب و باپیرانـی چـۆن ژیـاون! هەموومـان بـەش بەشـکردووە، ناوچـە بـە ناوچـە. هەنـدێ لـە بەڵگەنامـەکان مـن بڕواشـم پێیـان نییـە، هەیـە لەسـەر فەرمـان و راسـپاردەیەکی عوسـمانی دەرچـووە، چـی لەوانـە مەزنـدە دەکرێـت، بـەڵام ئێمـە ئەوانەمـان بـە ئەمانەتـەوە وەرگرتـووە و کردومانەتـە کـوردی و بڵاومـان کردونەتـەوە، ئـەوان لـە دیدی عوسـمانی نـووسراوە و دەرچـووە.
مـن ئارەزوومـە کتێبـی کـۆن بکـڕم، پـارەی زۆر لەوانـە سـەرف دەکـەم، چەنـدان کتێبـی سـەدەکانی حەڤـدە و هـەژدەم کڕیـوە، گرنـگ نییـە بـە چ زمانێـک نـووسراوە، باشـترین بەڵگـە بـۆ سـەلماندنی بوونـی

کوردستان و سنوورەکانی میزوپۆتامیا نەخشەیە! نەخشەی کۆمان بە دیاریی دابووە سیاسەتمەدارانی کورد، ئەوانە زۆر بە نرخن. لە ئەنتیکەخانەکان شتی کۆن دەکڕم و لە گوگل بەراوردیان دەکەم و دڵنیا دەبم کۆنن، نەخشەیەکی کۆنی ساڵی ١٦٨٤ی زایینیمان کڕیوە، ناوی کوردستانی لەسەرە، لە تورکیا و هۆڵەندا و بەلژیکا و ئەڵمانیاش شتی کۆن دەکڕم، مەوسوعیەکی بریتانی ساڵانی ١٨٣١_١٩٧٩ بە ئینگلیزی لە ئەرشیفی بریتانی دەکڕم، هیوام وایە سوود لەوانە وەربگرین.

داوا لە هاوڵاتیان، لە کارمەندانی زانکۆکانی کوردستان دەکەم، ئەوانەی بە سەردان و بە گەشتی زانستی دەچنە وڵاتانی هیند و تورکیا و ئێران، ئەوانەی دەچنە شارەکان بەدوای شتەکانی باس لە کوردستان دەکات بگەڕێن، ئەوە ئەرکی هەموو کەسێکە، بەوەش مێژووی دێرینی نەتەوە و ناوچەکەمان زۆرتر دەناسین و شارەزا دەبین. ئێمە میللەتێکی زیندووین، وڵاتەکەمان ماوە و زیندووە، کۆچمان پێکراوە و ئازاریان داوین، بەڵام کەلەپوورمان هەر ماوە. ئەرشیفی زانکۆکەمان، چاپکراوەکانمان بووە بە مایەی خۆشحاڵی کەسانی شارەزا و مامۆستایانی زانکۆ و بووە بە سەرچاوەی توێژینەوەکان، بەڵگەنامەکان بەردەستن بۆ سوودی گشتی.

٨٤
ئۆلد تاون «Old Town»

لە وڵاتی ئێمە خانوو کۆن بێت، تەمەنی بگاتە سەرووی سەد ساڵ دەیروخێنن و نۆژەنیدەکەنەوە، سەرلەنوێ لەسەر نەخشەیەکی مۆدێرن دروستی دەکەنەوە! شار و گەڕەکی کۆنمان نەماوە. ئەوەش بە حکومەت و پەرلەمان دەکرێت، بە یاسا جێبەجێ دەکرێت، کۆنەکان دەبێت تازە بکرێنەوە، نمونەیان دابنرێت و هەبێت. خانووەکان بە کەرەستە کۆنەکانەوە بکرێنەوە، نیشان بدرێن و ببنە نموونە بۆ رابردوومان لە شارە گەورەکان، لە شارە کۆنەکان خانوو ماوە لەسەر دەرگەکە، لەبەر کۆڵانەکە نووسراوە، لێرە فلانە شاعیر، نووسەر، کەسایەتی گەورەی نەتەوەکەمان لەدایکبووە، یان ماوەیەک تێدا ژیاوە. ئێمە لە زانکۆی جیهان دیوەخانی کوردەوارییمان دروستکردووە، کەرەستەی کۆنمان داناوە، مەنجەڵ و مافور و جاجم و جەنجەرمان داناوە، فۆتۆی زۆری کۆنمان داناوە، ئەوەش رەسەنایەتی و ئایندە بەیەکەوە گرێ دەدەین و لەبیریان ناکەین. ئەگەر دوێنێ جەنجەر بەکارهاتووە

و بـووه بـه كەلەپـوور و لەنـاو مـۆزە دانـراوە، دڵنيـام لـە سـاڵانی داهاتــوو تراكتۆريــش دەخەنــە مــۆزە و كــۆن دەبێــت. لــە دونيــا مـۆزەی كەرتـی تايبەتيـش هەيـە، ئـەوە بەتەنيـا ئەركـی حكومـەت نيـە، ئەركـی هەموومانـە شـتی كـۆن و كەرەسـتەی جـاران بپارێزيـن. گازانـدەم لـە مامۆسـتا و قوتابييـان هەيـە كـەم سـەردانی مۆزەكانمـان دەكـەن، وەرن لـە ديـداری ئـەو شـتە كۆنانـە ئاسـوودە بـن، كەمێـك پشـوو بـدەن، مـن لـەو شـتە كۆنانـە هەناسـە هەڵدەكێشـم و دڵـم دەكرێتــەوە. لەنــاو بــازاڕ دوكانێكــی خۆمــان دانــاوە وەك مــۆزە و بـووە بـە ئەرشـێف، قوتابخانـەی ئەربيـل ئـولا بـووە بـە مۆزەيەكـی بـاش، خەڵـك زۆر سـەردانی دەكـەن، كارێكـی باشـی حكومەتـە، منيـش لـەوێ شـتم دانـاوە. هيـوادارم لـە شـارەكانی تريـش ئـەو جـۆرە مـۆزە هەبـن و زۆر بـن.

لــە زانكۆكانــی تارانيــش بەڵگەنامــەی زۆرمــان هێنــاوە، مێــژووی دەوڵەتـی فـارس هـەر لـە قاجارييەكانـەوە، تـا دەگاتـە سـەفەوييەكان و شاهەنشـا و دەوڵەتـی ئيسـلامييەوە، ئەوانەمـان ئامـادە كـردووە و بەگوێـری مێژووەكانيـان ترجمەيـان دەكەيـن و دەيكەيـن بـە كتێـب. لەوانـە بابەتـی لەسـەر كوردسـتانيش تێدايـە،

هەنــدێ لــە بەڵگەنامــەكان بريتانييــە، بــە زمانــی ئينگليــزی نــووسراوە، بێگومـان لەبەرژەوەنـدی خۆيـان نووسـيويانە، هەروەهـا عوســمانييەكانيش بەڵگەنامــەی زۆريــان هەيــە، ئەوانيــش لــە بەرژەوەنديــی خۆيــان نووســيويانە بــەڵام بەپێچەوانــەی يەكــتری نــووسراون، ئێمــە دەوڵەتمــان نەبــووە، بۆيــەش ئێســتا دەتوانيــن بۆچوونـەكان، لەسـەر ئـەو دوو بۆچوونـە شرۆڤـە بكەيـن، بـەوەش

بگەینـە حەقیقەتێـک.

***

مێژوومـان لەسـەر بـەرد نووسراوە و بەردەکان گوزارشـت لـە مێژوومان دەکات، مێژوومـان لەلایـەن وڵاتانـەوە نـووسراوە، وڵاتمـان لەبـن دەسـتی خۆمـان نەبـووە، ئەوانـەی خۆمـان گوتوومانـە و نووسـیومانە، مـەم و زیـن و خـەج و سـیامەندە، حەیرانەکانـە، لاوەکەکانـە، مـن مـەم و زیـن و داسـتانە دڵدارییەکانـم کـردوون بـە تابلـۆ! هیوامـان زۆرە ئـەو داسـتانانە لەنـاو زانکـۆی جیهـان بـە چەنـدان شـێواز نیشـان بدەیـن.

لەبـەر رۆشـنایی ئـەو پەنـدەی دەڵێـن هـەر شـتێک هەڵیبگریـت زەمانـی دێـت. هەولێرییـەکان گوتوویانـە کا هەڵگری زەمانـی دێـت، واتـە هەمـوو شـتێک رۆژی دێ و سـوودی دەبێـت. دانەیەکـی قورئانـی پیرۆزمـان هەیـە مێژووەکـەی دەگەڕێتـەوە سـاڵی ١٩٥٥. دانەیەکـی کۆنـی قورئانمـان هەیـە سـەدەی هەژدەمـە، لـە عەرەبـی کـراوە بـە تورکـی. لـەو ئەرشـیفە دەمـەوێ بەشـێکی تایبـەت بێـت بـە هەولێـر، ئامادەیـن هەمـوو بەڵگەنامەکانـی دەفرۆشرێـن، ئەوانـەی نایانـەوێ بەخۆڕایـی بیبەخشـن لێیـان دەکڕیـن و سوپاسـیان دەکەیـن، ئەگـەر هـەر نـا دەتوانیـن کۆپیـان بکەیـن. سـی چـل کتێبـی بەرنامـە و پرۆگرامـی کۆلێژەکانمـان چاپکـردووە، مامۆسـتا و قوتابییـەکان سـوودی لـێ وەردەگـرن. چەنـدان کۆنـە فەرهەنـگ و کتێبـی ئاینیـمان هەیـە، لەنـاو کتێبـە کۆنەکانـی نـاو ئەرشـێفەکەمان کتێبـی پزیشـکی کۆنمـان هەیـە. فەرهەنگێکـی کۆنـی فەرەنسـییمان هەیـە، مێژووەکـەی

دەگەڕێتــەوە بــۆ ســاڵانی ١٨٠٠ی زاینــی، ئــەوان دەوڵــەت بــوون، شــتیان زۆرە. دیاریــی و کتێبــی کۆنــی ژاپۆنیــمان هەیــە، ئەگەرچــی زمانەکــە نازانیــن بــەڵام دڵــمان بــە چــاپ و شــێوازەکانی دەکرێتــەوە، کتێبــی خۆرهــەڵات و خۆرئاوامــان هەیــە. کتێبــمان هەیــە ســاڵی ١٥٨٩ی زاینــی لەســەرە. مــن کــە دەچمــە وڵاتــان لەنــاو مــۆزەکان دەگەڕێــم، لــەو شــوێنانە کەلەپــووری نەتەوەکانــی تێــدا هەڵگیــراوە، زۆر لــەو شــوێنانە دەمێنێمــەوە و نامــەوێ بچمــە دەرەوە و نانــی نیــوەڕۆش لــەوێ دەخــۆم، کــە دەچمــەوە هوتێــل یەکســەر دەکــەوم، مانــدوو دەبــم. کتێبــەکان بــە هــەر چەنــد بێــت، بــەس بــە پــارە بێــت دەیکــڕم! ئــەو کتێبانــەی دەیانکــڕم، بــە هــەردوو زمانــی کــۆن و نوێــی تــورک لەســەر کــوردە، بــاس لــە کوردســتان دەکــەن، ئەوانــە دەکــڕم. لــە تــاران چەنــدان فایلــی کۆنمــان بــۆ هاتــووە، هەمــوو لەســەر کــوردن، هیــوادارم ئەوانــە بکەینــە کــوردی و چــاپ بکرێــن و بگەنــە دەســتی خوێنــەران و ســوودیان هەبێــت. ژمارەیەکــی زۆر نامــەی دکتــۆرا و ماســتەرمان پاراســتووە، قوتابییــان دەتوانــن ســوودیان لــێ وەربگــرن، بــەو بۆنەیــەش داواکارم زانکــۆکان ئــەو نامانــە بدەنــە زانکــۆ و ئەرشــیفەکان و بکەونــە بــەر چــاوی گشــتی.

ئەتلەســێکمان هەیــە، باوەڕپێکراوتریــن ئەتلەســە لــە جیهــان، هەمــوو جیهــان بــە شــار و وڵاتەکانــی تێدایــە. لــەو ئەتلەســەدا دیــارە وڵاتــەکان ســنووریان چــۆن بــووە، کام شــار هەبــووە و کامیــان نەبــووە و دیــار نییــە، ئــەوە ئەســپانیا، پورتــگاڵ، خۆرهەڵاتــی ناوەڕاســت!

کــە دەپرســن ئــەو هەمــوو ســەرچاوە و کتێبانــەت بــۆ چییــە؟، مــن دەڵێــم ئێمــە زانکۆمــان هەیــە، ئیــتر بــوار دەدەن و ئاســانکاریمان بــۆ

دەکـەن. نەخشـەی تـەواوی گالاکسـییمان هەیـە، کۆمەڵـەی ڕۆژی تێدایـە، ڕاسـتە ئێمـە کوردسـتانی خۆمـان خۆشـدەوێت، هەمـوو سەرزەمینیشـمان خۆشـدەوێت، دونیـا موڵکـی هەمـوو مرۆڤایەتییـە، ئەوەیـان نەخشـەی تـەواوی گەردوونـە، لـەو گەردوونـە بـا کۆشـش بکەیـن و شـتە باشـەکان کـۆ بکەینـەوە و لـە شـت و بەرنامـە و هـزری خراپیـش دوور بکەوینـەوە.

٨٥
خانووە کوردەوارییەکانی ناو زانکۆی جیهان

بـۆ نووسـینی ئـەو کتێبـە سـوودم لـەو دیـدارە تەلەڤزیۆنانـە وەرگرتـووە، کـە ڕۆژنامەنـووس «کارزان جەمـال» لەگـەڵ دکتـۆر نـەوزاد باجگـر ئەنجامـی دابـوون. بەشـی یەکەمـی دیدارەکـە لـە ٢٠٢٠/١/٢٧ لـە تەلەڤزیۆنـی جیهـان بڵاوکرابـووە. دیـدارەکان سـێزدە بـەش بـوون، تایبـەت بـوون بـە ڕۆژانـە و ژیـان و کار و چالاکییەکانـی دکتـۆر نـەوزاد باجگـر.

پـاش ئـەوەی بـە وردی دیـدارەکان لەلایـەن «هەمـزە ڕەحـمان»ی فەرمانبـەر لـە زانکـۆی جیهـان دەنووسرێتـەوە، لەنـاو نووسـینەکە چەنـد بڕگەیەکـی لەسـەر خانـووە کوردییـەکان و کەلوپەلـە میللیەکانی نـاو زانکـۆ لـێ هەڵدەبژێـرم:

ئـەو گونـدە کوردەوارییـە بیرۆکـەی خۆمـە، لـە وەرزی هاویـن ئـەو ژوورانـە فێنکـن و زسـتانیش گەرمـە، چونکـە بـە خۆڵـی سـوور و دیـواری ئەسـتوور دروسـتکراون، باخەوانەکامنـان لـە نـاو زانکـۆ خشـتەکانیان بـڕی، ئیشـەکەیان جـوان و پوخـت بـوو. دەمانـەوێ

ئەوەمـان لەبیـر بێـت باپیرانمـان چـۆن ژیـاون، ژیانـی جـاران چـۆن بـووە! راسـتە جوانـە بـەڵام سـەختیش بـووە. یـان دەمانـەوێ ئاماژەیـەک بـەوە بدەیـن؛ کۆمەڵگـە چەنـد پێشـکەوتووە، مـرۆڤ چ جـۆرە گۆڕانکارییەکـی لـە هەمـوو بـوارەکان کـردووە.
راسـتییەک هەیـە ئـەوەی رابـردووی نەبێـت داهاتووشـی نابێـت، لەسـەر ئـەو بنەمایـە ئێـش دەکرێـت، بـا شـتە کۆنـەکان لەبیـر نەکەیـن، لـەوەش مەبەسـتم نییـە لـە رابـردوو بژیـن، بـەڵام بـا ئەوانـە بـبن بـە نمونـە، لەسـەر ئەوانـە بڕیـاری خۆمـان بدەیـن.
مـن ویسـتوومە هەمـوو ئامرازەکانـی ژیـان بەیەکـەوە ببەسـتمەوە، گونـد و رۆژانـە تەنیـا خانـوو و مـاڵ و مـرۆڤ نییـە، دار و درەخـت و سـەوزایی ژیـان ئاسـوودە دەکات، ویسـتوومە ئـاژەل و پەلەوەریـش لەنـاو سرووشـتەکە بوونـی هەبێـت، ژیـان بەیەکـەوە تـەواوە. بـەوەش حەقیقەتـی ژیـان نمایـش دەکرێـت.
ویسـتوومە باڵنـدە و پەلەوەرەکانمـان لـە زانکـۆ و باخچەکەمـان بـەڕەڵا بـن، بـا بـە ویسـتی خۆیـان بلەوەڕێـن، نامـەوێ لەنـاو قەفـەس بـن، بـە منداڵـی مامـزم هەبـووە، زۆر باڵنـدەم کـەوی کـردووە و لەنـاو دەسـتم دانیـان خـواردووە، حـەزم لێیـە.
میوانەکانمـان چەنـد سـەیر تاقگەکانمـان دەکـەن و دڵیـان خۆشـە، ئەوەنـدە بـەو گونـدە کوردەوارییـە دڵیـان دەکرێتـەوە، کـە دەزانـن ئێمـە رابـردووی خۆمـان لەبیـرە و بایەخی پـێ دەدەیـن. هونەرمەندان دێنـە نـاو خانـووە کۆنـەکان و بەرنامـەی فۆلکلـۆری سـاز دەکـەن، حەیرانـی تێـدا دەڵێـن، بەسـتەی خـۆش، هەمـوو مقامـە کوردییـە کۆنـەکان لێـرە بوونـی هەیـە، بـەردەوام حەسـەن زیـرەک دەنگـی

دێـت. پێـم خۆشـە زانکۆکەمـان ببێتـە وڵاتێکـی گچکـە؛ زانسـت و ڕۆشـنبیری تێـدا ئاوێتـە بێـت.
بۆیـە ئـەو کەرەسـتە کۆنانـە خۆشەویسـت و پیـرۆزن، چونکـە جـاران ژنێـک بـە مانگێـک یـان زۆرتـر مافوورێکـی دەچنـی و تـەواوی دەکرد، ئێسـتا مەکینەیـەک بـە دەقەیـەک ئـەو مافـوورە تـەواو دەکات، ئـەوە دەکرێـت و تەکنەلۆژیـا ئـەوە دەکات و سـەرژمێریی جیهانیـش زۆر بـووە، بۆیـە خێرایـی و زۆری پێویسـت بـووە.
ئێمـە لـە ماڵەکانـی خۆمـان کەرەسـتەی بـاب و باپیرانمـان هەڵگرتـووە، پاراسـتووە، دار جغـارە، قـودی جگـەرە، کیسـەی تووتـن، ئەوانـە بەقیمـەت بـوو، تێکـردن و داگرتنـی جگـەرە و تووتـن بـۆ میوانێـک ڕیزگرتـن و بەخێرهاتنـی گـەرم بوو، بەشـێک بـووە لـە کولتوورەکەمان.
لای من سرووشـت سەربەسـتی و جوانی و سـەربەخۆیی و خوداناسـی و ڕەووشـتبەرزییە، ناکـرێ تەنیـا سـوود و چەشـە لـە سرووشـت وەربگریـت و بـەس، پێویسـتە بەرامبـەر سرووشـت بەخشـندەش بیـت، بۆیـە تـکام وایـە گەشـتیاران و ئەوانـەی دەچنـە نـاو ئـەو سرووشـتە پیـرۆزە پـاک و خاوێنـی ڕابگـرن و ڕێـزی بگـرن. پێویسـتە منـداڵان لـە قۆناخەکانـی سـەرەتاییەوە فێـر بکرێـن لەگـەڵ ژینگـە بـرادەر بـن و جـوان و نـەرم و پیـرۆز بەیەکـەوە ئاوێتـە بـن، زیـان بـە سرووشـت نەگەیەنـن.

٨٦
منداڵ و گەنج و پیرەکانیش ئاشنای هونەر دەکەین

بەشـێکی تـری دیدارەکانـی دکتـۆر نـەوزاد لەگـەڵ تەلەڤزیۆنـی جیهـان،. ئـەو لەگـەڵ پەیامنێرەکـە دەچێتـە «ئـارت هـاوس» نـاو زانکـۆی جیهـان هەولێـر، دیـدارە درێژەکـە بـەو شـێوەیە چڕ و کـورت دەکەمـەوە؛ تێـدا دکتـۆر دەڵێـت:

زانسـت و هونـەر یـەک ئامانجیـان هەیـە، هەردووکیـان بـۆ خۆشـی ژیانـە، ئەگـەر بەیەکـەوە ببەسـترێنەوە دەبـن بـە فاکتەرێکـی بەهێـز بـۆ ژیـان. لـە زانکـۆش ئـەو گرێبەندییـە پێویسـتە، چونکـە زانکـۆ هێـمای ژیانـە بـۆ مـرۆڤ، بۆیـەش زانکـۆ هەمـوو پێویسـتییەکانی دەوێـت. هونـەر لقـی زۆرە، فراوانـە، هەمـوو کەسـێک بەهرەیەکـی هونـەری تێدایـە، بـەڵام هەیـە نایدۆزێتـەوە.

ئـەو سـەنتەر و دەزگەیـەی ئێمـەش، بـۆ ئەوەیـە بـوار بدەیـن ئەوانەی بواریـان نەبـووە، ئەوانـەی لـە ناخیـان چەکەرەیـەک هەبـووە، هەمـوو بوارەکانـی هونەرمـان لێرە سـاز کـردووە.

لـەو بەشـە کۆششـمان کـردووە بەرهەمـە رەسـەنەکان زینـدوو

بکەینـەوە، «شـاماران» وەک کەرەسـتە و بۆچوونێکـی کۆنـی کـوردی و ڕۆژهەڵاتییـە، گیاندارەکـەی نیـوەی مرۆڤـە و نیـوەی مـارە، ئەوەمـان زینـدوو کردیتـەوە. شـیرین و فەرهـاد و خەجـێ و سـیامند کـراون بـە تابلـۆ و بـە هونـەر و ڕەنـگ دووبـارە کراونەتـەوە، نـەک تەنیـا داسـتان و حیکایـەت. داوامـان کردبـوو ئـەو داسـتانانەی بـە شـیعر و گوتـن بوونیـان هەیـە، بکرێنـە تابلـۆ. ئەوانـەی لەسـەر کەلوپەلـە کۆنەکانـی کـوردەواری هەبـوون، دووبـارە زینـدوو بکرێنـەوە، ئەوانـە لێـرە ئیشـیان لەنـاو دەکرێـن و نمایـش دەکرێـن و بەرنامەمـان بۆیـان دانـاوە. وڵاتـە دراوسـێیەکانمان ئەوانـە بـە کولتـووری خۆیـان دەزانـن، ئێـش دەکەیـن ڕەسـانەیەتی کـوردی و موڵکـداری کوردییـان پێـوە بکەینـەوە.

لێـرە گەنـج و منـداڵ و کەسـانی بـە تەمەنیـش ئیـش دەکـەن، بواریـان بـۆ سـاز کـراوە. خۆشەویسـتی ئێمـە بـۆ هونـەر لـە لوتکـەدا نییـە، کۆشـش دەکەیـن بگەینـە لوتکـە. لێـرە سـەرەتایە.

ئـەو سـەنتەرەمان ڕەنگـە کار و بەرنامەکانـی لـە ئامۆژگەیەکـی هونـەری زۆرتـر ئیـش بـکات، داواشـمان کـردووە کۆلێـژی هونـەرە جوانـەکان بکەینـەوە، بـەوەش پرۆژەیەکـی ئەکادیمـی دەکەینـەوە. لـە دهـۆک هونـەرە جوانەکانمـان هەیـە، بەشـێکی بچووکـە و کۆشـش دەکەیـن گەورەتـری بکەیـن.

لـە سـەنتەری ڕاهێنـان و پەرەپێـدان و فێرکردنمـان، تـا ئێسـتا نزیکـەی حـەوت سـەد کەسـمان هێناوەتـەوە نـاو خوێنـدن و فێربـوون و ڕاهێنـان، بوارمـان بـۆ ژنـان ئاسـان کـردووە سەربەسـت بـن و ئیـش بکـەن. لـە دەرەوەی حەرەمـی زانکـۆ شـوێنمان بۆیـان کردیتـەوە، تـا

ئاسـان بگەنـە بنکـەکان و فێـر بـن. هەمـوو شـتەکانیش بەخۆڕاییـە. مۆڵەتمـان لـە وەزارەتـی کار و کاروبـاری کۆمەڵایەتـی وەرگرتـووە، پابەندیـش دەبیـن بـە ڕێنماییەکانـی ئـەوان.

دوو گەلەرییـمان بـۆ پێشـانگا سـازکردووە، داواش دەکەیـن هونەرمەنـدان بەکاریبهێنـن و سـوودی لـێ وەربگـرن.

لـە هـەر سـێ زانکـۆی جیهـان و لـە زانکـۆی ئەربیلیـش، سـەنتەری هونەرییـمان هەیـە، ئەوانیـش بەرنامـەی خۆیـان هەیـە و ئیـش دەکـەن

لـە هەمـوو دونیـا هونـەر پێـش ناکەوێـت، ئەگـەر هونـەر نەبێتـە سـەرچاوەی بژێـوی ژیـان، ئەگـەر نەبێتـە پیشـە، نەبێتـە بزنـس، ڕاسـتە کڕیـن و فرۆشـتنی هونـەری زۆر لاوازە، بـەڵام ئـاوا نامینێـت ئەگـەر ئێمـە توانیـمان بـە شـێوازەکی جـوان ئاسـتی هونەرەکانمـان بـەرز بکەینـەوە، بـا شـەرم نەکەیـن؛ لـۆ دوکاندارێـک قوماشـی خـۆی دەفرۆشـێت و شـەرم نـاکات، بـا ئەوانیـش تابلۆکانیـان بفرۆشـن و هیـچ شـەرم نەکـەن.

هەسـتی هونـەری لـە وڵاتەکەمـان سسـتە، پێویسـتە هەسـتی هونـەری بـەرز بکەینـەوە، ئێسـتا لەنـاو هەمـوو ماڵـەکان تابلـۆ و وێنـە هەیـە، بـەڵام تابلـۆکان لـە وڵاتـی چینـەوە هاتـوون. بـا هونەرمەنـدەکان پێکـەوە بوتیـک بکەنـەوە، بـۆ مـەزادی هونـەری خۆیـان، بـۆ لـە ئیستەنبوڵ ئـەوە هەیـە؟ لـە ئەنقـەرەی ئـەوە هەیـە، لـە بەغـدا ئـەوە هەیـە؟ باشـە لـۆ لـە هەولێـرێ نەبێـت، بـا حکومـەت خانووێکـی کلتـوری کۆنیـان بـۆ بەردەسـت بـکات، بڵـێ وەرنـە ئێـرە مـەزادی تابلۆکانـت بکـەن، هونـەری خۆتـان نیشـان بـدەن. میوانێـک

لـە دەرەوەی وڵات دێـت و دەیـەوێ بەرهەمـی رەسـەنی کـوردەواری بکرێـت، بـا بچێتـە ئـەوێ، لـەو شـارە شـوێنێکی لـەو جـۆرە نییـە.

٨٧
به یەک شەو تابلۆیەک تەواو دەکەم

لـە بەشـێکی تـری دیمانەکـەی دکتـۆر نـەوزاد لەگـەڵ تەلەڤزیۆنـی جیهـان ئامـادە کـراوە:
مـن لـە گەلەرییەکـەی خـۆم بەتەنیـا دادەنیشـم و بیـر دەکەمـەوە، وەک چـۆن مـرۆڤ پێویسـتە بـۆ پێداچوونـەوە و رامانەکانـی بچێتـە دەشـتودەر و بەتەنیـا بیـر بکاتـەوە، منیـش لێـرە دادەنیشـم و بیـر دەکەمـەوە. لێـرە دەنووسـم، ڕەسـم دەکـەم، لێـرە زەوقـی تایبەتـی هونەرییـم سـاز دەبێـت.
لـە دەرەوەی ئێـرە، لـە دەرەوەی ئـەو گەلەرییـە نەوزادێکـی تـرم! مـرۆڤ ناکـرێ خـۆی لـە دۆخـی تایبەتـی و تەنیایـدا ئـەوەی حـەزی لێیەتـی خـۆی لـێ مەحـروم بـکات. هەمـوو کەسـێک دەتوانێـت لـە گۆشـەیەکی ماڵەکـەی بوارێـک بـۆ شـادمانی خـۆی بدۆزێتـەوە، شـوێنێک دەستنیشـان بـکات؛ دوور بێـت لـە میدیـا و تۆڕەکانـی کۆمەڵایەتـی. لـەوێ خـۆت لەبیـر دەکەیـت، دەتـەوێ خـۆت داپۆشـیت، ئەگـەر بچیتـە بـن بەفرێکـی ئەسـتووری دە سـانتیمەتری

دەتوانیت دەربچیت، بەڵام لە بن بەفری بیست مەتری دەربازت نابێت، ئەوەشیان قوورسایی ژیانە.
هەموو کەس؛ پێویستە سەرچاوەی نیگەرانییەکانی خۆی بدۆزێتەوە و چارەسەریان بکات. هەموو کەس؛ پێویستە شێوازی تایبەتی ژیانی خۆی بدۆزێتەوە، هەموومان لەناو سکی دایکمان هەزارەها مۆراڵمان تێدا پەیدا دەبێت، لەوانە بەهەرەش چەکەرە دەکات، با مرۆڤ لەگەڵ تەمەن و رۆژگارا بیاندۆزێتەوە. ئەگەر ئەوانە دروست بەکارنەیەنێت، دەرئەنجام دەبەزێت.
هەموو کەسێک کار بکات پڕ دەبێت، کە پڕ بوو ئیتر لێی دەرژێت، بەوەش ناتوانێت بڕیاری دروست وەربگرێت و ئاسوودە بێت. دوو جۆرە ئاسوودەیی هەیە، ئاسوودەیی مێشک و ئاسوودەیی جەستە. بە پشوودان جەستە ئاسوودە دەبێت، بەڵام ئاسوودەیی مێشک دەگەڕێتەوە سەر کەسەکە، هەیە بە شتی سادە ئاڵۆز دەبێت، هەیە بەپێچەوانە لە کێشەی گەورەش بوارێکی باش دەدۆزێتەوە و دەربازی دەبێت، پێویستە خەڵک لەناو کۆمەڵ بەو شێوەیە بێت، بچێتە ناو خەڵک؛ ئەگەرنا لەگەڵ خۆی دانوستان بکات و ئاسوودەیی بدۆزێتەوە، چونکە مێشکی پڕە لە زانیاری.
من؛ بۆ زەوقی خۆم، بۆ بەختیاریی خۆم و یادەوەریی و شتی تریش رەسم دەکەم. توێژەر هەیە بۆ توێژینەوە دەنووسێت، من لەجیاتی ئەوە، بە تابلۆ دەنووسم. لە تابلۆیەک خاڵکێکی رەشم کردووە، ئەوەشم لەودەمانە کرد، کە کڵێسای رونالد لە فەرەنسا دەتەقێننەوە، من ئەوەم دروستکرد، ئیتر من

ڕووداوەکان بـەو جـۆرە یادنـووس دەکەمـەوە.

***

لـەو دیـدارەدا کـە تەلەڤزیۆنـی جیهـان سـازی کردبـوو، لـە دکتـۆر نـەوزاد دەپرسـن:

تـۆ کەسـێکی سـەرمایەداری، بەوەیـان بوویـت بـە کەسـێکی شـادمان؟

ئەویش لە وەڵامدا دەڵێت:

پێویسـتە هەمـوو کەسـێک شـادمان و دڵخـۆش بێـت. مـن هەردووکیـان؛ سـامان و هونـەر هەڵدەبژێـرم، ئەوانـە تەواوکـەری یەکـتری دەبـن، واتـە یارمەتـی یەکـتری دەدەن، بـەڵام خۆشـییەکە سـەنگینترە. تـۆ بـە سـەما و لەرزینـی دارێـک دڵـت خـۆش دەبێـت، سـەرمایەدارێک بـەوە دڵـی ناکرێتـەوە، بـەڵام سـەرمایەش پێویسـتییەکانی ژیـان دابیـن دەکات.

پـارە چەند دڵت خۆش دەکات؟

پـارە ئامرازێکـە بـۆ دڵخۆشـی. بـە پـارە دەتوانیـت کەمێـک دڵـت خـۆش بێـت، بـە باشـترین جلوبـەرگ و ئۆتۆمبێـل و موڵـک زۆر، دڵـت خـۆش نابێـت، ئەگـەر بیرمەنـد و زانـا بیـت بـە شـتی سادەش، کامـەران دەبیـت، بـە قازانجکردنـی پـارەش؛ کێشـەی زۆرت دێتـە پێـش و مانـدووش دەبیـت.

هونـەری ڕەسـەن و هونـەری پیشـەیی دوو شـتی جیـاوازن، بـۆ نمونـە ئەگـەر «بیکاسـۆ» پـارەی زۆر نەبوایـە نـاودار نەدەبـووا!؟ زۆر لـە هونەرمەنـدان ژیانیـان تـاڵ بـووە و هونەرەکەشیان پایـە

بەرز بووە. هونەر هەست و بەهرەیە، ئاساییە بۆ پێویستی خۆت تابلۆ بفرۆشیت، دەتوانم لە داهاتوو تابلۆکانم بۆ خۆشی میللەتەکەم ببەخشم، پارەش ئەوە دەکات.

من بەردەوام دەڵێم؛ هەموو مرۆڤێک هونەرمەندە، هەموو کەسێک جۆرێک لە بەهرەی تێدایە، هەیە بەکاریدەهێنێت، هەیە نایدۆزێتەوە، ئیتر هونەریش بواری زۆرە.

تابلۆیەکم دروستکردووە بیروکەکەی لە بیردۆزەکانی «مثلثات»ی ئەندازەی قۆناخی خوێندنی ئامادەیی وەرگرتووە، لەجیاتی شێوەی سێگۆشەکان بازنەم دروستکردووە، واتە هەموو شتەکانی ژیان لەو شێوەیە دەخولێتەوە، ژیان بازنەییە، شێوەی سایکلە، ژیانمان سایکلە، مادەکانی جەستەی تۆ دەچێتە جەستەی یەکێکی تر. لەو تابلۆیەدا، لەو ژیانەدا کەس هەست بە بازنەکە ناکات. مرۆڤ لەناو گەردوونێکی بازنەیی دایە. بەڵام شتەکان لەبەر چاوان فرەجۆرن، بەڵام ئەگەر لێیان وردبیتەوە شتەکان لەناو یەکتری دەسووڕێنەوە، ئەوەش هزری دەوێت تا لە قۆناخەکان تێبگەیت، لە دوورەوە وا دیارە ژیان جۆرێکە لە ئاڵۆزیی، بەڵام ئەگەر بە باشی سەیری بکەیت، هەموو شتەکان بە بەرنامە سازبوون و دانراون.

لە تابلۆیەک چاوێکم لەناو لەپی دەستێک داناوە، واتە مرۆڤ بەردەوام بەو چاوە سەیری کردەوەی دەکرێت، بەدواداچوونەوەی لەسەرە، ئەوەش ئاگادارت دەکاتەوە چاکە بکەیت و لە خراپە دوور بکەویتەوە، ژیانت ئاسوودە بکەیت، ئەوەش جۆرێکە لە خوداپەرستی.

شـەوی مردنـی شـێرکۆ بێکـەس، وەک ئاماژەیـەک دڵۆپێـک خوێنـی ڕژاوی نـاو گۆزەیەکـم دروسـتکرد، ناوەکـەی ئـەوم لەسـەر نووسـی، نووسـیم بێکـەس، واتـە ئـەو بێکـەس نییـە، کەسـی زۆرە.
لـە تابلۆیـەک هـەردوو پیتـی «Z» و «N»ی ئینگلیزییـم نووسـیوە، واتـە چـۆن سـەیریان بکەیـت وا دەخوێندرێتـەوە، ژیانیـش وایـە، پیتـی یەکـەم بـە شـێوازێکی تـر دابنرێـت وەک پیتـی دووەم دیـارە! هەروەهـا پیتـی دووەمیـش هەمـان شـتە.
هەر سـەبارەت بە سامان ئەو گوتی:
هەمـوو کەسـێک وایـە، وا دەزانیـت ئـەو شـتەی دەسـتی ناکەوێـت و بـەر دەسـتی نییـە، ئەگـەر زۆری هەبێـت دڵـی خـۆش و کامـەران دەبێـت، مـن ئیشـی زۆر دەکـەم تـا زۆرتـر ئاسـوودە بـم.
سـەرمایەدار دەتوانێـت ببێتـە هونەرمەنـد و بەپێچەوانـەش، هونەرمەنـد دەبێتـە سـەرمایەداریش، ئەگـەر هونـەر بـە باشـی بەکاربێـت، دەبێتـە سـەرمایەی بـاش. وەک چـۆن سـەرمایە وڵات جـوان دەکات، تابلـۆش وڵات جـوان دەکات، سـەرمایە و هونـەر بەیەکـەوە وڵات دەنەخشـێنن، ئەگـەر سـەرمایەداران پشـتیوانی هونەرمەنـدان بکـەن، هونەریـش گەشـە دەکات، وا دەزانـم لەنـاو شـارەکان مـەرج بـۆ دروسـتکردنی باڵەخانـە دابنێـن، بـا لـە هەموویـان تابلـۆ و ڕەنـگ و هونـەر هەبێـت، بەتایبەتـی هونـەری خۆماڵـی.

***

لـە دروسـتکردنی تابلـۆ خێـرام، دەمـەوێ زوو بەرهەمەکـەم ببینـم،

زۆریانـم بـە یـەک شـەو تـەواو کـردووە. هەمـوو شـتێک نەمـر و پیـرۆزە، ئەگـەر بایەخـی پـێ بدەیـت، سـەبارەت بـە خـۆم ئەگـەر لـە نیویـۆرک بـام، دە هـەزار جـار زۆرتـر لـەوەی ئێسـتا نـاوم دەردەکـرد. هونەرمەندانـی خۆمـان ئەوانـەی لـە دەرەوە دەژیـن، لـەوێ کاری هونـەری دەکـەن ناسـراون، بـەڵام ئەوانـەی لەنـاو وڵات دەژیـن، بـۆ بژێـوی ژیـان کاری تریـان کـردووە.

ناکـرێ هەمـوو شـتەکان بخەینـە سـەر حکومـەت، لـە ئەوروپـاش حکومـەت هیـچ بـۆ هونەرمەنـدان نـاکات، خۆیـان پـەرە بـە بەهرەکانیـان دەدەن، سـەیر بکـە تۆپەڵـە بەفرێـک گلـۆر بکـەرەوە، چەنـد زۆرتـر پاڵـی پێـوە بنێیـت و بـڕوات گەورەتـر دەبێـت، قەبارەکـەی زۆرتـر دەبێـت، ئەگـەر دەسـت و خەڵکـی تـر بـۆت دروسـت بکـەن، بـۆت سـاز بکـەن؛ ئـاوی زێڕیـش بێـت بەهـای نابێـت.

هەسـتی هونـەری لـەلای ئێمـە هێشـتا لاوازە، مـن پێـش سـی سـاڵ نەمدەوێـرا بڵێـم مـن رەسـم دەکـەم، ئەوەیـان قبـووڵ نەبـوو. بـەڵام کـە کۆمەڵـگە گەورەتـر بـووە و گەشـەی کـردووە، هونـەر بـۆ جوانـکاری پێویسـت دەبێـت.

ئێسـتا ئەلبومێکـم دروسـتکردووە، ئەلبومـی دووەمیـش لەژێـر چاپـە، لـە سـەر تابلـۆکان تێبینیـم نووسـیوە، بـەڵام نهێنـی تابلـۆکان، زیاتـر لـەوە دەردەکـەون، ئەگـەر بـە تـەواوی لێـی ورد ببیتـەوە، ئـەوەش وەکـی گەمـەی شـەترەنجە، چەنـدان رێگـە هەیـە چەنـدان جووڵـە و هونـەر هەیـە، ئینجـا دەتوانـی «کـش مەلیـک» بکەیـت. لـە تابلـۆکان هەندێـک شـتم مـاون، وەک نهێنـی، ناتوانـم بیاندرکێنـم،

بـەڵام کلیلەکانـم داوە بـە دەسـت، دەتوانـن بچنـە نـاوەوە و بیزانـن. مـن ئـەوە شـێوازمە و وا رەسـم دەکـەم.

لـەو جیهانــە ملیۆنەهــا هونەرمەنــد هەیــە، لەبــەر چەنــد هــۆکار هونەرمەنــدە دیــار و نــاسراوەکان بــاس دەکرێــن و ناویــان زۆرە، ئــەوەش بــۆ ئــەوە دەگەڕێتــەوە کــە تابلۆکانیــان بــە زانســتی کــردووە، بــە شــێوەی ماتماتیــک کــراون، بــەوەش تابلــۆکان هونەریــی دەردەکــەون، ئەگــەر یەکێــک پســپۆری ماتماتیــک بێــت بە شــێوازێکی تــر بیــر لــە تابلــۆکان دەکاتــەوە، ئەگــەر موزیســیان بێــت، هەروەهــا بــە شــێوازی خــۆی بیــر لــە تابلــۆکان دەکاتــەوە، هــەر کەســە بــە هــزری خــۆی بیــر دەکاتــەوە، زۆر شــت دوایــی دەردەکەوێــت. ئــەوە پەنجــا ســاڵە نهێنــی ئەســتێرەکانی ئاســمان دەرکەوتــوون، «ناســا» ئــەو وێنانــەی گــرت و ئاشــنای خەڵکــی کــردن، ئەگەرچــی لەگــەڵ دروســتبوونی گــەردوون ئەوانــە هەبــوون، بــەڵام نەدۆزرابوونــەوە. ئــەوەش لەگــەڵ مانــا و هــزری تابلــۆ دەگونجێــت، چەنــد بــاس بکرێــت زۆرتــر دەناسرێــت، هونەرمەنــدی گــەورەش هەیــە نانــەسراوە. هونەریــش زانســتە، ئەگــەر بــە شــێوازی زانســتییانە بــۆی بڕۆیــت جوانییەکانــی دەبینیــت و بەهــای دەزانیــت، ئەگــەر بتــەوێ هونەرەکــە تێبگەیــت؛ پێویســتە بنچینەکانــی ماتماتیــک و بنەماکانــی هونــەر بزانیــت.

پێنــج تابلــۆم بــە نــاوی عەبــا و جوبــە کــردووە، پیاوانــی ئاینــی کەســایەتی باشــن، پیــرۆزن. بــەڵام بەداخــەوە جوبەکانیــان بەکاردەهێنــن، خــراپ ئەوانــە لەبــەر دەکــەن، داعــش جوبەکانیــان ناشــیرین کــردووە، ئــەوەم بــە تابلۆیــەک نیشــان داوە.

تابلـۆی «GOD UNING US»، ئـەوەش نیشـانەی ئەوەیـە هەمـوو ئاینـەکان پیـرۆزن، هەمـوو بـۆ خزمەتـی مرۆڤـن، منـارەی ئیسـلامی و خاچـی کریسـتیان و پرتەقاڵـی بوزییـەکان و نیشـانەی جـووەکان، نیشـانەی یەکبوونـن نـەک جیاوازییـەکان.

٨٨
سامان، بە خێرکردن و سەدەقە کەم ناکات

ئـەو بەشـی دیمانەکـەی دکتـۆر نـەوزاد لەگـەڵ کەناڵـی جیهـان، تایبـەت بـووە بـە دەزگـەی خێرخـوازی حاجـی یەحیا و مزگەوتەکـەی. بەیەکـەوە بـە کامیـراوە دەچنـە نـاو مزگەوتەکـە، نـاو سـەحەنەکە، کتێبخانەکـە، سـەر گـۆڕی دایکـی و باوکـی. ئەگەرچـی من لـە درێژایی باسـەکەمان ئاماژەمـان بـە مزگـەوت و دەزگەکـەش داوە، بـەڵام لێـرە دکتـۆر وردتـر و باشـتر لەسـەر دەزگەکـە دەدوێـت و باسـی دەکات، دەڵێـت:

پرۆسـەی خێـر و چاکـە؛ یارمەتـی و دەسـتگرتن، بریتییـە لـەوەی کەسـێک زۆرتـری هەیـە و کەمـتر پێویسـتی پێـی دەبێـت، بەشـێکی دەداتـە کەسـێک زۆر پێویسـتی پێـی هەیـە.

سـەرەتا دەمـەوێ بـاس لـە بەخشـینی گیـان و خوێنـی پێشـمەرگە بکەیـن، ئـەوان گرانتریـن و شـیرینترین شـتی خۆیـان دەبەخشـنە وڵاتەکەیـان، ئـەوان گەورەتریـن مرۆڤـن؛ خێـر و چاکـە دەکـەن و شـتی زۆر بـە خەڵـک دەبەخشـن!

بـە خێـر و بەخشـینی یارمەتـی؛ دەتوانیـت ئـازار و نەبوونـی کەسـێک، خێزانێــک کــەم بکەیتــەوە، دڵــی خــۆش بکەیــت. لــەو روانگــە و دیــدەوە بــەردەوام دەزگەکــە و بنەماڵەکەمــان و لەســەر راســپاردە و حــەزی پیــرۆزی باوکــمان خێــر دەکەیــن، ئیــش دەکەیــن ئــەو دەزگەیـە گەشـە بـکات. دەزگەکەمـان بێجگـە لەنـاو شـاری هەولێـر و دەوروبــەری و تــەواوی کوردســتان و عێــراق پــلان و بەرنامــەی خێرخـوازی هەیـە و دەبێـت. بەرنامـە چاکخوازییەکەمـان وەک چـۆن بازرگانـی و بزنسـەکەمان دەوڵییـە، بـا خێـر و چاکەکانیشـمان دەوڵـی بێـت، بۆیـە چاومـان لەوەشـە دەسـتی چاکـە و خێرەکانمـان بگاتـە نـاو وڵاتــە هەژارەکانیــش.

بیرۆکــەی چاکخــوازی کاکــم کۆنــە، لــەم بــوارە هەوڵەکانــی بــاش و بەرچـاو و دیـار بـووە، ئـەو لە سـاڵی ١٩٧٠ و پـاش بارودۆخە سیاسـییە ئاڵۆزەکانــی ئەودەمانــە، دواییــش پــاش تێکدانــی گوندەکانــی ســەر ســنوور و ئاوارەبوونــی خەڵکێکــی زۆر، چاکــەی کــردووە، بەرنامــەی بــۆ یارمەتــی خەڵــک دانــاوە.

٨٩
مزگەوتی حاجی یەحیا لە مەنتکاوە

هەنگاوی یەکەمی چاکە و خێراتی باوکم دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٨٣، کە بڕیار دەدات مزگەوتێک دروست بکات. بۆ ئەوەش دە پارچە زەویی هەر یەکێکیان بە رووبەی ٢٤٠ م٢ لە خاوەن موڵکەکە لە گەڕەکی مەنتکاوە دەکڕێت. ئەودەمانە ناوچەکە چۆل بوو، دەواجنەکەی رەحمەتی مامم حەمید لێرەوە نزیک بووە. باوکم نەیویستبوو لە شارەوانی هەولێر پارچەیەک زەوی بە خۆڕایی وەربگرێت، ئەگەرچی زەوی شارەوانی بە ئاسانی و بە رووبەری زۆر گەورەش بۆ دروستکردنی مزگەوت تەرخان دەکرا، بەڵام باوکم نەیویستبوو موڵکی شارەوانی وەربگرێت. ئەو وایدەزانی دروستکردنی مزگەوت، لەسەر زەویی شارەوانی خێری کەمترە، رەنگە خاوەن موڵکە ئەسلییەکەی چاوی هەر لەسەر زەوییەکەی مابێت، ئەوانەی شارەوانی بە ناوی خۆی کردبوون؛ بەوەش خێرەکە کەمتر دەبێت و تەواو نابێت!

مزگەوتەکە دروست دەکات و مامۆستایەکی ئاینی لە رەواندوزەوە

دەهێنێتـە مزگەوتەکـە، ئێسـتاش وێنـەی و پارچەیـەک شـیعری ماموٚسـتا مـەلا موحەمـەد ئەمیـن لەنـاو ژووری کتێبخانەکـەی وەک شـانازی بـە دیوارەکـەی هەڵـوسراوە. مزگەوتەکـە بێجگـە لـە سـەحنی نوێـژ و هوٚلـی بوٚنەکانـی ژن و پیـاوان، کتێبخانەیەکـی گەورەشـی تێدایـە، لەوانـە چەنـد کتێبێکـی ئاینـی باپیرمـە، بـەر لـەوەی کوٚچـی دوایـی بـکات کتێبەکانـی دادەتـە باوکـم، ئەویـش لـەو کتێبخانـەی دایاندەنێـت، ئێسـتاش کتێبخانەکـەی کراوەیـە بـوٚ فێرخـوازان و دەتوانـن سـوودی لـێ وەربگـرن!

لەنـاو مزگەوتەکـە قوتابخانەیەکـی ئاینـی بـوٚ پێگەیانـدن و خوێندنـی ئاینیـی و ژیانـی فەقێیـان و بـە سەرپەرشـتی ماموٚسـتا مـەلا موحەمـەد ئەمیـن هەبـووە و مـاوە و بـەردەوام فێرخـواز و پیاوانـی ئاینـی لێـرە خوێندنیـان تـەواو دەکـەن و دەژیـن و بڕوانامـەش بەدەسـت دەهێنن!

***

پێشبڕکێی قورئانخوێندن

هـەر لـەو مزگەوتـە سـاڵانە، لـە مانگـی ڕەمەزانـی پیـروٚز پێشـبڕکێی قورئانخوێندن دەکرێت، پێشـبڕکێیەکە سـێ قوٚناخە، بـوٚ قورئانخوێندنی سـی جزویـی و قورئانخوێندنـی بیسـت جزویـی و قورئانخوێندنـی دە جزویـی، ئـەوەی شـایانی باسـە ماموٚسـتایانی دیـاری ئـەو بـوارەش سەرپەرشـتی پێشـبڕکێیەکە دەکـەن، زوٚرتریـش ئەوانـەی بەشـدارییان پـێ دەکـەن، ژن و کەسـانی کەمئەندامـن! بـوٚ کەسـانی دەرچـووی نایـاب و یەکەمەکانـی ئـەو قورئانخوێندنـە دەزگـەی خێرخـوازی حاجـی یەحیـا پاداشـتیان دەکات!

باوکـم زۆر حـەزی دەکـرد مزگەوتەکـە جـوان و گـەورە و ڕێکوپێـک بێـت، مـن لـە گـەڵ باوکـم بـووم لـە ئەسـتنبۆل ئاوێزەیەکـی گـەورە بـۆ نـاو سـەحەنەکە دەکڕێـت، پارەیەکـی زۆر بـە ئاوێزەکـە «سـورەیا» دەدات، تـا خـاوەن دوکانەکـەش پرسـی؛ ئەوەتـان بـۆ چییـە زۆر گرانـە، دیـارە پارەتـان زۆرە و خانووەکەتـان زۆر گەورەیـە، یەکسـەر باوکـم وەڵامـی دایـەوە:

ئـەو ئاوێـزە گەورەیـە بـۆ مزگەوتـە، بـۆ ناوەنـدی سـەحنەکەیە. «لـە دیدارەکـە دکتـۆر لەنـاو مزگەوتەکـە وەسـتاوە و بەشـەکانی مزگەوتەکـەش نیشـان دەدات، ئامـاژە بـە ئاوێزەکـەش دەکات، چـۆن لـە بنمیچەکـە هاتووتـە خـوارەوە و شـەوقی دیـارە و دەگەشـێتەوە»، باوکـم نەخـش و نووسـینی ئایەتەکانـی قورئـان و وشـە پیرۆزەکانـی سـەر دیـوار و نـاو سـەحەنەکەی هەمـووی لەنـاو نەجەفـەوە هێنابـوون و مـاون و جوانـن.

هەروەهـا ئـەو مزگەوتەش بەوە نـاسراوە، دوو منارەی بۆ دروسـتکراوە، ئەودەمانـە لـە هەولێـر ئـەوە نەبـوو و نـوێ بـوو. مزگەوتەکـە شـوێنی پیـرۆزی باوکم بـووە، هەمـوو ڕۆژانـی هەینـی خوتبـە و نوێـژی تێـدا کـردووە، ئێمـەش بـەردەوام نوێـژی هەینـی تێـدا دەکەیـن، بـڕوا ناکەم ئەگـەر لـە دەرەوەی وڵات بیـن، یـەک جـار نوێـژی هەینییـمان لـە دەرەوەی ئـەو مزگەوتـە کردبێـت، ڕۆژانـی هەینـی نوێژەکـە دەکەیـن و سـەرێک لـە گـۆڕی دایکـم و باوکـم دەدەیـن و فاتیحـە و چەنـد سـوورەتێک قورئانـی لەسـەر گیانیـان دەخوێنیـن.

لـە گۆشـەیەکی ئـەو مزگەوتـە شـوێنی شووشـتن و کفـن و پێویسـتییەکانی مـردن و ناشـتن بـەردەوام ئامـادە کـراوە، موسـلمانان

سوودی لێ وەردەگرن، هەموو خێر و چاکەکانیش هی خودایە، ئەو بۆمان ئاسان و بەردەستی کردووە، چاک و خێر و سەدەقەکان دەستی مرۆڤی تێدا نیە.

هەر لەناو مزگەوتەکە بە سەرپەرشتی خوشکەکانم شوێنی ئافرەتان هەیە. ئەوانیش سەرپەرشتی هۆڵەکانی ژنان دەکەن، ئەوانیش بەشدارن لە کۆمەک و یارمەتی و خێرەکانی لەو بوارەدا سەرف دەکرێت، هەر خۆشیان بە ناوی خۆیان لە سکتەری جیاوازەوە چاکە و خێری خۆیان دەکەن.

٩٠
دەزگەی خێرخوازی حاجی یەحیا

دەزگـەی خێرخـوازی حاجـی یەحیـا بـە فەرمانـی رەسـمی وەزارەتـی ناوخـۆی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان ژمـارە ٦٨٦٢ لـە ٢٠٠٢/٩/٧ دامـەزراوە، بەوەیـان بـووە بـە دەزگەیەکـی رەسـمی، یەکـەم دەزگەش بـووە لـەو بـوارەدا پەیـڕەوی ناوخـۆی هەبـووە و مۆڵەتـی وەرگرتـووە. دواییـش چەنـد کەسـایەتی و لایـەن ئـەوە دەکـەن و مۆڵەتـی دەزگەی خێرخـوازی لـە حکومـەت وەردەگـرن.

ئـەوەی گرنگـە بـاس بکرێـت، دەزگەکەمـان هیـچ پەیوەندییەکـی سیاسـیی نییـە، دەزگـەی خێرخـوازی حاجی یەحیا پاشـکۆ و هاوبەشـی هیـچ لایەنێـک نییـە. دەزگەکەمـان یەکێکـە لـە کۆمپانیاکانمـان و بەشـێکی گرووپـی جیهانـە، سیسـتەم و ئارمـی تایبەتـی لـە ریزبەنـدی کۆمپانیاکانـی جیهـان هەیـە، بودجـەی هەیـە و هەمـوو سـکتەرەکانی خزمـەت و خێرخـوازی تێدایـە. سـاڵانە خێـر و زەکاتـی خـۆی دەدات، سـەرەتا مانگانـە موچـەی خێراتمـان بـە ٢٥٠ خێـزان دەدا، ئێسـتا بـە ٦٥٠ خێـزان دەدەیـن. سـاڵانە کۆمەکـی ٢٠٠ قوتابییـمان لـە خوێنـدن

و بەشـی ناوخـۆ دەکـرد، ئێسـتا ژمارەیـان گەیشـتووتە ٨٥٠ قوتابـی.
دەزگـەی خێرخـوازی حاجـی یەحیـا لـە ڕۆژانـی هێرشـەکانی داعـش و ئاوارەبوونـی خەڵکەکـە، یارمەتـی پەنابەرانـی داوە. لـە ڕۆژانـی شـەڕەکانا دەرمانیـان نـاردووە و کۆمەکـی پێشـمەرگەیان کـردووە. دەزگەکـە سـاڵانە مزگـەوت نـۆژەن دەکاتـەوە. لـە سـکتەری پەروەردەیـی هـاوکاری زۆر بـووە، قوتابخانـە نـۆژەن دەکاتـەوە، پێویسـتییەکانی قوتابییـان دابیـن دەکات. پێویسـتیی و کارەکانمـان بـە سـتافی خۆمـان جێبەجێیـان دەکەیـن. لـە سـەردەمی پەتـای کۆرۆنـا کۆمەکـی تەندروسـتییمان لـە ڕووی دەرمـان و کەرەسـتەکان کـردووە. بیـری ئاومـان بـۆ هەنـدێ گونـد لـێ داوە و ئاومـان بۆیـان دابینکـردووە. بەپێـی توانـا دەزگەکەمـان دەتوانێـت کۆمەکـی خەڵکـی شـارەکانی عیراقیـش بـکات. لـە ڕۆژانـی بۆمەلەرزەکانـی نـاو تورکیـا دەسـتی یارمەتـی گەیشـتووتە نـاو تورکیـاش.
ئەوەی دەمەوێ بیڵێم:
سـامان و پـارە بـە خێـر و چاکـە کـەم نـاکات، لـە کورتـی نـادات و بەرەکەتـی زۆرتـر دەبێـت. خێـر دەکەیـن و ئـەوەش بـە ئەرکـی خۆمـان دەزانیـن و سوپاسـی ئـەو کەسـانەش دەکەیـن سـەردانمان دەکـەن و دەیانـەوێ لـەو خێرانـە بەشـیان بدەیـن.

***

چەرەزاتفرۆش

ئێمـە لـە خێرکـردن زۆر جەخـت لەسـەر ئـەوە دەکەینـەوە، کـە بتوانیـن یارمەتـی دە کـەس بدەیـن، نـەک سـەد کـەس. بەوەیـان کار و

کاسبی بۆ دە کەس و خێزان بدۆزینەوە، باشترە یارمەتی ژمارەیەکی کەم بدەین، بەڵام بە پارەی زۆرتر، نەک یارمەتی زۆرترین کەس بدەین، بە پارەی کەم! کۆشش دەکەین خەڵک ئیش بکەن و کاسبی بکەن و خۆیان بژیەنن، کۆمەکیان بکەین و بکەونە سەر کار!

لە بیرمە رۆژێکیان ژنێک دێتە کن دایکم و پێی دەڵێت:

نەنە، کوڕەکەمان تازە عەسکەریی تەواو کردووە و هیچی نییە و داوا دەکەم یارمەتی کوڕەکەمان بدەیت.

بێگومان دایکم یارمەتییەکی باشی دەدات، لەگەڵ پارەکە سینییەکی دەداتێ، پێی دەڵێت؛ فەرموو ئەو سینییەش لەگەڵ خۆت ببە!

ئەویش پێی دەڵێت:

ئەو سینییە چییە؟

دایکم پێی دەڵێت:

با کوڕەکەت پارەکە بە گوڵەبەرۆژە بدات و لەسەر ئەو سینییە بۆی ببرژێنە، با بیفرۆشێت و کاسبی بکات.

ژنەکە ئەوە بە کوڕەکەی دەڵیت و ئەویش بە گوێی دایکم دەکات، لەسەر ئەو کاسبییە بەردەوام دەبێت و گەشە دەکات، لەو سینییەوە دەست پێ دەکات، ئێستا بازرگانێکی گەورەی چەرەزاتە لەو شارە! بۆیە دەڵێم کۆمەکی خەڵک بکرێت کاسبی بکات و خۆی بژێنێت، نەک تۆ بیژێنیت و تەمبەڵی بکەیت.

خێرکردن بۆ ناوبانگی نیە، ناکرێ باسی بکەیت، کوردەواری دەڵێن ئەو دەستە بدات، با دەستەکەی تر پێی نەزانێت.

***

لەبـەردەم دەروازە گەورەکـەی مزگەوتەکـە دکتـۆر نـەوزاد بـە قاتـە شـینە ئاسـمانییەکەی وەسـتاوە، رووخـۆش بـەو جـۆرە وەڵامـی ئـەو پرسـیارە دەداتـەوە:

مامۆسـتا هەسـتت بەرامبـەر چوونـە نـاو مزگـەوت، بەتایبەتـی ئـەو مزگەوتـە چییـە؟

مـن بەرامبـەر هەمـوو پەرسـتگەیەک هەمـان بۆچـوون و هەسـتم هەیـە، بچمـە نـاو مزگەوتێـک یـان کڵێسـایەک، یـان پەرسـتگەیەکی بوزییـەکان، جـووەکان، هیندۆسـە و ئاینەکانـی تریـش، لـەو شـوێنانە پـاک دەبمـەوە، رۆحـم ئاسـوودەیە، هەسـت دەکـەم ئـەو شـوێنە پیرۆزانـە ئاراسـتەی خێـر و چاکـەم دەکـەن، وەک چـۆن زانسـت کاری خـۆی دەکات و کۆمـەڵ بـەرەو پێشـەوە دەبـات، ئاینیـش بـەرەو خاوێنـی و پاکییـمان دەبـات.

٩١
لۆگۆی زانکۆ

دیدارەکە بەردەوامە و دکتۆر نەوزاد لەناو زانکۆی جیهانە، لەگەڵ زوومی کامیرەکە بە ناو باڵەخانەکانی زانکۆکە، تابلۆکان، ئاڵا بەرزە شەکاوەکە، دەروازەکەی زۆر شانازی پێوە دەکات، دەڕوات! ماوەیەک دەوەستێت و بەجۆشەوە قسە دەکات، دەگاتە بەردەم لۆگۆی زانکۆی جیهان و دەڵێت:

لۆگۆکەی زانکۆی جیهان سێ رەنگە، سەوزەکەی نیشانەی بەهارە، سپییەکەی رووناکی و ئاسوودەییە، زەردەکەش رەنگ و مۆژدەی رۆژە. رۆژەکە دوازدە تیشکی هەیە، نێوان هەر سێ تیشک، یەکێکیان ئاماژەیە بۆ هەر چوار ئاراستەکان، لە ناوەندی رۆژەکە کتێب بوون هەیە. چوار ئاراستەکەش نیشانە و ئاماژەی ئەربائیلۆی هەولێرە، چوار خودا کۆنەکە! هەولێر بەوە ناسراوە. ناوی زانکۆمان بە ئینگلیزی و کوردی لەناو لۆگۆکەش نووسراوە. زوو ئەو بیرۆکەیەم بۆ لۆگۆی زانکۆکەمان هەبوو، دەمویست جێبەجێی بکەم، بۆچوون و بیرۆکەکە دەدەمە چەندان هونەرمەند،

تـا ئەوەیـان داڕشـت و بـوو بـە لۆگـۆی زانکـۆی جیهـان. دیزایـن و شـێوازی دەرگەکـەش زۆر ئیشـم لەنـاو کـردووە، هەمـووش لەبـەر پیرۆزیـی دەرگـەی قەڵاتـی هەولێـر بـوو.

لەنـاو زانکـۆ و لـە سـەر دیوارەکانـی دوو دروشـم بـەر چـاو دەکـەن، کـە بـوون بـە دروشـمی زانکـۆ و دکتـۆر نـەوزاد، یەکەمیـان ئەوەیـە «زانکـۆی جیهـان کوردسـتان ئـاوەدان»ە، ئـەوە دروشـمێکی سـەرەکیی زانکۆیـە، ئـەو زۆر و بـەردەوام بـە دەنگـی بـەرز لـە کۆبوونـەوە و ئاهەنـگ و گردبوونەوەکانـی زانکـۆ هـاوار دەکات و ئـەوە دەڵێتـەوە، داواش دەکات هەمـوو قوتابـی و مامۆسـتا و میوانەکانـی سـێ جـار لـە دوای بڵێنـەوە. دروشـمی دووەمیـان «تەنیـا چـارە زانیـن و کارە»ە، ئەوەیـان لەسـەر یەکێـک لـە دیـوارەکان، لەگـەڵ وێنـەی پیاوێکـی سـەرتاشراوی ئـاکار هینـدی چینـی نـووسراوە. پیـاوە مـل درێـژە ئەسـمەرەکە چەنـد پەلەبـەردی پانـی لەسـەر یـەک و لەسـەر سـەرە رووتـە لووسـەکەی راگرتـووە و ناکـەون. ئـەوەش دروشـمی ئەوەیـە؛ کـە عەقڵ ئەگـەر ئیـش بـکات و پەیـڕەوی زانیـن بـکات؛ دەتوانیـت ئـەو پارچـە بـەردە لووسـانە لەسـەر ئـەو سـەرە لووسـە رابگرێـت و نەکـەون، ئـەو دەڵێـت:

ئـەوەش پەنـد و قسـەیەکی کۆنـی نەتەوەکانـی ئاسیای کۆنـە، مـن لـە زانکـۆ و بەرنامەکانـم پەیـڕەوی دەکـەم، بۆیـەش لەسـەر ئـەو دیـوارەم داناوە.

***

دیدارەکانـی تەلەڤزیۆنـی جیهـان، کـە ژمارەیـان ١٣ دیـدار بـوون، مـن

کارم لەناویان کردووە و بەش بەشم لێیان وەرگرتووە.
قسەکان، تابلۆکان، شوێنەکان بە پەیڤێکی ناسکی دکتۆر نەوزاد کۆتایی دێت. بەڵام هەستم کرد، ئەو لەگەڵ قسەکانی، لە ڤیدیۆکە جوان دیار بوو، تروسکایی و شەوقی فرمێسک، بینیم چاوەکانی تەڕ ببوون، کەمێک دەنگی دەگۆڕێت، دیدی چاوەکانی، هەستی، قەڵافەت و بەژنی دەلەرێت؛ زۆرتر لە دڵ و هەست و نەستەوە قسە دەکات و دەڵێت:
کە یەکێک لەبەرم هەڵدەستێت، بەوەیان باش دەزانم بە جۆرێک لە جۆرەکان و رۆژێک لە رۆژەکان خزمەتێکی ئەوم کردووە، بۆیە لەبەرم هەڵدەستێت و رێزم دەگرێت، بەوەیان دڵم خۆشە و ئاسوودەم.

٩٢
جۆخینی بەرهەمەکە

ئـەو سـاڵەی ئامادەیـی تـەواو دەکـەم، ئێمـە لـە هەولێـر بـە قـەزا و ناحیـەکان دوازدە قوتابـی بوویـن، هەمووومـان لـە زانکـۆکان ناومـان دەردەچێـت، مـن لـە موسـڵ و یەکێـک لـە بەغـدا و یەکێـک لـە دەرمانـی موسـڵ و یەکێـک «موحمـەد شـەهاب» دەچێتـە تورکیـا، هەروەهـا نەجـات ئەویـش لـە تورکیـا پزیشـکی ددان تـەواو دەکات. ئەودەمانـە بەرزتریـن نمـرەش لـە هەولێـر ٧٢ بـوو.

ساڵی یەکـەم لـە کۆلێـژی پزیشـکی لە یـەک پـۆل ١١٢ قوتابـی بووین، سـێ دەرسـمان هەبـوو، ئیکمالبـوون نەبـوو، دەبوایـە قوتابـی لـە هـەر سـێ دەرسـەکە دەربچێـت. هـەر لـەو رۆژانـە قوتابییەکـی خەڵکـی سـلێمانیمان لەگەڵـدا بـوو، ئـەو گوتـی مـن ناتوانـم لـە تشریح بچمـە نـاو مـردووان، بۆیـە خوێندنەکـەی بـە ئەندازیاریـی گـۆڕی.

ئەودەمانـە نەخۆشـی زۆرتـر بـوو منـداڵ زۆر دەمـردن، بـەردەوام چاویـان بـە جیـق بـوو، چڵمیـان دەهاتـە خـوارێ، منداڵ زۆر کرمیـان هەبـوو، خۆراکیـان بـاش نەبـوو، پیسـی زۆرتـر بـوو. چارەسـەریی و

ڕێنمایـی و زانیاریـی پزیشـکی و تەندروسـتی کـەم بـوون، خەڵـک سـادە بـوون، ئـەوەی دەڵێـت جـاران تەندروسـتی باشـتر بـوو وا نییـە، ئێسـتا تەمـەن درێژتـرە، چارەسـەری ئاسـانتر و باشـترە، ئیـتر لەوەدەمانـەی ئێمـە دەمانخوێنـد، حکومـەت بایەخـی زۆرتـر بـەو کەرتـە دەدات و تەندروسـتی پێشـدەکەوێت.

لـە قۆناغـی شەشـەمی کۆلێـژ توێژینـەوەم کـردووە، نزیکـەی هـەزار نەخۆشـم ئەوانـەی کێشـەی گەدەیـان هەبـوو بینیبـوو، ئـەوەش دەبێتـە تێـزی دەرچوونەکـەم. ئەوانـەم لەنـاو نەخۆشـخانەکانی ئیبنـی مسـتەوفی و سـێتاقان کردبـوو.

لـە پۆلـی دووی ناوەنـدی مامۆسـتای عەرەبیـمان داوای ڕاپۆرتـی ئەدەبیـی لـێ کردیـن، مـن لەسـەر ئەبـو عـەلا ئەلمعەرییـم نووسـیبوو، ئێسـتاش شـیعرەکانم لەبیرمـاوە. دەمـەوێ بڵێـم توێژینـەوە و پێداچوونـەوە کۆششـی دروسـتە بـۆ فێربـوون.

جـاران بـۆ نەخۆشـی قورحـەی مەعیـدە نەشـتەرگەریی دەویسـت، بـەڵام دوای توێژینـەوە دەرکـەوت ئـەو میکرۆبـە بـە ئەنتـی بایۆتیـک «Antibiotic» چارەسـەر دەبێـت. ڕۆژانـی پێنجشـەممان و دووشـەممان دکتـۆرەکان کۆبوونەوەمـان دەکـرد، نەخۆشـی و میکرۆب و بارودۆخـی تەندروسـتی نوێـی ناوازەمـان بـە یەکـتری نیشـان دەدا، قسـە و ڕاڤەمـان لەسـەریان دەکـرد، لەگـەڵ قوتابییەکانـی زانکـۆش ئەوەمـان دەکـرد، بـەو پرۆسـەیە چارەسـەری زۆرمـان دەدۆزیـەوە.

قسـەیەکم لەسـەر پیشـەی دکتۆریـی هەیـە، ئـەوەی دەڵێـت مـن خوێندنـم تـەواو کـردووە و دکتـۆرم تـەواو، وا نییـە! ئـەوەی دە ڕۆژ نەخوێنێتـەوە، بێگومـان دە ڕۆژ دوا دەکەوێـت.

***

هەمـوو رۆژێـک، زوو لەگـەڵ دەوام دکتۆری موقیـم و دکتۆری موقیمی ئەقـدەم و دکتـۆری پسـپۆر لەگـەڵ ژمارەیـەک لـە قوتابییەکانـی پۆلـی شەشـەمی پزیشـکی سـەردانی نەخۆشـەکانیان دەکـرد، دکتـۆری سەرپەرشـتیاری نەخۆشـەکان باسـی بارودۆخـی نەخۆشـەکانی دەکـرد، بۆیانـی روون دەکـردەوە؛ کـەی سـەردانی کـردوون و چەنـد لـە نزیکیـان ماونەتـەوە و چـی بـۆ کـردوون.

لـە قۆناغـی سـێی کۆلێـژ دەچمـە بـەر دەسـتی دکتـۆری نەشـتەرگەر، لـە قۆناغـی چـوار و پێنـج زیاتـر پێشـکەوتین، ئیـتر دەبینـە موقیـم و موقیمـی ئەقـدەم و تـا دەگەمـە پسـپۆری راوێـژکار، واتـە لـە قوتابییـەوە بـۆ دکتـۆری راوێـژکار، هەنـگاو بـە هەنـگاو سـەردەکەوتم، ناکـرێ یەکێـک یەکسـەر بکەیتـە راوێـژکار، بۆیـەش ناکـرێ یەکێـک یەکسـەر بکەیتـە وەزیـر، لـە هەمـوو قۆناخەکانـا بەرپرسـیاریەتیت زۆرتـر و قوورسـتر دەبێـت.

هـەر دکتۆرێـک، دکتۆرێکـی تـر فێـر نـەکات دکتـۆر نییـە. دکتـۆر زانسـت و زانیارییەکانـی نەداتـە کەسانی تـر دکتـۆر نییـە، دوورە لـەو پیشـەیە. دکتـۆر بیسـت تـا سـی سـاڵ توانـای هەیـە ئیشـەکانی بـە دروسـتی بـکات، بـەڵام کـە تەمەنـی دەگاتـە ٦٥ و ٧٠ سـاڵی زەحمـەت دەبێـت دروسـت بتوانێـت پێنـج سـەعات بەسـەر نەشـتەرگەرییەک بوەسـتێت، تەنیـا توانـای دوو سـەعاتی دەبێـت. دکتـۆر لەودەمانـە راوێـژکارە، ئیـتر دکتـۆرەکان لەبـەر رێنماییەکانـی ئـەو نەشـتەرگەری دەکـەن، ئێسـتا تەکنەلۆژیـا گەشـەی کـردووە، هەمـوو پرۆسـەکە بـە

کامیـرا دەبینـن، ئیشـەکان زۆرتـر بـە رۆبۆتیـش دەکرێـن، بۆیـەش نەخۆشـەکان حەقیانـە دەچنـە نەخۆشـخانەکانی تەکنیکیـان بەرزتـر و نوێـترە.

***

کـە لـە شـارۆچکەی گەلاڵـە بـووم بـەردەوام دەرزی و دەرمانـم لەنـاو ماڵەکەشـم هەبـوو، بـەردەوام نەخۆشـەکان دەهاتـن و چارەسـەرم دەکـردن و هەرگیـز بیریشـم لـەوە نەدەکـردەوە پارەیـان لـێ وەربگـرم. ئەوانیـش بەسـادەییەوە دەعوەتیـان دەکـردم، پێـم خـۆش بـوو، وامدەزانـی دکتۆریـی پێویسـتە چارەسـەریی دەروونیـش بـکات، لەنـاو خەڵکەکـە بژیـت.

لەودەمانـە ژن هەبـووە نەخۆشـیش دەبـوو نەیدەویسـت دکتـۆر ببینێـت، یـان پیـاو هەبـوو ئامـادە نەبوو بـوار بە دکتۆر بـدات فەحس بـۆ ژن و کیژەکـەی بـکات، هەنـدێ فەحسـمان لەسـەر جلوبەرگیـان دەکـرد، دیـارە زانسـت لـە فەرەنسا وەک نموونـە بـە جۆرێـک پراکتیـک و بەرجەسـتە دەکرێـت، لـە گەلاڵـە یـان لـە شـوێنێکی تـر شـێواز و جـۆری تـری دەویسـت، دەبوایـە خەڵکەکـە فێـر بکەیـن چـۆن بچنـە کـن دکتـۆرەکان، ئەگەرچـی لـە دەرەوەی وڵات نەخـۆش هەیـە ماوەیەکـی زۆر چـاوەڕوان دەکات بـۆ دیتنـی دکتۆرێکـی پسـپۆر. دکتۆریـش گۆشـت و خوێنـە، تـووڕەش دەبێـت، بـەڵام ناکـرێ بـەو مۆراڵـە نەخـۆش ببینێـت. لەودەمانـە پشـوو و ئاسـوودەیی پێویسـتە نـەک ئیشـکردن، چونکـە نەخۆش جەسـتە خۆشەویسـتە نەخۆشـەکەی لەبـەر دەسـتت دانـاوە، دەرمانـی دەوێـت، نەشـتەرگەریی دەوێـت.

هەروەهــا دکتــۆر پێویســتە بۆچــوون و دیــدی تایبەتــی خــۆی وەک دکتــۆر لەبیــر بــکات.

***

پێــش پەنجــا ســاڵ دەمانگــوت هەنــدە شــت هەیــە ناکــرێ بــە کەســی نەخــۆش بڵێیــت. بــەڵام شــێوازی ئێســتا جیــاوازە، نەخــۆش حەقــی خۆیەتــی راســتییەکانی پــێ بڵێیــت. ناکــرێ بــە نەخۆشــیش بڵێیــت بەیانــی دەمریــت، هیــچ دکتۆرێــک نییــە بــە نەخــۆش بڵێــت تــۆ تەمەنــت کــەم مــاوە، ئــەوە لــە دەســت خودایــە، بــەڵام دەتوانــی پێــی بڵێیــت نەخۆشــییەکەت زەحمەتــە. لــەو بارودۆخــەدا پێویســتە مــردن و دوارۆژەکــەی هەنــگاو بــە هەنــگاو بزانێــت، نــەک یەکســەر و رووبــەڕوو ئەنجامەکــەی پــێ بڵێیــت، پێویســتە نەخــۆش ئــارام بکەیتــەوە، بــەڵام درۆی بــۆ نەکەیــت و ئامــۆژگاری بکــە خــۆی مانــدوو نــەکات، ئــەوەش بەپێــی زانیــن و عەقڵــی نەخۆشــەکە بێــت. نەخۆشــی ئێســتا هەمــوو شــتەکان لەنــاو گوگــول دەدۆزێتــەوە، دکتــۆر چــارەی دەکات، بــەڵام ناتوانێــت مردنــی لەســەر لابەرێــت. نەخۆشــیش هەیــە متمانــەی کەمــە و دوودڵــە، هەیــە تــووڕە دەبێــت، کــە پێــی دەڵێیــت پشــوو بــدە و خــۆت مانــدوو مەکــە، دەرمــان و ئامۆژگاریــی دەبێتــە چارەســەری تــەواو. نەخــۆش هەبــوو خــۆی داوای دەرمانــی کــردووە، دەیگــوت مۆلتــی ڤیتامیــن یــان بیکــۆم بۆ بنووســە، بــەڵام من پشــکنینم بــۆی دەکــرد، کــە دەمزانــی پێویســتی بەوانــە دەبێــت بــۆم دەنووســی، ئــەوەش هەبــوو نەخــۆش هەســتی بــە ژان و نەخۆشــییەکەی دەکــرد و دەیزانــی چ ئاســوودەی دەکات.

بەڵگەنامەکان

دەقی نووسراوی ڕەسمی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی حکومەتی عێراقی فیدراڵ، بۆ مۆڵەت و کردنەوەی زانکۆی جیهان لە هەولێر

کۆماری عێراق
وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی
دائیرەی خوێندنی باڵای ئەهلی

ژمارە ٤٦٣٢ لە ٢٠١٧/٧/٦

فەرمانی وەزاری

بابەت/ زانکۆی جیهان/ عێراق/ هەرێمی کوردستان

بەپێی بڕگەکانی «٥٥» و «٥٧ دووەم» لە یاسای خوێندنی باڵای ئەهلی ژمارە «٢٥» لە ساڵی ٢٠١٦ و ڕاسپاردەکانی لێژنەکانی ڕێکخراو بە پێی فەرمانی بەڕێوەبردنی ژمارە «ت هـ ق/٤٨٢٧» لە ٢٠١٦/١٢/٢٧ و پاشکۆکەی بە پێی فەرمانی بەڕێوەبردنی ژمارە «ت هـ ص /٥١٤٥» لە ٢٠١٧/١/٢٣ و دەسەڵاتەکانی پێمان دراوە بڕیار دەدەین:

لەبەر هاوسەنگی و پابەندبوونیان بە ئەحکامەکانی دامەزراندنی زانکۆ ئەهلییەکانی باسکراو لە یاساکەی لە سەرەوە ئاماژەی پێدراوە، بە ڕەسمی دان بە زانکۆی جیهانی ئەهلی دامەزراو لە هەرێمی کوردستان / پارێزگای « هەولێر _ سلێمانی _ دهۆک» دا دەنێین، پەیڕەوکردنی ئەو مەرجانەی خوارەوە:

١. وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی هەرێمی کوردستان پابەند دەبێت بە ڕێکارە ڕەسمییەکانی زانکۆ و کۆلێژ و ئامۆژگە

ئەهلییەکانی لەلایەن وەزارەتەوە دانیان پێ دانراوە و ئیشی پێ دەکەن.

٢. سەرپەرشتکاری پەروەردەیی ئەهلی لە وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە هەرێم «ئەندام لە ئەنجومەنی خوێندنی باڵای ئەهلی» بەردەوام راپۆرت لەسەر پرۆسەی خوێندن و چالاکییەکان و ساڵانەش بنچینەی بەیانەکانی خوێندکارانی پێشوو و نوێیەکانی زانکۆی جیهانمان بۆ بنێرن.

٣. زانکۆی جیهانی ئەهلی «هەولێر _ سلێمانی _ دهۆک» پابەند بکرێت بە جێبەجێکردنی هەموو جەمسەرەکانی پێوانەیی نیشتمانی وەک تاقیگەی باش پەسندکراو لەلایەن دەزگەی سەرپەرشتی وەزارەتەکەمان، ئەوەش بەر لە تێپەڕبوونی ساڵێک بەسەر ئەو فەرمانەی سەرەوەمان جێبەجێ بکرێت.

٤. ئەگەر هەر ئاماژەیەک دەرکەوت بە پێچەوانەی ئەوانە هەڵسوکەوتیان کردووە، بە پێی ئەحکام و مەرجەکانی یاسای خوێندنی باڵای ئەهلی ژمارە ٢٥ی ساڵی ٢٠١٦ فەرمانی دانپێدانانی زانکۆی جیهان هەڵدەوەشێنینەوە، هیواداریـن ئەو زانکۆیە بەشدار و هاوکار بێت لە گەشەی چەندی و جۆری بزاڤی زانستی و رۆشنبیری و پەروەردەیی و توێژینەوەی زانستی.

م. د. عبدالرزاق عبدالجلیل العیسی

وەزیری خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

٢٠١٧/٧/٥

وێنەیەک بۆ:

ئەمانەتی گشتی ئەنجومەنی وەزیران

وەزارەتی خوێندنی باڵای هەرێمی کوردستان

هەموو وەزارەتەکان

هەموو دائیرەکانی تری دەرەوەی وەزارەتەکەمان

ئۆفیسی وەزیری بەرێز

بەرێز جێگرەکان

ئۆفیسەی راوێژکارە بەرێزەکان

دەزگەی پشکنین و هەڵسەنگاندنی زانستی

سەرۆکایەتی هەموو زانکۆکان

هەموو زانکۆ و کۆلێژ و پەیمانگە ئەهلییەکان

دائیرەی زانستە زانکۆییە ئەهلییەکان

تێبینی:

دەقی نووسراوەکە بە زمانی عەرەبی بوو، من کردومەتە کوردی.

دەقی مۆڵەتی رەسمی کردنەوەی زانکۆی جیهان هەولێر لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەستەی وەبەرهێنان

حکومەتی هەرێمی کوردستان _ عێراق
سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
دەستەی وەبەرهێنان
حکومە اقلیم کوردستاب _ العراق
رئاسە مجلس الوزراء
هیئە الاستثمار

مۆڵەتی وەبەرهێنان ژمارە «٥٧»

مۆڵەتی یاسایی کارکردن بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان بە پێی یاسای وەبەرهێنانی هەرێمی کوردستان ژمارە «٤» ساڵی «٢٠٠٦» و لەبەر بوونی مەرجی دامەزراندنی پرۆژە بڕیارماندا بە پێدانی:

بەرێز: د. نوزاد یحیی سعید باجگر
رەگەزی وەبەرهەمێنەر: عێراقی
مۆڵەتی وەبەرهێنان بۆ: پرۆژەی خوێندنی باڵا
لە پارێزگای: هەولێر
بە ناوی: کۆلێژی جیهانی زانکۆیی
لە رێکەوتی: ٢٠٠٧/١١/٥

ئەندازیار
هێرش محرم محمدامین
سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان

حکومەتی هەرێمی کوردستان ـ عێراق
سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
دەستەی وەبەرهێنان
بەڕێوەبەرایەتی گشتی وەبەرهێنان ـ سلێمانی

حکومه اقليم كوردستان
رئاسه مجلس الوزراء
هيئه الاستثمار
مديريه العامه للاستثمار ـ سليمانيه

مۆڵەتی وەبەرهێنانی «مەرجدار» ژمارە «٤٥»

مۆڵەتـی یاسـایی کارکـردن بـۆ پـڕۆژەی وەبەرهێنـان بەپێـی یاسـای وەبەرهێنانـی هەرێمـی کوردسـتان ژمـارە «٤» سـاڵی «٢٠٠٦» و لەبـەر بوونـی مەرجـی دامەزراندنـی پـڕۆژە بڕیارمانـدا

بە پێدانی:
بەرێز : کۆمپانیای «جیهان»
ڕەگەزنامەی وەبەرهێنەر : نیشتمانی
مۆڵەتی وەبەرهێنان بۆ : پڕۆژەی فێرکردن
بە سەرمایەی «١٥٦» ملیۆن دۆلاری ئەمریکی
لە پارێزگای : سلێمانی / قەزای مەڵبەند
بە ناوی : زانکۆی جیهان / لقی سلێمانی
لە ڕێکەوتی : ٢٠١٢/١١/١٤

فەرمان غەریب سەعید
بەڕێوەبەری گشتی «بەوەکالەت»

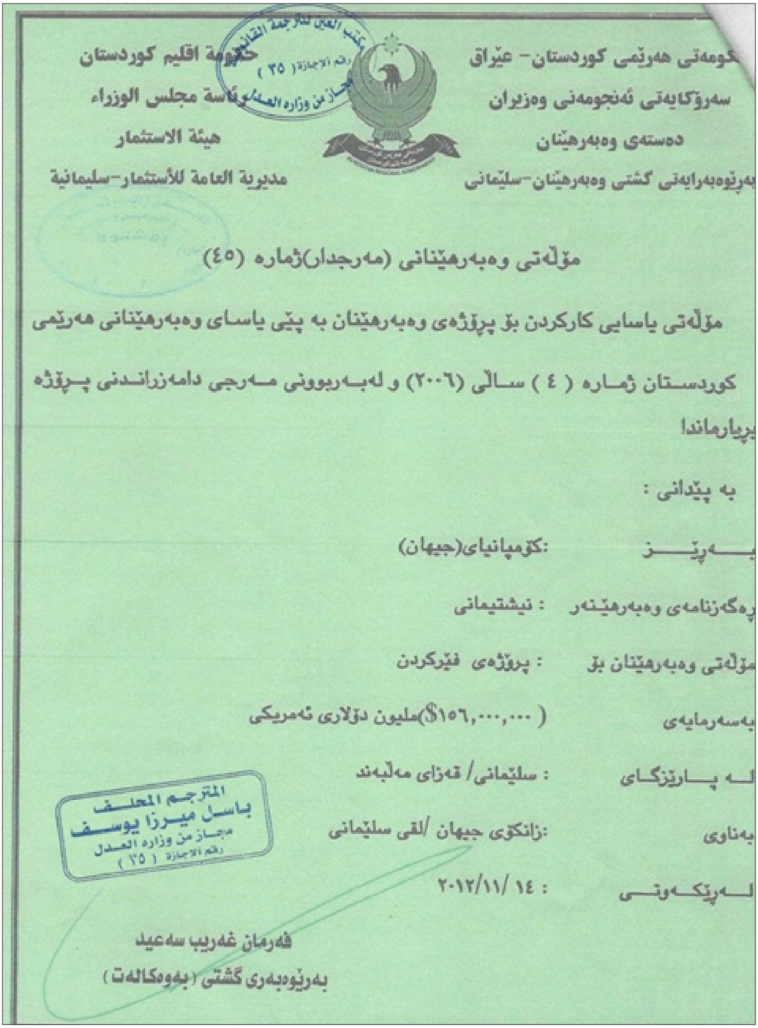

حكومەتی هەرێمی کوردستان- عێراق
سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
دەستەی وەبەرهێنان
بەڕێوەبەرایەتی گشتی وەبەرهێنان-سلێمانی

حكومة اقليم كوردستان
رئاسة مجلس الوزراء
هيئة الاستثمار
مديرية العامة للأستثمار-سليمانية

مؤڵەتی وەبەرهێنانی (مەرجدار)ژمارە (٤٥)

مۆڵەتی یاسایی کارکردن بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان بە پێی یاسای وەبەرهێنانی هەرێمی کوردستان ژمارە (٤) ساڵی (٢٠٠٦) و لەبەربوونی مەرجی دامەزراندنی پرۆژە بڕیارماندا

بە پێدانی :

بەڕێز	:کۆمپانیای(جیهان)
ڕەگەزنامەی وەبەرهێنەر	: نیشتیمانی
مۆڵەتی وەبەرهێنان بۆ	: پرۆژەی فێرکردن
بەسەرمایەی	($١٥٦,٠٠٠,٠٠٠)ملیون دۆلاری ئەمریکی
لە پارێزگای	: سلێمانی/ قەزای مەڵبەند
بەناوی	:زانکۆی جیهان /لقی سلێمانی
لەڕێکەوتی	: ١٤ /١١/ ٢٠١٢

المترجم المحلف
باسل میرزا یوسف
مجاز من وزارە العدل
رقم الاجازة (٣٥)

فەرمان غەریب سەعید
بەڕێوەبەری گشتی (بەوەکالەت)

مۆڵەتی وەبەرهێنانی زانکۆی جیهان لە سلێمانی.

حكومەتی هەرێمی كوردستان _ عێراق
سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران
دەستەی وەبەرهێنان

حكومه اقلیم كوردستان _ العراق
رئاسه مجلس الوزراء
هیئه الاستثمار

مۆڵەتی وەبەرهێنان ژمارە «٧٤٠»

مۆڵەتی یاسایی كاركردن بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان بە پێی یاسای وەبەرهێنانی هەرێمی كوردستان ژمارە «٤» ساڵی «٢٠٠٦» و لەبەر بوونی مەرجی دامەزراندنی بڕیارماندا بە پێدانی:

بەرێز : كۆمپانیای جیهان الجامعە بۆ وەبەرهێنانی زانستی / سنووردار
رەگەزنامەی وەبەرهێنەر : عێراقی
مۆڵەتی وەبەرهێنان بۆ : پرۆژەی فێركردن / خوێندنی باڵا
لە پارێزگای : دهۆك / سێمێل
بە ناوی : كەمپی زانكۆیی جیهان
لە ڕێكەوتی: ١٥ / ١١/ ٢٠١٥

د. نوری عثمان عبدالرحمن
سەرۆكی دەستە / بەوەكالەت.

حکومەتی هەرێمی کوردستان- عێراق
سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
دەستەی وەبەرهێنان

حكومة اقليم كوردستان - العراق
رئاسة مجلس الوزراء
هيئة الاستثمار

مۆڵەتی وەبەرهێنان ژمارە (٧٤٠)

مۆڵەتی یاسایی کارکردن بۆ پڕۆژەی وەبەرهێنان بە پێی یاسای وەبەرهێنانی هەرێمی کوردستان ژمارە (٤) ساڵی (٢٠٠٦) و لەبەربوونی مەرجی دامەزراندنی پڕۆژە بڕیارماندا بە پێدانی :

بەڕێز : کۆمپانیای جیهان الجامعه بۆ وەبەرهێنانی زانستی / سنووردار

ڕەگەزنامەی وەبەرهێنەر : عێراقی

مۆڵەتی وەبەرهێنان بۆ : پڕۆژەی فێرکردن / خوێندنی باڵا

لە پارێزگای : دهۆك / قەزای سێمێل

بە ناوی : کەمپی زانکۆیی جیهان

لە ڕێکەوتی : ١٥ /١١/ ٢٠١٥

د.نوری عثمان عبدالرحمن
سەرۆکی دەستە/بەوەکالەت

تێبینی : پاڵپشت بە فەرمانی دەستە ژمارە (٧٧٦ لە ١٣/ ٣ / ٢٠١٨) کە ناوی وەبەرهێنەر ڕاست کرایەوە لە (زانکۆی جیهان) بۆ ناوی (کۆمپانیای جیهان الجامعه بۆ وەبەرهێنانی زانستی / سنووردار) ئەم (جدارية) هەموارکرایەوە .

مۆڵەتی دامەزراندنی زانکۆی جیهان لە دهۆک.

زانکۆی جیهان کوردستان ئاوەدان

زانکۆی جیهان هەولێر
قۆناخەکانی گەشەسەندنی زانکۆی جیهان لە هەولێر

دەستێکی کردنەوەی زانکۆی جیهان لە ساڵی ٢٠٠٧ _ ٢٠٠٨ تەنیا ٣ بەشی خوێندنی تێدا کرابووە، بەشەکان بەم شێوەی خوارەوە بوون:

١. بەشی زانستی کۆمپیوتەر.
٢. بەشی یاسا «بەیانییان و ئێواران».
٣. بەشی ژمێریاری.

١٨ فەرمانبەر و ١٢ مامۆستای هەبوو.
ژمارەی قوتابییەکان بە کوڕ و کچ و هەموو بەشەکان «٦٣٢» قوتابی بوون.

***

خوێندنی ساڵی ٢٠٠٨ _ ٢٠٠٩ بەشەکانی زانکۆ بەم شێوەی خوارەوە بوون:

١. بەشی زانستی کۆمپیوتەر.
٢. بە شی یاسا»بەیانییان و ئێواران».
٣. بەشی ژمێریاری «بەیانییان و ئێواران».
٤. بە شی زمانی ئینگلیزی.
٥. بەشی هندسەی اتصالات.

لەو ساڵە ٢٢ مامۆستا و ٢٥ فەرمانبەری هەبووە. چوار سەرۆك

بەشــی و یــەک راگــری کۆلێــژی تێــدا بــووە.
ژمــارەی قوتابییــەکان بــە کــوڕ و کــچ و هەمــوو بەشــەکان «١٦٣٢»
قوتابــی بــوون.

***

بــۆ ســاڵی ٢٠٠٩ _ ٢٠١٠ کەمپــی نوێــی زانکــۆ فراوانــتر کرابــووە، بەشــەکانی خوێنــدن لــە زانکــۆ ئــەو بەشــانەی خــوارەوە بــوون:

١. زانستی کۆمپیوتەر.
٢. بەشی یاسا «بەیانییان و ئێواران».
٣. بەشی ژمێریاری»بەیانییان و ئێواران».
٤. بەشی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».
٥. هندسە اتصالات.
٦. علوم بایولوجی.
٧. هندسە معماری.

زانکۆکەکــە پێنــج ســەرۆک بــەش و ٤٤ مامۆســتا و٤٥ فەرمانبــەری تێــدا بــوو. ژمــارەی قوتابییــەکان بــە کــوڕ و کــچ و هەمــوو بەشــەکان «٢٣٢٢» قوتابــی بــوون.
لــەم ســاڵەدا بانکــی جیهــان هەڵســابوو بــە کردنــەوی لقێــک لــە زانکــۆ بــۆ یارمەتیــدانی ماموســتا و فەرمانبــەرەکان بــۆ کردنــەوەی ئەژمــاری بانکیــی و وەرگرتنــی موچــەی مانگانەیــان.

***

لــە خوێندنــی ســاڵی ٢٠١٠ _٢٠١١ چەنــد بەشــێکی تــری نــوێ لــە زانکــۆ کرابــووە، ئەوانــە بــوون:

١. هندسە معماری.
٢. هندسە اتصالات.
٣. علوم بایولوجی.
٤. علوم حاسبات.
٥. زمانی ئینگلیزی «بەیانییان و ئێواران».
٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».
٧. محاسبە»بەیانییان و ئێواران».
٨. ادارە اعمال»بەیانییان و ئێواران».
٩. علاقات الدولیە والدبلوماسیە»بەیانییان و ئێواران».

لــە زانکــۆ نــۆ ســەرۆک بــەش و ٧٥ مامۆســتا و ٥٩ فەرمانبــەر و خزمەتگــوزار هەبــوو.
ژمــارەی قوتابییــەکان بــە کــوڕ و کــچ و هەمــوو بەشــەکان «٣٢٦٥» قوتابــی بــوون.

***

خوێندنــی ســاڵی ٢٠١١ _ ٢٠١٢ بەشــەکانی زانکــۆ بــەم شــێوەی خــوارەوە بــوون:

١. هندسە معماری.

٢. ندسه اتصالات.

٣. علوم بايولوجى.

٤. علوم حاسبات.

٥. زمانى ئينگليزى»بەيانييان و ئێواران».

٦. قانون «بەيانييان و ئێواران».

٧. محاسبه «بەيانييان و ئێواران».

٨. اداره اعمال»بەيانييان و ئێواران».

٩. علاقات الدوليه والدبلوماسيه «بەيانييان و ئێواران».

زانكۆ دە سەرۆک بەش و ٩٩ مامۆستا و ٦٩ فەرمانبەر و خزمەتگوزار هەبوو.

ژمارەی قوتابییەكان بە كوڕ و كچ و هەموو بەشەكان «٤٥٥٨» قوتابی بوون.

***

خوێندنی ساڵی ٢٠١٢ _ ٢٠١٣ بەشەكانی زانكۆ بەم شێوەی خوارەوە بوون.

١. هندسه معمارى.

٢. هندسه اتصالات.

٣ علوم بايولوجى.

٤. علوم حاسبات.

٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».

٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».

٧. محاسبە «بەیانییان و ئێواران».

٨. ادارە اعمال»بەیانییان و ئێواران».

٩. علاقات الدولیە والدبلوماسیە «بەیانییان و ئێواران».

١٠. ترجمە «بەیانییان و ئێواران».

١١. علوم مالیە ومصرفیە «بەیانییان و ئێواران».

١٣ سەروك بەش و ١٢٨ مامۆستا و ٨٠ فەرمانبەر و خزمەتگوزار هەبووە.

ژمارەی قوتابییەکان بە کوڕ و کچ و هەموو بەشەکان «٥٢٢٨» قوتابی بوون.

***

لە سالی ٢٠١٣ _ ٢٠١٤ بەشەکانی زانکۆ بەم شیوەی خوارەوە بوون:

١. هندسە معماری.

٢. هندسە اتصالات.

٣. علوم بایولوجی.

٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».

٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».

٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».

٧. محاسبە»بەیانییان و ئێواران».

٨. اداره اعمال»بەیانییان و ئێواران».

٩. علاقات الدولیه والدبلوماسیه»بەیانییان و ئێواران».

١٠. ترجمه»بەیانییان و ئێواران».

١١. علوم مالیه ومصرفیه»بەیانییان و ئێواران».

١٢. تصمیم الداخلی.

١٣. اعلام.

١٤. اداره صحیه.

١٠ سەروك بەش و ١٦٠ مامۆستا و ٩٩ فەرمانبەر و خزمەتگوزار لە زانكۆ هەبوو.

ژمارەی قوتابییەكان بە كوڕ و كچ و هەموو بەشەكان «٦٢٠١» قوتابی بوون.

***

لە سالی ٢٠١٤ _ ٢٠١٥ بەشەكانی زانكۆ بەم شێوەی خوارەوە بوون:

١. هندسه معماری.

٢. هندسه اتصالات.

٣. علوم بایولوجی.

٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».

٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».

٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».

٧. محاسبە»بەیانییان و ئێواران».
٨. ادارە اعمال»بەیانییان و ئێواران»
٩. علاقات الدولیە والدبلوماسیە»بەیانییان و ئێواران».
١٠. ترجمە «بەیانییان و ئێواران».
١١. علوم مالیە ومصرفیە»بەیانییان و ئێواران».
١٢. تصمیم الداخلی.
١٣. اعلام»بەیانییان و ئێواران».
١٤. ادارە صحیە»بەیانییان و ئێواران».

١٢ سـەروك بـەش و ١٧٤ مامۆسـتا و ٩٥ فەرمانبـەر و خزمەتگـوازار لـە زانكـۆ هەبـوو. ژمـارەی قوتابییـەكان بـە كـوڕ و كـچ و هەمـوو بەشـەكان «٦٢٩٩» قوتابـی بـوون.

***

لـە سـاڵی ٢٠١٥ _ ٢٠١٦ بەشـەكانی زانكـۆ بـەم شـیوەی خـوارەوە بـوون:

١. هندسە معماری.
٢. هندسە اتصالات.
٣. علوم بایولوجی.
٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».
٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».
٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».

٧. محاسبە»بەیانییان و ئێواران».

٨. ادارە اعمال»بەیانییان و ئێواران».

٩. علاقات الدولیە والدبلوماسیە»بەیانییان و ئێواران».

١٠. ترجمە»بەیانییان و ئێواران».

١١. علوم مالیە ومصرفیە»بەیانییان و ئێواران».

١٢. تصمیم الداخلی.

١٣. اعلام»بەیانییان و ئێواران».

١٤. ادارە صحیە»بەیانییان و ئێواران».

١٥. هندسە مدنی.

١٥ سـەروك بـەش و ١٤٧ مامۆسـتا و ٩٧ فەرمانبـەر و خزمەتگـوزار لـە زانکـۆ هەبـووە. هەروەهـا ٤٥ مامۆسـتای پـارت تایـم لـە زانکـۆ دەوامـی کـردووە.

ژمـارەی قوتابییـەکان بـە کـوڕ و کـچ و هەمـوو بەشـەکان «٥١٨٢» قوتابـی بـوون.

***

ساڵی ٢٠١٦ _ ٢٠١٧ بەشەکانی زانکۆ بەم شێوەی خوارەوە بوون:

١. هندسە معماری.

٢. هندسە اتصالات.

٣. علوم بایولوجی.

٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».

٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».

٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».

٧. محاسبە»بەیانییان و ئێواران».

٨. اداره اعمال»بەیانییان و ئێواران».

٩. علاقات الدولیه والدبلوماسیه»بەیانییان و ئێواران».

١٠. ترجمە»بەیانییان و ئێواران».

١١ علوم مالیه ومصرفیه»بەیانییان و ئێواران».

١٢. تصمیم الداخلی.

١٣. اعلام»بەیانییان و ئێواران».

١٤. اداره صحیه»بەیانییان و ئێواران».

١٥. هندسه مدنی.

١٦. ریاضه.

لە زانکۆ دوو راوێژکار هەبووە. ١٧ سەرۆک بەش و ١١٣ ماۆستا و ١٠٣ فەرمانبەر و خزمەتگوزار کاریان کردووە. هەر لەو ساڵە ١٠٧ مامۆستا وەک پارت تایم دەوامیان کردووە.
ژمارەی قوتابییەکان بە کور و کچ و هەموو بەشەکان «٦٠٩٥» قوتابی بوون.

***

ساڵی ٢٠١٧ _ ٢٠١٨ بەشەکانی زانکۆ بەم شیوەی خوارەوە بوون.

١. هندسه معماری.

٢. هندسه اتصالات.

٣. علوم بايولوجی.
٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».
٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».
٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».
٧. بەشی التغذیه.
٨. صحه المجتمع.
٩. محاسبه»بەیانییان و ئێواران».
١٠. اداره اعمال»بەیانییان و ئێواران».
١١. علاج طبیعی.
١٢. علاقات الدولیه والدبلوماسیه»بەیانییان و ئێواران».
١٣. ترجمه»بەیانییان و ئێواران».
١٤. علوم مالیه ومصرفیه»بەیانییان و ئێواران».
١٥. تصمیم الداخلی.
١٦. اعلام»بەیانییان و ئێواران».
١٧. اداره صحیه»بەیانییان و ئێواران».
١٨. هندسه مدنی.
١٩. ریاضه.

لە زانکۆ سێ راوویژکار و پازدە سەرۆک بەش و ١١٥ مامۆستا و ١٣ مامۆستای هیندی و ١١٤ فەرمانبەر و خزمەتگوزار و ١٥٥ مامۆستا پارت تایم، لەوانە ٧٩ دەبن بە مامۆستا. ژمارەی قوتابییەکان بە کوڕ و کچ و هەموو بەشەکان «٥١٨٦» قوتابی بوون.

***

لـه سـاڵی ٢٠١٨ ـ ٢٠١٩ بەشـەکانی زانکـۆ بـەم شـیوەی خـوارەوە بـوون.

١. هندسه معماری.
٢. هندسه اتصالات.
٣. علوم بایولوجی.
٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».
٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».
٦. قانون»بەیانییان و ئێواران»
٧. قسم التغذیه.
٨. محاسبه»بەیانییان و ئێواران».
٩. صحه المجتمع.
١٠. اداره اعمال»بەیانییان و ئێواران».
١١. علاج طبیعی.
١٢. علاقات الدولیه والدبلوماسیه»بەیانییان و ئێواران».
١٣. تحلیلات کیمیائیه.
١٤. ترجمه»بەیانییان و ئێواران».
١٥. بایولوجی طبی
١٦. علوم مالیه ومصرفیه»بەیانییان و ئێواران».
١٧. تربیه عامه.
١٨. تصمیم الداخلی.
١٩. اعلام»بەیانییان و ئێواران».
٢٠. اداره صحیه»بەیانییان و ئێواران».

٢١. هندسە مدنی.

٢٢. ریاضە.

دوو راوێـژکار و ١٣ سـەرۆک بـەش و ١١٠ مامۆسـتا و نـۆ مامۆسـتای هینـدی و ٩٧ فەرمانبـەر و خزمەتگـوزار، هەروەهـا ٤٠ مامۆسـتا وەک پـارت تایـم لـەو سـاڵە لـە زانکـۆ کاریـان کـردووە.

ژمـارەی قوتابییـەکان بـە کـوڕ و کـچ و هەمـوو بەشـەکان «٦٣٢» قوتابـی بـوون.

ژمـارەی قوتابییـەکان بـە کـوڕ و کـچ و هەمـوو بەشـەکان «٥١٩٠» قوتابـی بـوون.

***

ساڵی ٢٠١٩ _ ٢٠٢٠ بەشەکانی زانکۆ بەم شێوەی خوارەوە بوون.

١. هندسە معماری.

٢. هندسە اتصالات.

٣. علوم بایولوجی.

٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».

٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».

٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».

٧. بەشی التغذیە.

٨. محاسبە»بەیانییان و ئێواران».

٩. صحە المجتمع.

١٠. اداره اعمال»بەیانییان و ئێواران».
١١. علاج طبیعی.
١٢. علاقات الدولیه والدبلوماسیه»بەیانییان و ئێواران».
١٣. تحلیلات کیمیائیه.
١٤. ترجمه»بەیانییان و ئێواران».
١٥. بایولوجی طبی.
١٦. علوم مالیه ومصرفیه»بەیانییان و ئێواران».
١٧. تربیه عامه.
١٨. تصمیم الداخلی
١٩. اعلام»بەیانییان و ئێواران».
٢٠. اداره صحیه»بەیانییان و ئێواران».
٢١. هندسه مدنی.
٢٢. ریاضه.

یـەک راوێـژکار و ١٦ سـەرۆک بـەش و ٩٨ مامۆسـتا و ٨٧ فەمانبـەر و خزمەتگـوزار و ٥١ مامۆسـتای پـارت تایمـی هەبـوو.
ژمـارەی قوتابییـەکان بـە کـوڕ و کـچ و هەمـوو بەشـەکان «٤٥٨٢» قوتابـی بـوون.

***

لـە سـاڵی ٢٠٢٠ _٢٠٢١ بەشـەکانی زانکـۆ بـەم شـیوەی خـوارەوە بـوون.

١. هندسه معماری.

٢. هندسه اتصالات.

٣. علوم بایولوجی.

٤. علوم حاسبات»بەیانییان و ئێواران».

٥. زمانی ئینگلیزی»بەیانییان و ئێواران».

٦. قانون»بەیانییان و ئێواران».

٧. بەشی التغذیه.

٨. محاسبه»بەیانییان و ئێواران».

٩. صحه المجتمع.

١٠. اداره اعمال»بەیانییان و ئێواران».

١١. علاج طبیعی.

١٢. علاقات الدولیه والدبلوماسیه»بەیانییان و ئێواران».

١٣. تحلیلات کیمیائیه.

١٤. ترجمه»بەیانییان و ئێواران».

١٥. بایولوجی طبی.

١٦. علوم مالیه ومصرفیه»بەیانییان و ئێواران».

١٧. تربیه عامه.

١٨. تصمیم الداخلی.

١٩. تحلیلات مختبریه طبیه.

٢٠. اعلام»بەیانییان و ئێواران».

٢١. اداره صحیه»بەیانییان و ئێواران».

٢٢. هندسه مدنی.

٢٣. ریاضه.

یـەک راوێـژکار و ١٩ سـەرۆک بـەش و ١٠٤مامۆسـتا و ٩٩ فەرمانبـەر و خزمەتگـوزار و ٥٩ مامۆسـتای پـارت تایمـی هەبـووە.
ژمـارەی قوتابییـەکان بـە کـوڕ و کـچ و هەمـوو بەشـەکان «٤٧١١» قوتابـی بـوون.

بیوگرافي د. نوزاد یحیی سعید خضر
إلیاس محمد باجکر

- ولد في ٢٨ شباط ١٩٤٨ م.
- بكر الوالدين يحيى سعيد باجكر + مكيه أحمد صمد سعدالله و لي ثلاث اشقاء وأربعه شقيقات.
- درس الابتدائية في مدرسة الفيصلية ثم أربيل الاولى و إبن خلكان. باللغة الكردية و معلمي الاول استاذ ناصح داود و فؤاد معلم الرسم.
- ثم دراسة المتوسطة في متوسطة أربيل و مدرسي الاول استاذ مكى.
- ثم اعدادية في اعدادية أربيل ومدرسي الاول الاستاذ خليل عبدالله.
- دخل جامعة موصل - كلية طب خريف ١٩٦٧ .
- شاركت في مؤتمر التأسيس لاتحاد كتاب الاكراد في بغداد ١٩٧٠ - ١٩٧١.
- تعينت طبيبا مقيما ١٩٧٤ - ١٩٧٥ و رئيس الاطباء المقيمون . يعتبر من أحلى سنوات عمري .
- تخرجت طبيبا عاما ١٩٧٣-١٩٧٤ م.
- التحقت بالخدمة العسكرية اللازمية ١٩٧٥ - ١٩٧٦ جندي طبيب. وخدمت في قوات الحدود في زاخو .. أربيل و رواندوز .
- قضيت طبيب قرى والارياف في گلالة من احلى أيام عمري ١٩٧٦ - ١٩٧٧ .
- طبيب ممارس عام مستوصف سيطاقان .
- طبيب طواري في مستشفى أربيل الجمهوري.

- طبيب متدرب في جراحة الصدر والقلب والاوعية الدموية وفتحت العيادة الخاصة مساءا.
- فتح أول مركز لجراحة الصدر والقلب والاوعية الدموية في كوردستان أربيل مع د. وليد خالد في مستشفى أربيل الجمهوري سنة ١٩٨٢.
- نقل ملاكي من وزارة الصحة الى وزارة التعليم العالي كلية الطب جامعة صلاح الدين في ١٩٨٢.
- تنسيب لتدريب جراحة القلب والصدر في مدينة الطب بغداد . تحت رعاية استاذ يوسف النعمان ١٩٨٣ ... ودراسة الاختصاص في جراحة الصدر والقلب ١٩٨٣ - ١٩٨٧ في جامعة بغداد كلية الطب - مدينة الطب الطابق التاسع، سنتان تقوميتين و سنتان دراسة و تدريب.
- منحت لقب طبيب جراح اختصاص بعد إتمام دراستي العليا في مدينةالطب - كلية الطب جامعة بغداد في تشرين الاول ١٩٨٧ .
- رجعت الى أربيل طبيب جراح اختصاص جراح القلب والصدر كلية الطب جامعة صلاح الدين.
- وجراح اختصاص في مستشفى صدام التعليمي في أربيل ١٩٨٧ - ١٩٨٨ .
- نقلت الى كلية الطب جامعة مستنصرية مستشفى يرموك، فتحت العيادة الخاصة في بغداد. شارع مشجرعماره باقر الباقر ١٩٨٨ - ١٩٩٦ .
- مارست الرسم في شقتي الخاصة في مجمع سولي على

البحر المتوسط حيث رسمت ٦٩ لوحة تشكيلية. مرسمي الخاص. و كتبت كثير من الشعر الحر الكردي والعربي .

- رجعنا ٢٠٠٣ الى الديار في أربيل وتوسع نشاطات الخدمات التجارية والخدمية و التعليمية لكافة مدن كوردستان والعراق.
- تنشيط الحركة الاقتصادية والاستثمار لكردستان والعراق.
- إنشاء شركات عالمية في دبي، مرسين، عراق، سريلانكا و انكلترا.
- مؤسس جامعة جيهان – أربيل ٢٠٠٧ م.
- مؤسس بنك جيهان للاستثمار ٢٠٠٩ في العراق.
- مؤسس جيهان للابتدائية والمتوسطة والاعدادية.
- رئيس مجلس الادارة لشركة جيهان للاعمار.
- رئيس مجلس الادارة لشركة جيهان للخدمات النفطية.
- رئيس مجلس الادارة لشركة جيهان للتأمين.
- مؤسس اذاعة وتلفزيون جيهان ٢٠٠٨ أربيل .
- مؤسس جامعة جيهان سليمانية ٢٠١١ .
- مؤسس جامعة جيهان في دهوك ٢٠١٣.
- مؤسس مركز البحوث والاستشارات العلمية والقانونية للقتل الجماعي.
- مؤسس نادي جامعة جيهان الرياضي ٢٠١٠.
- عضو جمعية جراح القلب العالمي.
- عضو جمعية جراحي القلب الاسيوية.
- عضو في نقابات الاطباء والصحفين وغرف التجارة.
- مؤسس جمعية الرفق بالحيوان.

- مؤسس جمعية حماية البيئة.
- صاحب امتياز مجلة جامعة جيهان .
- صدر له خمس كتب هي: أزرع الكلمات، وشه ده‌چێنم، الله، الموت مع الالبوم فن التشكيلي.
- كتب تحت الطبع و هي: السلام، يقول المعلم، ليلى، الفكر.
- رئيس مجلس الامناء جامعات جيهان « أربيل، سليمانية، دهوك» .
- من مؤسسي اتحاد مستثمرين كوردستان.
- من مؤسس سوق الأوراق المالية في أربيل ESX.
- عضو منظمة السلام العالمي.
- مشاريع مستقبلية:

أ- مشروع فتح جامعات في الدول الفقيرة. صومال، بنكلاديش وذالك لتواصل الثقافي والعلمي بين الامم.

ب- فتح جامعات في كافة مدن الكبيرة في العراق.

ج- التعليم هو الحل والسلام هو النتيجة.

د- تدريس حقوق الطفل والمرأة في مدارس والجامعات.

هـ- نشر مبدء نبذ العنف الاسرة. المرأة، الطفل.

و- انشاء مستشفى جيهان التعليمي و لاحقا فتح كليات الطب والصيدلية، والاسنان والتمريض.

عمري ٧٤ سنة. جراح استشاري، رسام، شاعر، رجل الاعمال .

Date: August ١٥, ٢٠١٥

Nawzad Yahya Saeed Khder
Elias Mohammed Bajger

Date: August 2015 ,15

Nawzad Yahya Saeed Khder Elias Mohammed Bajger

-1 I was born on February 28th 1948.

-2 I am the first born to my parents Yahya Saeed Bajgir and Makkiya Ahmed Samad Saadallah. I have three brothers and four sisters.

-3 I received my primary education at Al-Faisaliyyah and Erbil El-Oula/ Ben Khalkaan in Kurdish language.

-4 I studied to middle school in Erbil Middle School.

-5 I received my high school education in Erbil High School.

-6 I studied and practiced trade with the help of my father at his store for selling textiles. I also worked with him in harvesting and agriculture.

-7 I was accepted by the School of Medicine at Mousul University in 1967.

-8 I participated in the founding conference for the Kurdish Writers Union in Baghdad 1970.

-9 We did our best to introduce Kurdistan, the Kurdish case and the Kurds national rights to everyone we met.

-10 I left Iraq for the first time with a group of

my friends in the university to Cairo in 1969.
-11 I spend my university studies with love, amusement, and determination with hard study.
-12 I graduated as a physician in 1974.
-13 I was appointed as a resident doctor in 1975. Then I became the chief of residency doctors; this time was the best time in my life.
-14 I joined the compulsory military service 1976-1975 as a medical conscript. I was not awarded a first lieutenant ranking because I was not a member of the ruling party at that time. I served with the boarder forces in Zakho, Erbil and Rawandouz.
-15 I worked as a physician in the villages and suburbs of Galala between 1978-1977. This was the happiest time of my life.
-16 I became a practicing general physician in Sitakan infirmary.
-17 I served as the Emergency doctor at Erbil Al-Jumhoori Hospital.
-18 A training doctor in Cardiothoracic and vascular surgery. I opened my private clinic which operated during the evenings..
-19 The first center for Cardiothoracic and vascular surgery established in Kurdistan Me

with Dr. Waleed Khalid in Erbil Al-Jamhoori Hospital in 1982.

-20 I was relocated from the ministry of Health to the Ministry of Higher Education, College of Medicine, Salahaddin University in 1982.

-21 I was sent to study cardiothoracic surgery in Medical City Hospital in Baghdad under the auspices of Professor Yousef Al-Noumaan 1983. I specialized in Cardiothoracic and Vascular surgery in 1987-1983at Medical City Hospital, College of Medicine, Baghdad University. I spent two preparatory stage years and two years of study and practice.

-22 I married my beloved Susan Shareef Mohammed Jumbaaz on November 23rd 1984 in Baghdad

-23 My best gift from God, my daughter Naz, came to my life on January 23rd 1986.

-24 My next present, my daughter Media, was born on March 26th 1987.

-25 I was awarded the title of specialized surgical doctor after I complited my postgraduate education in Medical City Hospital, College of Medicine, Baghdad University in October of 1987.

-26 I returned to Erbil as a surgical doctor

specializing in Cardiothoracic and Vascular surgery in College of Medicine, Salahaddin University.

-27 I served as a specialized surgeon in Saddam Educational Hospital in Erbil, 1988-1987.

-28 I was moved to Baghdad as a Cardiothoracic and Vascular surgeon at Al-Yarmook educational Hospital, Al-Mustansiriyah University in August 1988 .

-29 I opened my private clinic in Baghdad, on Mushajjar St., in Baqir Al-Baqir building (1996-1988).

-30 God fulfilled his blessings on me when my son, Miran, was born on the date of my birthday, February 28th 1990, in Al-Yarmook Educational Hospital.

-31 My fourth child, Shireen, was born on April 24th 1996.

-32 My family and I moved to Turkey on July 1996 to Mersin where my brothers lived and our companies were located.

-33 We obtained the Turkish citizenship in 1998.

-34 I practiced painting in my apartment in Sully compound by the sea. I painted 69 drawings in my private studio. I wrote a lot of

fee verses in Kurdish and Arabic.
-35 In Turkey, we exported food supplies and services to Kurdistan region of Iraq.
-36 My family and I returned home to Erbil in 2003, and since then, our investment activities have been expanded to all cities of Kurdistan.
-37 My brothers and I developed our business successfully and invested in Kurdistan; we established international companies in Dubai, Mersin, Iraq, Sri-Lanka and England.
-38 Cihan University was established in Erbil in 2007.
-39 International trade and finance companies were established.
-40 Cihan Bank for investment in Iraq was established in 2009.
-41 Toyota dealership was soon added under the Cihan Group of companies
-42 Cihan College for primary and secondary studies was established.
-43 Cihan Company for construction.
-44 Cihan Oil Services Company.
-45 Cihan Insurance Company.
-46 Cihan Radio and Television was established and oprated in 2008.
-47 Cihan University in Sulaimani was

established in 2011.
-48 The center for research, legal and scientific consultancy and mass murder studies was established.
-49 Cihan University sports club was established.
-50 I am a Member of International Cardiothoracic and Vascular Surgery Society.
-51 I am a Member of Asian Cardiothoracic and Vascular Surgery Society.
-52 Concessionaire of Cihan University Magazine.
-53 I am one of the founders of the Kurdistan Union of Investors.
-54 I am the Founder of the humane society.
-55 I am one of the founders of the Kurdistan Stock Market, ESX.
-56 I am the founder of the Environment Protection Society Foundation.
-57 I have published 5 books, “words Planting”, “Wooshe Dachainam”, “Fine Art Album”, “Allah”,”Death”.
-58 Cihan University in Dohuk was established in 2013.
-59 I am the President of the Board of Trustees of Cihan Universities.

-60 I am a Member of International Peace Organization.
-61 I am about to publish the books: “Peace”, “The Teacher says”, Layla”, “Thought”.
-62 My intentions for the future include plans to establish universities in poor countries such as Somalia and Bangladesh in order to build cultural and scientific cooperation between nations.
-63 My plans include the establishment of universities in all major cities of Iraq.
-64 I strongly believe that Education is the solution and peace is the result.
-65 Teaching children’s and women’s rights in schools and universities should be reinforced; promoting for the concept of denunciation of violence against women and children is necessary.
-66 Establishing Cihan Educational Hospital and afterwards opening colleges of Medicine, Dentistry, Pharmacy and Nursing, are my next priorities.
-67 I am 74 years old, surgeon, painter, poet, and businessman.

لە www.nawzadbajger.net وەرگیراوە.

گرووپەکانی جیهان

تیمی خاوەنداریەتی

Dr. Nawzad Haj Yahya

دەستەی بەڕێوەبەر

Haj Azad Haj Yahya

سەرۆکایەتی

Haj Talat Haj Yahya

دەستەی بەڕێوەبەر.

Haj Sabah Haj Yahya

دەستەی بەڕێوەبەر

مێژووی ئێمە

١٩٤٧

بازرگانی کوتاڵ

خوداڵێخۆشبوو حاجی یحیا حاجی سەعید بناغەی جیهان گرووپی بە بازرگانی کوتاڵ داناوە.

١٩٧١

بازرگانی گشتی و پیشەسازی

پیشەسازی لە بواری جل و بەرگ و هەروەها پلاستیك و کیسەی کاغەز. هێنان و کۆفرۆشی کۆتاڵ لە وڵاتە هاوسێیەکان و رۆژهەڵاتی دوور.

١٩٩١

کەلوپەلی خۆراکی جیهان

هێنـان و بڵاو کردنـەوەی بەرهەمـی خۆراکـی بـە کوالیتێکـی بـەرز و لـە ژێـر گەرەنتـی برانـدی جیهانییـەوە.

١٩٩٤

بازرگانی نێودەوڵەتی

دەسـتپێکی بازرگانـی نێودەولەتـی بـە هاوردەکردنـی چـای و دواتـر بەرهەمـی خۆراکـی، دواتـر پەرەپێـدان بـە هاوردەکردنـی کەلوپەلـی ناومـاڵ.

١٩٩٨

هاوردەکردنی ئۆتۆمبێلی نوێی پشتگیریی

جیهـان گـرووپ یەکـەم کۆمپانیـای تایبـەت بـووە بـۆ هاوردەکردنـی ئۆتۆمبێلـی سـفر کیلۆمەتـر لـە وڵاتـە هاوسـێیەکان بـە پشـتگیریی «UN».

٢٠٠٤

جیهان مۆتۆر _ نوێنەری سەرەکی تۆیۆتا

جیهـان مۆتـۆرز وەکـو لقێکـی سـەربەخۆی جیهـان گـرووپ دەبێتـە یەکەمیـن کۆمپانیـای تایبـەت بـۆ هاوردەکردنـی ئۆتۆمبێلـی نـوێ لـە وڵاتـی ژاپۆنـەوە لەلایـەن ئاژانسـی بازرگانـی.

٢٠٠٥

جیهان مۆتۆرز _ ئۆتۆمبێل و ئامێرە پیشەسازییەکان

ئـەو بەشـە لەلایـەن بەشـی جیهـان مۆتـۆرزەوە تۆمـار کـراو و بـووە بـە نوێنـەری فەرمـی چەندیـن برانـدی نێودەوڵەتـی.

٢٠٠٧

کۆمەڵەی رادیۆ و تەلەڤزیۆنی جیهان

خاوەنـی تـۆری بڵاوکردنـەوە بـۆ هەمـو هەرێمـی کوردسـتان، گەیاندنـی پەیـام بـە ناوەڕۆکێکـی کوالێتـی بـەرز بـۆ بینـەران و بیسـەرانی نـاو کۆمەڵگـە.

٢٠٠٧

زانکۆ جیهان

زانکـۆی جیهـان لـە هەولێـر وەکـو یەکێـک لـە یەکەمیـن زانکـۆ تایبەتییەکانـی کوردسـتان، بـۆ دابینکردنـی خوێندنێکـی بـە نـرخ و بـە ئـەرزش دامـەزراوە.

٢٠٠٧

کۆمپانیای جیهان بۆ بیناسازی و پرۆژەی ئەندازیاری سنووردار

کۆمپانییـای جیهـان دەسـتەیەکی کارگێرییـە بـۆ بیناسـازی لـە هەمـوو بوارەکانـی بیناسـازی بـە سـتافی تـەواوەوە.

٢٠٠٨

بانکی جیهان بۆ سەرمایەی ئیسلامی و کاروباری ژمێریاری

جیهــان بانــك ڕێژەیەکــی بــاش لــە خزمــەت و بەرهەرەوەرییەکانــی بانکــە ئیســلامییەکان دابیــن دەکات، هەروەهــا کاروبــارە نێودەوڵەتییەکانیــش جێبەجــێ دەکات لــە ڕێــی هــاوکاری کردنــی لەگــەڵ بانکەکانــی تــر.

٢٠١٢

دامەزراندنی زانکۆی لوبنانی فەرەنسی

دامەزراندنــی زانکــۆی فەرانســی لوبنانــی بــە مەبەســتی دابینکردنــی خوێندنــی بــاڵا و بنکەیەکــی بــاش بــۆ فێرکــردن و پێدانــی زانســت.

٢٠١٥

کۆمپانیای نەوتی جیهان

بــڵاو کردنــەوەی یەکێــك لــە باشــترین جۆرەکانــی بەنزیــن بــۆ ئۆتۆمبێــل وەکــو دەســتپێك و هەبوونــی پــلان لــە ئایندەیەکــی نزیــك بــۆ کردنــەوەی زۆرتریــن لقــی بەنزینخانــەکان.

٢٠١٨

کۆمپانیای جیهان بۆ بەکرێدانی ئۆتۆمبێل

کۆمپانیای نێودەوڵی لە ژێر چاودێری جیهان گرووپ داHertzl.

٢٠١٩

جیهان وزە

لەبـەر ئامانجێکـی دیـار کـە چارەسـەرکردنی کێشـەی کارەبـا و دابینکردنـی وزەیەکـی دڵنیایـی بـۆ نـەوەی داهاتـوو، دامـەزراوە.

لەماڵپەڕی جیهان گرووپ وەرگیراوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهوريه العراقيه

وزاره التعليم العالى والبحث العلمى

جامعه بغداد

عماده كليه الطب

تسجيل الدراسات العليا

الرقم ٣٥٤

التاريخ ١٩٨٩/٣/١٨

الى/ وزاره التعليم العالى والبحث العلمى / شعبه التعبئه

م / وثيقه

نوءيـد لكـم ان الدكتـور نـوزاد يحيـى سـعيد _الملصقـه صورتـه اعـلاه_ قـد اكمـل المتطلبـات دراسـه الدبلـوم للعاميـين الدراسـيين ٨٦/٨٥ و ٨٧/٨٦ واجتـاز الامتحـان بنجـاح وحصـل علـى دبلـوم عالـى فـى جراحه القلـب والصـدر والاوعيـه الدمويـه بتاريـخ ١٩٨٧/١٠/١ علـما ان مـده الدراسـه فـى جراحـه القلـب والصـدر والاوعيـه الدمويـه هـى سـنتان تقوييمتـان وتعـادل شـهاده الماجسـتير مـن حيـث الراتـب والامتيـازات لغـرض شـمول حامليهـا بالانتـداب، اسـتنادا الـى قـرار مجلـس قيـاده الثـوره المرقـم ٨٩٥ فـى ١٩٨٦/١١/٢٢.
وبناءا على طلبه زود بهذه الوثيقه.

الدكتور رجاء عبدالرحيم الاعظمى

معاون العميد

٣/١٨

بەپێـی ناوەڕۆکـی ئـەو نـووسراوە رەسـمییە، دکتـۆر نـەوزاد یەحیـا لـە زانکـۆی بەغـدا کۆلێـژی پزیشـکی، پـاش خوێنـدن و پراکتیکـی دوو سـاڵ لـە سـاڵی ١٩٨٧ ماسـتەری لـە نەخۆشـییەکانی دڵ و دەمـار و سـینگ وەرگرتـووە.

***

نامەکان

سێ نامەی کۆن لەناو دەفتەرە کۆنەکانی حاجی یەحیا بەزاز، دکتۆر نەوزاد دەست نیشانیان دەکات و بۆ بڵاو کردنەوەیان. دەفتەرەکان لەلایەن ئەندامانی بنەماڵەکەیان لەبەر چاوانی خۆیان دانراون و نەیانهێشتووە ون بن، بدڕێن، لەبەر زەمان و پیریی هەڵوەرێن. ئەوەی شایانی باسە دەفتەرەکان ماوەیەکی زۆرە هەڵگیراون و باش پارێزراون. دەکرێ هەموو لاپەڕەکانی سکان بکرێن و وەک دەق و بەڵگەنامە سوودیان لێ ببینن، ببن بە لاپەڕە و بەشێکی گەش و متمانەپێکراوی مێژووی ئابووری و کۆمەڵایەتی و تایبەتی شارەکە و ناوچەکە.

نامەی یەکەم

٩٠٠

بۆ برای خوشەویستم یحیی

تقدیم

پاش سلام عزیزم اگر احوالمان دەپرسن سلامتین سلامتی ایوە طلب اکین

برام وەختی کە لە هەولیر بوین٥،٠٠٠ دینار لێمان وەرگرتن رەوانم کرد لگل عمر کاگول سائق وەربگرە جوابمان بدەرەوە رجاکم جواب تاخیر مکە والسلام

مخلصت دانیشتوی مخمور

اسماعیل مولود

٩٥٢/٨/٢٥

***

ئـەوەی دەمـەوێ لـەو نامـە کۆنـەدا ئامـاژەی پـێ بـدەم، چەنـد رازێکـە. یەکەمیـان حاجـی یەحیـا بـەزاز لەگـەڵ خەڵکـی کەندینـاوە و قـەراج بەگشـتی پەیوەنـدی خـۆش بـووە. لـە درێژایـی نووسـینەکەش باسـمان لـەو پەیوەندییـە کۆنەیـان کـردووە، ئـەوەش بەڵگەیەکـە؛ ئـەو پیـاوە لـە مەخمـوور هاتووتـە هەولێـر و پـارەی ویسـتووە، ئەویـش پێنـج دینـاری بـە قـەرز پـێ داوە، بـەو مەرجـەی کـەی پارەکـەی دەسـتکەوت و بـواری بـوو بـۆی بنێرێتـەوە.

کابـراش بەڵێنەکـەی بەجـێ گەیانـدووە و پارەکـەی بـەو شـوفێرە بـۆ ناردیتـەوە «عومـەر کاگـول»، ئـەوەی هاتوچـۆی هەولێـر مەخمـووری کـردووە و ناوەکـەی نووسـیوە و ویسـتویەتی حاجـی یەحیـا لـە گەیشـتن و وەرگرتنـی پارەکـە ئـاگاداری بکاتـەوە، لـە شـوفێرەکەش دڵنیـا بێـت و قەرزەکەشـی بـۆ گەڕاندبێتـەوە و دڵـی حاجـی لـە دوا کەوتنـی، یـان نەدانـەوەی پارەکـەی نەشـکاند بێـت!

ئـەوەی تریـان لـەو نامـە بچووکـەدا هاتـووە، لـە سـاڵی ١٩٥٢ پێنـج دینـاری زۆر بـووە، بۆیـە کابـرا پێویسـتی پێـی بـووە و داوای کـردووە. ئـەوەی ئاماژەشـی پـێ دەدەم لەودەمانـە و زووتریـش لـە سـەرووی نامـەکان دەنـووسرا ٩٠٠ وا بزانـم مەبەسـتیان بسـم اللـه الرحمـن الرحیـم بـووە، لـەوەش دڵنیـا نیـم، بـەڵام زوو دەمزانـی بـۆ ئـەوە لـە

سەرەوەی نامەکان دەنووسن، بۆ ئەوە ببوو بە رەمز و نیشانەی نامەکانی ئەو زەمانە.

نامەی دووەم

رۆژباش کاک یحیی

چونی انشالله چاک ئەبن ئەکەر لە من ئەپرسن حمد بی من زور چاکم وە چاکی ئیوەش لە خدام طلبە برام جند روژ لەمەو پشتر نوسراویکی مالەوەم وەرکرد بلام لە پیش نوسراوی اوان من نوسراویکم ناردبو عجبا بیتان گەیشت وە یاخوت نەگەیشتوە وە ئەمرو نوسراوی ترم نارد لەگەل ئەم نائب ضابطە رجا ئەکەم ئەم اشیایانەی کە پیتم وتبو وەخاصە شرنقەی ١٠ سی سی بوم کریت وە یا خوت نەت کریوە وە ئەکەر نەت کریبی خبر بدە بە نائب ضابطەکە کە بوم بکری اما لە ترف برنج عجبا چیتان

کـردەوە رجـا ئەکـەم هـەر جنـد پیتـان بکـری زوو بیفروشـن وە بـە مالـی بلـی روژی بینـج شـەم پـاش سـەعات ١٢ و یاخـوت یـک لـە هەولیـر دەرنچـن چونکـە ئیمـە روژی سـی شـەمی تـر لـە معسـکر اکـر نیـوە وەروژی بینـج شـەم مـن خـوم لـە مالـەوە ئەبـم ایـتر هەردو دەسـتی بابیـرم وە باوکـم و دایکـم مـاچ ئەکـەم سـلام لـە باوکـت و خزمانـی تـر ئەکـەم زور سـلام لـە مالـەوە ئەکـەم چـاوی مندالـەکان یـک یـک مـاچ ئەکـەم

برات

رئیس احسان احمد

نامەی سێیەم

٩٠٠

بو جناب حایە طوبە

تقدیم

لـە بـاش احـوال پرسـن عزیـزم لـە بـاش رویشـتنت هیـچ جوابـت نەبـو مانـع خیـرە انشـائلە زور سـلام لـە یحیـی حاجـی سـعید اکـم عزیـزم امروکـە اسـعار مـزاش ٢٧٠ و ٢٧٥ و جـو ٢٣٠ و کنـم ٤٠٠ و ٤٢٥ معلومـت اکـر ممکیـن بیـت لوریـک مـزاش بنیـرە ...

لە دیانە

نامق شهباز

١٩٥٠/٥/٣

لەو نامەیە دیارە، نامەکە لە دیانەوە بۆ بازرگانێک لە هەولێر نووسراوە. کەسەکەش بازرگانێکی جووی ناو هەولێر بووە، بێگومان یەحیا حاجی سەعید نزیک و هاوڕێی هەردووکیان بووە، بۆیە بەو سڵاوی بۆ ناردووە. نامەکەش کەوتووتە دەستی ئەو و لەلای ئەو ماوەتەوە، بۆیەش لەناو ئەرشیفەکەی ماوە، دووریش نییە لەودەمانە بووە کە جووەکانی هەولێر کۆچیان کردووە و ڕۆیشتوون. کابرا لەبەر سەرقاڵی و کۆچەکەی بەوە رانەگەیشتووە نامەکە وەربگرێتەوە، یان ئیشی بە نامەکەش نەماوە.
لە نامەکەدا کابرای بازرگانی شارۆچکەی دیانە، نرخی بازاڕ و کڕینی رۆژانەی مزاش و گەنم و جۆی پێ گوتووە، ئاگاداری کردوتەوە ئەگەر دەیەوێ و دەزانێت قازانج دەکات، لۆریەکی لەوانە بۆ بنێرێتە دیانە، ئەویش بۆی بفرۆشێتەوە.

دەفتەرە کۆنەکانی حاجی یەحیا بەزاز

دەفتەرەکەی حاجی یەحیا، دەفتەرێکە کۆنە و باش هەڵگیراوە. دەفتەرێکە و نووسینەکانی جوان دەخوێندرێنەوە، ناو و ژمارەکانی سەر لاپەڕەکانی ماون، حوبری قەڵەمەکەی نەسڕاوەتەوە. لاپەڕەکانی کۆن بوون و دەستی زۆریان کردووە، بەڵام نووسینەکان نەفاوتان، نەسڕاونەتەوە، ون نەبوون. کەسەکانی لەناو دەفتەرەکانا ناویان هاتووە، باش دەناسرێنەوە و نەوەیان ماون. دەستخەت و

نووسـینەکان خۆشـن، پارەکانـی ئاماژەیـان پـێ دراوە جـوان نـووسراون. پـارەکان، بـۆ ئـەو زەمانە، بـۆ کۆتایـی چلـەکان و سـەرەتای پەنجەکانی سـەدەی بیسـتەم و بـە گشـتی بـۆ خەڵکـی ئاسـایی بـە ژمـارە زۆر بـوون. پارەکانـی بـە قـەرد و کڕیـن و فرۆشـتن دەگەیشـتنە سـەد و هـەزار دیناریـش. پارەکانـی لـەو دەفتـەرە تۆمارکـراون لـە فلـس و نیـو دینـارەوە تـا هـەزار دینـاری تێدایـە.

دەفتەرەکـە وەک پـارە و خشـڵ و ناسـنامە و دەفتـەری منداڵـەکان هەڵگیـراوە. مـاوە و نـاوی زۆری تێدایـە، شـاری زۆری تێـدا نـووسراوە، گونـد و عەشـیرەت و بنەماڵـەی دیـاری لەنـاوە. لـەو دەفتـەرە دوو بەرگەییـەدا، دوو بەشـە و ئامـاژە بـە کەرەسـتەکانی خانـوو دراوە. لەنـاو لاپەڕەکانـی کۆمپیالـە و سـەند و ئیمـزا و پەنجـە مـۆر و پولـی مەلەکـی و کۆماریـان پێوەیـە، پەنجـە مـۆر و ئیمـزای شـڕیان لەسـەرە. لـەو دەفتـەرەدا پـارەی چیمەنتـۆ و کرێـکار و ئەنگلایـن و ئاسـن و کەرپووچـی تێـدا نـووسراوە. سـاڵ بـە سـاڵ و مانگانـە قـەرز و دەسـتکەوت و مـەسروف و هاتـن و دەرچـوون و وەرگرتنـی پـارەی لەنـاوە، دەفتەرەکـە بانـک و ژمێریاریـی و وردبینـی و بـەدوا داچـوون و لێپێچینـەوە و ئاگادارکردنـەوەی زۆری لەسـەرە!

شێرزاد هەینی

ژیان:

لە دایکبووی: ١٩٥٥ هەولێر.

دەستپێك: سەرەتای حەفتاکان.

ئاستی خوێندن: خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لە هەولێر تەواوکردووە. دەرچووی ئامۆژگای تەکنەلۆژیای (رووپێوی)، بەغداد.

کارنامە: خانەنشین

* هەنووکە لە وڵاتی سوید دەژی.

بەرهەم و چاپکراوەکانی:

١. لە یادی سەد ساڵەی شارەوانی هەولێر، چاپخانەی عەلا بەغدا ١٩٨٥، قەبارە(١٧×٢٤) سم.

٢. کەلاوە، ریپۆرتاژ، بۆ ئۆردوگاکانی دەڤەری هەولێر ١٩٩١.

٣. هەولێر.... تا دبلن، ریپۆرتاژ و بیرەوەری، بڵاوکراوەکانی گۆڤاری هاڤیبوون، زانکۆی ئازادی بەرلین، ٢٠٠٠.

٤. بەغداد.... بۆ هەولێر، ریپۆرتاژ، سوید و سلێمانی، ٢٠٠٠.

٥. مەملەکەتی فارگۆنەکان، ریپۆرتاژ و رۆژانە، ، سلێمانی، ٢٠٠٠، ٩٠ لاپەرە. چاپی دووەم، بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و بڵاوکرنەوەی بەدرخان، چاپخانەی هاوسەر، هەولێر، ٢٠٠٦، ٢٥٤ لاپەرە.

٦. کاکە ئەبو ئیسماعیل، بیرەوەری سلێمانی، ٢٠٠١.

٧. بەسەرهاتی دەریاوانێکی خنکاو، گابریل گارسیا مارکیز، بڵاوکراوەکانی گۆڤاری ئایندە، سلێمانی، ٢٠٠١. چاپی دووەمی لەلایەن دەزگای چینی لە هەولێر چاپکراوە.

٨. سیڤییەکان ١، بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان، کۆمەڵە دیدارێکە، چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری، هەولێر، ٢٠٠٢.

٩. سارد یان گەرم، چاپکراوەکانی دەزگای هەواڵ بۆ رۆژنامەوانی و راگەیاندن، ٢٠٠٥، ١٠٥ لاپەرە، قەبارە: (٢٢×١٠,٥) سم.

١٠. نێلسۆن ماندێلا، گەشتە دوورەکەم لە پێناوی ئازادیدا، وەرگێران، بڵاوکراوەکانی دەزگای موکریانی، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر، ٢٠٠٥، ٢٨٦ لاپەرە.

١١. مەملەکەتی کەلاوەکان، وتار و پێناسەی بیناسازی کوردییە،

کتێبی گیرفان، بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیری، هەولێر، ٢٠٠٥.
١٢. کۆریا: پێناسە و شارەزابوونی وڵات و میللەتی کۆریایە، وەرگێڕان، بڵاوکراوەکانی دەزگای وەرگێڕان، هەولێر، ٢٠٠٧.
١٣. هۆلۆکۆست: ئاگاداری نەوەکانتانی پێبکەنەوە، ستیفان بروشفیلد، پول ئا. لیڤین، وەرگێڕان لە عەرەبییەوە، بڵاوکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکری و ئەدەبی نما، هەولێر، ٢٠٠٧.
١٤. دوو برێنسیسی نازداری بێناز، دیانا و ماساکۆ، وەرگێڕان و ئامادەکردن، بڵاوکراوەکانی دەزگای ئاراس، چاپخانەی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٨، ١٧٦ لاپەرە.
١٥. بەرەو کۆشکی ئالیزی، شیراك و سارکۆزی و روایال بیار بیون، وەرگێڕان لە عەرەبییەوە، بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیری_ بەڕێوەبەرایەتی خانەی وەرگێڕان، چاپخانەی روون، سلێمانی، ٢٠٠٨، ٢٤٣ لاپەرە.
١٦. ٩٥٥ دەقە لەگەڵ شێرکۆ بێکەس، دیمانە، بڵاوکراوەکانی سەنتەری نما، چاپی یەکەم، چاپخانەی تیشك، هەولێر، ٢٠٠٨، ٣٣٣ لاپەرە، چاپی دووەم، بڵاوکراوەکانی جەمال عیرفان، سلێمانی، ٢٠١٥.
١٧. دۆلار لە ئەمریکا، دوو بابەت لەسەر پارە و سەرمایە و بانك لە ئەمریکای نوێدا، ئامادەکردن و وەرگێڕان، ئاراس، چاپخانەی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٨، ٢٢٣ لاپەرە.
١٨. سێکس و پۆلەتیك، کریستۆفا دلوار و کریستۆف دۆبوا: دیوێکە لە ژیانی دبلۆماتی فەرەنسای نوێ، وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە، بڵاوکراوەکانی سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٨، ٢٢٤ لاپەرە.

١٩. مەجبور، گێڕانەوەی دوێنێی نزیکە! بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری_بەڕێوەبەرێتیی ڕۆژنامەنووسی و چاپ بڵاوکردنەوە، چاپخانەی ڕۆمان، سلێمانی، ٢٠٠٨، ١٢٨ لاپەرە، قەبارە: (١٤,٥×٢٠,٥) سم.
٢٠. ژنێکی دەرچوو لە نەریتەکان سارا پالین، وەرگێران، ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٨، ٩٥ لاپەرە، قەبارە: (١٢,٥×١٩)سم.
٢١. من ڕۆژنامەنووسم جاسووس نیم، کامیلیانە ئەنتفایفر دو فرانسوا نیکۆلۆ و منی لنی، وەرگێران، بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری_بەڕێوەبەرایەتی خانەی وەرگێران، چاپخانەی شڤان، سێمانی، ٢٠٠٩، ٢٧١ لاپەرە، قەبارە: (١٤×٢٠)سم.
٢٢. ترێنە خێراکەی ڕۆژهەڵات، وەرگێران، موکریانی، چاپخانەی خانی (دهۆك)، هەولێر، ٢٠٠٩، ١٣٦ لاپەرە.
٢٣. کاکە ئەبو خەلیل، سەربردە و ریپۆرتاژ و ڕەوداو، لە بڵاوکراوەکانی پاشکۆی رەخنەی چاودێر، سلێمانی، ٢٠٠٩، ٢١٦ لاپەرە، قەبارە: (١٤,٥×٢٢)سم.
٢٤. دانپێدانانەکانی حاجی پاولۆ: دیمانەیەکە لەگەڵ نووسەر و فەیلەسوفی بەرازیلی پاولۆ کۆیلۆ، خوان ئایریاس، وەرگێران، ئاوێر، ڕۆژهەڵات، هەولێر، ٢٠٠٩، ٢٧١ لاپەرە.
٢٥. مۆساد، سەلام ئەلئیمام، وەرگێران لە عەرەبییەوە، لە بڵاوکراوەکانی ئاوێر، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠٠٩، چاپی دووەم، هەولێر، ٢٠١٠، چاپی سێیەم.
٢٦. حیکایەتەکانی غەدر و خوێن: بەشێك لە گێڕانەوەی تیرۆرە گەورەکانی جیهان سەلام ئەلئیمام، وەرگێران، بڵاوکراوەکانی وەزارەتی

ڕۆشـنبیری ، سـلێمانی، ٢٠٠٩، ٢٨٦ لاپـەرە.
٢٧. نهێنییەکانـی سـندووقە رەشـەکە، غەسـان شـەربل، ، ئامادەکـردن، چاپکراوەکانـی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری/ هەولێـر، ٢٠٠٩، ٩٤ لاپـەرە.
٢٨. دەسـەڵات و نەخۆشـی، وەرگێـران، چاپکراوەکانـی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری_خانەی وەرگێـران، چاپـی یەکـەم، سـلێمانی، ٢٠١٠.
٢٩. بـرادەرە جوانەکـە، میخائیـل دارمـۆن و ئیێـف دیریـە... ڕەشـیدە داتـی، وەرگێـرانی لـە عەرەبییـەوە، بڵاوکـراوەکان ئـاراس، هەولێـر، ٢٠١٠، ١٣٦ لاپـەرە.
٣٠. دەربازبـوون، کارۆلیـن جیسـوب، وەرگێـران، ئـاراس، هەولێـر، ٢٠١٠، ١٢٠ لاپـەرە.
٣١. سیاسەتی دڵ، وەرگێران، ئاراس، هەولێر، ٢٠١٠.
٣٢. گەشـتێك بـەرەو ئەوروپـای نـوێ، وەرگێـران، ئـاراس، هەولێـر، ٢٠١٠.
٣٣. ئەمـال عەوێـزە، مافیـا: دەوڵـەتی سـامان و خوێـن، ئامادەکردن و وەرگێـران، ئـاراس، چاپـی یەکـەم، ئـاراس، هەولێـر، ٢٠١٠، ١٥٥ لاپـەرە، قەبـارە: (١٩ × ١٢)سـم.
٣٤. جیهـان لـە دیـدی کۆشـنێر، وەرگێـران، بڵاوکراوەکانـی نمـا، هەولێـر، ٢٠١٠.
٣٥. سـیڤییەکان ٢، کۆمەڵێـك راز و دیمانـە، وەرگێـران، چاپکراوەکانـی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری و لاوان، چاپـی یەکـەم، ٢٠١١.
٣٦. مهنـاس کراماشـاد، غانـدی، چیرۆکـی ئەزموونەکانـم لەگـەڵ حەقیقەتـدا، وەرگێـران، ئاوێـر، چاپـی یەکـەم، چاپخانـەی ڕۆژهـەڵات،

هەولێـر، ٢٠١١. سـێ جـار چـاپ بــووە.

٣٧. بیۆگرافیــای ئامــووس ئــۆز، چیرۆکێــك لــە خۆشەویســتی و تاریـکی، رۆمـان، وەرگێـرانی، ئاوێـر، چاپـی یەکـەم، رۆژهـەڵات، هەولێر، ٢٠١١، ٨٠٠ لاپــەرە.

٣٨. کازیـوە ژنەکـەی نـاو فێسـبوك، نۆڤلێـت، بڵاوکراوەکانـی نما، هەولێــر ٢٠١١.

٣٩. ســەگەکان لــە رێــگا، هینینــگ مانکیــل، رۆمــان، وەرگێــران، ئاوێـر، چاپخانـەی رۆژهـەڵات، هەولێـر، ٢٠١١، ٣٠٤ لاپـەرە، قەبـارە: (٢٤×١٧)ســم.

٤٠. ئەسـتێرە سـەرگەردانەکە، رۆمـان، وەرگێـران، ئاوێـر، چاپـی یەکــەم، چاپخانــەی رۆژهــەڵات، هەولێــر، ٢٠١١.

٤١. تووتنەوانەکـە عەلـی بـەدر، رۆمـان، وەرگێـران، ئاوێـر، چاپـی یەکـەم، رۆژهـەڵات، هەولێـر، ٢٠١١، ٤١٥ لاپـەرە. چاپـی دووەمـی لـە رەهەنـد لـە سلێمانی سـاڵی ٢٠٢٠ بـە دیزایـن و پێداچوونـەوەی نـوێ چاپکـراوە.

٤٢. بابــا ســارتەر، عەلــی بــەدر، رۆمــان، وەرگێــران، ئاوێــر، چاپخانــەی رۆژهــەڵات، ٢٠١٢.

٤٣. دەسـەڵاتی دوو ژن، بـودوان بۆلایـر و مـارك رۆش، وەرگێـران، بەدرخــان، هەولێــر، ٢٠١٢، ١٧٢ لاپــەرە (١٦,٥×٢٣,٥) ســم.

٤٤. غـاردان بـەدوای گورگەکانـدا، رۆمـان، وەرگێـران، بڵاوکراوەکانی ناوەنـدی ئاوێـر چاپخانـەی رۆژهــەڵات، هەولێــر، ٢٠١٢.

٤٥. چراکانــی ئۆرشــەلیم، عەلــی بــەدر رۆمــان، بڵاوکــراوەکانی ئاوێــر، چاپخانــەی رۆژهــەلات، هەولێــر، ٢٠١٣.

٤٦. شۆرشـەکانی جیهـان، ئامادەکـردن، بڵاوکـراوەکانی ناوەنـدی ئاوێـر چاپخانـەی ڕۆژهـەڵات، هەولێـر، ٢٠١٣.

٤٧. هەولێـر: ئیـبن مسـتەوفی، ڕۆمـان، بەرگـی یەکـەم، بڵاوکراوەکانـی مەڵبەنـدی گشـتی: یەکێتـی نووسـەرانی کـورد، چاپـی یەکـەم، هەولێـر، ٢٠١٢.

٤٨. هەولێـر: سـێتاقان، ڕۆمـان، بەرگـی دووەم، بڵاوکراوەکانـی خانـەی ئەربـل و چاپخانـەی شـەهاب، چاپخانـەی شـەهاب، هەولێـر، ٢٠١٣.

٤٩. گێلـە فیـۆدۆر دۆستۆیڤسـکی، ڕۆمـان، وەرگێـرانی لـە عەرەبییـەوە، بڵاوکـراوەکانی ئاوێـر، چاپخانـەی ڕۆژهـەلات، هەولێـر، ٢٠١٣.

٥٠. زسـتانی خێزانەکـە، عەلـی بـەدر ڕۆمـان، وەرگێـرانی لـە عەرەبییـەوە، بڵاوکـراوەکانی خانـەی وەرگێـران، چاپی یەکەم، سلێمانی ٢٠١٣.

٥١. کەسـایەتییە مەزنەکانـی جیهـان، وەرگێـرانی لـە عەرەبییـەوە، بڵاوکـراوەکانی ناوەنـدی نمـا، چاپـی یەکـەم، هەولێـر، ٢٠١٣.

٥٢. سـیڤییەکان ٣، کۆمەڵێـک ڕاز و دیمانـە، وەرگێـران، چاپکراوەکانـی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری و لاوان، چاپـی یەکـەم، ٢٠١٣.

٥٣. سـیڤییەکان ٤، کۆمەڵێـک ڕاز و دیمانـە، وەرگێـران، چاپکراوەکانـی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری و لاوان، چاپـی یەکـەم، ٢٠١٣.

٥٤. ڕێنسانسـی ئەوروپـا، مێـژوو، وەرگێـرانی لـە عەرەبییـەوە، بڵاوکـراوەکانی ئاوێـر هەولێـر، ٢٠١٣.

٥٥. بـۆ ئامێزێکـی بۆنـی تـۆ، مەلکیـە مـەزان ڕۆمـان، وەرگێـرانی

لــە عەرەبییــەوە، نمــا، چاپــی یەکــەم، هەولێــر، ٢٠١٤.
٥٦.	فەلەکەدیــن کاکەیــی، چرکەســاتی حیکمــەت، وەرگێــرانی لــە عەرەبییــەوە، بڵاوکراوەکانــی رۆشــنبیری، چاپخانــەی وەزارەتــی رۆشــنبیری، هەولێــر، ٢٠١٤.
٥٧.	فەلەکەدیـن کاکەیـی، حەلاجیات، وەرگێـرانی لـە عەرەبییەوە، لەســەر ئەرکــی زریــان کاکەیــی ، رۆژهــەڵات، هەولێــر، ٢٠١٤.
٥٨.	هەولێــر: تەعجیــل، رۆمــان، لەســەر ئەرکــی نووســەر، چاپخانــەی زانکــۆی ســەلاحەدین، هەولێــر، ٢٠١٤، ٢١٦ لاپــەرە.
٥٩.	هەولێــر: تەیــراوە، رۆمــان، بەرگــی چــوارەم، بــە یارمەتــی هێــرش خۆشــناو، چاپخانــەی زانکــۆی ســەلاحەدین، هەولێــر، ٢٠١٥، ٢١٩ لاپــەرە.
٦٠.	هەولێــر: چۆمــان، رۆمــان، بەرگــی پێنجــەم، لەســەر ئەرکــی هێــرش خۆشــناو، چاپخانــەی رۆژهــەڵات، هەولێــر، ٢٠١٥، ٢٢٤ لاپــەرە.
٦١.	هەولێــر: ســەعدی گچکــە، رۆمــان، بەرگــی شەشــەم، لەســەر ئەرکــی هێــرش خۆشــناو، چاپخانــەی زانکــۆی ســەلاحەدین، هەولێــر، ٢٠١٦، ٢٢٨ لاپــەرە.
٦٢.	هەولێــر: ســەفین، رۆمــان، بەرگــی حەوتــەم، لەســەر ئەرکــی هێــرش خۆشــناو، چاپخانــەی زانکــۆی ســەلاحەدین، هەولێــر، ٢٠١٦، ٢٣٢لاپــەرە.
٦٣.	فەلەکەدیــن کاکەیــی، کودەتــای رۆحــی، وتــاری فەلســەفی، وەرگێــران، لەســەر ئەرکــی زریــان کاکەیــی، شــەهاب، هەولێــر، ٢٠١٦، ٢٨٩ لاپــەرە.
٦٤.	فەلەکەدیــن کاکەیــی، گوڵــەکان بــۆ کــێ دەپشــکوێن،

وەرگێـران، چاپـی یەکـەم، لەسـەر ئەرکـی زریـان کاکەیـی شـەهاب، هەولێـر، ٢٠١٦.

٦٥. پەیامەکانـی ژێـرزەوی فیـۆدۆر دۆستۆیڤسـکی، رۆمـان، وەرگێـران، ناوەنـدی ئاوێـر رۆژهـەڵات، هەولێـر، ٢٠١٦، ٢١٤ لاپـەرە.

٦٦. خافێیـەر سێرکاس، سـەربازانی سـالامینا، وەرگێـران، رۆسـا، چاپخانـەی رۆژهـەڵات، هەولێـر، ٢٠١٧، ٢٢٢ لاپـەرە.

٦٧. مەلیکـە موقـەدەم، ژنـە یاخیبووەکـە، رۆمـان، وەرگێـران، رۆسـا، هەولێـر، ٢٠١٧.

٦٨. هەولێـر: قەرەچـوغ، رۆمـان، بەرگـی هەشـتەم، لەسـەر ئەرکـی هێـرش خۆشـناو، رۆژهـەڵات، هەولێـر، ٢٠١٧، ٢٣٢ لاپـەرە، قەبـارە: (٢٣ × ١٧)سـم.

٦٩. ژنێـک پرچـم رەش دەکاتـەوە، شـیعر، چاپخانـەی شـەهاب هەولێـر ٢٠١٧ .

٧٠. پاسـپۆرت، گەشـتنامە، لەسـەر ئەرکـی کۆمپانیـای «دایـک» چاپکـراوە، هەولێـر ٢٠١٧.

٧١. ژنـە کافرەکـە، رۆمـان، وەرگێـران، بڵاوکراوەکانـی دەزگای مەحمـود زامـدار رۆژهـەلات، هەولێـر، ٢٠١٧.

٧٢. ئەبەنـووس، رۆمـان، لەسـەر ئەرکـی هێمـن زەنـدی، چاپخانـەی رۆژهـەلات، هەولێـر، ٢٠١٨، ١٢٧ لاپـەرە، قەبـارە: (٢١×١٤) سـم.

٧٣. هەولێـر عەنـکاوە، رۆمـان رۆژهـەڵات ٢٠١٨ لەسـەر ئەرکـی بنەماڵـەی شـەهید سـۆران عەنکاوەیـی چاپکـراوە، ٢١٦ لاپـەڕە، قەبـارە ٢٣. ١٧ سـم.

.٧٤	ژن لـه ژيانـی كاسـترۆ وەرگێـڕان، ١٢٢ لاپـەڕە، ١٣.٢٢سـم، مێخـەک سـۆران ٢٠١٨

.٧٥	هەولێـر كـوران زانيـاری، رۆمـان ٢٠١٨، ٢٣.١٧سـم، لەسـەر ئەركـی د. محەمـەد عوزێـری چاپكـراوە، هەولێـر چاپخانـەی رۆژهـەڵات.

.٧٦	ژنـە خامۆشـەكە، نووسـينی مەليكـە مەقـەدەم، وەرگێـڕان، رۆمـان، سـۆران مێخـەک ٢٠١٨. ١٣٨لاپـەڕە.

.٧٧	كلاشـينكۆف، رۆمـان، بـە هاوبەشـی لەگـەڵ د. محەمـەد عوزێـری نـووسراوە. هەولێـر ٢٠١٨ . ٢٠٠ لاپـەڕە ١٤.٢١سـم.

.٧٨	هەولێـر رينكەبـی، رۆمـان لەسـەر ئەركـی هێـرش خۆشـناو چاپكـراوە، هەولێـر ٢٠١٩

.٧٩	مافيـا دەوڵەتـی سـامانی و خوێـن، وەرگێـڕان ناوەنـدی سـارا چ ٢، سـلێمانی ٢٠١٩.

.٨٠	پـاوەری سـەرۆكە نەخۆشـەكان، وەرگێـڕان ناوەنـدی سـارا چ ٢، سـلێمانی ٢٠١٩.

.٨١	خزمەتگوزارەكانـی كۆشـكی سـپی وەرگێـڕان، ناوەنـدی سـارا سـلێمانی ٢٠١٩

.٨٢	منداڵـی ديكتاتـۆرەكان وەرگێـران ناوەنـدی سـارا سـلێمانی ٢٠١٩.

.٨٣	بـە ليڤـل بينيـم بـە قەڵـەم دەينووسـمەوە. يادنـووس لەسـەر ئەركـی د. موحەمـەد عوزێـری چاپكـراوە هەولێـر ٢٠١٩.

.٨٤	سيڤييەكان بەرگی ٥ ناوەندی سارا سلێمانی ٢٠١٩.

.٨٥	دەرياوانـە خنكاوەكـە ماركيـز رۆمـان چ ٣ ناوەنـدی سـارا

سلێمانی ٢٠١٩.

٨٦. کوبا لە سەردەمی گەمارۆدانەکە گابریل، سارا سلێمانی ٢٠١٩

٨٧. نەهاتی مێخەکی سەربەرگەکە ببەیتەوە ٧ دەق، وەزارەتی رۆشنبیری ٢٠١٩.

٨٨. پایزە ساڵ، بیرەوەری ناوەندی سارا سلێمانی ٢٠١٩.

٨٩. هەشتا ساڵ لە غەدر و خوێنی ئیخوان ئەلموسلین وەرگێڕان، دەزگای ئایدیا ٢٠١٩.

٩٠. لە رۆژئاواوە بۆ رۆژهەڵات، دوو گەشتی کۆن، وەرگێڕان، ناوەندی سارا ٢٠١٩.

٩١. کەسایەتییە مەزنەکانی جیهان، ئامادەکردن چ٢ ناوەندی سارا ٢٠١٩.

٩٢. پۆستەی شەو، رۆمان هودا بەرەکات، وەرگێڕان، ناوەندی سارا ٢٠١٩.

٩٣. سەکۆی مەککە، رۆمان زید عومران وەرگێڕان، ناوەندی ئاودێر ٢٠١٩.

٩٤. هەولێر ئەستنبۆل بەرگی ١٢ رۆمان زانکۆی جیهان ٢٠١٩

٩٥. رۆژگاری من، بیرەوەری بوب دیلان ئاوێر هەولێر ٢٠٢٠

٩٦. خوانێکی رووت، رۆمان عەلی بەدر، رەهەند سلێمانی ٢٠٢٠

٩٧. مامۆستایانی وەهم، رۆمان عەلی بەدر، رەهەند سلێمانی ٢٠٢٠

٩٨. درۆزنەکان هەموو شتێکیان دەستدەکەوێت. رۆمان عەلی

بــەدر، ڕەهەنــد ٢٠٢٠

٩٩. یەکەمیــن ژن، نەدیــم گورســیل ڕۆمــان، وەرگێــڕان، ڕۆســا هەولێــر ٢٠٢٠

١٠٠. ڕۆلــی کڵێســا لــە مەملەکەتــی ئۆرشــەلیم، وەرگێــڕان ڕۆســا هەولێــر ٢٠٢٠

١٠١. حەرەمی سوڵتان، وەرگێران، ڕۆسا هەولێر ٢٠٢٠

١٠٢. ئەرکەکانــی مــن، بیــرەوەری ڕۆبــەت گیتــس، وەرگێــڕان ئاوێــر هەولێــر ٢٠٢٠

١٠٣. ژنێکــی سرک، ئەنعــام کەچەچــی، ڕۆمــان وەرگێــڕان، ڕەهەنــد ســلێمانی ٢٠٢٠

١٠٤. خاتوونــی بەغــدا، ڕۆمــان، شــاکر نــوری، وەرگێــڕان، ڕەهەنــد ســلێمانی ٢٠٢٠

١٠٥. قــژت وەک کــۆلارە بــۆم دەفڕێــت، ٥١ ڕاز، ئەلکترونییــە ســتۆکهۆلم ٢٠٢٠

١٠٦. نــازک خانــم، ڕۆمــان، وەرگێــڕان، لینــا ئەلحەســەن، کولتــوور هەولێــر ٢٠٢٠

١٠٧. ئەرکەکانی من، ڕۆبەرت گیتس وەرگێڕان ئاوێر ٢٠٢٠

١٠٨. چیرۆکــی ژیانــم، بیــرەوەری، موشــی دایــان، وەرگێــڕان، ئاوێــر هەولێــر ٢٠٢٠

١٠٩. گۆرانییەکــەی ئــارام، لەیــلا ســولێمانی، وەرگێــڕان، ڕەهەنــد ٢٠٢١

١١٠. پۆســتەچییەکەی نیــرودا، ڕۆمــان، وەرگێــران، فێربــوون هەولێر ٢٠٢١

١١١. تەنیـا دارهەنارەکـە، رۆمـان، وەرگێـڕان، ڕەهەنـد سـلێمانی ٢٠٢١

١١٢. جاسووسەکان وەرگێڕان ئاوێر هەولێر ٢٠٢١

١١٣. جەمال عەلەمدار یەکەمین کورد لە سوید هەولێر ٢٠٢١

١١٤. وێنەکانی سەر دیوارەکە رۆمان وەرگێڕان رەهەند ٢٠٢١

١١٥. ناندیـن، دوو کورتـە رۆمانـی ژاپۆنـی بنانـا، دەزگـەی جیمـس هەولێـر ٢٠٢٢

اقليم كوردستان - العراق
رئاسة مجلس الوزراء
وزارة الثقافة والشباب
المديرية العامة للمكتبات العامة
شعبة ايداع الكتب

هەرێمی کوردستان - عێراق
سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان
بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
هۆبەی سپاردنی کتێب

Kurdistan Regional – Iraq / Council of Ministers
Ministry of Culture & Youth – G.D. of Public Libraries

العدد:
التاريخ: ٢٠٢٢/٠٣/٣٠

ژمارە: ١٢٥
رۆژ: ١٠/ نەورۆز/ ٢٧٢١ کوردی

بۆ/ چاپخانەکانی دەرەوەی هەرێم

بابەت/ زمارەی سپاردن

بەپێی یاسای چاپەمەنی ژمارە (١٠)ی ساڵی ١٩٩٣، زمارەی سپاردن درا بەم کتێبەی کە لەخوارەوە ناوی هاتووە لە چاپخانەکەتان چاپ بکرێت بەتیراژی(١٠٠٠) دانە، بەمەرجێک (٥) دانە بۆ بەشی سپاردن رەوانە بکەن.

ژ	ناوی کتێب	ناوی نووسەر / وەرگێڕ	بابەت	ژ سپاردن
١	دکتۆرنوزاد باجگرلەناو زانکۆی جیهان بمنێژن	شێرزادهەینی	کۆمەڵایەتی	٣٠٣

سەرباز جەوهەر بابان
جێگری بەڕێوەبەری گشتی
٢٠٢٢/٠٣/٣٠

تێبینی:
١.دەستەواژەی سپاردن بەم شێوەیە دەنووسرێت:لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان /هەرێمی کوردستان ژمارەی سپاردنی (.....)ساڵی ٢٠٢٢پێدراوە.
٢.هەر چاپخانەیەک پابەند نەبێت بەناردنەوەی (٥)دانە لە کتێبەکە ژمارەی سپاردنی نادرێتێ
وێنەیەک:
-کارگێری خۆیەتی
-هەڵگرتن

ژمارەی سپاردن « ٣٠٣ »ی ساڵی ٢٠٢٢
بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکانی وەزارەتی رۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستان

مۆڵەتی زانکۆی جیهان

حکومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

بەڕێوەبەرایەتی خوێندنی تایبەت

Ministry of Higher Education & Scientific Research

2006

ژمارە : ٨٨٥

رێکەوت: ٢٠٢٢/١/١٦

مۆڵەتی زانکۆ

پاڵپشت بە یاسایی ژمارە (٢) سالی ٢٠١٣ی زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان-عێراق وە رێنمایی ژمارە (٢)ی سالی ٢٠١٦ی وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

بریارماندایە:

نوێکردنەوەی مۆڵەتی (زانکۆی جیهان - هەولێر) بۆ سالی خوێندنی ٢٠٢١-٢٠٢٢

KRG Iraq

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

ابراهیم رشید حسن	د. توانا نجف محمدخان	د. ئارام محمد قادر
بەڕێوەبەری خوێندنی تایبەت	بەڕێوەبەری گشتی کارگێری و دارایی	وەزیری خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

مۆڵەتی زانکۆی جیهان ـ هەولێر

حکومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

بەڕێوەبەرایەتی خوێندنی تایبەت

ژمارە: ٨٨٢

ڕێکەوت: ٢٠٢٢/١/١٦

مۆڵەتی زانکۆ

پاڵپشت بە یاسایی ژمارە (٢) ساڵی ٢٠١٣ی زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان-عێراق وە ڕێنمایی ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٦ی وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

بڕیارماندابە:

نوێکردنەوەی مۆڵەتی (زانکۆی جیهان - سلێمانی) بۆ ساڵی خوێندنی ٢٠٢١-٢٠٢٢

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

ابراهیم رشید حسن	د. توانا نجف محمدخان	د. ئارام محمد قادر
بەڕێوەبەری خوێندنی تایبەت	بەڕێوەبەری گشتی کارگێڕی و دارایی	وەزیری خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

مۆڵەتی زانکۆی جیهان ـ سلێمانی

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی
بەڕێوەبەرایەتی خوێندنی تایبەت

ژمارە : ٨٨٦
ڕێکەوت: ٢٠٢٢/١/١٦

Ministry of Higher Education & Scientific Research
2006

مۆڵەتی زانکۆ

پالپشت بە یاسایی ژمارە (٢) سالی ٢٠١٣ی زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان-عێراق وە ڕێنمایی ژمارە (٢)ی سالی ٢٠١٦ی وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

بڕیارماندایە:

نوێکردنەوەی مۆڵەتی (زانکۆی جیهان - دهۆک) بۆ سالی خوێندنی ٢٠٢١-٢٠٢٢

KRG

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

ابراهیم رشید حسن	د. توانا نجف محمدجان	د. ئارام محمد قادر
بەڕێوەبەری خوێندنی تایبەت	بەڕێوەبەری گشتی کارگێری و دارایی	وەزیری خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی

مۆڵەتی زانکۆی جیهان ـ دهۆک